

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
MALİ HUKUK PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

SPOR EKONOMİSİNDE KAMUSAL
REGÜLASYONLAR
VE TÜRKİYE DEĞERLENDİRMESİ

Hamza Onur ZENGİNER

Danışman
Prof. Dr. Asuman ALTAY

İZMİR - 2017

TEZ PROJE ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Spor Ekonomisinde Kamusal Regülasyonlar ve Türkiye Değerlendirmesi” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını veyararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

..../..../2017

Hamza Onur ZENGİNER

İmza

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Spor Ekonomisinde Kamusal Regülasyonlar ve Türkiye Değerlendirmesi

Hamza Onur ZENGİNER

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Maliye Anabilim Dalı

Mali Hukuk Programı

Günümüzde spor yalnızca beşeri bir boş zaman aktivitesi olmaktan çıkmış, ekonomik olarak güçlü ve gelişen bir alan haline almıştır. Spor birçok uluslararası organizasyonu gerçekleştirmede uygun bir yatırım aracıdır. Spor ile farklı kültürlerden insana ulaşmak mümkündür. Bu sebeple spor kültürel ve ekonomik bir araçtır. Bu değişim ve gelişimle birlikte spor önemli bir gelir kaynağı haline dönüşmüş ve devletin spor ekonomisine dolaysız olarak etkisinden dolayı düzenleyici ve denetleyici rolü artmıştır. Ülkeler ve uluslararası kuruluşlar her ekonomik alanda olduğu gibi sporda da küresel piyasaları etkilemek gücünü elde etmek için politika ve regülasyonlar uygulamaktadır.

Çalışmamızda; ekonomi, işletmeler ve spor konusunda temel tanımlar yapılmış, spor işletmelerinin faaliyetleri ile ilgili anlatımlar gerçekleştirilmiş, piyasaların spor üzerindeki etkilerinden bahsedilmiş, Türkiye’de uygulanan spor politikaları kamusal regülasyonlar ve bağımsız idari otoriteler çerçevesinden işlenmiş olup, son olarak elde edilen sonuçlar ilişkin önerilerde bulunulmuştur. Literatür taraması olarak gerçekleştirilen çalışmada birçok kitap, makale, istatistiki bilgi ve internet kaynaklarından faydalanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Spor Ekonomisi, Kamu, Bağımsız İdari Otoriteler, Regülasyon.

ABSTRACT
Master's Thesis
Public Regulations in Economy of Sports and Turkey Evaluation
Hamza Onur ZENGİNER

Dokuz Eylül University
Graduate School of Social Sciences
Department of Public Finance
Fiscal Law Program

Nowadays, sports have not only caused more than just a means or a avocation to make use of one's spare times but also grow and made strong its economic view. It is also considered as a appropriate instruments of investment to achieve many international organizations. It is possible to reach people from different cultures and profile via sports. Thus, sport is a tools of cultural and economic. After this advancements and evolutions, sports have become an important source of income; and its regulatory and effective role have increased greatly as a result of its direct effect on the country's economy. The countries and international organizastions now, as in all other areas, have started to develop a number of policies and regulations in order to dominate the power to influence the global market also in the sport.

In our study here, we tried to make a number of basic descriptions on economy, sports, establishment and corporations; talked about the impact of the markets on the sports; made a few statements about operations and activities of the sports businesses; evaluated the sports policies applied in Turkey within the public regulations and independent administrative agency; and finally by submitting the results obtained, we made certain advices. A number of different books, articles and websites have been used as a resource to compose this study.

Keywords: Economy of Sport, Public, Independent Administrative Agency, Regulation.

SPOR EKONOMİSİNDE KAMUSAL REGÜLASYONLAR VE TÜRKİYE DEĞERLENDİRMESİ

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	xii
TABLolar LİSTESİ	xiv
ŞEKİLLER LİSTESİ	xv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SPOR EKONOMİSİ KAVRAMI VE KAPSAMI

1.1. SPOR EKONOMİSİ KAVRAMI	3
1.1.1. Spor Ekonomisi	4
1.1.2. Sportif Olay	9
1.1.3. Tedarik, Üretim ve Hizmet	10
1.1.4. Üyelik, Tüketim ve Fayda	11
1.1.5. İdari, Hukuki Birlikler ve Düzenlemeler	13
1.2. SPOR EKONOMİSİNİN İKTİSADİ AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	15
1.2.1. Tüketici Açısından Spor Ekonomisi	16
1.2.1.1. Tüketicinin İhtiyacı	17
1.2.1.2. Tüketicinin Katlanacağı Bedel (Fiyat)	18
1.2.1.3. İkame Malın Fiyatı	19
1.2.1.4. Toplumun Bakış Açısı	20
1.2.1.5. Talep Analizi	21

1.2.1.5.1. Talebi Etkileyen Unsurlar	22
1.2.1.5.2. Talep Eğrisinin Kayması	23
1.2.2. Üretici Açısından Spor Ekonomisi	24
1.2.2.1. Arz Analizi	25
1.2.2.1.1. Arzı Etkileyen Unsurlar	26
1.2.2.1.2. Arz Eğrisinin Kayması	28
1.2.3. Piyasa Açısından Spor Ekonomisi	29
1.2.3.1. Piyasa Denge Fiyatı	29
1.2.3.2. Tam Rekabet Piyasası	30
1.2.3.3. Aksak Rekabet Piyasaları	31
1.2.3.3.1. Monopol Piyasaları	33
1.2.3.3.1.1. Monopol Piyasada Fiyat Farklılaşması	34
1.2.3.3.2. Monopolcü Rekabet Piyasaları	35
1.2.3.3.3. Oligopol Piyasaları	36
1.2.4. Emek Piyasası Açısından Spor Ekonomisi	39
1.2.5. Spor Ekonomisinde Baskı ve Çıkar Grupları	42
1.2.6. Spor Ekonomisinin Makro Ekonomi İçindeki Yeri	43

İKİNCİ BÖLÜM

SPOR EKONOMİSİNDE KAMUSAL REGÜLASYONLAR VE BAĞIMSIZ İDARİ OTORİTELER

2.1. REGÜLASYON VE DEREGÜLASYON KAVRAMI	47
2.1.1. Regülasyon Teorilerinin Tarihsel Gelişimi	48
2.1.1.1. Kamu Yararı Teorisi	50
2.1.1.2. Chicago Okulu Teorisi	51
2.1.1.3. Avusturya Okulu Teorisi	53
2.1.1.4. Virginia Okulu Teorisi	54
2.1.2. Regülasyonların Sebepleri	56
2.1.2.1. Dışsallıklar	57
2.1.2.2. İçsel Ekonomiler	58
2.1.2.3. Kamusal Mallar	58
2.1.2.4. Aksak Rekabet Piyasaları	60

2.1.2.5. Enformasyon Sorunları	61
2.1.3. Regülasyonların Çeşitleri	61
2.1.3.1. Ekonomik Regülasyonlar	62
2.1.3.2. Sosyal Regülasyonlar	62
2.1.3.3. İdari Regülasyonlar	63
2.1.4. Regülasyon Politikalarının Amaçları	63
2.1.5. Deregülasyon	65
2.2. KAMUSAL REGÜLASYONLAR	66
2.2.1. Anti Tröst Yasalar ve Rekabet Kapsamı	70
2.2.2. Vergi Politikaları	75
2.2.2.1. Küreselleşmenin Vergi Politikalarına Etkisi	76
2.2.2.2. Özel Vergi Kanunlarının Değerlendirilmesi	78
2.2.3. Özelleştirme Kapsamında Regülasyonlar	80
2.2.4. Hukuki Düzenlemeler	82
2.3. BAĞIMSIZ İDARİ OTORİTELER	85
2.3.1. Futbol Branşı Özelinde Örgütlenen Bağımsız Kuruluşlar	87
2.3.1.1. FIFA (Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği)	87
2.3.1.2. UEFA (Avrupa Futbol Federasyonları Birliği)	91
2.3.2. Basketbol ve Tenis Branşı Özelinde Örgütlenen Bağımsız Kuruluşlar	95
2.3.2.1. FIBA (Uluslararası Basketbol Federasyonu)	95
2.3.2.2. ULEB (Avrupa Basketbol Ligleri Birliği)	97
2.3.2.3. NBA (Ulusal Basketbol Birliği)	98
2.3.2.4. ITF (Uluslararası Tenis Federasyonu)	99
2.3.3. Atletizm ve Olimpiyat Oyunları Özelinde Örgütlenen Bağımsız Kuruluşlar	101
2.3.3.1. IAAF (Uluslararası Atletizm Federasyonları Birliği)	101
2.3.3.2. IOC (Uluslararası Olimpiyat Komitesi)	102
2.3.4. CAS (Spor Tahkim Mahkemesi)	103

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TÜRKİYE’DE SPOR EKONOMİSİNDE KAMUSAL REGÜLASYON
UYGULAMALARI

3.1. TÜRKİYE’DE SPOR EKONOMİSİ	107
3.1.1. Türkiye’de Spor Ekonomisinin Tarihi	108
3.1.2. Türkiye’de Spor Ekonomisinin İktisadi Açıdan Değerlendirilmesi	109
3.1.2.1. Türkiye’de Spor Tüketicisi	110
3.1.2.2. Türkiye’de Spor Üreticisi	112
3.1.2.3. Türkiye’de Spor Ekonomisinde Emek Piyasası	114
3.1.2.4. Piyasalar Açısından Türkiye’de Spor Ekonomisi	115
3.1.2.5. Türkiye’de Spor Ekonomisinde Düzenleyici Kuruluşlar	118
3.1.2.5.1. Gençlik ve Spor Bakanlığı	119
3.1.2.5.2. Diğer Kamu Kurum ve Kuruluşları	121
3.1.2.5.3. Türkiye’de Spor Federasyonları	123
3.1.2.5.3.1. Türkiye Futbol Federasyonu	124
3.1.2.5.3.2. Türkiye Basketbol Federasyonu	129
3.1.2.5.3.3. Diğer Federasyonlar	132
3.1.2.5.3.4. Spor Federasyonları ile Uluslararası Kuruluşların İlişkileri	133
3.1.2.6. Türkiye’de Spor Ekonomisinde Baskı ve Çıkar Grupları	136
3.2. TÜRKİYE’DE SPOR EKONOMİSİNE İLİŞKİN KAMUSAL REGÜLASYONLAR	138
3.2.1. Rekabeti Düzenleyici Önlemler	138
3.2.1.1. Rekabetin Düzenlenmesi Hakkında Kararlar	143
3.2.2. Türk Vergi Mevzuatına Göre Spor Ekonomisi	147
3.2.2.1. Sporcuların ve Sporcuların Dışında Spor Ekonomisindeki Kişilerin Vergilendirilmesi	147
3.2.2.1.1. Sporcu Gelirleri ve Vergilendirilmesi	147
3.2.2.1.1.1. Ücret Unsuru	148
3.2.2.1.1.2. Sporcu Ücret Türleri	151
3.2.2.1.1.2.1. Transfer Ücreti	151
3.2.2.1.1.2.2. Aylık Ücret	152

3.2.2.1.1.2.3. Prim ve Sponsorluk Gelirleri	153
3.2.2.1.1.2.4. Sporculara Sağlanan	
Menfaatler	154
3.2.2.1.1.3. İstisnalar	155
3.2.2.1.1.3.1. Amatör Sporculara Ödenen Ödül	
ve İkramiyeler	155
3.2.2.1.1.3.2. Milli Karşılaşmaya Katılan	
Amatör Sporcular	156
3.2.2.1.1.3.3. Sporculara Verilen	
Demişbaşların Niteliği	156
3.2.2.1.1.4. İndirilecek Giderler	157
3.2.2.1.1.5. Verginin Ödenmesi	158
3.2.2.1.2. Sporcular Dışındakilerin Vergilendirilmesi	159
3.2.2.2. Spor Kulüplerinin Hukuki Durumları	161
3.2.2.2.1. Vergisel Açıdan Spor Kulüplerinin	
Değerlendirilmesi	163
3.2.2.2.1.1. Dernekler Kanunu ve Vergi Usul Kanunu	
Yönünden Hukuki Durumları	163
3.2.2.2.1.2. Kurumlar Vergisi Yönünden Hukuki	
Durumları	166
3.2.2.2.1.3. Katma Değer Vergisi Yönünden Hukuki	
Durumları	169
3.2.3. Sosyal Güvenlik Hukuku Kapsamında Spor Ekonomisi	171
3.2.3.1. İş Kanunu Açısından Spor Çalışanları	172
3.2.3.2. Sosyal Güvenlik Kanunu Açısından Spor Çalışanları	173
3.2.3.2.1. Profesyonel Sporcuların Durumu	173
3.2.3.2.2. Amatör Sporcuların Durumu	174
3.2.3.3. Toplu İş Hukuku Açısından Spor Çalışanları	175
3.2.3.3.1. Sporda Sendikalar	175
3.2.3.3.2. Toplu İş Sözleşmesi Açısından Durum	177
3.2.3.3.3. Ülkemizde Spor Sendikaları	178
3.2.4. Türkiye’de Spor Ekonomisinde Özelleştirme	179

3.2.4.1. Türkiye’de Spor Tesisleri ve Altyapısında Devletin Yeri	180
3.2.4.2. Türkiye’de Spor Tesisleri ve Altyapısında Özelleştirme	181
3.2.4.2.1. Yap-İşlet-Devret Modeli	183
3.2.4.2.2. İhale Modeli	184
3.2.5. Diğer Hukuki Düzenlemeler	191
3.2.5.1. Sporda Şiddet Yasası	192
3.2.5.2. Spor Sponsorluğu ve Başarılı Sporcuları Ödüllendirme Mevzuatı	194
SONUÇ	199
KAYNAKÇA	207

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AFLTT	Amatör Futbolcu Lisans ve Transfer Talimatı
AR-GE	Araştırma Geliştirme
BiÖ (O)	Bağımsız İdari Örgütler (Otoriteler)
BM	Birleşmiş Milletler
CAS/TAS	Spor Tahkim Mahkemesi
ÇUŞ	Çok Uluslu Şirket
DİSK	Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
Ecu	Avrupa Para Birimi
FIBA	Uluslararası Basketbol Federasyonu
FIFA	Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği
FIVB	Uluslararası Voleybol Federasyonu
FİFPRO	Uluslararası Profesyonel Futbolcular Birliği
GSB	Gençlik ve Spor Bakanlığı
GSGM	Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü
GVK	Gelir Vergisi Kanunu
HMK	Hukuk Muhakemeleri Kanunu
IAAF	Uluslararası Atletizm Federasyonları Birliği)
IMF	Uluslararası Para Fonu
IOC	Uluslararası Olimpiyat Komitesi
ITF	Uluslararası Tenis Federasyonu
KDV (K)	Katma Değer Vergisi (Kanunu)
KİT	Kamu İktisadî Teşebbüsleri
KVK	Kurumlar Vergisi Kanunu
NATO	Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü
NBA	Ulusal Basketbol Birliği
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
ÖİB	Özelleştirme İdaresi Başkanlığı
PFDK	Profesyonel Futbol Disiplin Kurulu

PFS	Profesyonel Futbolcu Sözleşmesi
PFSTT	Profesyonel Futbolcuların Statüsü ve Transferleri Talimatı
PTT	Posta ve Telgraf Teşkilatı
RKHK	Rekabetin Korunması Hakkında Kanun
s.	Sayfa
ss.	Sayfadan Sayfaya
SEYİT	Sağlık Ekiplerinin Yapılanmaları ve İşleyişleri Talimatı
STK(Ö)	Sivil Toplum Kuruluşları (Örgütleri)
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TAEST	Teknik Adamların Eğitimi ve Sınıflandırılması Talimatı
TBF	Türkiye Basketbol Federasyonu
TBK	Türk Borçlar Kanunu
TFF	Türkiye Futbol Federasyonu
TOKİ	Toplu Konut İdaresi
TSSF	Türkiye Sualtı Sporları Federasyonu
TTK	Türk Ticaret Kanunu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UEFA	Avrupa Futbol Federasyonları Birliği
ULEB	Avrupa Basketbol Ligleri Birliği
USD	Amerikan Doları
VUK	Vergi Usul Kanunu
WTA	Kadınlar Tenis Birliği
WTO	Dünya Ticaret Örgütü

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1: Piyasa Modellerinin Tam Rekabet Piyasası Şartlarına Göre Değerlendirilmesi	s.32
Tablo 2: Küresel Olarak Spor Ekonomisinin Yıllar Seviyesinde Ölçümü	s.45
Tablo 3: Kamusal Malların Üretim Birimi Olarak Özel ve Kamu Sektörlerinin Bileşimi	s.59
Tablo 4: Kamusal Regülasyonların Etkinliğinde OECD Tavsiyeleri	s.66
Tablo 5: ABD'nin Bazı Eyaletlerinde Anti-Tröst Yasaların Kabul Tarihleri	s.72
Tablo 6: 2016-17 Sezonu Futbol Ligleri Değer Araştırması	s.91
Tablo 7: UEFA Yarışmaları ve Kategorileri	s.93
Tablo 8: ITF 2015 Yılı Bütçesi	s.100
Tablo 9: Fenerbahçe Spor Kulübü Basketbol Maçı Bilet Fiyatları	s.117
Tablo 10: T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı, Spor Genel Müdürlüğü ve Yükseköğretim Kredi ve Yurtlar Kurumu 2014-2015 (Ocak-Haziran) Harcama Bütçesi (TL)	s.121
Tablo 11: TFF 2012-2014 Dönemleri Arası Gelir Kalemleri ve Tutarları	s.125
Tablo 12: TFF 2012-2014 Dönemleri Arası Gider Kalemleri ve Tutarları	s.126
Tablo 13: 2014-2016 Dönemleri TFF Bütçesi Gelir Kalemleri	s.127
Tablo 14: 2014-2016 Dönemleri TFF Bütçesi Gider Kalemleri	s.128
Tablo 15: Türkiye Basketbol Federasyonu 2016 Yılı Bütçesi	s.131
Tablo 16: Bazı Ulusal Federasyonların Uluslararası Kuruluşlara Üyelik Tarihleri	s.133
Tablo 17: Spor Sendikaları Üye Sayıları	s.179
Tablo 18: TOKİ Tamamlanmış Spor Tesisi ve Altyapısı Projeleri	s.186
Tablo 19: TOKİ Tamamlanmamış Spor Tesisi ve Altyapısı Projeleri	s.187

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Spor Ekonomisi Bölümlendirilmesi	s.6
Şekil 2: İdari, Hukuki Birlikler ve Düzenlemeleri	s.14
Şekil 3: Piyasa Talep Eğrisi	s.21
Şekil 4: Talep Kayması	s.23
Şekil 5: Piyasa Arz Eğrisi	s.26
Şekil 6: Piyasa Arz Eğrisinin Kayması	s.28
Şekil 7: Piyasa Denge Oluşumu	s.30
Şekil 8: Spor Ekonomisinde Karar Birimleri	s.118
Şekil 9: T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı Teşkilat Şeması	s.120

GİRİŞ

Dünya üzerindeki ilk uygarlıklardan bu yana spor ve spora dayalı etkinlikler insanlığın temel gereksinimlerinden biri olmuştur. Hem aktif hem de pasif katılım gösteren insanlar açısından spor ortak bir kültür yaratmaktadır. Ulusal ve uluslararası düzeyde ise din, dil, ırk ve renk farkı olmaksızın toplumlar arasında çeşitli etkileşimler ve paylaşımlar doğurmaktadır.

Endüstri devrimi, küreselleşme, uluslararası birlik ve otoritelerin gelişimiyle birlikte spor yalnızca bir boş zaman etkinliği olarak değil, ekonomik açıdan da bir sektör haline gelmiştir. Spor ekonomisinin yüzyılımıza damga vurduğu aşıkardır. Bu sebeple sportif olay kavramının iktisadi olarak tanımlanması gereklidir. Üretici ve tüketici açısından spor ekonomisinin beklentileri, yatırımları ve kaydettiği gelişmeler önem arz etmektedir.

Çalışmamızın ilk bölümünde spor ekonomisinin genel kavramı ve kapsamı incelenmektedir. Sporun ana aktörleri olan sporcular ve dolaylı katılım sergileyen seyirciler ekonomik dengeler üzerinden değerlendirilmiştir. Arz ve talebin oluşturduğu piyasa dengesi çeşitli piyasa yapılarına zemin hazırlamaktadır. Bu sebeple monopol, monopolcü rekabet ve oligopol piyasalar spor ekonomisinde incelemeye değer piyasa modelleridir.

Sporun ekonomik değerindeki artış emek piyasasında sporcular üzerinde olumlu etkiler doğurabildiği gibi bu ekonomide çalışanlar açısından istihdam fırsatları yaratmaktadır. Her ekonomide olduğu gibi baskı ve çıkar gruplarının spor ekonomisi özelindeki faaliyetleri de bir diğer inceleme alanını oluşturmaktadır. Tüm bu değerlendirmeler ışığında spor ekonomisinin makro ekonomi içindeki yeri çalışmamızın ilk bölümünde vurgulanmaktadır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde hükümetlerin ekonomi politikaları kapsamında aldıkları kararları ile piyasa yapısına doğrudan veya dolaylı olarak etkileri incelenmektedir. Regülasyon terimi ile açıklanan bu politikaların oluşma sebepleri, çeşitleri, amaçları, iktisadi temelleri araştırmamızın detaylarını oluşturmaktadır.

Küreselleşmenin getirilerinden biri olan uluslararası bağımsız idari otoriteler spor branşları üzerinde egemen güçlerdir. Futbol, basketbol, tenis, atletizm ve

olimpiyat oyunları gibi dallarda örgütlenen kuruluşların bu ekonominin faaliyetlerine yön verebildiği gibi üye ülkeler üzerinde denetim ve çeşitli yaptırım kararları alabildiği görülmektedir.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde piyasadaki aktörler açısından bu ekonominin Türkiye'ye katkıları ve oluşturduğu sektörel yapılardan bahsedilecektir. Türkiye'de spor faaliyetleri ise medeni toplumların gelişimine uygun bir şekilde büyüme sergilemiştir. Tarihsel süreçte sportif unsurlar, Cumhuriyet'in kuruluşuyla birlikte ivme kazanmış ve diğer ülkelerle birlikte rekabet ortamına girilmesine zemin hazırlamıştır.

Türkiye'de devlet destekli spor örgütlenmesinin oluşumu, bağımsız idari örgütlenmeler üzerinden yönetilmesi, kamusal regülasyonların uygulama alanları bu ekonominin istihdam, rekabet, sponsorluk, üretim ve tüketim açısından karşılaştığı sorunlar, vergi politikaları açısından gelir ve harcamalar üzerinden yapılan düzenlemeler araştırma konusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Hukuki yollarla sporun bir kültür aracı olarak korunma yolları ve anayasal bir hak olarak sporun ülke çapında ne şekilde yaygınlaştırıldığına ve bireylere sunulduğuna değinilmiştir.

Genel olarak spor ekonomisinin ülkemiz için yeri ve öneminin büyük olduğu görülmektedir. Kamusal idareler bu ekonomi üzerinde düzenleyici, denetleyici ve müdahaleci bir rol üstlenmektedir. Devlet bu rolleri üstlenirken kullandığı sosyal, mali ve iktisadi politikalarla sporun ülke genelindeki geleceğine yön vermektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

SPOR EKONOMİSİ KAVRAMI VE KAPSAMI

Çalışmanın bu bölümünde spor ekonomisinin iktisadi temelleri araştırılmıştır. Tarihsel gelişimiyle birlikte son yıllarda genel ekonomi içindeki yerinin büyümesi bu ekonomiyi cazip hale getirmiştir. Bu sebeple öncelikle spor ekonomisi kavramına yer verilmiş daha sonra da sporun iktisadi olarak incelemesi yapılmıştır.

1.1. SPOR EKONOMİSİ KAVRAMI

Spor olgusu tarihin ilk çağlarına kadar dayanmaktadır. M.Ö.5000’li yıllardan başlayarak Sümer ve Mısır medeniyetlerinden kalan yapıtlarda spora ilişkin kalıntılara rastlanmaktadır. Bununla birlikte sporun toplum içinde örgütlü şekilde organize edilmesi ve bir felsefik değer olması Eski Yunan medeniyetlerinde görülmektedir (Özdilek, 1998: 9).

Eski Yunan’da başlayan olimpiyatların hangi amaçla kurulduğu tarihçiler arasında çekişmelidir. Bu sebeple ortak görüşlerden bazıları olimpiyatların Zeus isimli tanrı adına yapıldığını, bazıları Pelops denilen bir kahramana hürmet etmek için başlatıldığını söylemektedir. Ancak her biri incelendiğinde Yunan tiyatrosunun en önemli unsurlarını oluşturacak trajedi, dram ve sembolizmin sporun doğuşu üzerinde büyük rolü olduğu tartışılmazdır (Çalık ve Ceylan, 2002: 29).

M.Ö.648’de düzenlenen geleneksel değerlere dayalı olimpiyatlarda pankration denilen şiddete ve çatışmaya dayalı spor oyunu yer almıştır. Pankration savunma sanatı olmasından ziyade saldırı ve dövüşe dönük karşılaşmalar olarak tanımlanmaktadır. M.Ö.632’den itibaren olimpiyat oyunlarının süresi yedi ile on gün arasına yayılmıştır. M.Ö.580 tarihinde çeşitli zırh ve mızraklarla donatılan sporcular iki tur koşacak şekilde hoplitodromos adlı yarış sporuna dahil olmuşlardır. M.Ö.500’e gelindiğinde olimpiyat oyunlarında en az elli adet farklı spor branşı olduğu çeşitli araştırmalardan anlaşılmaktadır (Tekin ve Tekin, 2014: 131).

Kelime anlamı olarak spor sözcüğünün özü disport sözcüğünden türetilmiştir. Sözcük anlamı ise karşı eğilimi olmamak, kolay iş, keyif ve eğlencedir. Sporun tek başına çalışma yapmaktan ziyade oyun yönüyle insanlar arasında etkileşim yaratması toplumda farklılık yaratmaktadır. Spor etkinliğinin sonucundan ziyade; spora katılım

gösterilmesi, zevk alınması, eğlenilmesi, toplumsal ilişkileri geliştirmesi daha önemlidir (Doğan, 2004: 1).

Genel olarak spor kavramı, sporcular açısından rekabete yönelik teorik ve uygulamanın harmanlandığı bir çaba; seyredenler tarafından eğlenceye dayalı bir durum; varolduğu toplumun değer yeyargılarını yansıtan kültürel bir tabaka ve duruma göre etkili bir araç, herşeyden önce ise toplumsal bir bütünlük teşkil eder (Aracı, 2001: 1).

Niteliği itibariyle spor, tarihi serüveni içerisinde yalnızca boş zaman etkinliği olarak sınırlandırılmamıştır. Spor eğitimi, fizyoloji, sosyoloji, sağlık, gençlik, çalışma yaşamı, sosyal güvenlik gibi alanlardan ya da konulardan ayrı düşünebilmek olanaklı değildir. Spor sosyal bir kurum olarak, sosyal yaşamda o kadar çok alanda görülmektedir ki; onu, yalnızca bir boş zaman etkinliği, eğitim ve fizik geliştirme olarak sınırlandırmak mümkün değildir (Erkal, 1981: 133).

Tüm bu açıklamaların ardından sporun neredeyse insanlığın başlangıcından itibaren varolduğu ve süreç içerisinde gelişerek ekonomik, sosyal ve eğitim gibi alanlarda çeşitli bilim dallarına değindiği ve günümüzde ciddi bir uluslararası etkileşim aracı olduğu görülmektedir.

1.1.1. Spor Ekonomisi

Ekonomi biliminin ortaya çıkış nedeni, insanoğlunun tatminini arzuladığı gereksinmelerinin sonsuz denilecek kadar çok sayıda olmasına karşın bu gereksinmelerini karşılamaya yönelik mal ve hizmetlerin yani kaynakların kıtlığıdır. Tüm ekonomik faaliyetler, gereksinmelerle kaynaklar arasındaki söz konusu dengesizliği azaltarak, insan refahını artırmaya yöneliktir. Bu ekonomik faaliyetler, kıtlık olan mal ve hizmetlerin sınırsız olan ihtiyaçların giderilmesine yönelik kurgulanan politikalar ve uygulamalar yönüyle karşımıza çıkmaktadır (Dinler, 2013: 5).

Serbest piyasa ekonomisinin ideolojik, ekonomik ve sosyolojik gelişmesini belirleyen çeşitli dinamiklerin aynı zaman ve yerde sporun gelişimiyle paralel olması, sportif olayların oluşmasında ekonomik aktörlerin yadsınamaz etkisini açıklamaktadır (Devecioğlu, 2005: 121).

1960'lı yıllardan bugüne kadar sporun ekonomik temellerinin atılmasıyla sportif faaliyetlerin yalnızca bir oyun olmadığı aynı zamanda kendine has üretici ve tüketici gruplarıyla piyasa oluşturduğu bir sürecin gelişimidir (Argan ve Katırcı, 2008: 27).

Sporun dünya genelinde kalkınması ve gelişmesi insanlığın siyasal ve ekonomik örgütlenmeleriyle doğrudan alakası olduğu aşıkardır. Günümüzde spor ağırlıklı konumunu güçlendirerek ticarileşmiş ve ekonomik bir değer olarak başlı başına bir endüstri olmuştur (Coşkun, 1999: 12).

Spor günümüzde artık sadece bir boş zaman etkinliği değildir. Kendine özgü kitle iletişim araçları olan, pazarlama ve tanıtım gibi çeşitli unsurları barındıran, geniş taraftar kitlelerince benimsenen bir gösteri dünyası haline gelmiştir. Tüm bu etkilerin altında finansal hareketlerin olduğu yadsınamaz bir gerçektir (Can, Soyer ve Güven, 2000: 44).

Her ekonomide olduğu gibi sporun gelişmesindeki en önemli etkenlerden biri de spor faaliyetlerinin kurumsallaşması ve profesyonel yapıya kavuşmasıdır. Böylece profesyonel spor, katılımcısına bir meslek ve kariyer imkanı sunmaktadır. 1990'lı yıllardan bu yana çok çeşitli spor dalları farklı ülkelerde profesyonellik kazanmıştır. Profesyonel sporun gelişmesi, sporda kaliteyi artırmış ve tüketicilerin spora ilgi ve merakını ciddi derecede büyötmüştür. Bu sebeple profesyonel spor hem katılımcısına hem izleyenine imkanlar yaratırken spor ekonomisine büyük katkılar sağlamıştır (Çağlarırnak Uslu, 2013: 15).

Spor ekonomisi ürünler ve hizmetler açısından da ele alınmaktadır. Spor malları endüstrisi birçok farklı fakat ilişkili üründen meydana gelen endüstri tipine bir örnektir. Spor malları endüstrisi spor, fitness ve rekreasyon etkinliklerinde kullanılan mal, araç gereç ve giysi olarak satılan tüm ürünleri kapsamaktadır. Bu anlamda spor malları endüstrisi çeşitli ürün kalemlerine sahiptir (Katırcı, 2013: 4).

Spor ekonomisi, ampirik olduğu gibi kuramsal da bir bilimdir. Görgöl bilim olarak sportif düzenlemelerin özelliklerini ve sonuçlarını öngörmeği amaçlarken, kuramsal yönüyle hedeflere en optimum açıdan nasıl ulaşabileceğine dair stratejiler, yaklaşımlar geliştirmektedir. Spor ekonomisi, ekonomi bilimlerinin uygulamalı bir disiplindir ve spor bilimlerinin teori alanı ile spor ve iktisat arasındaki bağı araştırmaktadır (Cerrahoğlu, 2016: 310).

Ekonomistlere göre spor ekonomisi, spor özelinde mal ve hizmet üreten diğer piyasa yapılarında olduğu gibi kâr amacı taşıyan bir grup ticari faaliyeti kapsar. Ticari faaliyetler çoğaldıkça piyasa yapısı genişleyecek ve spor ekonomisi kendine özgü bir yapıya sahip olacaktır (Katırcı, 2013: 6).

Spor faaliyetleri bir çok alan ile ilişki içerisindedir. Sporcuların eğitimi ve sportif olaylar, tesisler ve altyapılar, mal ve hizmetler, güvenlik, uzmanlaşmış spor kadroları gibi gereksinimler spor faaliyetlerinin kalitesine ışık tutar. Her ekonomik etkinlikte olduğu gibi spor ekonomisinde görsel bir eğlence kültürü olduğu unutulmamalıdır. Bu görsel eğlence organizasyonlar veya yarışmalar ile sağlanmaktadır. Bir organizasyonun hazırlık aşamalarından, düzenlenme aşamasına tüm süreçlerde finans ve pazarlama gibi sektörler ana rol oynamaktadır. Rekabeti gösteren ve bunu seyirciye yansıtan spor organizasyonları üst düzey seyirci katılımına neden olur ki bu spor ekonomisinin gelişimine katkı sağlar. Bu sebeple üst düzey spor organizasyonlarından istenilenin alınabilmesi için finansal kaynakların ciddi düzeyde yüksek olmasına ihtiyaç vardır (Talışcılar, 2015: 65-67).

Spor siyasi bir güç, seçkinlik ve propaganda aracı olduğundan devletler, kitleler ve ticari işletmeler açısından da önem arz etmektedir (Doğan, 2004: 1).

Spor ekonomisi temel bileşenleri açısından benzer ve farklı noktalara sahiptir. Her bir kişi, kurum ya da mal dediğimiz unsurlar konularına göre ayrılmaktadır.

Li, Hofacre ve Mahony'den derlediğimiz Şekil 1 üzerinden yapılan değerlendirme sonucunda spor ekonomisi temelinde doğrudan ya da dolaylı yünden bir spor aktivitesine dayanmaktadır. Sportif olay üzerinden arz ve talebin çeşitlenmesi sağlanırken, hukuki ve idari birlikler spor ekonomisindeki piyasa yapılarını düzenlemektedir.

Şekil 1: Spor Ekonomisi Bölümlendirilmesi

Kaynak: Li, Hofacre ve Mahony, 2001: 7-8'den alınarak tarafımızdan derlenmiştir.

Li, Hofacre ve Mahony'den başka Pitts, Fielding ve Miller; spor ekonomisine ilişkin kuram geliştirmiştir. Spor ekonomisi üç aşama üzerinden aşağıdaki gibi açıklanmıştır (Pitts, Fielding ve Miller, 1994: 18-20):

- Sporcular açısından sportif olay: Sporun ana aktörleri olarak söylenen sporcular tarafından sergilenen mücadele ve karşılaşmaların bir hizmet olarak seyirciye sunulmasıdır.
- Sportif ürün üretilmesi: Spor ekonomisindeki üreticilerin, tüketicilerin zevk ve tercihlerine göre spora ilişkin ürün üretme kararlarını alması ve üretimi organize etme aşamasıdır.
- Ürün ve hizmetlerin tüketiciyle buluşma aşaması: Spor ekonomisindeki mal ve hizmetlerin spor tüketicisine ulaştırılmasına kadar olan süreci ve tüketici üzerindeki etkileri tespitine yönelik aşamadır.

Meek, spor ekonomisini eğlence ve vakit geçirme, sportif mal ve hizmetler, sporu oluşturan organizasyonlar olarak üçe ayırmıştır. Meek'e göre spor ekonomisinin bölümlendirilmesi ekonomik olarak gereklilik arz etmektedir. Bu bölümlendirmenin temelleri şu şekilde olmaktadır (Meek, 1997: 16-20):

- Spor eğlencesi, profesyonel ve amatör sporlar kavramıyla bir bütündür. Bu sebeple sportif olay, medya ve turizm önemli kaynaklardır.
- Sportif ürünler, ticari gösteriler ve pazar araştırmaları ile açıklanabilir.
- Ticari gösteriler ve diğer unsurlar, üretim, tedarik, dağıtım ve hizmet üzerinde mutlak etkili olmaktadır.
- Spor organizasyonlarını oluşturan idari ve hukuki birlikler, amatör/gönüllü ya da profesyonel olarak örgütlenmektedir.

Spor ekonomisi, sportif olayın gerçekleşmesi, bu olay üzerinden iktisadi açıdan üretim pozisyonunu sağlayanlar ile ekonomik faaliyetin tüketici konumunu üstlenenleri ve bu ilişkinin regülasyonları ile bir bütünü oluşturmaktadır.

Spor ekonomisi, akademik olarak bir eğitim disiplini şeklinde kişilere sunulmaktadır. Almanya'da Köln Spor Yüksekokulu spor ekonomisini bölümlere ayırmış ve eğitim dinamiklerini sıralamıştır. Buna göre spor ekonomisi beş anabilim dalına ayrılmaktadır (Cerrahoğlu, 2016: 321):

- Spor Ekonomisi: Spor işletmeciliği, sağlık ekonomisi, spor turizm ekonomisi.

- Spor Yöneticiliği: Spor ve kongre yöneticiliği, kişisel teknik yöneticiliği, spor tesis yöneticiliği.
- Spor Pazarlaması ve Spor Sponsorluğu: Spor ve kriz yönetimi, sporda sponsorluk ve kamuoyu, hizmet ve servis pazarlamacılığı.
- Sporda Muhasebe ve Finansman: Sporda finansman, girişimcilik, gerçekçi yaklaşımlar.
- Spor Hukuku: Spor hukuku, spor politikası, spor kulüpleri hukuku ve vergi hukuku.

Basım ve Argan, spor endüstrini üç ana başlığa ayırmışlar ve sporun özellikle ürün ve tüketici tercihlerine göre farklılık arz ettiğini savunmuşlardır. Bu teoremi şu şekilde derlemişlerdir (Basım ve Argan, 2009: 24-27):

- Spor Performans Bölümü: Spor (amatör ve profesyonel), özel ticari spor, vergi destekli spor, üye destekli spor organizasyonları.
- Spor Üretim Bölümü: Donatım ürünler (ekipmanlar, giyim), performans ürünleri (fitness ürünleri, tıbbi ürünler).
- Spor Tanıtım Bölümü: Tanıtıcı ürün üretimi, tanıtım amaçlı etkinlikler, medya, sponsorluk, bireysel sponsorluk.

Spor ekonomisinde ise farklı dallar üzerinden spor dalları bölümlendirilerek tüketicinin ihtiyaçlarına ilişkin istekler karşılanmaktadır. Spor ekonomisi açısından duruma bakıldığında, spor ekonomisinin kapsamına giren unsurlarını şu şekilde sıralamak gerekir (Pitts ve Stotlar, 2002: 17):

- Katılım gösterenler: Sporu icra edenler ve izleyenler,
- Eğlence: Spor yarışmaları, kongreler, sempozyumlar ve şenlikler,
- Sportif Mal: Ayakkabı, içlik, tozluk, eldiven, kayak takımı, paraşüt gibi unsurlar,
- Sektöre yönelik ürünler: Koşu bandı, enerji içecekleri, takviye edici besinler gibi,
- Spor tesisleri: Spor ve sağlıklı yaşamla ilgili salon, stadyum, pist, havuz, plaj ve saha gibi tesislerin oluşturulmasına ilişkin unsurlar,
- Yönetim hizmetleri: Spor ürünlerinin üretilmesinden, pazarlanmasına kadar olan süreçte tüm insan kaynakları, vaka yönetimi ve pazarlama stratejileri gibi kavramlara yönelik karar ve hizmetler.

Sporun ulusal sınırları aşan kuralları ve bunun yanı sıra yönetim biçimi ya da ideolojisi ne olursa olsun herhangi bir ülkeyi dışlamayan kültürel yaygınlığı sporun küreselleşme olgusunu ortaya koymaktadır. Dünya daki piyasa sistem sporun küreselleşmesini desteklemektedir çünkü spor ile firmalar arasında sıkı sıkıya bir etkileşim vardır. Bunun sonucunda uluslararası organizasyonlar çok uluslu şirketlerin gözdesi haline gelmiş ve sporun gelişmesine zemin hazırlamıştır (Atasoy ve Öztürk, 2005: 16).

1.1.2. Sportif Olay

Sporun tüm faaliyet veyarışmalarının oluşmasında sportif olaylar ilk gerekliliktir. Bu faaliyetler ise ekonomik olaylar üzerinden şekillenir. Sportif olaylar ekonomik açıdan bölgesel ve ulusal ekonomiye çoğu zaman üretim, kalkınma, büyüme ve istihdam gibi konularda katkı sağlar (Ekren ve Çağlar, 2003: 6).

Spor ekonomisi büyük bir iş hacmidir. Profesyonel ve amatör sportif olaylara milyon dolarlar harcanmaktadır. Aynı şekilde sporcu ücretleri, organizasyon masrafları, yayın hakları ve reklamlara ayrılan bütçeler yüksek rakamlardan oluşmaktadır (Blair, 2011: 5).

Amatör ve profesyonel sporcuların yetiştirilmesi, eğitim ve fiziki test süreçleri ile her türlü altyapı etkinlikleri sportif olaydır. Yine bu sporcuların sportif olayın baş kahramanı olarak bireysel veya birlikte mücadeleye dayanan oyunları, yarışmaları, karşılaşmaları da sportif olayı kavramını çeşitlendirmektedir.

1970'lerden günümüze sportif olayların sayısı ve oluşma durumları farklılaşmıştır. Geleneksel sporların dünyanın çeşitli yerlerinde profesyonel şekilde icra edildiği görülmektedir. Bağımsız organizasyonlar, festivaller, bireysel yarışmalar ve kültür etkinlikleri düzenlenerek her yaşta her bireye katılma imkanı sunulmaktadır (Katırcı, 2012: 14).

Spor etkinlikleri insanlara çeşitli seyahat, gezi, dinlenme gibi fırsatlar yaratmaktadır. Toplumlar arasında bir etkileşim yaratmakla birlikte sportif olay küreselleşme olgusu ile yakın ilişkilidir. Bu sebeple spor turizmi, spor organizasyonları ekonomik ve sosyal olarak önemli bir yerdedir (Katırcı, 2012: 14-15).

1.1.3. Tedarik, Üretim ve Hizmet

Sportif ürün ve hizmetler spor ekonomisinde geniş bir yelpaze niteliğindedir. Organizasyon, etkinlik, şenlik, kongre, amatör ve profesyonel katılım gibi unsurlar spor ekonomisinde yer almaktadır. Bu unsurların kalitesi ve pazarlaması seyircilerin ve tüketicilerin ilgi ve alakalarına yön verecektir (Katırcı, 2012: 22).

Spor ekonomisinde ürün ve hizmet çeşitleri inşaat, turizm, lisans hakkı, hediyelik eşya, gıda, pazarlama, eğlence gibi sektörlerle doğrudan ilişki içerisinde olduğundan spor ürün ve hizmet çeşitlerinin talebi bir çok endüstriye de dışsalılık yaratmaktadır (Ekren ve Çağlar, 2003: 7).

Spor hizmetleri, spor ekonomisini oluşturan önemli parçalardan biri olarak kabul edilir ve spor etkinliklerinin yapıldığı spor tesisleri de spor hizmetleri içerisinde önemli bir öge olarak yer alır. Toplum yaşamı içerisinde insanların spora olan ilgisi, spor tesislerinin hem sayısal olarak artışına neden olmuş hem de farklı nitelikte ve çeşitte spor tesisini spor ekonomisi içerisine dahil etmiştir (Katırcı, 2012: 16).

Yine sporun en büyük hizmet kaynaklarından biri olan spor medyası da bünyesindeki büyük istihdamla birlikte her türlü haber, görüntü, yayın verilerini yayınlarak kişilere spor hizmetini sağlamaktadır. Kablolu veya kablosuz yayınlarla bu hizmetler desteklenerek ve talep eden kişilere arz edilmektedir. Spor yayın ve medya sektörü sayesinde tarihsel gelişime bağlı olarak geniş kitlelere hitap eden bir yapıya dönüşmüştür (Argan ve Katırcı, 2008: 45).

Sportif faaliyetlerin tedarik ve arzı sürecinde medya büyük rol oynamaktadır. Sosyal medya günümüzde anında iletişim ve bağlantı sağladığından tüketicinin ani tepki verebilmesine yol açabilmektedir. Bu sebeple son yıllarda internet ortamında e-spor ticareti yeni bir spor ekonomisi faaliyeti yaratmıştır (Katırcı, 2012: 18).

Spor pazarlaması, yönetimi, hukuku ve finansı gibi çeşitli konularda profesyonel hizmetler sunan bir mekanizma olarak toplumda varolmaktadır. Bu hizmetler ve mallar spor ekonomisinin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri spor ekonomisinde spor tıbbi malzemeleri alanında önemli bir yapı taşıdır. Ülkenin dış ticareti bu ürünlerin pazarlanmasından olumlu etkilenmektedir (Pitts, Fielding ve Miller, 1994: 18).

Spor ekonomisi yapısı itibariyle diğer ekonomik değere sahip sektörler ile ilişkilidir. Bu sektörlerden bazıları spor eşyası, turizm, hediyeelik eşya, gıda, reklam, sosyal medya, eğlence ve franchising gibi spor ekonomisinin doğrudan alt kategorisini oluşturan bölümlerdir.

Neredeyse bütün spor kuruluşlarının amacı kâr etmektir. Bu ekonomilerden bazıları ciddi yatırımlara ihtiyaç duymaktadır. Yatırımcılar spor malzemelerinin üretilmesi, tedarik ağının oluşturulması ve tüketiciye pazarlanması aşamasında kâr ve maliyet analizinden maksimum faydayı sağlamaya çalışmaktadır (Blair, 2012: 17-18).

Sportif ürün üretiminin yanı sıra sporun küreselleşmesinde sponsor firmaların büyük etkisi bulunmaktadır. Örneğin; Coca Cola, Seiko, Sony vb. markalar spor sponsorluğu konusunda masraftan kaçınmamaktadırlar. Son zamanlarda sportif ürün üretmeyen belli başı firmalar bile gündelik sportif ürün tasarımlarına başlamışlardır (Talimciler, 2015: 60).

1.1.4. Üyelik, Tüketim ve Fayda

1982 yılında Miller Brewing Şirketi tarafından yapılan bir araştırma Amerikalıların %96.3'ünün ayda birden fazla sportif etkinliklere katıldığını, %70'inin televizyonda spor olaylarını izlediğini ve arkadaşları ile spor hakkında konuştuğunu veya magazin, kitap ve gazetelerden spor haberlerini takip ettiğini, %40'tan fazlasının da haftada en az bir kere sportif etkinliklere katıldığını belirlemiştir (Gündoğdu ve Devecioğlu, 2008: 119).

Spor yapılanmalarının en temeli olan spor kulüpleri belirli yazılı hukuk kurallarına göre kurulan veyasalara göre üye kabul eden aynı zamanda kendine has organları bulunan kuruluşlardır. Spor kulüpleri bağlı bulundukları spor dalları uyarınca sporcu yetiştirebilir, tesisleşme yaratabilir ve spor karşılaşması düzenleyebilir. Bu sebeple spor kulüpleri seyircisine fayda sağlayan sportif etkinliklerin ana aktörlerinden biridir (Devecioğlu ve diğerleri, 2012: 2).

Spor tesislerinde tüketim veya izleme olgusu çoğunlukla toplu olarak yerine getirilir. Yani insanlar bir karşılaşmayı başka insanlarla birlikte toplu olarak izleyebilmektedir. Bu yönü ile sportif ürün geleneksel mal ve hizmetlerden farklılık

gösterrmekte olup sportif üründen duyulan zevk çoğu durumda toplu tüketimle pekişmektedir. Seyirci veya taraftarlar toplu tüketim olgusunu da deneyimin ve tatminin bir parçası olarak görmektedir (Katırcı, 2012: 21).

Profesyonel sporla endüstriyel spor aynı şey değildir. Endüstriyel spor, herkesin belli bir ölçüde tüketim imkanı bulduğu spor yapılanmasıdır. Bir başka deyişle endüstriyel spor, ekonomik birim haline gelmiş her türlü sportif faaliyetin tüketiciye pazarlanmasıdır. Profesyonel spor ise sporun kurumsallaşmasına odaklanmıştır. Sporcuların, karşılaşmaların, performansların ve organizasyonların oluşumuna öncelik verir (Talimciler, 2015: 59).

Spor faaliyetleri tüketicileri üye olmak ya da spor terimiyle taraftar olmak şeklinde cezbetmektedir. Spor taraftarlığı; sporculara ve spor kulüplerine belli hayranlıklara sahip olan ve kendisi ile bu unsurlar arasında çeşitli bağlar kuran bireyler olarak tanımlanır (Hunt, Bristol ve Bashaw, 1999). Goldstein ise; spor taraftarını, bir spor ögesine ölçek olarak ileri düzeyde bağlı ve bu işle özdeşleşen olan kişi yani spor tüketicisi olarak, ifade etmektedir (Goldstein, 1988: 188).

Spor tüketicisi ve taraftar gruplarını organizasyonlara katılma şekillerine göre beş ayrı kategori içerisinde göstermek mümkündür. Kategoriler ortaya çıkarken temel kriterler ise taraftarlık güdüsü, taraftar davranışları veya yarışmalarda verilen tepkiler olarak sıralanmıştır. Bu kategoriler şu şekilde analiz edilebilir (Steward ve Smith, 1997: 3-8):

- Performansa ve Mücadeleyi Seven Tip: Taraftarlar kalite ve nitelik peşindedir. Aslında takımla özdeşleşmekten ziyade mücadeleye karşı ilgi duymaktadır.
- Tiyatro Seyircisi: Taraftarlar bu olguda eğlence arayışındadır. Belirli ölçüde takıma bağlılık gösterse de aradığı şey zevk heyecan veren bir karşılaşma izlemek istemesidir.
- Partizan Tutumlu Taraftar: Bu taraftar tipi için tek önemli şey takımın kazanmasıdır. Takımın kazanması ve kaybetmesine bağlı olarak taraftar kimliği oluşur. Duygu yoğunluğunun en çok yaşandığı tüketicisi tipi olarakta söylenebilir.
- Başarı Takipçisi: Takıma karşı ilgi takım başarısı ile ilişkilidir. Takım başarılı olduğu sürece taraftarlık ve tüketicilik devam eder.

- Üst Düzey Partizan: Takımın kazanıp kazanmaması bu taraftar tipi için önemli değildir. Takıma gönül vermiş ve her sonucu baştan kabul etmiş tiptir.

Tüm bunların ışığında, spor taraftarlığı; kişilerin bir spor takımı, sporcu, lig, karşılaşma gibi bir spor ürünüyle duygusal ve/veya bilişsel olarak bütünleşmeleri ve tercihlerinin çoğunluğunu spor ekonomisine yöneltmesi olarak söylenmektedir (Shank ve Lyberger, 2014: 182-183).

Spor tüketicisi, spor ürün ve hizmetlerini talep eden bunları kullanan ve kendisine fayda sağlayan kişidir. Bu faydayı sağlarken kulüp üyesi, gönüllü, taraftar ya da sadece sportif ürün ve hizmetten yararlanan kişiler gibi rolleri olabilir.

1.1.5. İdari, Hukuki Birlikler ve Düzenlemeler

Düzenlemeler devlet ve piyasa içi düzenleme şeklinde iki grupta incelenmektedir. Spora yön verenler devletin spor politikalarını öğrenmek istemektedir. Bu politikalara göre spor piyasalarında yer alan kuruluşlar piyasa içi düzenlemelere ihtiyaç duyabilmektedir. Her ne amaçla olursa olsun spor ekonomisinde düzenlemeler iktisadi temeller üzerinden inceleme alanı bulmaktadır (Kaytancı, 2013: 151).

Devlet spor piyasaları üzerinde düzenleme yaparak aşağıda yer alan üç temel amaçtan biri ya da tamamına ulaşmak hedefini güder (Kaytancı, 2013: 155):

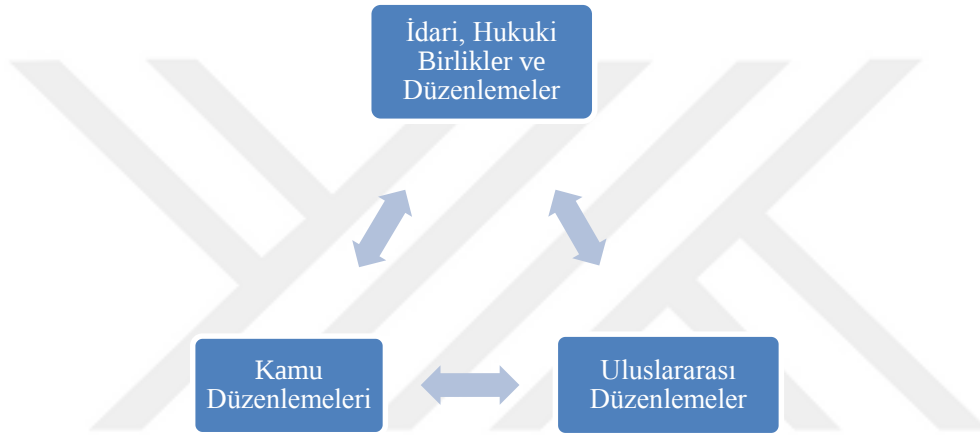
- Spor ekonomisinde rekabetin adil ve sürekli olması sağlanarak spor piyasalarının gelişimine etki sağlamak,
- Piyasalarda negatif dışsallıklara karşı tedbir almak,
- Kamu menfaatlerini sosyal fayda amacıyla üstün tutmak.

Sportif olayların ekonomik hale gelmesinin en büyük sağlayıcısı devletler ve endüstri içi birliklerdir. Kamu kurum ve kuruluşlarının düzenleyici ve denetleyici yapıları, piyasadaki kuruluşların yönetici ve kâr odaklı yaklaşımları sporu evrensel olarak bir ekonomi haline getirmiştir.

Piyasa içi düzenlemeler aşağıda yer alan beş temel amaçtan birine ya da hepsine ulaşabilmek için uygulanır (Kaytancı, 2013: 170):

- Firmalar arasında adil rekabeti düzenlemek ve hem ekonomik hem sportif açıdan güven duyulan bir denge geliştirmek,
- Rekabete yönelik piyasa aktörlerinin konumlarını kuvvetlendirmek,
- Sonuçların belirsiz olmasını daimi kılmak, bu şekilde hem sporun cazibesi artacaktır hem de rekabetçi yapı bozulmayacaktır,
- Spor ekonomisinde yer alan firmaların karlarının maksimize edilmesi,
- Sportif faaliyete katılanlar ve tarafların güvenliğini sağlamak.

şekil 2: İdari, Hukuki Birlikler ve Düzenlemeleri

Kaynak : Gözler ve Kaplan, 2011: 10-12'den alınarak tarafımızdan derlenmiştir.

Spor piyasaları kamu, özel ve gönüllü sektörler olmak üzere üç temel bileşen üzerine kurulmuştur. Devlet spor organizasyonlarına katılımı teşvik ederken, özel sektör kâr peşindedir, gönüllü sektörler ise düzenleme rolünü yerine getirir (Devecioğlu, 2011: 708).

Spor organizasyonları hukuki ve idari birliklerin oluşturdukları bir iş ortaklığıdır. Bu iş ortaklığı tek havuzdan oluşan ortak bir çıkar kümesidir. Sporcu transferleri, ortak yayın hakları, kamu sektörüyle olan ilişkiler, ulusal ve uluslararası firmaların organizasyonlar üzerindeki sponsorluk hakları bu iş ortaklığının en önemli göstergesidir (Blair, 2012: 48-49).

Devletin spor üzerindeki etkisi yadsınamaz. Bu sebeple mali ve sosyal açıdan pozitif dışsallık doğuran bu ekonominin genel hatlarını hükümetler düzenlemektedir. Bu sayede devlet hem sporu hem sporcuyu destekleyip ülke ekonomisine katkıda bulunarak uluslararası düzeyde ülke değerini artırmaktadır. Ülke prestijinin

artmasıyla devlet ekonomik ve sosyal sermayeyi temsil eden çok uluslu şirketlerin yatırımlarını ulusal ekonomiye çekebilmektedir.

1.2. SPOR EKONOMİSİNİN İKTİSADİ AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ekonomik açıdan kıt olarak tanımlanan kaynaklar işgücü, sermaye, doğal kaynaklar ve girişimdir. Spor ekonomisi de bu kıt kaynakların kullanımı açısından farklılık yaratmamıştır, bu kaynakların etkin kullanımı sporun da temel sorunudur (Tomanbay, 2001: 46).

Adam Smith'e göre kişilerin ve işletmelerin yani piyasa aktörlerinin kendi çıkarları peşinde koşması toplumun çıkarları ile doğrudan ilişkilidir ve eğer her ekonomik aktör kendi çıkarını maksimize etmeye çabalarsa toplum çıkarı da o ölçüde çoğalabilir (Yıldırım, 2012: 569).

Spor ekonomisi üzerine sistematik ilk araştırmalar ABD'de yapılmıştır. Sporun iktisadi boyutlarıyla ABD'de Almanya'dan daha önce varolduğunu belirten Heinemann, ABD'de spor kavramı dahilinde gelişmeleri ikiye ayırmaktadır (Cerrahoğlu, 2016: 320):

- Profesyonel takım sporları ekonomisi hakkında ampirik çalışmalar: 1956 yılında Rothenberg, ABD'de bir iktisadi dergide "*Baseball oyuncularının iş piyasası*" başlıklı bir makale yayınlamıştır. Makalenin içeriğinde seyirci sporuna yönelik talep faktörleri, oyuncu kalitesi ve takım sahipleri arasındaki ilişkiler ve bir çok teorik ve ampirik araştırmalar yayınlanmıştır.
- Spor yöneticiliği hakkında eğitim: Kuzey Amerika üniversitelerinde spor yönetimi bilim dalları kurulduktan sonra hem dergi hemde kitap olarak yayınlar sunulmuştur. Bu dergiler ve kitaplar sporun ticari organizasyonlarına değinirken, devletin ve spor kulüplerinin ilişkileri ve işleyişlerine önem vermemiştir.

Sporun ekonomi üzerindeki etkisi iktisadi olarak kısa dönem ve uzun dönem konjonktürle açıklanabilir. Sporcular, izleyiciler, görevliler gibi çeşitli grupların spor ekonomisine verdikleri tepkilerin analiz edilmesi kısa dönem, spor tesislerinin kurulması, devletin spora yatırımlarıyla destek vermesi, medyanın ulusal ve

uluslararası işlerliği gibi etmenler uzun dönemde spor ekonomisine destek olmaktadır (Li, Hofacre ve Mahony, 2001: 215).

Spor ekonomisini ekonomik olarak açıklarken, tüketici, üretici, emek piyasaları, baskı ve çıkar grupları, düzenleyici kuruluşlar ve makro ekonomik göstergeler önem arz etmektedir.

1.2.1. Tüketici Açısından Spor Ekonomisi

Tüketici, zevk ve tercihleri olan, mal ve hizmetlere sahip olmak için güdülenmiş ve fayda temini için uğraşan bireydir (Bakırcı, 1999: 19).

Ekonomi alanının en büyük değişkenlerinden biri de tüketici tercihleridir. Tüketici, üretici üzerinde doğrudan etkin bir mekanizmadır. Tüketicinin zevk ve tercihleri sonucunda piyasa ekonomisinin tüketim kısmı oluşacak ve bu sayede üretici, tedarikçi, sermayedar ve girişimci kıt kaynakların ekonomi üzerindeki yönetimini sağlayan kişilerin üretimden satışa olan tüm unsurları piyasa üzerinde şekillenecektir.

Tüketici tercihlerini yaparken mal hakkında onun üretim sürecine, piyasa içindeki fiyat mekanizmasına ve bu sebeple kendi bütçesine uygun en iyi fiyatı veren firmayı bulmayı, malın garanti koşullarının tüketicinin lehine olan kıstasları gibi bilgi birikimlerine sahip olmak ister. Ayrıca tüketicinin gerektiği zaman geri dönüp bunları yeniden inceleyerek daha fazla enformasyon toplamasını ve topladığı enformasyonu daha detaylı olarak değerlendirmesini de sağlamaktadır (Özata, 2011: 10).

Bu sebeple piyasa ekonomisi içerisinde, tüketicinin satın aldığı her iki mal arasında birinin fiyatının düşmesi sonucunda zevk ve tercihleri sabit olarak kabul edilirse ceteris paribus (değişkenler sabit iken içlerinden bir tanesinin farklılaştırılması) teorisine göre, tüketici fiyatı düşen maldan daha fazla satın almak isteyecektir (Bierens ve Swanson, 2000: 28).

Hicks'e göre, tüketicinin belirli bir mal bileşimini diğerine tercih etmesi yeterlidir. Örneğin, birini diğerinden %10 tercih ettiğini belirtmesi gereksizdir. Hicks'in kayıtsızlık eğrileriyle ilgili analizlerinde göz önünde tuttuğu varsayımlar şunlardır (Eroğlu, 2004: 141):

- Tüketimde dıştan yararlar ve kayıplar yoktur.

- Zevkler veridir.
- Tercihler geçişlidir. Yani, Őayet bir kişi A ile B ve B ile C arasında kayıtsızsa, A ile C arasında kayıtsızdır.
- Her kişi tercih sıralamasını kendi istek ve tercihleri ışıında Őekillendirir.

Mal üzerinde kayıtsızlık eğrisi belirli bir zaman içinde iki mala farklı bileşenlerde sahip olan spor tüketicisi kendi zevk ve tercihlerini ekonomi üzerinde tatmin etmeye çalışacaktır.

Spor tüketicisi aktif ve pasif katılımcılar olarak iki ana grupta sınıflandırılır. Spor yapmak üzere amatör, profesyonel ya da sürekli olarak arz etmeyen Şekillerde sportif olaylara katılan bireyler aktif katılımcılardır. İzleyici, taraftar ve sadece ürün ve hizmet satın alan kişiler ise pasif katılımcı olarak tanımlanmaktadır (Katırcı, 2012: 36).

Spor ekonomisinde tüketicisi mal ve hizmetlerden sağladığı faydayı kardinal ve ordinal olarak nitelendirebilir. Spor karşılaşmalarını stadyumdan, salondan, pistten izlemek ile televizyondan takip etmek faydanın niteliğine göre değişebilir.

1.2.1.1. Tüketicinin İhtiyacı

Bir ekonomi, ihtiyaçları, ilgileri, arzuları ve beklentileri çeşitlilik gösteren, demografik ve psigografik farklılıkları bulunan mevcut ya da potansiyel tüketicilere satılan çeşitli ürün kalemlerinden meydana gelir (Katırcı, 2013: 3).

Bütün iktisadi faaliyetler doğrudan veya dolaylı Şekilde ihtiyaçların tatminine yöneliktir. İhtiyaçlar itici kuvvet rolünü üstlenmişlerdir. İktisadi faaliyetlerin çeşitliliğini, hacmini, temposunu ihtiyaçlar belirlemektedir (lgen, 2014: 3).

Spor ekonomisi içerisinde tercih edilecek mal veya hizmetler kişilerin durumlarına göre ayrılacaktır. Spor rnleri tüketiciler tarafından temel besin ya da barınma dediğimiz ihtiyaçlardan olmadığından, tüketicisi bu mallar karşısında talebini zorunlu mal ve hizmet grupları gibi katı tutmayacaktır. Bu sebeple zorunlu olmayan lüks mallar dediğimiz ürünleri talepleri esnek olacaktır (Gökdere, 2000: 48).

Tüketicisi gelirinin miktarına göre spor ürünlerinden ne Şekilde ve nasıl faydalanacağını belirler. Tüketicinin btcesinden yönlendirebildiği miktar spora karşı aktif ya da pasif olarak katılımcı olmasını sağlar.

Bu sebeple spor ekonomisinde tüketicinin spor faaliyetlerine gereksinim duyması, bütçesi ve çevresel faktörler önemli kıstaslardır.

1.2.1.2. Tüketicinin Katlanacağı Bedel (Fiyat)

Mal ve hizmetin talep düzeyi ile ücreti arasındaki zıt yönlü ilişki talep kanunu olarak belirtilmiştir. Tüketici katlanacağı bedel ile mal ve hizmetten elde edeceği tatmin düzeyi arasında mutlaka değerlendirme yapan unsurdur (Ülgen, 2014: 36).

Tüketicinin satın aldığı mallardan birinin fiyatı değiştiği zaman tüketici her yeni fiyatlar düzeyinde kendisine maksimum tatmin sağlayan denge noktalarına erişmektedir. Bu denge noktaları birleştiğinde fiyatların tüketicinin bütçesi ile tercihleri arasındaki fiyat tüketim eğrisini yarattığı söylenmektedir (Dinler, 2013: 83).

Tüketicinin talep edeceği mallar her zaman için aynı nitelikte ve kalitede değildir. Bu sebeple üstün mallar ve düşük mallar iktisadi olarak sunulmuştur. Gelir artışı ile tüketimi artan mallara üstün mallar, gelir seviyesinin yükselmesiyle satın alınmak istenen malların miktarının azalması ise fakir malları nitelemektedir (Dinler, 2013: 81).

Spor ekonomisinde genellikle üstün mallar üzerine kurulmuş bir piyasa yapısının hakim olduğu söylenmektedir.

Tüketici bütçesini tercih edeceği mallar için en uygun seviyede kullanmak isteyecektir. Bu sebeple bütçesi içerisinde küçük yer tutan harcamalar ile bütçesine göre nispeten önemli yer tutan harcamalar aynı mahiyette işlem görmez. Tüketiciler beş kriter üzerinden tercihlerini şekillendirmektedir (Berkowitz, 1993: 80-82):

- İlk aşama sorunu tespit etme ve farkındalığın oluşturulmasıdır,
- İkinci aşama tüketicinin farkındalığı üzerinden çeşitli bilgi ve tecrübe mekanizmanlarını kullanarak sonunun çözümüne ilişkin araştırma safhasıdır,
- Temel ve nitelikli bir tespit aşamasıyla tüketici alternatiflerini düzenler,
- Dördüncü aşamada tüketici karar vermek için her türlü maliyet analizini yaparak farklı markalar arasında kendi isteklerine en uygun ürün ve hizmeti bulabilmek için seçim aşamasına gelmiştir,

- Seçim yapıldıktan sonra mevcut problemin çözümü neticesinde döngü başa gelir ve tüketici yeni bir ürün ve hizmet için problemi tanıma aşamasına geçer.

Piyasa fiyatlarının denge düzeyindeki herhangi bir marjinal artışın ya da azalışın tüketicilerin tercihlerine karşı etkisi talebin fiyatlar karşısında esnekliği ile ölçülmesine sebebiyet verecektir (Dinler, 2013: 111).

Spor ürün ve hizmetlerinin fiyatlandırılması genel ekonomiye göre farklılık arz eder. Bu sebeple geleneksel yöntemlerden ziyade spor karşılaşma ve organizasyonlarının anlık seviyesi, fiyat belirleme düzeyine doğrudan etki yapacaktır. Spor karşılaşmalarının oynandığı tesislerde spor kulüplerinin hangi amaç için yarıştığı örneği spor ekonomisinde yapı taşıdır. Şampiyonluk için mücadele eden takımların bilet fiyatlarında artış olabileceği gibi orta sıralarda ya da iddiasız takımların bilet fiyatları düşürülerek tüketicilerin tercihlerinin çekilmek istenmesi şeklinde fiyat dalgalanmaları oluşmaktadır (Katırcı, 2012: 22).

1.2.1.3. İkame Malın Fiyatı

Tüketicinin tercih aşamasında birbiri yerine kullanılabilen malları göz önünde bulundurması ikame mal unsurunu doğurmaktadır. Tüketicinin satın aldığı mallardan birinin fiyatının düşmesi sonucu, mallar arasındaki nispi fiyat ilişkisinin bozulması ve tüketicinin nispi olarak daha ucuz hale gelen malı öteki mallara yeğleyerek, öteki mallardan satın aldığı miktarları azaltarak fiyatı düşen maldan daha çok satın alması ikame mal etkisi olarak söylenmektedir (Dinler, 2013: 85).

İkame etkisi istisnasız tüm mallarda fiyat değişiminin aksi yönünde işlemektedir. İkame mal, bu sebeple tüketici açısından tercihlerini sıralamada etkin bir rol oynamaktadır (Ülgen, 2014: 36).

Spor sektöründe ürün ve hizmet üretimi kalite ve tercihlere göre farklılık göstermektedir. Spor ekonomisinde tüketiciler genel ekonomide olduğu gibi ikamelere yönlenebilmektedir (Li, Hofacre ve Mahony, 2001: 42).

Spor ekonomisinde bireyler bütçelerine göre spor aktivitesi seçerek ikame mal seçeneklerini kullanabilir. Bununla beraber herhangi bir basketbol takımının taraftarı olan tüketici karşılaşmayı canlı olarak takip etmek istiyorsa mutlaka

karşılaşmanın oynanacağı stadyumdan bilet almalıdır. Bu sebeple bazı malların ikamesi güçtür.

1.2.1.4. Toplumun Bakış Açısı

Toplumun spor ekonomisi üzerindeki etkisi küçük yaşlarda aile ve okul tarafından bireyleri etkilemekte ve bu ekonominin gelişimine katkıda bulunmaktadır.

Aile yapılarının spora karşı ilgi duyması ve sportif olayları benimsemesi ailedeki bireylerin spora katılımını desteklemektedir (Mcpherson ve Curtis, 1986: 92). Devlet okulundan ziyade özel okula giden ailelerin çocukları gelir dağılımı açısından üst seviyelere yakın yer almaktadırlar bu sebeple diğer bireylere oranla sporun tesisleşmemiş ve altyapısı olmayan imkansızlıklarıyla hayatlarında daha az yüzyüze gelirler (Hergüner, 2001: 92).

Spor faaliyetlerinin küçük yaşlardan itibaren çocuklarda etkinliğini gösteren bir araştırma yapılmıştır. Araştırmaya katılan sporcu öğrencilerin %92,4'ü devlet okulu, % 7,6'sı özel okul öğrencileridir. Sporcu öğrencilerin %52,2'sinin ailesinde halen spor yapan birisi varken %47,8'inde spor yapan bir aile üyesi bulunmamaktadır. Branş seçiminde %45,4 ile aile, %25,4'ü arkadaş, %16,4'ü öğretmen, %12,8'i ünlü sporcu etkili olmuştur (Kotan veyaman, 2009: 42).

Toplum ve kitleler spor olayları üzerinde ekonomik dışsallıkları inceleyebilmektedirler. Bu dışsal faktörler şu unsurlara dayanmaktadır (Katırcı, 2012: 40):

- **Kültür:** Spor, mevcut toplum yapısının yer aldığı örf, adet ve geleneklerin bir yansımasıdır. Bu sebeple toplum bireyleri arasında paylaşılan ortak duygu ve menfaatler spor üzerine dışsallıklar yaratabilir,
- **Sosyal Statü:** Tüketicinin toplum içerisinde yer aldığı vasıf ve değerler sportif mal ve hizmet tüketimini ve spora katılımını doğrudan etkilemektedir,
- **Referans Merkezleri:** Tüketici yaşadığı çevreden ve sosyal iletişim araçlarından sıklıkla yararlanması sebebiyle spor branşlarına karşı tutum ve davranışlarını da şekillendirebilir,
- **Aile:** Bireyin en temel etkileşim alanı ailesidir, bu sebeple aile kavramı bireyin zevk ve tercihlerine en büyük çevresel katkıyı yapacak mekanizmadır.

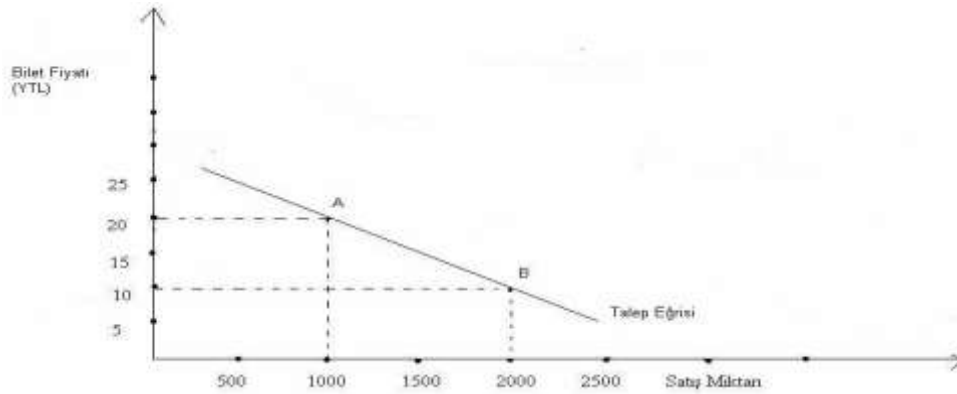
1.2.1.5. Talep Analizi

Talep kavramı bir ürünün fiyatıyla talep edilen miktan arasındaki fonksiyonel ilişkiyi ortaya koyar (Parasız, 2008: 8).

Talep, bireysel gereksinimlerin tatmin edilmek arzusuyla tüketiciler tarafından zevk ve tercihlerine göre satın alma duygusu olarak tanımlanır. Satın alma dürtüsünün talep sayılabilmesi için tüketicinin gelir ve kararlılığında olması beklenmektedir (Ülgen, 2014: 33).

Spor ekonomisinde talep ise, sportif mal ve ürünler üzerine gerçekleşebileceği gibi izleme ve kültürel amaçlı spor faaliyetlerinden yararlanma olarak algılanır. Sportif mal ve ürünlerde genel olarak süre kısıtlaması olmadığından tüketiciler her daim erişim imkanına ve bu malların ikamesini elde etmeye sahiptirler. Spor hizmetlerinde ise faaliyet belirli süreli olduğundan tüketicinin en etkin aracı kullanarak talebi şekillendirmesi beklenmektedir (Yavaş, 2004: 32).

Şekil 3: Piyasa Talep Eğrisi

Kaynak: Yavaş, 2004: 33

Tüm diğer değişkenler sabit iken, çeşitli fiyat düzeylerinde o maldan satın alınmak istenen mal miktarlarının geometrik yerine talep eğrisi denilmektedir. Talep eğrisi bir malın fiyatındaki değişme karşısında o maldan talep edilen miktarları gösteren sol yukarıdan sağ aşağıya doğru negatif eğimli bir eğridir (Ülgen, 2014: 34).

Şekil 3'e göre bilet fiyatlarında yaşanacak bir düşüş satın alınacak miktarı etkilemiştir. Buna göre bilet fiyatları 20 TL iken 1000 adet, 10 TL iken 2000 adet satış miktarı sağlanmıştır. A ve B noktaları ile oluşturulan bu eğri spor ekonomisinde bilet fiyatları üzerinde yaşanan talebi göstermektedir.

1.2.1.5.1. Talebi Etkileyen Unsurlar

Spor ekonomisinde her türlü mal ve hizmet için arzu edilen talep miktarı aynı değildir. Bu sebeple karar alma birimleri sportif mal ve hizmetlerin çeşitliliğine ve sunumuna özen göstermelidir. Aynı zamanda talebi etkileyen diğer faktörleride göz önünde bulundurmalıdır. Talebe etki eden unsurlar aşağıda şu şekilde belirtilmiştir:

- **Ürün ve/veya Hizmet Bedeli:** Spor tüketicileri mal ve hizmetlere ne kadar ücret ödeyeceklerini bilmek isterler. Bu sebeple fiyat seviyesinin öngörülebilir olması tüketiciler açısından zaruridir.(Yavaş, 2004: 34).
- **İkame Malların Fiyatı:** İkame mal, benzerlikleriyle mevzu bahis oluşturan iki malın birinin diğerinin yerine kullanılması sonucu ortaya çıkmaktadır (Ülgen, 2014: 36). Voleybol ve basketbol sporcusu olan bir kişi, maliyet açısından biri diğerine daha baskın olan bu dallardan birini seçerek diğerinde aldığı hazzı tatmin etmek isteyebilir (Yavaş, 2004: 34).
- **Zevk ve Tercihler:** Bir ürünün popüler veya geleneksel olması tüketicinin zevk tercihleriyle doğrudan alakalıdır (Ülgen, 2014: 36). Zevk tercih hususunda son dönemde tatil köylerinde dağdan aşağıya doğru icra edilen kayak sporu üzerinde tüketicinin ilgisinin azalması sonucunda, tatil köyleri rafting, dağ bisikleti, snowboard ve tracking gibi aktiviteleri tüketiciye pazarlama yoluna gitmiştir (Li, Hofacre ve Mahony, 2001: 44).
- **Tüketicinin Geliri:** İnsanların geliri arttığında talebi de artarsa böyle mallara üstün veya normal mallar denir. İnsanların geliri arttığı zaman bazı malların talebi azalabilir. İnsanlar daha pahalı mallar satın almaya yönelebilir. Kişinin geliri arttığı zaman talebi azalan mallara düşük mallar denmektedir (Parasız, 2008: 10). Spor tüketicisinin yüksek marjı olan karşılaşmayı yerinde izlemek ve canlı olarak takip edebilmesi için kişisel gelirinin en azından orta düzeyde

olması beklenmektedir. Bu sebeple spor faaliyetlerinin çoğunluğu normal/üstün mal olarak görülmektedir (Li, Hofacre ve Mahony, 2001: 45).

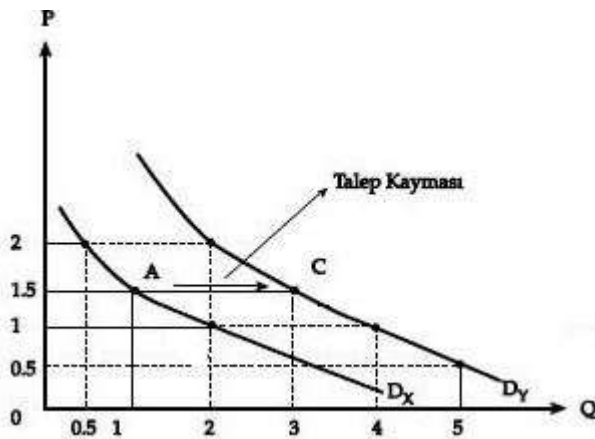
- Beklentiler: Tüketici mevcut mal ve hizmetin gelecekte ne şekilde değerlendirileceğine ilişkin fikir ve planlamalarıyla o üründen beklentilerini belirli ölçülerde sınırlayabilir (Parasız, 2008: 37). Spor takımlarının büyük çoğunluğu yeni stadyum inşa ederken, inşaat bitmeden oturma yerlerini sezonluk biletler yoluyla satmaktadır. Başlıca sebebi stadyumunun bitişinden önce nakit elde etmek ve tüketicilerin ileriye dönük beklentilerine cevap verebilmektedir (Li, Hofacre ve Mahony, 2001: 44).

1.2.1.5.2. Talep Eğrisinin Kayması

Talep eğrisinin sağa ya da sola hareket etmesi her fiyattan halkın daha az ya da daha çok mal talep etmesini anlatmaktadır. Bu sebeple talep arttı ya da azaldı denildiğinde talep kaymasından bahsedilmektedir (Parasız, 2008: 11).

Genellikle talepte artış denildiğinde talep eğrisinin sağa doğru kaydığı (yer değiştirdiği) anlaşılmaktadır. Talepte azalış denildiğinde ise sola doğru kaydığı ifade edilmektedir. Buna göre de belirli bir fiyat düzeyinde tüketiciler önceki duruma göre daha az mal talep etmektedir (Ülgen, 2014: 41).

Şekil 4: Talep Kayması

Kaynak : Ülgen, 2014: 41

Şekil 4'e göre tüketicinin gelirindeki artış sonucunda malın fiyatı sabit kabul edildiğinde 1,5 TL olan maldan bir birim yerine üç birim talep ederek, talep kaymasının sağa doğru artmasına sebebiyet verecektir. Spor ekonomisinde bu husus böyle olabilmektedir. Tüketicinin geliri arttığında ayda bir kere izleyebileceği bir karşılaşma olduğu varsayıldığında aynı bilet fiyatından ayda üç kere karşılaşma izleyebilir.

1.2.2. Üretici Açısından Spor Ekonomisi

Herhangi bir mal ya da hizmetin arzı diğer değişkenler sabitken, belli bir zaman diliminde piyasada üreticilerin değişik fiyat düzeylerinde satmaya hazır oldukları mal ve hizmet miktarını ifade eder. Arz edilen herhangi bir malın (X malı) miktarı ile bu miktarı belirleyen tüm faktörler arasındaki ilişki arz fonksiyonuyla gösterilir. X malı için arz fonksiyonu aşağıdaki biçimde ifade edilebilir (Çağlarımak Uslu, 2013: 34).

$$Q(sx) = (Px, Pg, Py, T, E, Tg, Sg, Nf)$$

Fonksiyona göre,. X malının kendi fiyatı P_x dışındaki değişkenler, üretim maliyetleri ya da girdi fiyatları P_g , diğer malların fiyatları P_y , teknoloji T , beklentiler E , vergiler T_g , sübvansiyonlar S_g ve firma sayısı N_f sabit varsayıldığından ceteris paribus uygulaması tatbik edilmek istenmektedir (Çağlarımak Uslu, 2013: 34).

Bu sebeple arz fonksiyonu bir çok girdinin biraraya gelmesi sonucu üretime katılmalarını ve bunun birikimi olarak çıktı şeklinde sonuçlanır. Üretim fonksiyonunu etkileyen girdilerden birinin teknolojinin olduğu görülmektedir.

Arzı etkileyen diğer önemli sebeplerden biri ise vergi ve regülasyonlar ile ulus devletlerin ya da federe yapıların bu endüstri üzerindeki sergiledikleri tutumdur. Bu tutumlar üreticilerin ülke piyasasına giriş çıkışını yani mobilitesini doğrudan etkileyecek ve sonucunda devletlerin ekonomik göstergelerine etki yapmaktadır.

Küreselleşmenin etkileriyle birlikte fonksiyon üzerinde değişkenler fazlaşmış ve özellikle regülasyon yapısına sahip devletler bu fonksiyondaki yapıları düzeleyici ve denetleyici rol almaya başlamışlardır (Kargı ve Karayılmazlar, 2009: 23).

Spor ekonomisinde mal ve hizmet kavramı somut ürün ve soyut ürün şeklinde iki şekilde incelenebilmektedir. Somut ürünler futbol topu, spor ayakkabısı, tenis raketi gibi elle tutulabilen fiziksel ürünlerdir. Soyut ürünler ise bunun tam tersi şekilde fiziki özelliği olmayan spor karşılaşmasının atmosferi, sporun kendisi, mücadeleci yönü gibi ürünlerdir (Shank ve Lyberger, 2014: 7).

Spor ekonomisinde arz kesimi genellikle spor kulüpleri, bireysel sporlarda sporcular, spor birlikleri olmaktadır. Bunun dışında sportif malzeme üreten şirketlerde bu sınıflamaya girmektedir.

1.2.2.1. Arz Analizi

Arz; bir satıcının veya üreticinin belli bir zaman süresi içinde elinde bulundurduğu bir malın, değişik fiyatları karşısında piyasada bu maldan satmaya razı olduğu miktardır. Kısaca arzı; bir satıcının belli bir fiyattan satmak istediği mal miktarı olarak da tanımlayabiliriz. Arz bir üretim olmakla birlikte bir satış arzusudur (Ülgen, 2014: 45).

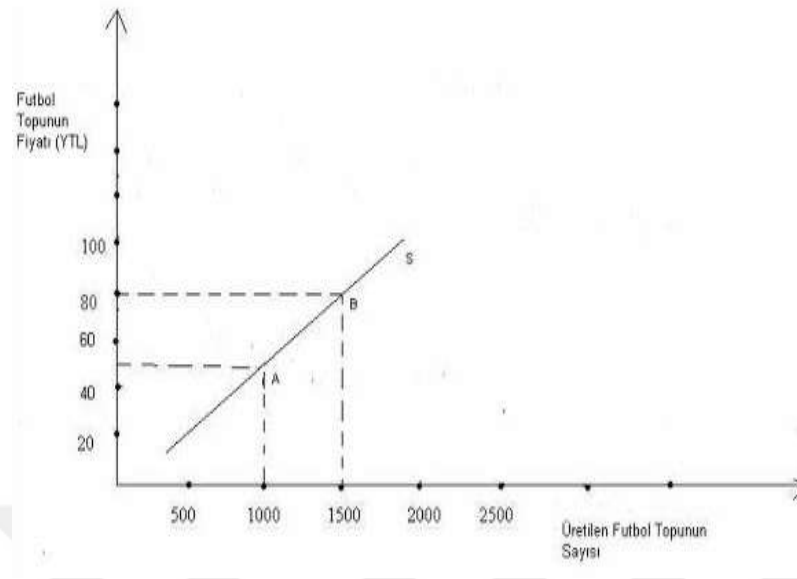
Bir malın piyasa arzı, belirli bir dönemde o malın fiyatı dışında arzı etkileyen faktörler değişmemek kaydıyla çeşitli fiyarlardan satıcıların satmak istedikleri miktardır. Arzın oluşması kısa dönem ve uzun dönemde farklılıklar oluşturabilir (Dinler, 2013: 240-242).

Spor sektöründe neyin, nasıl ve hangi tüketici grubu için üretilmesi gerektiği soruları spor ekonomisinin kuramsal olarak oluşumuna önemli katkılar yapmaktadır (Li, Hofacre ve Mahony, 2001: 219).

Gelenekselden spor branşlarından farklı hangi spor olaylarının sunulacağı, arz edilecek yeni spor olayı düzenleneceği, kimlerin bu sportif olayda görev alacağı, finansal katkı, yönetimsel ve organizasyonel şemanın nasıl kurulacağı hep arz ile ilgili merak edilenlerdir (Li, Hofacre ve Mahony, 2001: 220).

Şekil 5'e göre futbol topunun bedeli 50 TL olarak belirtilmiş iken piyasaya arz edilen sayı 1000 adet olarak A noktasında gösterilmiştir. Futbol topunun fiyatında artış yaşandığında arz edilen miktar bundan etkilenecektir. Bu sebeple futbol topu fiyatı 80 TL olduğunda arz edilen miktar 1500 adet olarak B noktasına gelmiştir.

Şekil 5: Piyasa Arz Eğrisi

Kaynak: Yavaş, 2004: 27

Arz edilen miktardaki değişme ile fiyattaki değişimin yönü, istisnalar dışında aynıdır. Yani bir malın fiyatı yükseldiğinde, o maldan satılmak istenilen miktar artar. Buna arz kanunu denmektedir. Çeşitli fiyatlardan satılmak istenilen miktarlarla arz edilen tutarların kesiştiği noktalar birleştirilğinde arz eğrisine ulaşılmaktadır (Dinler, 2013: 238).

1.2.2.1.1. Arzı Etkileyen Unsurlar

Arz fonksiyonu, bir malın mümkün olan tüm fiyatları ile bu fiyatlardan arz edilebilecek mal miktarları arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Bir üreticinin veya satıcının; üretmek ve satmak istediği mal miktarı birçok faktörün etkisi altındadır. Bu faktörlerden bazıları şu şekilde anlatılmaktadır (Ülgen, 2014: 47):

- **Malın Fiyatı:** Arz fonksiyonunda üretim faktörleri fiyatları ücret, faiz, rant olarak belirlenmiştir. Ücretlerin, faiz oranının ya da kiralara değişmesi, maliyeti değiştirecektir. Üretim faktörlerinin fiyatının artması maliyetlerin artmasına neden olurken arzın azalması sonucunu doğuracaktır (Dinler, 2013: 245-246). Spor ekonomisinde üretici firmalar maliyetleri düşürmek için çeşitli ülkelerde yatırımlarda bulunabilmektedir (Yavaş, 2004: 28).

- Öteki Malların Fiyatları: Mevcut mal ile dolaylı ve doğrudan etkili olan diğer malların fiyatlarındaki değişimler malların üretimi ve sunulması açısından maliyetleri etkileyebileceği gibi kâr oranlarını da değiştirebilir (Çağlarırnak Uslu, 2013: 35).
- Üretim Teknolojisi: Yeni buluşlardan yeni üretim yöntemlerinde yararlanılması, verimliliği artırıp üretim maliyetlerini düşürecektir. Maliyetlerdeki düşüş arzın artmasına sebep olmaktadır (Dinler, 2013: 247). Spor izleyicileri yalnızca spor alanlarından değil uydu yayınlarıyla, cep telefonu bağlantılarıyla sportif karşılaşmaları seyredebilmektedir (Yavaş, 2004: 29).
- Firma Sayısı: Genel iktisat prensbine göre uzun dönemde piyasaya giren firma sayısı artar ve bu da fiyatlar genel düzeyine etki yapar (Ülgen, 2014: 48). Spor liglerinin ve organizasyonlarının cazibeli yapısı, piyasada bulunan firmaların sponsorluk iştahlarını kabartmıştır. Böylece aynı yıl olmasa bile uzun vadede aynı spor kulübü veya organizasyonuyla birden çok firma sponsorluk anlaşması yapabilmektedir (Yavaş, 2004: 29).
- Fiyatlar Üzerinde Beklentiler: Firmalar gelecekte fiyatların yükseleceği beklentisi içine girerlerse, ürünlerin bir kısmını daha sonra yüksek fiyattan satmak üzere bekletebilir ve fiyatlar yükselince tekrar piyasaya sürebilirler (Dinler, 2013: 248).
- Vergiler ve Sübvansiyonlar: Devlet tarafından piyasaya yönelik vergi ve sübvansiyon teşviki sağlanırsa arz düzeyinde artış sağlanabilir ve piyasa bundan olumlu etkilenebilir, aksi durumda ise piyasada firma sayısı azalacağından fiyat seviyesi üzerinde tekelleşmeye varan birleşmeler oluşabilir (Yavaş, 2004: 29).

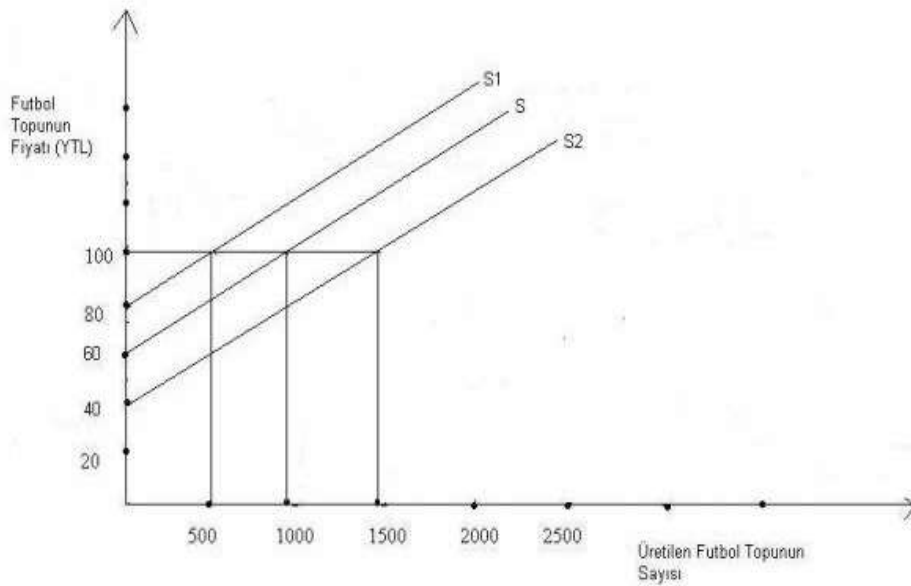
Tüm bu açıklamalar doğrultusunda bir malın arzının çeşitli değişkenlere bağlı olduğu görülmektedir. Spor ekonomisi ise kendine has özelliğini arz fonksiyonu üzerinde göstermiştir. Firmalar yalnızca üretim gösteren firmalar değil aynı zamanda sportif unsuru sağlayan üreticiler pozisyonundadır, bir malın fiyatı belirlenirken spekülasyonların tespiti önemlidir, aynı zamanda arz fonksiyonu kısa ve uzun dönemde farklılık göstermektedir (Ülgen, 2014: 48).

1.2.2.1.2. Arz Eğrisinin Kayması

Arz eğrisi üzerindeki değişim; bir malın fiyatındaki değişiklik sonucu, söz konusu malın arz edilen miktarındaki değişmeyi gösterir. Arz eğrisindeki kayma ise herhangi bir veri fiyatta arz miktarının tamamen değişmesi olup, önceki arz eğrisinin, yeni bir arz eğrisi şeklinde sağa veya sola kayması ile gösterilmektedir (Ülgen, 2014: 50).

Arzın artması demek arz eğrisinin olduğu gibi sağa kayması ve her fiyattan satılmak istenilen miktarın artması kastedilmektedir. Arzın azalması ise, arz eğrisinin olduğu gibi sola kayması ve her fiyattan satılmak istenilen miktarın azalması kastedilmektedir (Dinler, 2013: 245).

Şekil 6: Piyasa Arz Eğrisinin Kayması

Kaynak: Yavaş, 2004: 31

Şekil 6'ya göre ücreti 100 lira olan futbol topunun arz miktarı 1000 birimdir ve bu S doğrusu ile gösterilmiştir. S doğrusunun sola kayıp S1 şeklini alması futbol topu arzının azaldığı anlamına gelmektedir. Fiyat yine 100 lira iken arz edilen ürün miktarı 500 birimdir. S2 doğrusu ise arz halen 100 lira iken arzın 1500 birime gelerek arzın miktarının artışına paralellik göstermesidir.

1.2.3. Piyasa Açısından Spor Ekonomisi

Bir malı satmak isteyenlerle, söz konusu malı satın almak isteyenlerin tümü piyasayı oluşturur. Kısaca piyasa, alıcı ve satıcıların oluşturdukları mübadele ağıdır diye tanımlanmaktadır (Dinler, 2013: 153).

Spor ekonomisinde spor kulüpleri, spor şirketleri, sponsorlar, aracı kişi ve kuruluşlar, düzenleyici kuruluşlar, sporcular, izleyiciler, spor ürünü tüketenler piyasanın ana rollerini oluşturmaktadır.

1.2.3.1. Piyasa Denge Fiyatı

Piyasa dengesi arz ve talep miktarının birbirine eşit olduğu noktada oluşmakta; bunun sonucunda denge fiyatı ve denge miktarı belirlenmektedir. Ancak belirli bir talep artışı karşısında arz miktarının arttırılıp, arttırılmama imkânı zaman sürecine bağlı olarak da belirlenmekte ve bu duruma göre yeni denge fiyatı ile yeni denge miktarı oluşmaktadır (Ülgen, 2014: 95). Çok kısa, kısa ve uzun dönemde piyasa denge fiyatı farklılaşabilmektedir.

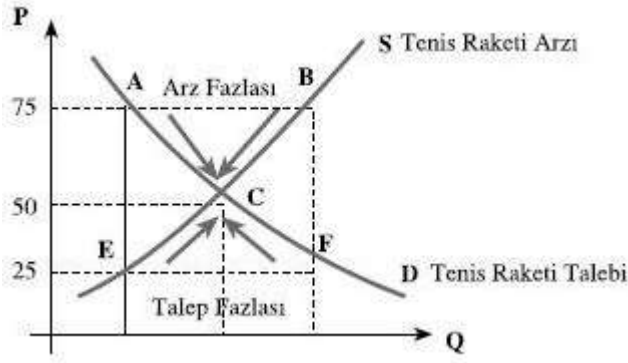
Çok kısa dönemde üretim söz konusu değildir. Üretilmiş olan mal piyasaya gelmiştir. Dönemin uzunluğu yeni mal piyasaya gelene kadar geçen süredir. Bu dönemde ürün piyasaya geldiğinde fiyatının ne olacağı talebe bağlıdır (Dinler, 2013: 272).

Kısa dönem firmaların mevcut üretim kapasiteleriyle sınırlı olarak üretimlerini artırabilecekleri bir zamanı ifade eder. Bu dönemde talep artışı karşısında arzı arttırmak, mevcut tesislerce belirlenen üretim kapasitesi dahilinde olabileceğinden arz, çok kısa dönemdekine oranla daha esnektir (Dinler, 2013: 275).

Uzun dönem, arz edenlerin her türlü olanağa sahip olabildiği ve fiyatı belirlemede arzın talebe göre daha etkin olduğu bir yapıdır (Ülgen, 2014: 96).

Spor ekonomisinde spor kulüplerinin piyasa üzerinde çok kısa dönemde ve kısa dönemde karar alma süreçleri daha fazladır. Ancak yeni tesislerin yapılması, yatırım maliyetlerinin çıkarılması uzun dönemde piyasa dengesini oluşturmaktadır.

Şekil 7: Piyasa Denge Oluşumu

Kaynak: Çağlarırnak Uslu, 2013: 37

Şekil 7'ye göre S eğrisi tenis raketi üretimini, D eğrisi ise tenis raketi tüketimini göstermektedir. 50 liralık fiyat noktasında arz ve talep dengesinin sabitlendiği C noktasında denge fiyatı oluşmaktadır. 75 lira üzerinden oluşan fiyat üzerinde AB arasında arz fazlası görülürken, 25 lira noktasında kurulan denge fiyatında EF arasında talep fazlası vardır. Arz fazlası neticesinde fiyatlar düşme eğilimine dahil olurken, talep fazlasında fiyatlar yükselme eğilimi gösterir.

1.2.3.2. Tam Rekabet Piyasası

Tam rekabet piyasaları klasik iktisadın piyasa kavramı üzerinden arz ve talep üzerindeki tüm kısıtlamaları kaldırıcı nitelikte olması sebebiyle piyasanın kendiliğinden kriz zamanlarına girse bile çözüme kavuşacağı varsayımına dayanır. Bu sebeple tam rekabet piyasalarında bazı koşullar olmazsa olmaz olarak tanımlanmış ve arzı oluşturan üreticiler ile talebi oluşturan tüketicilere regülasyon uygulaması olarak sunulmuştur. Tam rekabet piyasalarının oluşabilmesi için dört temel koşulun (atomisite, homojenlik, mobilite ve açıklık) gerçekleşmesi beklenecektir. Bu unsurlar şu şekilde sıralanabilir (Turna, 2011: 5):

- Ekonomiye giriş ve çıkışta sebestlik ilkesi gereği sınırlama olmamalıdır,
- Ekonomik aktörler aralarında fiyatları ve arz miktarını etkilemeyecek kadar fazla olmalıdır ki buna atomisite özelliği adı verilmiştir,
- Homojenite ilkesine göre piyasadaki mal ve hizmetler benzer olmalıdır, aralarında yüksek kalite farkları bulunmamalıdır,

- Emek ve sermayenin kolayca esnek bir şekilde dolaşımı sağlanmalıdır,
- Piyasa da enformasyon sorunu olmamalı ve saydamlık daimi kriterler arasında yer almalıdır,
- Arz firmaları kâr maksimizasyonunu düşünürken, talep kısmı fayda unsurunu unutmamalıdır.

Tam rekabet piyasasında işte tüm bu özellikler sebebiyle tek fiyat dediğimiz piyasa fiyatı ortaya çıkmaktadır. Bu tek fiyatın ortaya çıkmasıyla birlikte tüketiciler ve üreticiler piyasa fiyatına reaksiyon vermektedir.

Tam rekabet koşullarının herhangi bir piyasa üzerinde sağlanması çok zordur. Tam rekabet piyasası iktisadi olarak olması gerekeni simgelerken dünya üzerinde varlığı yok denecek kadar kısıtlıdır (Parasız, 2008: 168).

Li, Hofacre ve Mahony, tam rekabet koşullarının spor ekonomisinde dünya daki diğer endüstri çeşitlerinde olduğu gibi oluşamayacağı savunmaktadır (Li, Hofacre ve Mahony, 2001: 71).

1.2.3.3. Aksak Rekabet Piyasaları

Tam rekabetten söz edilebilmesi için mutlaka gerçekleşmesi gerektiği öne sürülen dört koşuldaki birinin, birkaçının ya da tümünün aksaması sonucu oluşan piyasaya, aksak rekabet piyasası denir. Firmaların faaliyette bulundukları rekabet piyasası tam rekabet piyasası koşullarından uzaklaştıkça, bu firmaların toplam karlarının artırmak amacıyla üretimlerini kısırarak fiyatlarını yükseltmeye yöneldikleri görülmektedir (Dinler, 2013: 347-349).

Sporun uluslararası bir etkinlik haline dönüşmesinin ardından, organizasyonların düzenlenebilmesi ve katılan sporcuların aynı kurallar altında yarışmalarının sağlanabilmesi amacıyla çeşitli alanlarda uluslararası spor örgütleri kurulmaya başlanmıştır. Bu örgütler aynı zamanda ulusal federasyonlar ve bölgesel birliklere öncü olabilmektedir (Talimciler, 2015: 31).

Aksak rekabet piyasaları çeşitli şekillerde görülmektedir. Bunlar çok sayıda alıcıya karşı; tek satıcı piyasa monopol, iki satıcı piyasa düopol, az satıcı piyasa oligopol ve gerçek hayatta en çok görülen çok satıcı monopolü rekabet piyasalarıdır (Ülgen, 2014: 244).

Spor ekonomisi ürün, hizmet, marka, patent ve fiyat kıstaslarıyla iktisadi piyasa modellerinde değerlendirilmektedir. Tam rekabet piyasalarının spor ekonomisinde görülememesi sebebiyle aksak rekabet piyasa modelleri spor ekonomisindeki aktörleri en iyi şekilde anlatmaktadır.

Firma adedinin tek olduğu ve regülasyon politikalarını elinde bulunduran ve genelde yasa ve normlarla piyasaya giriş engeli taşıyan monopol piyasaları çoğunlukla devlet düzenlemelerinin olduğu yerde ya da devletlerüstü kuruluşların varlığı halinde görülmektedir.

Spor ekonomisindeki ürün ve hizmetlerin arz edilmesinde çoğunlukla oligopol ve monopolcü rekabet piyasalarından söz edildiği görülmektedir.

Piyasa modellerine ilişkin kıstaslar ve farklılaşmaları Tablo 1 üzerinde anlatılmıştır. Buna göre spor ekonomisini değerlendirmek mümkündür.

Tablo 1: Piyasa Modellerinin Tam Rekabet Piyasası Şartlarına Göre Değerlendirilmesi

	TAM REKABET	TAM MONOPOL	OLİGOPOL	MONOPOLCÜ REKABET
Firma Adedi	Çok Sayıda (Belirsiz sayı)	Tek	Az sayıda firma	Çok
Fiyatlar Üzerindeki Regülasyonlar	Fiyatlar piyasa tarafından belirlenir	Kontrol edici yüksek nitelikte fiyat belirleme	Az sayıda firmanın reaksiyonuyla fiyat belirlenir.	Sınırlı
Mobilite	Piyasaya giriş ve çıkış engeli yok	Giriş koşulları engellenmiş düzeyde	Az sayıda firma giriş ve çıkış şartlarını elinde bulundurur.	Giriş engeli nispeten az
Ürün Çeşidi	Homojenite tam	Tek üretim malı, ikamesi zor	Homojen ve Heterojen mal görüldür.	Ürünler birbirinden farklı
Alıcı Üzerinde Rekabet	Yok	Rekabet görülmemekte ancak alıcıyı etkilemek için propaganda yapılmaktadır	Ürün farklılaştırmasına dayalı rekabet	Reklam üzerinden rekabet

Kaynak : Dinler, 2013: 349'dan alınarak tarafımızca derlenmiştir.

Tablo 1 üzerinden tam rekabet piyasa koşullarının temel varsayımlarının oluşamaması durumunda aksak rekabet piyasalarının oluşacağı görülmektedir.

Sporun rekabet ve yarışma mekanizması ekonomi içerisindeki lider firmaları ve arz yapısını doğrudan etkilemektedir.

1.2.3.3.1. Monopol Piyasaları

Tekel yapısı sayısız sayıda alıcıya karşın, yalnızca bir adet satıcının bulunduğu piyasa türüdür. Daha geniş bir ifade ile ikame edilemeyen bir mal ya da hizmetin bir firma tarafından üretildiği veya satıldığı piyasalardır (Ülgen, 2014: 244).

Monopol gücünün temelinde çeşitli etmenler vardır. Bunların başlıca etkisi ekonomik karın ortadan kalkmasına yol açacak firma girişlerini tamamen önlemek ve kısıtlamaktır. Aşağıda bu kaynak ve engellerden bazıları sayılmıştır (Parasız, 2008: 188):

- Hammadde: Monopol için en önemli koşullardan biri hammadde arzının kontrolünün monopolün elinde olmasıdır.
- Patent Hakkı: Patent yasaları bir kişinin belli bir malı üretmek ya da belli bir malı belli bir süre üretme hakkını elde etmesini sağlar. Bu özel haklar sayesinde monopoller kolayca oluşabilir.
- Ekonomik Güç: Bazı firmalar bir endüstrinin üyelerini ya da olası üye olacakları disipline edecek yeterli ekonomik güce sahip olabilir ya da tamamen sektöre girişi önleyebilirler.
- Sınırlı Piyasa: Bir firma bir taraftan karını maksimize ederken öte yandan toplam piyasa talebini karşılıyor ve çıktıyı maksimum etkinlikle elde ediyorsa, piyasa yalnızca bir tek firmayı destekleyecektir.
- Dağıtım Kanalları Üzerinde Kontrol: Firmalar, dağıtım kanallarını sıkı şekilde kontrol edebilirse, rakip firmanın piyasaya girmesi olanaksızlaşır.

Monopol yapılanma toplum üzerinde bir maliyet oluştururken aynı zamanda etkili bir yönetim şartıyla topluma menfaatte sağlayabilir. Tekellerin ölçek ekonomilerinden faydalanmaları ve uzun dönemde kâr elde etme kapasiteleri nedeniyle, finansman güçleri rekabetçi firmaların çok üzerindedir. Finansman kapasiteleri yüksek olduğundan, araştırma geliştirme (AR-GE) faaliyetlerine daha fazla kaynak ayırabilmektedirler (Kaytancı, 2013: 88).

Kamusal güç ile kurulmuş olan özerk yapıdaki kuruluşlar piyasayı istediği gibi düzenleyebilme yetkisine haizdir. Bu sebeple ligler, sponsorlar, ürün ve hizmet satışları, ticari kısıtlamalar ve çeşitli düzenlemeler bu kuruluşların tercih ve politikalarına bağlı olarak varolmaktadır.

1.2.3.3.1.1. Monopol Piyasada Fiyat Farklılaşması

Monopol dengesi kural olarak, monopolcünün tek fiyat üzerinden tüm malını bir piyasada satması koşuluyla oluşmaktadır. Monopolcü üretim anlayışındaki satıcı arzını kontrol ettiği malın satışını tek bir fiyat üzerinden değilde kişi, cinsiyet, bölge, statü gibi özelliklerine ayırarak satarsa ya da mallarını farklı ülkelerde farklı fiyatlardan satması durumu monopolcü dengeyi etkilemektedir. Fiyat farklılaştırılması monopolcünün piyasa üzerinde talebini kaybettiye geri kazanmak ya da yeni talep imkanları doğurmak amacıyla kullandığı bir silah özelliği olarak adlandırılabilir (Dinler, 2013: 370).

Üç tür fiyat farklılaştırmasından söz edilmektedir. Birincisi kişisel fiyat farklılaştırılmasıdır. İkincisi mal ve hizmetlerin kullanım alanlarına göre farklı fiyatlardan satılmasıdır. Üçüncüsü ise, aynı malın farklı piyasa ya da bölgelerde farklı fiyatlardan satılmasıdır (Dinler, 2013: 373).

Monopol niteliğe sahip spor kulüpleri yaş grubu olarak yüksek ve çocuk taraftarların talep esnekliğinin yüksek olduğu kanısına vararak bu taraftar grubuna daha düşük bir bilet fiyat sistemi uygulayabilir. Bu düzenleme sonrasında karşılaşmalara gelen yaşlı ve çocuk taraflardaki artış fiyat indiriminden kaynaklanan gelir düşüklüğünü egale ederek monopol firmanın daha fazla gelir hacmi yaratmasını sağlayacaktır (Kaytancı, 2013: 90).

Monopolcü piyasada fiyatın farklılaştırılması spor ekonomisinde önemlidir. Çünkü çeşitli mal ve hizmetleri elinde bulunduran arz mekanizması fiyatı istediği gibi belirlerler. Talebin arzı etkilemesi söz konusu olmadığı için arz eden firma karını artırmaktadır.

1.2.3.3.2. Monopolcü Rekabet Piyasaları

Monopolü rekabet piyasaları; hem tam rekabet hem de monopol piyasalarının özelliklerini yansıtan ve piyasada farklılaştırılmış mal ve hizmetlerin sunulduğu, çok sayıda satıcının bulunduğu piyasalardır. Monopolü rekabet piyasalarında çok sayıda firma olmasına karşın belli bir yerde tek bir firma bulunabilmektedir. Bu durum özellikle perakendeciler için söz konusu olmaktadır (Ülgen, 2014: 266).

Monopolü rekabet piyasaları gerçek yaşamda en çok görülen piyasa türüdür. Buna karşın monopolü rekabeti belirleyen birçok koşul bulunmaktadır. Bu koşullar şu şekilde sıralanmaktadır (Parasız, 2008: 215):

- Çok sayıda firma vardır.
- Piyasaya giriş-çıkış serbestliği vardır.
- Her firma rakiplerinden farklı ürün ve hizmet üretebilmektedir. Bu ürünler yakın ikame olabilmektedir.
- Kısa ve uzun vadede firmaların amacı karlarını maksimize etmektir.
- Her firma kendi talep ve maliyet eğrilerini kesin biliyor olarak kabul edilir.

Spor ekonomisinde değişik alanlarda mal ve hizmet farklılaştırması söz konusudur. Bu farklılaşma, yatay ve dikey farklılaştırma ayrımıdır. Yatay farklılaşmada üretilen ürünler her kesime değil sadece ilgili olan ve bu ürünlerden zevk alan tüketicilere hitap eder. Basketbol sporunda yatay farklılaşma vardır. Kimisi salon basketbolunu severken, bazı kesimler sokak basketboluna karşı ilgi duyabilmektedir (Kaytancı, 2013: 90).

Dikey farklılaştırmada ise, farklılaşmış ürünlerden biri diğer(ler)ine herkes tarafından yeğlenmekte ancak, fiyat farklılığı nedeniyle farklılaşmış ürünlerin tamamına talep olmaktadır. Büyük stadyumlarda çim sahada futbol oynamayı bütün futbol kulüpleri tercih ederler, ancak, parasal güç açısından fakir denilebilecek futbol kulüpleri toprak sahada maçlarını oynamak zorunda kalabilirler (Kaytancı, 2013: 91).

Monopolcü rekabet piyasalarının özellikle iktisadi etkinliği sağlamada eleştirisi yapılmaktadır. Bu eleştirilerden bazıları şu şekilde derlenmiştir (Dinler, 2013: 416-420):

- Kaynak dağılımında etkinliğin sağlanamaması neticesinde kaynak israfı doğabilir.
- Monopolcü rekabet piyasalarında giriş engellenmemiş olduğundan, uzun dönemde aşırı kâr ortadan kalkmaktadır. Bu sebeple gelir dağılımında adaletin sağlanamaması durumu oluşabilmektedir.
- Monopolcü rekabet piyasasında, üretimi basit (çok ileri teknoloji istemeyen), üretim tesis ölçeği küçük (ya da küçük üretim tesis ölçeği ile üretilmesi mümkün) olan bir mal, aşırı reklamlar sonucu, tüketiciyi diğer mallarla ikame edilemez olduğuna inandırdığından, o malı alan tüketici reklam giderlerine katlanmaktadır.
- Reklam maliyetlerinin bu piyasa içinde küçümsenmeyecek bir yer tutması kıt kaynakların reklamlarla bu şekilde israf edilmesi, monopolcü rekabet piyasasına yöneltilen eleştirilerden biridir.

Monopolcü rekabet piyasalarına ilişkin eleştirilerin yanı sıra olumlu yönlerinin varlığıda önemlidir. Bu yönler şu şekilde gösterilmiştir (Dinler, 2013: 420-421):

- Firmaların kendi mallarını öteki firmaların mallarından farklı gösterme çabaları teknolojik gelişmeyi sağlayabilir ve tüketicinin ihtiyaçlarına uygun en iyi malın üretilmesini sağlayabilir.
- Marka ismi kullanılarak kurumsallaşan firmalar ortaya çıkabilir. Riske girmek istemeyen tüketiciler için belirli bir kaliteyi sunma güvencesi veren bu firmalar önemli üreticiler haline gelebilir.

Spor ekonomisi bu eleştiriler hususunda rekabetin düzenlenmesi ve hukuki regülasyonların oluşması açısından önlemler alabilmektedir. Sporun yönetilmesini sağlayan kuruluşlar düzenlemeleri aracılığıyla spor ekonomisinin şeffaflığına önem vermektedir. Spor ekonomisinde marka ismini kullanan firmalar spor mal ve hizmet piyasasında ciddi bir yer kaplamaktadır.

1.2.3.3.3. Oligopol Piyasaları

Spor ekonomisinde bir ürünün üretiminin belirli sayıya iktisadi işletme tarafından yapıldığı buna karşın sayılamayacak miktarda tüketicinin bulunduğu

yapılar oligopol piyasalardır. Monopol piyasalara kıyasla rekabet unsurunun daha ön planda olduğu ve çoğu zaman modern piyasa yapısını yansıtan oligopol piyasalar sportif faaliyetlerde sıkça görülür (Ülgen, 2014: 272).

Günümüzde, geçmişte monopolcü rekabet piyasası karakterlerine haiz birçok piyasanın oligopolistik karaktere bürünmesi nedeniyle oligopol karakterli piyasalar giderek daha yaygınlaşmaktadır. Eğer bir piyasada çok sayıda firmanın bulunmasına karşın söz konusu piyasadaki en büyük dört firmanın pazar payı, o piyasadaki üretim ya da satışın yüzde kırkının üzerindeyse, söz konusu piyasa oligopolistik özellikler taşıyor demektir (Dinler, 2013: 422-423).

Tam rekabet, tekel ve tekelci rekabet piyasalarının aksine oligopol piyasalar spor firmaları fiyat ve üretim adedi kararlarını hesaplarırken rakip firmaların durum ve politikalarını gözetmek zorundadır (Kaytancı, 2013: 92).

Oligopol piyasalar iktisatçılar tarafından teorikte ve pratikte iki farklı bakış açısından incelenmiştir. Klasik model olarak söylenen ve rekabetçi davranışların varlığı üzerine kurulan anlaşmasız oligopol teorisini geliştiren Cournot, Bertrand, Edgeworth, Chamberlin ve Stackelberg ile uzlaşmacı davranışlara dayalı anlaşmalı oligopol teorilerini savunan Sweezy oligopol piyasalar üzerinde çalışmışlardır (Dinler, 2013: 430).

Oligopol piyasalarıyla ilgili bahsedilen teoriler ana hatlarıyla şu şekilde açıklanmaktadır:

- **Cournot Düopol Modeli:** Cournot modelinde her firmanın ne kadar mal satacağı araştırılmakta ve üretim maliyetinin olmadığı (sıfır maliyet) kabul edilmektedir. Firmaların ürettikleri mal homojen olup, firmalar arası rekabet fiyat değil, satış miktarında olmaktadır. Piyasadaki düopolcü firma, diğer firmanın piyasadaki mal miktarını değiştiremeyeceğini varsayarak, kendisine en yüksek karlılığı sağlayacak üretim düzeyini belirlemektedir. Ancak rakip firma tepki göstererek üretim düzeyini karını maksimum kılacak şekilde değiştirmektedir. Böylece her seferinde karşı tarafın vereceği tepki göz önüne alınmadan üretim miktarı saptanmakta, yani geçmiş deneyimden ders alınmadığından firmaların birbirlerine zincirleme tepkileri düopol piyasalarında denge oluşana kadar devam etmektedir (Ülgen, 2014: 275).

- Bertrand Modeli: Cournot gibi, iki firmanın bulunduğu bir düopol piyasasında dengeyi incelemiştir. Rekabetin miktar alanında değil, fiyat üzerinde olduğunu varsaymıştır. Modelinde denge üretim ve fiyatı, firmaların karşılıklı rekabetleri sonucu tam rekabet denge fiyat ve denge miktarı düzeyinde gerçekleşmektedir. Cournot modeline kıyasla denge üretim miktar ve fiyatı daha fazladır (Dinler, 2013: 430-431).
- Edgeworth Modeli: Francis Ysidiro Edgeworth piyasada iki firma olduğunu, homojen olan malı aynı maliyetle üretildiğini, her alternatif fiyat düzeyinde ne kadar mal satılacağına ise kâr maksimizasyonu düşünülerek üretim düzeyini belirleneceği ve rakip firmanın fiyatını değiştirmeyeceğini varsayılmaktadır (Ülgen, 2014: 279). Edgeworth'e göre, fiyat rekabeti sonucu, fiyat ve üretim miktarı devamlı dalgalanacak, belirli bir denge miktarı ve denge fiyatı söz konusu olmayacaktır (Dinler, 2013: 432).
- Sweezy Modeli: Firmalar piyasada oluşan fiyatı kabullenerek, satış fiyatlarını bu fiyatın altına düşürerek, rakiplerinin aleyhine olacak bir fiyatlama politikasından kaçınırlar. Bu sebeple oligopolcü firmaların aralarında hiçbir anlaşma olmaksızın tıpkı aralarında anlaşma varmış gibi piyasa fiyatına müdahale etmemeleri ve karşı karşıya kaldıkları talep eğrisi Sweezy modelini oluşturur (Dinler, 2013: 436).
- Fiyat Liderliği Modeli: Oligopolcü firmalar birbirleriyle anlaşma yoluna gittiklerinde firmalardan biri, mal fiyatını karını maksimum kılacak şekilde belirlemekte ve diğer firmalar da aynı fiyatı kabullenerek faaliyetlerini sürdürmektedir. Fiyat liderliği gerçek hayatta en çok görülen uygulamalardan biridir (Ülgen, 2014: 286). Bazen endüstride maliyet yapıları farklı iki firma olabilir ve bu firmaların piyasayı eşit şekilde aralarında paylaşmış oldukları varsayılırsa bu zimni bir anlaşmadır. Her iki firmada ortak bir fiyattan tüketiciye satış yapmaya razıdırlar. Bazen firmalar piyasayı eşit şekilde paylaşmış olmasalar bile eğer maliyetleri farklı ise fiyat liderliği modeli değişmez (Dinler, 2013: 439-440). Oligopol piyasalarında bazen piyasa talebinin büyük bir kısmını karşılayan ve bunu düşük maliyetle gerçekleştiren büyük bir firma ile çok sayıda küçük firma yer almaktadır. Bu modelde

hakim firma piyasa fiyatını belirlemekte, diğer firmalar hakim firmanın fiyatını kabullenerek faaliyetlerini sürdürmektedir (Ülgen, 2014: 288).

- Kartel: Bu model, ürünün fiyatının tespiti, piyasanın üyeler arasında paylaşılması gibi konularda uygulanacak ilkeler üzerinde anlaşmaya varmış bir satıcılar topluluğunun analizidir. Ortak menfaati en çoğa çıkartmak isteyen kartel yapılarında firmalar fiyat üzerinde ve fiyat dışında ortak hareket edebilirler. Çoğu zaman işletmeler pazarlama hususunda serbestirler. (Kaytancı, 2013: 95).

Oligopolistik piyasalarda birkaç firma bulunmaktadır. Bu firmalar özellikle fiyat üzerinde alacakları kararlar önemlidir. Spor ekonomisi içerisinde oligopol yapılar sık sık görülmektedir. Yayın hakları, lisans hakları, organizasyon komiteleri, giyim firmaları bu ekonomi içerisinde oligopol yapıda olabilmektedir.

1.2.4. Emek Piyasası Açısından Spor Ekonomisi

Üretim aşamasında sarf edilen insan çabasına emek denilmektedir. İnsanların hem fiziksel hem de zihni olarak uyguladığı her çeşit beceri ve yönlendirme emek unsuru olarak adlandırılmaktadır (Ülgen, 2014: 316).

Emek piyasası, iktisat okullarının üzerinde durduğu önemli piyasalardan biri olmuştur. Bütün okulların kendine özgü temel ilkeleri vardır. Her iktisat okulu da bu piyasayı kendi temel varsayımları doğrultunda ele aldığı için emek piyasalarına ilişkin yaklaşımları farklılık göstermiştir. Okulların emek piyasasına ilişkin yaklaşımlarının farklı olmasında, emek talebi ve emek arzının farklı faktörler tarafından belirlenmiş olması önemli rol oynar (Çetin, 2014: 89).

Emek piyasasında tercihler ve sosyal durumlar, ülkedeki değişiklikler, refah seviyesi ve gelir durumu emeğin esnekliği açısından önemlidir. Bazı mesleklerde ücretler farklılık arz edebilir. Spor piyasası özelinde sporcuların gelirleri uğraştıkları branşların çeşidine göre farklılaşabilmektedir. Futbol dalında bir sporcu ile masa tenisi sporu oynayan bir bireyin ücretleri farklılık göstermektedir. Yine aynı spor dalında bile sporcuların reel ücretleri çok büyük ayrımlara sahne olmaktadır (Dinler, 2013: 519-521).

Spor ekonomisini emek piyasalarından ve diğer piyasalardan ayıran bazı hususlar bulunmaktadır. Bunlar sporun doğasından oluşan rekabet dengesi, spora özel yapılan regülasyonlar ve toplumun örf ve gelenekleridir (Ekren ve Çağlar, 2003: 17).

Spor ekonomisinde işgücü piyasaları bölümlere ayrılmaktadır. İlk olarak bu ekonominin sahnesini icra eden sporcular, spor ürünlerinin sunumunda yer alan emek işgücü ve spor yöneticileri olarak ayrılmaktadır.

Bir emek faktörü olarak sporcuları diğer emek piyasalarından ayıran yetenek olgusudur. Sporif yetenekler ile zamanla uzmanlaşma ve tecrübe sporcuların hayatlarında dönemsel olarak dalgalanmalar oluşturmaktadır. Bu kriterlerin spor kulüpleri tarafından tespiti ve değerlendirilmesi spor kulüplerinin sporculara nasıl bir ödemede bulunacağına ışık tutmaktadır (Ekren ve Çağlar, 2003: 23).

Sporcuların ücretlerinin belirlenmesinde bazı kıstasların varlığı kabul edilmektedir. Bu kıstasların başlıcaları şu şekilde anlatılmaktadır (Özata, 2013: 119):

- Ferdi performans ile takım başarısı arasındaki ilişkiyi matematiksel açıdan incelemek,
- Kulüp başarısı ile kulüp gelirleri arasındaki paralelliği saptamak,
- Kulübün her branş seviyesindeki başarı durumu ile kulüp genel düzeyini değerlendirmek,
- Sporcuların katkılarını her performans alanında sayısallaştırmak,
- Spor kulüplerinin sporcular arasında uygulayacağı ücret politikasını saptamak.

Spor ekonomisi içinde sporcuların rolü gitgide artmaktadır. Bu temelde iki sebepten kaynaklanmaktadır. İlki sporcular spor kulüplerinin başarılarında temel unsurdur. Diğer unsur ise yetenekli ve başarılı bir sporcu ya da sporcular kitlesi spor kulübünün yarışmalarda başarılarını artırarak, kulübün kurumsal değerini artırabilir ve marka değerini yükseltebilir.

Emek kavramı ekonomi içerisindeki üretim amacıyla harcanan her türlü fiziki ya da düşünsel çabayı ifade etmektedir. Tabiki de sporcular spor ekonomisinde en doğal emekçiler sınıfında yer almaktadır. Ancak bu bir ekonomi ise bu durumda bazı sektörler ve emekçi piyasalar oluşmaktadır.

Emek arzı bu noktada spor ekonomisini önemli unsurlarından biri olmaktadır. Emek arzı en doğaldan işçi ve emekçi kesimin piyasadaki varoluşunu

göstermektedir. Öyleki iktisadın en önemli varsayımlarından biri kıt kaynakların sınırsız ihtiyaçları karşılaması için en uygun politikaların belirlenmesidir. Bu sebeple emek arzıda bir kıt kaynaktır ve iktisat politikaları çerçevesince yön almalıdır. Ancak bir emek unsuru çalışacağı işi ve bu işin bulunduğu endüstriyi ya da çalışıp çalışmama arasındaki tercihleri onun fırsat maliyetini oluşturmaktadır. Bu fırsat maliyeti kavramı tanımını ise işçinin bir birim çalışma karşılığında vazgeçmesi sonucu çalışmama tercihini ortaya koymasıyla kaybettiği emek ücretidir. Spor piyasası üzerinde sporcular serbest piyasa ekonomisine entegre yaşayabilirler. Bunun sebepleri arasında emeklerinin her piyasa ve her ligde uluslararası kriterlerle değerlendirileceği ve buna göre seçileceğidir. Bu kriterler şöyle söylenmektedir (Doğru, 2008: 5-6):

- Yetenek ve kalite,
- Geçmiş spor yaşamı,
- Üretkenlik.

Bu kriterlerle emeğin ücret elde etmesinde yegane unsurlar olarak küreselleşen dünya üzerinde karşımıza çıkmıştır.

Sporcular haklarını savunurken toplum kuruluşları şeklinde örgütlenebilirler. Bu sebepten sporcuların sivil toplum kuruluşları oluşturarak spor kulüplerine karşı haklarını savunmaları özellikle son yüzyılda farkındalık yaratmıştır. 1965 yılında kurulan FIFPRO (Uluslararası Profesyonel Futbolcular Birliği) 41 ülkeden çeşitli sporcu sendikalarını üyeliği içesine almış ve 50.000 dolaylarında futbolcuyu temsil eden bir örgüttür. FIFPRO'nun temel amacı dünya genelinde ırkçılığın önüne geçerek spor kulüpleri ve federasyonlar karşısında güçlü bir kurumsal yapı oluşturmaktır (Özata, 2013: 117).

Emek kavramı içerisinde sporculardan başka aracı olan kişiler, yöneticiler ve çalışanlar olarak genelleme yapılabilir. Sporcuların dışında kalan kişiler ya sermaye ortaya koyarak ya bilgi birikimi ve tecrübelerini sunarak ya da en yaygın şekilde görülen geçimlerini sağlamak için spor ekonomisinde çalışan bireyler olarak tabir edilmektedir.

1.2.5. Spor Ekonomisinde Baskı ve Çıkar Grupları

Çıkar grupları ortak menfaatler üzerinde yoğunlaşmış ve çıkarlarını sağlamak amacıyla ihtisaslaşmış ve yeri geldiğinde siyasi otoritelerden talepte bulunabilecek toplumsal kurumlardır. Çıkar grupları için faydanın siyasi, ekonomik ya da sosyolojik olmasından ziyade bu faydanın grubun maddi ve/veya manevi çıkarına olması önemlidir (Aktan ve Dileyici, 2007: 205).

Baskı gruplarının, çıkar gruplarından farkı organize bir şekilde planlar dahilinde karar alma süreçlerini etki altına almak için legal ve illegal çaba içerisine girmesidir. En önemli unsurlar, organize olma, etki etme ve fayda beklentisi ve fayda elde etme çabasıdır (Aktan ve Dileyici, 2007: 206).

Ekonomik fayda güden baskı gruplarının en tanınmış olanlar şirketler, işçi ve işveren sendikaları, esnaf ve ticaret odaları, borsalar, basın, iktisadi ve mali kuruluşlardır. Toplumun belirli kesiminin menfaatlerini korumak için oluşturulmuş bu yapılar ekonomik olarak hizmet eder. Bu tür kurumlarda büyük katılım ve sürekli üyelikler mevcuttur (Topçu, 2006: 39).

Baskı ve çıkar gruplarının karar alma süreçlerini etkilerken uyguladıkları yöntem ve politikalar aşağıda sıralanmıştır (Topçu, 2006: 51):

- Kulisçilik- Lobicilik,
- İkna- Tehdit,
- Siyasi Partilerle İlişki Kurma,
- Özel Ayrıcalık Sağlama,
- Rüşvet,
- Gösteriler ve Boykot,
- Medya ve Kamuoyu Oluşturma,
- İtaatsizlik ve Sabotaj.

Çıkar grupları açık veya gizli görüşmeler yaparak bir lobi faaliyetleri yaratabilir ve karar alma mekanizmalarının kendi lehlerine karar vermesini sağlayabilir. Basın veyayın kuruluşlarıyla yakın ilişkiler kurularak halk üzerinde propaganda yapabilmeleri önemli güçlerinden biridir. Çıkar grupları karar alma birimlerinde yer alan kişi ve topluluklara rüşvet vererek menfaatlerini kollamaya çalışabilirler. Çıkar gruplarının tüm bu etkinliğini arttırabilecek en önemli

faktörlerden biri özerk olmalarıdır. Hiçbir otorite veya devlet kurumuna bağlı olmaksızın kendi yönetim organlarıyla stratejik kararlar alabilmektedirler (Aktan ve Dileyici, 2007: 216-220).

Spor ekonomisinde ulusal ve uluslararası federasyonlar siyasi karar alma mekanizmasını etkileyen önemli baskı ve çıkar grupları arasında yer almaktadır. Mali gücüyle, organizasyon yapısıyla, diğer ekonomik faaliyetleri etkileme potansiyeliyle, istihdam etkisiyle, marka değerleriyle ülkeler üzerinde önemli bir unsur olarak göze çarpmaktadır.

Spor ekonomisinin kendine has özelliklerinden biri olan spor taraftar grupları da baskı ve çıkar grubu olarak nitelendirilebilmektedir. Spor kulüplerinin prestijini ve kalıcılığını belirleyen faktörlerden biri de taraftarlarıdır. Spor kulübü taraftarları sosyolojik açıdan “biz” olgusuna sahip olduklarından dolayı kendi amaçlarına ve fikirlerine karşı olabilecek spor kulübü yöneticilerinin kararları, teknik sorumluların ve sporcuların başarısızlıkları veya toplumsal sorunlara karşı birlik duygusu içinde hareket edebilme yeteneğine sahiptir. Herşeyden önce spor bir görsel olay olduğundan spor taraftarları karşılaşma alanlarında örgütlenebilme yeteneğine sahiptirler ve yeri geldiğinde şiddete başvurarak istediklerini cebren de olsa yerine getirmek isteyebilirler (Kılıç, 2015: 663-673).

Sporu ve sporcuyla destekleyen sponsorlar da bir başka gruplaşma olarak spor ekonomisinin aktörlerindendir. Sponsorlar çeşitli yatırım ve harcamaların karşılığını sportif olaylarda elde etmek ister. Spor karşılaşmalarında yaşanabilecek başarısızlıklar ve cezai yaptırımlar sponsorların spor kulüpleri ve sporcular üzerinde baskı uygulayarak çıkarlarını en üst düzeyde korumaya yönelik pozisyon almaya itebilir (Çelik, 2016: 40-52).

1.2.6. Spor Ekonomisinin Makro Ekonomi İçindeki Yeri

Harvard Okulu'na göre piyasa yapısı ve piyasa davranışları, piyasa sonuçlarını etkilerken, bunların ne şekilde katkı yapacağı makro ekonominin önemli bir çalışma alanıdır (Paya, 2013: 500).

Makro aktörler, piyasa içi ve piyasa dışıdır. İktisadi aktörlerin oluşturduğu başlıca makro ölçekler, mal piyasaları, emek piyasaları, para piyasaları ve döviz

piyasalarıdır. Bu piyasaların bir alt unsuru olan spor piyasası makro ölçütlerde değerlendirme alanı bulmuştur (Paya, 2013: 28-29).

Spor ekonomisinde genel kabul görmüş iktisadi değerlendirmeler makro ve mikro iktisat başlığında toplanmaktadır. Makroekonomik açıdan spor faaliyetlerine katılan firma ve bireylerin piyasa etkinliği açısından önemli olması sebebiyle devlet düzenlemeleri ve denetimleri önemli bir faktördür (Devecioğlu, 2005: 171).

Son yıllarda özellikle OECD ve IMF gibi kuruluşlar ülkelerin rekabete dayalı piyasa çerçevesince sıralamalarını, refah ve gelişmişlik düzeylerini belirlerken bu oransal hesaplamalardan faydalanmaktadırlar. Standard&Poors ve Fitch Ratings gibi kredi kuruluşları da ülke ekonomilerini değerlendirirken bu ölçütlere sıkça başvurarak çok uluslu sermayedar şirketlere danışmanlık yapmaktadırlar (Sermaye Piyasası Kurulu, 2007).

Fitch Ratings, 2007 yılında spor ekonomisiyle ilgili olarak sportif başarı, ekonomi içerisinde yarışan aktörlerin finansal durumları ve dışsal faktörler üzerinde derecelendirme yapmıştır. Spor ekonomisinin ciddi bir rakamsal tablo çıkardığı ve spor yönetiminin yalnızca sosyal olarak değil iktisadi ve ekonomik olarak da yapılması gerektiği vurgulanmıştır (Rosner ve Shropshire, 2010: 424-430).

Ekonomik göstergeler açısından bu durum incelendiğinde milli gelir spor ekonomisinde de etkinlik arz etmektedir. Teorik olarak, ekonomik açıdan gelişmiş ülkelerin sportif altyapı yatırımlarına daha fazla kaynak aktarabilecekleri ve böylece daha başarılı olabilecekleri öne sürülmektedir. Ayrıca zengin ülkelerde eğitimde spora daha fazla yer verilmesi ve bireylerin spor için ayıracak daha fazla boş zaman bulması olasılığının yüksek olmasının da sportif başarıyı olumlu etkileyeceği kabul edilmektedir (Saatçioğlu ve Karaca, 2012: 39).

Uluslararası Pricewaterhouse vergilendirme şirketi spor ekonomisinin büyüklüğünü 2011-2015 seneleri arasında veriler ışığında değerlendirmiştir. Bu veriler ışığında Tablo 3'e göre spor ekonomisinin kıta coğrafyalarındaki büyümesine ilişkin Kuzey Amerika ülkelerinin başta Amerika Birleşik Devletleri'nin ve Kanada'nın öncü olduğunu, Avrupa'da ise Avrupa Birliği ve Büyük Britanya'nın sektörün lider ülkeleri olduğunu görülmektedir.

Tablo 2: Küresel Olarak Spor Ekonomisinin Yıllar Seviyesinde Ölçümü

	2011	2012	2013	2014	2015	Yıllık Büyüme Oranı (2011-2015)
Kuzey Amerika	49.692	53.077	54.496	59.823	60.776	% 4
Avrupa, Ortadoğu, Afrika	40.698	47.298	44.807	51.398	49.491	% 2.9
Asya Pasifik	22.361	23.299	24.277	27.332	27.580	% 3.9
Latin Amerika	5.939	6.255	6.584	7.916	7.494	% 4.9
Toplam	118.690	129.929	130.164	146.469	145.341	% 3.7

Kaynak : PricewaterhouseCoopers, 2012 verilerinden alınarak tarafımızca derlenmiştir.

Tablo 2’de Kuzey Amerika’nın spor ekonomisinde öncü olduğu görülmektedir. Çünkü gerek olimpiyat oyunları gerekse de uluslar arası federasyonların katkılarıyla bu bölgede sporun ekonomiyle birlikte gelişimi sağlanmıştır. Yine bu bölgede ki ekonomi aktörleri firmalarında sporculara ve spor kulüplerine uyguladıkları teşvik edici sponsorluk fırsatları da eğlence sektörü olan sporun gelişmesine olanak tutmuştur.

Spora her geçen gün katılan birey sayısı artmaktadır. Bu artış sporun küresel değerine katkı sağladığı gibi spor ekonomisindeki firmalar açısından uluslararası yapılanmaya da çanak tutmaktadır. Uluslararası şirketlerin bu yapılanma üzerinden spor ekonomisinden sağlayacağı fayda ve kazanımların yüksek olduğuna inanılmaktadır (Kaytancı, 2013: 175).

Sporunda ekonomi üzerinde ciddi etkileri olmaktadır. Öyleki son yüzyılda ekonomi içerisindeki yeni pazar ve mal arayışları devlet ve özel müteşebbisleri spora doğru yönlendirmiştir. Çünkü küresel organizasyonlar ülkeye gelen getirileri arttırmakta ve milli geliri yükseltmektedir. Herhangi bir küresel spor organizasyonunu düşünmek gerekirse ülke üzerindeki bazı etkilerini şu şekilde belirtmekte fayda vardır (Katırcı, 2012: 48):

- Turizm gelirleri,
- Tesisleşme,

- İstihdam yaratma,
- Kültürel tanıtıma etki,
- Ulusal sermayenin ve ortak mirasın tanıtımı,
- Eğitim programlarını arttırmak,
- Gönüllülük ekseninde çalışma,
- Sponsorluk ve mali destek.

Bir spor organizasyonunu düzenleme ve yönetme sorumluluğunu ülkeler üstlenerek bu olumlu etkilerden faydalanmak istemektedirler.

FIFA'nın katılımcı ülkelerle birlikte organize ettiği dünya şampiyonaları makro ekonomik açıdan önem arz etmektedir. 2014 FIFA Dünya Şampiyonası Brezilya'nın ev sahipliğinde yapılmıştır. Brezilya bu organizasyon için toplam 16 milyar dolar harcamıştır. Bu organizasyon harcamasının gelecekte ülkeye katkısı ise otoriteler tarafından 70,1 milyar dolar civarı olması beklenmektedir (Aydın, 2015).

FIFA 2018 Dünya Şampiyonası ev sahibi olan Rusya ise 10,7 milyar dolar civarında bir yatırım bütçesi oluşturmuştur. FIFA 2022 Dünya Şampiyonası ev sahibi ülkesi Katar sekiz ile on iki arasında yeni stadyum, yeni bir tren yolu ulaşım hattı, konaklama imkanlarının genişletilmesi gibi yatırım harcamalarıyla birlikte toplam bütçelerinin 200 milyar dolar civarında olduğu deklare edilmiştir. Ancak yaşanan son gelişmeler ışığında bütçe açıklarının yaşandığı Katar'da bu bütçenin %40-50 arasında azalabileceği tartışılmaktadır (Alkhalisi, 2017).

Spor karşılaşmaları büyük kitleleri temsil eden seyircilere sunulmaktadır. İnşaat, medya, ulaşım, sağlık, reklam, teknoloji, gıda, eğlence ve turizm sektörleri spor ekonomisiyle bu açıdan ilişki içindedir (Devecioğlu, 2005: 176).

İKİNCİ BÖLÜM

SPOR EKONOMİSİNDE KAMUSAL REGÜLASYONLAR VE BAĞIMSIZ İDARİ OTORİTELER

Spor ekonomisinde piyasayı doğrudan etkileyen en önemli hususlardan biri regülasyon politikalarıdır. Regülasyonların spor üzerindeki etkinliği ve spor piyasalarına katkısı bir araştırma konusudur. Regülasyon politikaları özellikle iktisadi süreç içinde zaman zaman deregülasyon uygulamasıyla da desteklenebilmektedir. Son yıllarda kamusal alanın varlığı dışında bağımsız/özerk kuruluşların oluşmasında spor ekonomisine farklı bir bakış kazandırmıştır. Bu bölümde regülasyon kavramına ve spor ekonomisinde regülasyon, deregülasyon ve kamusal alan dışındaki bağımsız idari otoritelere yer verilmiştir.

2.1. REGÜLASYON VE DEREGÜLASYON KAVRAMI

Regülasyonlar, düzenleyici kuralların geliştirdiği, güçlendirdiği ve değiştirdiği süreç ve kurumları içeren ekonomik, sosyal ve idari bir sistemin ürünüdürler. Geniş anlamda regülasyonlar devletin, vatandaşların, teşebbüslerin ve hatta devletin kendisinin davranış kalıplarını oluşturmak için kullandıkları yasal mevzuat ve kararlar olarak anlaşılmaktadır (Güneş, 2001: 34).

Bu sebepten regülasyon olgusu genellikle kamusal alanda tartışılmakla birlikte ekonomik, sosyal ve hukuki düzenlemeleri oluşturan sistemdir. Devletin politikalarına ulaşmak amacıyla yapmış olduğu her türlü ekonomik ve sosyal düzenleme regülasyon kavramı olarak ifade edilir. Regülasyonların oluşumu işletmeden siyaset bilimine, din ve inançlardan teknolojiye, sosyolojiden hukuka çok çeşitli akademik alanlara yayılmış bir inceleme alanı olarak görülmektedir (Sarısoy, 2010: 279).

Bu tanımlar üzerinden regülasyon, devlet tüzel kişiliği altında hükümetin anayasa ve kanunlara bağlı kalarak ekonomi politikalarını ve sosyal reformları toplum düzenine uygulaması olarak ifade edilebilir.

Devlet regülasyonlar yoluyla, konumuz dahilindeki spor ekonomisini oluşturan aktörleri küresel ve ulusal normlar yoluyla piyasa içerisinde

düzenlemektedir. Devlet bu müdahale tarzıyla ekonomideki aksak rekabeti düzenleyerek adil bir rekabet imkanı sunmalı ve ekonomik istikrarı sağlayarak piyasanın güvenilirliğini arttırmalıdır. Aynı zamanda yapılacak regülasyonlar büyümeyi amaçlayacağından ülkenin gayri safi milli hasılasını ve milli geliri üzerinde doğru orantılı politikalar gütmelerini beklemek doğru olacaktır (Aktan, 2001:43).

2.1.1. Regülasyon Teorilerinin Tarihsel Gelişimi

18. yüzyıla gelindiğinde Adam Smith'in temellerini attığı liberal düşünce merkantalizm dönemdeki devlet anlayışını değiştirmiştir. Devletin ekonomik görevleri sınırlandırılmış, serbest piyasa ekonomisi savunulmuştur (Altay, 2002: 3). Regülasyon teorilerinin gelişimi iktisadi teorilerin gelişimiyle paralel bir boyut izlemiştir.

Regülasyon uygulaması son yüzyılda bağımsız idari kuruluşlar sistemiyle siyasi ve ekonomik hayata entegre edilmiştir. Bu tarz düzenlemelerin özellikle Amerika Birleşik Devletleri öncülüğünde oluştuğunu söylenmektedir. 1800'lü yıllardan beri özerklik çalışmalarıyla ilgili politika üreten ABD bu politikaların uygulama alanını 1929 Buhranı'ndan sonra sergileyebilmiştir (Özgüven, 2001: 40).

1929 Buhranı ulusal ve uluslararası birçok krizi peşi sıra getirmiştir. Keynesyen ekonomi modeli ortaya çıkmış ve sınırlı devlet anlayışından, düzenleyici devlet karakterinin doğumuna regülasyonların zemin hazırladığını söylenmektedir. Devlet liberal iktisadın öngördüğü düzeyde seyirci konumundan ziyade, yasa ve düzenlemelerle ekonomik, siyasi ve sosyal açıdan piyasayı ve toplumu kurallar içerisinde değerlendirmektedir. İngiltere'de özelleştirmeler dönemiyle birlikte önemi artan regülasyon faaliyetinin düzenlenmesinde bağımsız birimler oluşturulması yoluna gidilmiştir (Prosser, 1997: 6).

Piyasa ekonomisinin rayında gidebilmesi için 1929 yılı Ekonomik Buhranı devletin mutlaka bir rolünün gerekli olduğunu göstermiştir. ABD Başkanı Hoover'ın 1930'larda yapmış olduğu gibi binlerce banka ve şirketin batmasına izin vermek yerine FED o güne kadar görülmemiş tutarlarda kredi limiti tahsis etmiş, bu yatırım bankaları, sigortacılar, hedge fonlar, para piyasası fonları ve diğerlerinin ödeme

gücünü yitirmesini engellemiştir ve en sonunda yok pahasına satış, düşen fiyatlar ve daha fazla yok pahasına satış kısır döngüsünü durdurmuştur (Roubini ve Mihm, 2012: 60).

Hoover'dan sonra seçilen ABD Başkanı Franklin Roosevelt'in icraatları arasında yer alan New Deal Yasası ekonomik regülasyonların önemli bir mihenk taşıdır. Depresyon döneminde iktidarda bulunan Başkan Roosevelt, durgunluktan çıkabilmek için şu önlemleri almıştır (Özgüven, 2001: 41):

- İktisadi faaliyetleri canlandırmak ve talebi artırmak için ücretleri yükseltmiştir.
- Borsa ve banka spekülasyonlarını önlemiştir.
- İhracatı arttırmak ve dış ülkelerle rekabet edebilmek amacıyla %40 oranında bir devalüasyon yapmıştır.
- Üreticilere sübvansiyon vermiştir.
- Yeni iş imkanları yaratmıştır.
- İşsizlere tazminat ödemiştir.
- İşsizliği azaltabilmek için yeni kamu hizmetleri (yol gibi) sağlamıştır.
- Kesimler arasında dengeli bir fiyat politikası uygulamıştır.

Roosevelt'in bu bakış açısı devletin ekonomiye regülatif anlamda entegre olması sonucunu doğurmuştur. 1929 Ekonomik Krizi klasik iktisadi anlayışta devletin yapısını değiştirmiştir. Devletin sorumlulukları ve toplumsal olaylara bakış açısı revize edilmiştir.

Regülasyon uygulamaları İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonraki çeyrek yüzyılda (regülasyonun en önemli dönemi 1945-1970), kamunun iktisadi hayattaki ağırlığının yükselişe geçtiği bir dönemde ortaya çıkmıştır. Bu dönemde devletler makro ekonomik politikalarla kamusal alanları büyütmüş, ekonomik aktörlere regülasyonları ile varlığını hissettirmiştir (Kara, 2009: 8).

Devlet müdahalesine karşı olan ideolojiler ve politik örgütlenmeler 1970'lerde başlamış ve 1980'lerin başına kadar devam etmiştir. Bu dönemde Keynesyen politikaların işlerliğinin azalması ve devlet başarısızlığının ortaya çıkması, çok sayıda regülasyon teorisinin oluşumuna zemin hazırlamıştır (Sarısoy, 2010: 283).

Özellikle 1980 sonrası dünya da ekonominin ritmini ve faaliyetlerini düzenlemek amacıyla neoklasik iktisatçılar tarafından belirli plan ve projeler türetilmiştir. Keynesyen dönemde kendisini oldukça fazla hissettiren devlet mekanizması ve devlet girişimciliği, küresel pazarların gelişmesiyle, ekonominin mobil hale gelmesi sonucuyla istikrarını ve gücünü kaybetmeye başlamış olduğu görülmüştür. Bu sebeple regülasyon politikaları hususunda önde gelen iktisadi okullar görüş bildirmiştir.

2.1.1.1. Kamu Yararı Teorisi

A.C. Pigou tarafından 1930’lu yılların başında literatüre kazandırılan Kamu Yararı Teorisi 1960’lara kadar devletlerin iktisat politikalarında egemen olan bazı varsayımlar etrafında şekillenmiştir. Bu varsayımlardan ilki; piyasaların kendi haline bırakıldığında son derece kırılgan ve etkinsiz çalışma eğiliminde olduğu, ikincisi devletin ekonomiye neredeyse maliyetsiz bir şekilde müdahale edebileceği ve üçüncüsü ise devletin regülasyonlarla piyasa başarısızlıklarının üstesinden gelmede muktedir ve iyi niyetli olduğudur. Diğer bir ifadeyle siyasiler, bürokratlar ve düzenleyiciler piyasa başarısızlıklarıyla mücadelede bireysel faydadan ziyade sosyal fayda amacı gütmektedirler (İlhan, 2013: 12).

Kamu yararı regülasyonu, piyasa ekonomisinin korunması, geliştirilmesi ve etkin kaynak dağılımının sağlanması için kusurlu rekabetin dezavantajlarını ortadan kaldırılması ve dengesiz piyasa işlemlerinin, istenmeyen pazar sonuçlarını yenmek için bir araçtır. Kamu yararı teorisine göre regülasyon, sadece aksak rekabeti değil aynı zamanda dengesiz piyasayı sabitlemektedir. Etkin kaynak dağılımını sağlamak için regülasyon, bireysel tercihler yerine kollektif karar uyumu sağlamaktadır (Özrahat, 2009: 16).

Kamu yararı teorisine göre piyasa aksaklıklarını önlemede özellikle piyasaya giriş regülasyonları tekellerin etkinliğini artırabilir, dağıtımda etkinliği sağlayabilmek içinse devlet fiyat regülasyonları uygulabilir, bu regülasyon aynı zamanda dışsallıkların çözümünde tercih edilebilir ve yine vergi regülasyonları devletin negatif dışsallıkları önleme aracı olarak düşünülmektedir (Viscusi, Vernon ve Harrington, 1995: 328).

Kamu yararı açısından regülasyonu haklı çıkaran piyasa başarısızlıklarından biri ise, kamusal mallardır. Kamusal malların dışarıda tutulamama ve rakipsizlik diye bilinen iki özelliği vardır. Rakipsizlik özelliği, bir tüketicinin kamusal malı tüketmesi sonucu, diğer tüketicinin tüketiminde bir azalma olmadan aynı malı tüketmesidir. Dışarıda tutulamama özelliği ise kamusal mallar için fiyat ödemeyen tüketicilerin, bu mallardan tüketmelerinin engellenmesinin çok maliyetli ve imkansız olması anlamına gelmektedir (İlhan, 2013: 11-12).

Kişiler rakipsizlik ve dışarda tutulamama özelliklerinin farkında olduğundan kamusal mallara düşük bedel ödemek ya da hiç bedel ödemeden sahip olmak isteyebilirler. Bu sebeple toplumda bazı kesimler kamusal malların finansmanına katılmaz ve bedavacılık sorunu ortaya çıkar. Kamu yararı teorisine göre devlet piyasaya müdahale etmeli ve bedavacılık sorununu ortadan kaldırmalıdır.

2.1.1.2. Chicago Okulu Teorisi

Chicago Okulu İktisatçıları, yaptıkları çalışmalarla Kamu Yararı Teorisi'ne pek çok açıdan eleştirilerde bulunmuşlardır. Stigler regülasyonların, kamu yararının öngördüğünün aksine rekabetçi endüstrilerde uygulandığını, hatta eksik rekabetin bulunduğu sektörlerde tam olarak uygulanmadığını ve bu durumun da sosyal refahı olumsuz etkilediğini belirtmiştir (İlhan, 2013: 11).

Kamu Yararı Teorisine bir diğer eleştiri de Posner'den gelmiştir. Posner, 1974 yılında yayınlanan *Theories of Economic Regulation* adlı makalesinde, Stigler'in de ifade ettiği gibi dışsallıklar, eksik ve tekelci piyasa yapılarının olduğu durumlarda düzenleyici kurumların kamu yararına uygun bir şekilde regülasyonları uygulamadığını, ayrıca regülasyonun işlem maliyetlerinin de sıfır olmadığını ifade etmiştir. Diğer bir deyişle, regülasyonların, tekeli piyasaları düzenlemekten ziyade rekabetçi piyasalarda uygulandığını belirtmiş ve regülasyonların devlete bina, personel maaşları gibi maliyetler yüklediğini ve bu yüzden de işlem maliyetlerinin sıfır olmadığını işaret etmiştir (İlhan, 2013: 12).

Özellikle kamusal alandaki piyasa başarısızlıklarına atıfta bulunarak ortaya çıkan bu teoriye göre, baskı ve çıkar gruplarının siyasi karar alma mekanizmasını

doğrudan etkileyeceği ve böyle kendi lehlerine kararlar alınmasını sağlayabileceğini vurgulayarak kamu yararı teorisini eleştirmiştir (Özrahat, 2009: 23).

Devletin asli görevi düzenleyiciliktir. Bu sebeple devlet yalnızca piyasaları düzenlemekle yetinmelidir. Devlet iyi niyetle yapmayı planladığı regülasyonlar bazı gruplar tarafından manipüle edilebilir. Devlet sınırlı olmalı, pozitivist yaklaşımlarda bulunmalı, ekonomi yönetiminde kuralların ve kurumların önemli hale gelmesini sağlamalı ve fiyat teorsini hukuk biliminde kullanmaya çalışmalıdır (Aktan ve Dileyici, 2007: 43-45).

Özel çıkar teorisi üç model kapsamında daha detaylı ele alınmaktadır (Özrahat, 2009: 27):

- Stigler Yaklaşımı,
- Stigler / Peltzman Modeli,
- Becker Modeli.

Stigler'in çalışmasının temeli, regülasyonun, nispeten daha küçük grupların menfaatini arttırıcı olduğunu deklare etmektedir. Arzı temsil eden küçük gruplar düzenleme yapılmamış olan piyasalarda büyük miktardaki tüketici kitlelerine nazaran daha güçlüdür. Bu çıkar gruplarının firma maliyetlerini yüksek kitlelere ulaşan tüketiciye yikması ve karar alma merkezlerinde etkin olması regülasyon sebebi olarak sayılmaktadır (Viscusi, Vernon ve Harrington, 1995: 318-319).

Stigler/Peltzman modeli, elastik talep ve ölçek ekonomileri tüketicilerin lehine bir eğilim yarattığını savunmuştur. Sebebini ise bu çeşit talep ve maliyet koşullarının tüketicinin ve üreticinin fazlasını artırırken fiyat indiriminden kaynaklanan üretim fazlası kaybını da hafifletmesidir. Daha az elastik bir talep tüketicinin üretim fazlasını ve fiyat indiriminin yol açtığı oy üretkenliğini azaltırken fiyat artışının yol açtığı üretkenliği ve karlılığı artırır. Regülasyon rekabetini incelemekte ve tarafların risklerini minimizasyonu sağlanmaktadır (Özrahat, 2009: 30).

Becker modelinde, Stigler/Peltzman teorisine karşılık olarak özellikle baskı ve çıkar gruplarının rant çatışması üzerinde durmuştur. Buna göre özellikle menfaat grupları arasındaki politik dengenin sağlanması siyasi grupların işleyişlerini devam ettirmesindeki ana kıstas olarak belirlenmiştir. Bu sebeple vergi ve

sübvansiyonların bu çıkar gruplarının lehine düzenlediği varsayıma dayanmaktadır (Hertog, 2000: 227).

Çıkar grupları ve siyasal partiler, regülasyonun talep ve arz tarafını oluştururlar. Stigler/Peltzman modelinin varsayımları: regülasyon süreci servet transferini içermektedir; politikacıların asıl amacı siyasal güç oluşturmaktır; her kesim siyasal destek alırsa regülasyon onlar için onaylanacaktır. Becker'e göre ise, siyasal destek, en iyi çıktıya ulaşmak için rekabet eden grupları parasal desteklerle organize eder ve kendisine de oy potansiyeli oluşturur. (Özrahat, 2009: 27).

Chicago okulu varsayımı temelde kamu yararı teorisine aykırıdır. Sebebi ise piyasanın talebi üzerine siyasi karar alma mekanizması regülasyon kararı almaktadır. Regülasyon erkleri, hizmet ettikleri endüstrideki menfaatleri korumak üzere politika izlemektedirler. Bu sebeple çıkar gruplarıyla yakından ilişkili olduklarından karşılıklı menfaat alışverişi yapıldığı söylenebilmektedir (Viscusi, Vernon ve Harrington, 1995: 321).

2.1.1.3. Avusturya Okulu Teorisi

Avusturya iktisat düşüncesi büyük ölçüde müdahaleci düşünceye karşıt olarak ortaya çıkmıştır. İlk başta Marksist düşünce ve sonra da neo-klasik düşüncenin müdahaleci politikalarına eleştiri olarak başlayan Avusturya ekolü iktisatçılarının düşünceleri geçen zaman içerisinde daha genel bir teori haline gelmiştir (Oğuz, 2005: 257).

Zaman kavramını ve zamanın getirdiği belirsizlikleri analize katmayan Neo-Klasik Regülasyon Teorilerine karşın, Avusturya Okulu'nun Piyasa Süreci (Market Process) Teorisi, adından da anlaşılacağı üzere piyasayı bir süreç olarak görmekte ve sürecin başında gözlemlenerek oluşturulan düzenlemelerin, sürecin ilerleyen aşamalarında piyasalardan kaynaklanan belirsizlikler sonucunda geçerliliğini yitireceğini ve etkinsizliklere yol açacağını iddia etmektedir (İlhan, 2013: 18).

Avusturya Okulu'nun ekonomik analize zaman boyutunu ve sınırlı bilgi kavramını dahil etmiştir. Ekonomik aktörlerin tam bilgiye sahip oldukları ve piyasa aksaklığı olarak bilgi aksaklığını değerlendirmemelerini reddetmiştir. Avusturya yaklaşımı Kamu Yararı, Chicago ve Kamu Tercihi Teorileri'nin statik regülasyon

görüşüne odaklanmıştır. Piyasa devamlı değişim halinde olan bir süreçtir ve piyasa süreci içerisinde her faaliyet yeni planlara, beklentilerde ve bilgi birikimindeki değişimlere yol açar. Hayek'in denge kavramı üzerine görüşüne göre işleyişine müdahale edilmeyen serbest bir piyasada bireylerin kendi çıkarlarını güdüyor olması, istem dışı olarak dinamik bir düzen oluşmasına yol açmaktadır (Özrahat, 2009: 42).

Avusturya Okulu'nun regülasyonlarla ilgili iktisadi olarak sunduğu en önemli verilerden biri regülasyonların sonuçlarına girişimsel fırsat maliyetlerinin hesaplanmasıdır. Statik modellerden hareketle, bireylerin, tüketici veya üretici, davranışlarını değiştirmeyecekleri veya önceden tahmin edilebilir şekilde değiştireceği varsayımları düzenleyici otoritelerin girişimciler için yeni kâr fırsatları yaratmalarına yol açmaktadır (Oğuz, 2005: 265).

2.1.1.4. Virginia Okulu Teorisi

Virginia Okulu İktisatçıları olarak da adlandırılan Kamu Tercihi (Public Choice) Teorisyenleri, yaptıkları çalışmalar sonucunda regülasyonların toplumun menfaatlerine hizmet etmediği konusunda Chicago İktisatçıları ile hemfikir olmalarına rağmen, regülasyonların neden olduğu etkinsizliklerin, Chicago İktisatçıları'nın öngördüğünden çok daha fazla olduğu kanısına varmışlardır. Bu noktadan hareketle G. Tullock ve A. O. Krueger'in önderliğinde regülasyon teorisini, düzenleyici süreçten kaynaklanan tekel hakları ve imtiyazları için verilen rekabetin neden olduğu maliyetleri analiz ederek incelemişlerdir (İlhan, 2013: 16).

Kamu Tercihi İktisadı özünde iktisat biliminin bazı varsayımlarını benimsemekte ve bu varsayımlara dayalı olarak ekonominin araçlarını politika bilimine uyarlamaktadır. Bu bağlamda Kamu Tercihi yaklaşımı üç temel varsayımın kabulü üzerine kuruludur. Bunlar metodolojik bireycilik, politik mübadele ve rasyonalitedir (Aktan ve Dileyici, 2007: 17).

Metodolojik bireysellik, ekonomi teorisi içinde temel birimler partiler, devletler, veya uluslar gibi organik unsurlar değil, seçimde bulunan, çeşitli eylem ve fikirlere sahip olan kişilerdir. Temel iktisat teorisinde olduğu gibi, Kamu Tercihi teorisi de bireyci bir toplum görüşüne dayanır (Aktan ve Dileyici, 2007: 17).

Politik mübadele, politikayı, bir mübadele olarak değerlendirir. Politik mübadele ekonomik mübadeleden daha karmaşıktır. Politik mübadele bir anayasal

düzen içerisinde toplumun bütün üyelerini ilgilendiren bir süreç içinde gerçekleşir. Bireyler tüm kolektif ihtiyaçlarını tatmine yarayacak mal ve hizmetler ile bunların maliyetine yapacakları katkı payları arasında mübadelede bulunurlar. Politik mübadeleye, kamu tercihi teorisinin, iki önemli araştırma alanını ortaya çıkarmıştır: Anayasal iktisat teorisi ve bürokrasi teorisidir (Özrahat, 2009: 35).

Rasyonellik varsayımı temelinde, bireylerin ekonomik faaliyetlerinde olduğu gibi, politik yaklaşımlarında da özel çıkarlarını artırma eğiliminde oldukları düşüncesine dayanır. Bu varsayımın kabulü, metodolojik bireycilik varsayımı ile de tutarlıdır. Zira, devletin ve diğer politik birimlerin temelinde bireyin olması, onların piyasa sürecindeki davranış güdülerine benzer güdülere sahip olmasını ve bu güdülere uygun davranışlarda bulunmasını beraberinde getirmektedir. Bireyler tutarlı ve rasyonel tercihlere sahiptirler (Aktan ve Dileyici 2007: 18).

Kamu Tercihi Yaklaşımına göre, regülasyonlar sonucu meydana gelen maliyetler, yapay rantların oluşturulmasında, ele geçirilmesinde veya engellenmesinde israf edilen kaynaklarla sınırlı kalmayabilir. Bu maliyetlere, servet transferi sürecinin yönlendiricileri olan düzenleyici otoritelerin rant kollama faaliyetlerinin de eklenmesiyle israf edilen kaynaklar daha da büyüebilmektedir (İlhan, 2013: 17).

Kamu Tercihi Yaklaşımı'na göre regülasyona ihtiyaç duyan piyasa başarısızlıklarının sebepleri; doğal tekeller, eksik bilgilenme, kamu mallarının üretimi, dışsallıklar, haksız rekabet, ekonomik istikrar ve büyümenin sağlanamaması ve dönemsel krizler olarak ele alınmaktadır (Tokathoğlu, 2001: 145-146).

Düzenleyici sürecin aktörleri olan bürokratların ve siyasilerin kamu yararından farklı amaçları bulunmaktadır. Siyasal karar alma sürecinde asil değil vekil olan bürokratlar, toplumsal maliyetleri minimize etmekten ziyade bağlı bulundukları kamu idaresinin bütçesini maksimize etmeye çalışırlarken, siyasiler için de oy kaygısı ön plandadır. Örneğin oy maksimizasyoncusu olan siyasilerin yatırım tercihlerinde, verimli üretimden ziyade işsizliğin yüksek olduğu yerlerde istihdam yaratma önceliklidir. Bu bağlamda düzenleyici otoriteler ülkedeki kaynaklarını, etkinlik kriterine göre kullanmak yerine rant elde edebilecekleri alanlarda kullanabilirler. Böylelikle regülasyonlar, kamu kaynaklarının israfına yol açmasının yanında, piyasa şartlarında faaliyet gösteren girişimcilerin kamu politikaları

vasıtasıyla rant kollama yoluna başvurmalarına neden olabilmektedir (İlhan, 2013: 18).

2.1.2. Regülasyonların Sebepleri

Regülasyon teorileri genel olarak, regülasyonların doğma nedenleri üzerine kurulmuştur. Her iktisadi oluşum regülasyonların sosyal, siyasi ve mali nedenler üzerinden doğduğunu savunmuştur.

Regülasyonların oluşumu iktisadi teorilerin birleşimiyle siyasi ve mali nedenlere dayanmaktadır. Bu nedenler genel olarak şu şekilde belirtilmiştir (Tan, 2005: 41-47):

- İdarenin örgütlenme şemasının ekonomik çerçeve içerisinde etkinliği ve uzmanlığı azalmıştır. Bu sebepten dolayı idare ekonomik yönden bakanlıklar ve ilgili teşkilatlarıyla yetersiz kalmaktadır.
- Piyasada güven ve istikrar önemli ilkelerdir. Devletin hem düzenleyici hem hakem olması, piyasada yaşanacak kamu-özel uyumsuzluklarında yanlış karar vermesine yol açabilir. Bu durumda piyasadaki huzursuzluk ekonomiyi kötü yönden etkileyebilir.
- Piyasadaki denetim görevini devlet yürütürse siyasal karar alma mekanizması bu denetim rolüne etkide bulunursa ve denetim vazifesini yürütenler objektif kararlar alamazsa ekonomide bunalım yaşanabilir.
- Siyasiler kriz dönemlerinde karar aşamasında sorumluluk almaktan kaçındıklarından ekonomiyi yönetmede etkin ve tarafsız kurumlara ihtiyaç olmaktadır.
- Ülkelerin rejimleri küresel entegrasyone ve ekonomik birleşmeye cevap vermede yetersiz kalırsa ki burada bürokrasinin hantal ve maliyetli olmasından bahsedebiliriz, bu durumda kurumsal ve performans esaslı kurumlar tercih edilebilir.

Regülasyonların sebepleri dışsallıklar, içsel ekonomiler, kamusal mallar, aksak rekabet piyasaları ve bilgi eksikliğinden doğan enformasyon sorunları olarak sunulmaktadır.

2.1.2.1. Dışsallıklar

Bir ekonomik birimin (alıcı veya satıcı) gerçekleştirdiği ekonomik faaliyet (üretim veya tüketim) sonucunda, başka ekonomik birimlerin bundan olumlu veya olumsuz etkilenmesine ve bu etkiyi tazmin edici bir bedelin ödenmemesine dışsallıklar denir (Kargı ve Yüksel, 2010: 187). Olumlu dışsallık, bir bireyin davranışının bir başka bireye yarar sağlaması halidir. Bu yararlar, kamusal mallarda olduğu gibi bazı fertlerin yararlanmasına engel olunmaması gibidir. Bu yararlar bireyin davranışından kaynaklanır ve istense de başka bireylerin yararlı olmasının önüne geçilemez ve bu yarar fiyatlandırılmaz. Bireyin sadece kendi mali analizinin sonucuna göre söz konusu faaliyetini yapıp yapmamaya karar verir (Çetinkaya, 2005: 62).

Spor karşılaşmaları için yapılan tesisler eğer imar planına ve çevre düzenlemesine uyulmadan yapılırsa ulaşılmak istenen amaç bir şekilde sağlanır. Ancak gereğinden fazla ağaç kesilmiş ve çevreye karşı bir negatif dışsallık ortaya çıkmış olabilir.

Devlet sporu teşvik etmek amacıyla çeşitli teşvikler sunabilir bu sebeple amatör sporcuların işyerlerinde çalışmasını teşvik etmesi amacıyla vergi indirim ve avantajları uygulaması ekonomi içerisinde amatör sporcuların hem meslek kazanmasına hemde piyasada işverenin vergi maliyetlerini düşürmesine yönelik pozitif dışsallık meydana getirebilmektedir.

Devlet sübvansiyonları pozitif ve negatif dışsallıkların oluşmasında önemli bir etkidir. Sübvansiyonun en kısa tanımı devletin kişi ve kurumlara para, mal veya hizmet şeklinde karşılıksız olarak yaptığı yardımlardır şeklinde telaffuz edilir. Özel (işsel) faydaları yanında dışsal faydaları da olan mal ve hizmetlerin üretilmesinin devamının teşvik edilmesi ve üreticinin zararını gidermek için devlet, sübvansiyonlara başvurmaktadır (Altay, 2015: 61).

Türkiye’de futbol sektöründe stadyum arazilerinin tespiti, inşaat projelerinin yapılması, bu inşaat projelerinin uygulanması ve spor kulüplerine statların hazır bir şekilde teslim edilmesi önemli devlet sübvansiyonlarıdır. T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı 2014 verilerine göre hali hazırda yirmi üç ilde yirmi beş stadyum projesini yürüttüklerini açıklamıştır (T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı Resmi Sitesi, 2014). Bu

kompleks yapıların yalnızca spor karşılaşmaları için değil konser, sempozyum ve çeşitli mekanizmalar için bir fayda unsuru oluşturması yarattığı dışsallığa örnektir.

2.1.2.2. İçsel Ekonomiler

Monopol, ikamesi güç malın üretim ya da satışının bir tek firma tarafından yapılmasıdır (Dinler, 2013: 350). Monopolcü rekabet piyasalarında belli bir ölçeğe ulaşmış firmalar, bu ölçeği belirleyen üretim hacmi, ürün türlerinin çokluğu ve üretimde uyguladıkları otomasyon seviyesi gibi bazı göstergeler açısından rakip firmalardan farklı bir yapıya veya ölçeğe sahip olabilirler. Bu farklı yapı veya ölçek, o firmalara bazı ekonomik üstünlük ya da avantajlar sağlayacaktır. Bu avantajlara ölçek ekonomileri denir (Yiğitçibaşı ve Atabey, 2001: 417). Bu amaçla bazı akademisyenler doğal tekellerin piyasa başarısızlığına neden olduğunu ve fiyatlar üzerinde etki edilmesi inancıyla ürün düzeyinde ve üretiminde devlet müdahalesini savunmaktadırlar (Aktan ve Karaaslan, 2006: 21). Sporda da çoğu zaman bu tür doğal tekeller oluşabilmektedir. Bu sebeple regülasyon uygulamaları etkin olabilmektedir.

Doğal tekel niteliği olan malların üretilmesinde, devlet düzenlemeleri (regülasyon) olmazsa olmaz koşuldur. Özellikle tek bir firmanın varlığını gerektiren üretim modelinde, bir yandan ilgili endüstriye girişlerin kontrolü diğer yandan ise toplumsal refah kaybına yol açabilecek tekeli bir fiyatın önüne geçilmesi gerekmektedir. Bu haliyle regülasyon, tüketiciler lehine gelişen bir süreci ifade etmektedir (Altay, 2015: 45).

2.1.2.3. Kamusal Mallar

Kamusal mal üretimi konusu bazı yazarlara göre ortaçağa kadar uzansa da ekonomi literatüründe ilk kez 18. yüzyılda David Hume (1739) ve bundan otuz yıl sonra A.Smith tarafından ele alınmış, ancak teorik temel Samuelson tarafından atılmıştır. Samuelson'un kamusal mallara ilişkin çalışmasının ardından Musgrave Buchanan, Tiebout, Sandler ve Tschirhart, Sandmo, Kaul ve Mendoza gibi iktisatçılar tarafından bu alana önemli katkılar yapılmıştır. Diğer yandan, kamusal mal üretim mekanizması açısından Wicksell, Lindahl, Arrow, Buchanan, Downs gibi

yazarların sosyal seçim teorisi çerçevesince büyük katkıları olmuştur (Sayıcı, 2014: 32).

Kamusal mallar niteliği itibariyle özel ve kamu alanlarının ayrılması sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu malların üretimi ve sunulması regülasyon ekonomisini doğrudan etkilemektedir.

Hukuksal ve toplumsal açıdan devlet tarafından üretilmesi gereken mallar, tam kamusal mallar olarak adlandırılır. Bu mallar bölünemezlik, pazarlanamazlık, tüketiminde zorunluluk, üretim hacimlerinde büyüklük, rekabet edilemezlik, arzının siyasal talep tarafından düzenlenmesidir (Altay, 2015: 40).

Tablo 3: Kamusal Malların Üretim Birimi Olarak Özel ve Kamu Sektörlerinin Bileşimi

DÜZEY	ÖZEL SEKTÖR	KAMU SEKTÖR
Ulusal Kamu Malları	Sivil Toplum Kuruluşları	Devlet Devlet İşletmeleri
Bölgesel Kamu Malları	Bireyler, Firmalar Bölgesel Çalışan STK'lar Bölgesel Devletler	Bölgesel Kamu Organizasyonları (NATO, AB)
Küresel Kamu Malları	Devletler Bölgesel Organizasyonlar Bireyler, Firmalar, Küresel Nitelikli STK'lar	Uluslararası Kamusal Kuruluşlar (BM, DB, IMF, WTO)

Kaynak : Yalçın, 2009: 92 'deki tablodan Alınmıştır.

Tablo 3'te görüldüğü üzere küreselleşmenin kamusal mal tanımına etkileri yadsınamaz hale gelmiştir. Bu sebeple ulus devlet niteliklerinin birleşerek bölgesel ya da evrensel kurumları biraraya getirdikleri ve kamusal malların arzını sağlamada birlikte hareket edebildikleri görülmüştür.

Kamusal malların üretiminde ya da tüketiminde kanuni bir zorunluluk yoktur. Devlet için iç ve dış güvenliğin sağlanması çoğu kez anayasal bir zorunluluk

olmaktadır. Ayrıca bu malların finansmanı bütçeden karşılanmaktadır. Bütçeden sağlanan finansmanda en önemli pay vergi gelirlerine aittir (Eker, 2004: 44-45) .

Savunma harcamaları ve iç güvenlik harcamaları tüketimde zorunluluğun olduğu bir hizmet olduğundan kişi sayısı ne kadar olursa olsun tam kamusal mal niteliği ile devlet tarafından topluma sunulduğunu ifade edebiliriz (Altay, 2015: 41).

Savunma ve iç güvenlik konusu gibi doğan spor harcamaları son yıllarda tam kamusal mal özelliğini çoğunlukla kaybetmiştir. Ancak toplumun bütününün refahını ilgilendiren durumlarda kamusal otoriteler piyasa ekonomisinden ayrı olarak yatırımda bulunabilmektedir.

2.1.2.4. Aksak Rekabet Piyasaları

Aksak rekabet piyasalarını düzenlemek amacıyla devlet müdahalesi birbiriyle çelişen iki farklı yol üzerinden yapılabilir. İlki oligopol piyasalarda firmaların elindeki pazar gücünü kırarak, her firma için rekabetin etkin kılınmasıdır. Diğeri ise tekellerde piyasa girişi engellenerek fiyatları düzenleme amacı güdülmektedir (Ünsal, 2004: 156).

Aksak rekabet, üretim sürecinin özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Endüstri maliyetinin sadece bir firmanın üretim yapması durumunda minimum olması bunun en yaygın örneğidir. Doğal tekeller durumunda, bütün üretim miktarları için firma, azalan ortalama maliyet eğrisine sahiptir. Böylece, sadece bir firma piyasada uzun dönemde varlığını ekonomik olarak sürdürebilecektir. Eğer birden fazla firma üretim yapacak olursa, her birinin üretim maliyeti tek bir firmanın aynı üretimi yaptığı duruma göre daha yüksek olacaktır (Oğuz, 2011: 77).

Tüm bu hususlar ışığında regülasyonların temel amacı firmaların düşük fiyat uygulamasına son vererek piyasada hakim durumda olan firmaların tekelleri fiyat yapılanmasına gidişini önlemektir (Şahin, 2009: 73).

Makro düzeyde olabilecek bir devlet müdahalesi, ekonomik yapıların büyüme ve kalkınmasının sağlanmasına, gelir dağılımında adaletin oluşmasına, çeşitli para ve maliye politikaları aracılığıyla politikaların işlerlik kazanmasına zemin hazırlar. Mikro düzeyde ise piyasaların aksaklığına ilişkin nedenlerin araştırılarak giderilmesine yönelik oluşan düzenlemelerdir (Ardıyok, 2002: 23).

2.1.2.5. Enformasyon Sorunları

Genellikle bir malı üretenler ya da satanlar, söz konusu malın nitelikleri hakkında, o malı satın alanlardan daha fazla bilgiye sahiptirler. Bu şekilde satıcılarla alıcıların alışverişe konu malın nitelikleri ile ilgili farklı bilgiye sahip olmalarına asimetrik bilgi denilmektedir. Günümüzde sadece altın ve değerli kağıtlar gibi borsası olan malların piyasasında fiyatlar ve fiyat değişmelerinin anında izlenmesi mümkün olabilmektedir (Dinler, 2013: 347).

Eksik enformasyon neticesinde uygulanacak olan regülasyonlar yalnızca o sektördeki belirli kişi veya kurumları değil, mal ve hizmeti üreten ve tüketen tüm aktörlerin bilgilendirilmesini sağlayacak ve fiyat dengesinin korunmasını sağlayacaktır (Şahin, 2009: 75).

Asimetrik bilgi akışı o ekonomide yer alan tüm bireylerin kararlarını etkilemektedir. Spekülatif yapıda olabilen bu tarz unsurlar piyasa fiyatının değişkenliğine yol açarken, rekabetin aksamasına sebep olacaktır. Bu sorunların çözümü için devlet hem iç piyasalar hem dış piyasalar kaynaklı enformasyon sorununa karşı politika geliştirmelidir. Hukuki düzenlemeler ve müdahaleler ile iç piyasalarda üretilen doğru ve gerekli bilgi rekabetin işlerliğine pozitiflik katacaktır (Kara, 2009: 47).

Eksik enformasyonun ve asimetrik enformasyonun piyasa ekonomisine yol açtığı bir durum, belirsiz bir ortama yol açmasıdır. Enformasyon sorununun yola açtığı piyasadaki belirsizlik, rasyonel bireysel tercihlerde bulunulmasını engeller. Dolayısıyla alınan bireysel kararlar kişisel çıkarı maksimize edici bir özellik taşıyamayabilir ve bu durumda ekonomik birim için bir risk unsuru oluşturur (Aktan ve Dileyici, 2007: 84).

2.1.3. Regülasyonların Çeşitleri

Devlet her piyasa yapısına uygun özel regülasyonlar geliştirmelidir. Bu sebeple iktisadi, sosyal ve hukuki olarak altyapılar geliştirmeli ve esneklik sağlanmalıdır. Örneğin, doğal tekellerin düzenlenmesi, çevre düzenlemeleri, spor ve sağlık hizmetlerinin düzenlenmesi gibi çok farklı alanlarda, devlet farklı kararlar ve yönetim şekilleri sergileyebilmektedir (Sarısoy, 2010: 282).

Regülasyonlar iktisadi olarak üç aşamada incelenmektedir. Regülasyon türleri kendi içinde ekonomik, sosyal ve idari regülasyonlar olarak nitelendirilmektedir (Özrahat, 2009: 13).

2.1.3.1. Ekonomik Regülasyonlar

Ekonomik regülasyonlar, kamusal ya da özel regülasyonun bünyesinde birlikte veya ayrı ayrı bulunabilir. Önceleri bir tür ekonomik etkinlik olarak ortaya çıkan regülasyonun kapsamı zamanla genişlemiştir. İster devlet, ister bağımsız kurum ya da kurullar tarafından gerçekleştirilsin regülasyon her şeyden önce ekonomiye müdahale anlamını taşımaktadır (Özcan, 2009: 22).

Ekonomik regülasyonlar, kendisini oluşturan ve maliyet bazlı tekeller ile tekелci fiyat uygulanmasının engellenmesi amacıyla icra edilen regülasyon türüdür (Tepe ve Ardiyok, 2004: 119).

Ekonomik regülasyon fiyat ve ücretlerin denetlenmesi, faiz araçlarının kontrolü, üretim standartlarının denetlenmesi, piyasaya giriş çıkış engellerinin getirilmesi ve döviz kuru kontrollerini kapsar (Özrahat, 2009: 13).

Devlet aynı zamanda piyasaya giriş unsurlarını değerlendirmektedir. En önemli husus kamu yararı olmasından dolayı Piyasaya giriş regülasyonu atomisite ilkesine farklı bir yorum getirerek piyasada atıl durumda oluşabilecek birden çok firma olması durumunda o ekonominin işler hale gelebilmesi için çeşitli sosyal ve mali amaçlarla giriş engelleri oluşturulmasını ifade eder. Bu durumda devlet piyasaya giriş ve çıkışları denetim altına almış olur (Ardiyok, 2002: 26).

2.1.3.2. Sosyal Regülasyonlar

Sosyal regülasyonlar bilimsel anlamda sağlık, çevre, sosyal güvenlik ve toplumsal birliktelik gibi konularda devletin ve özel sektörün uygulamalarını içermektedir. Bu sebeple sosyal regülasyonlar kaynakların etkin kullanılmasını, gelir dağılımında adaletin sağlanması gibi sorunların çözümüne cevap aramaktadır. Firmaların neden olduğu çevresel dışsallıkların giderilmesi, emekçi kesime sağlanan

hak ve çıkarların korunması gibi çeşitli sosyal güvenlik yaptırımları bu regülasyonların konu başlığı altındadır (Aktan ve Karaaslan, 2006: 15).

2.1.3.3. İdari Regülasyonlar

İdari regülasyonlar ise özellikle kamusal alanda görülen ve devlet ile vatandaş arasındaki bürokratik işlemlerin düzenlemesinin yapıldığı alandır. Öyleki vergi hukuku içerisindeki mükellefin vergi beyannamesini idareye sunmasındaki usuller ve protokollerin belirlenmesi, yine istisna ve muafiyetlerin belirlenmesindeki idari aşamalar bu regülasyonlara örnek olarak gösterilebilir. Regülasyon yapabilme yetkisi ulusal ve uluslararası kuruluşlarda verilmiştir. Bu örgütler bağlı bulundukları hukuki dayanaktan güçlerini alarak firmalar, devlet ve bireyin menfaatlerini gözetici çeşitli kararlar verebilirler. Bu sebeple idari regülasyonlar otoriteler tarafından lehe veya aleyhe olan kuralların topluma uyarlanması şeklinde açıklanabilir (Kara, 2009: 7).

Çok bir fark gözetmemekle birlikte idarenin regülasyonları yalnızca piyasaları değil kamusal alanda yer alan kurum ve kuruluşları da düzenleyebildiğini belirtmek gerekir. Spor alanlarında çalışacak olan kolluk görevlilerinin belirlenmesi, spor alanında bakanlık çalışanlarıyla ilgili işlemler idari regülasyonlardır (Şahin, 2009: 81).

2.1.4. Regülasyon Politikalarının Amaçları

Regülasyon politikası, çok geniş bir kapsama sahiptir. Fiyatlara ilişkin olarak getirilen düzenlemeler, piyasaya giriş-çıkış engellerini, sübvansiyonları, tekeldi yapı karşısında rekabetçi sonuçların sağlanması yönünde iktisadi regülasyonların yanında işyeri güvenliği, sağlık, üretim sürecinde standartların sağlanabilmesini, gürültü ve çevre kirliliğini, adaletin sağlanabilmesi gibi sosyal ilişkileri de kapsamı içine almaktadır (Özrahat, 2009: 45).

Regülasyon politikalarının genel amaçları şu şekilde derlenebilir (Özrahat, 2009: 45-47):

- Düzenlenen sektördeki mal ve hizmetlerin tüketiciler arasında dağılımında etkinliği sağlamak veya yasal yapıyı oluşturmak,

- Rekabeti teşvik ederek tekelleşmeyi önlemek, fiyat istismarından tüketiciyi korumak, fiyatların, tüketici ile firma ve farklı talep esnekliğine sahip tüketici grupları arasındaki dengeyi adil bir şekilde oluşmasını sağlamak,
- Yatırımcıların rekabetçi bir kâr elde edebilmelerini öngörmek,
- Rekabetin korunmasını sağlamak için özerk kurumlar oluşturmak ve bu özerk kurumların istikrarlı rekabet ortamını sağlamak için vereceği kartelleşme, birleşme ve devir kararlarında destek sağlamaktır.

Regülatörlerin optimali yakalamaya çalıştıkları etkinlik-istikrar dengesinde, çeşitli düzenleyici araçları kullanarak gerçekleştirmek istedikleri genel amaçları dört tanedir. Bu amaçlar; finans sektörünü sistemik riske karşı korumak, yatırımcıları korumak, piyasadaki mevcut etkinliği arttırmak ve diğer sosyal amaçları gerçekleştirmektir (İlhan, 2013: 28).

Regülasyonların temel amacı ekonomik sistemin işlerliğini kaybetmeden istikrarını güvence altına almaktır. Ancak devletin regülasyon politikasıyla bazı amaçları hedeflemesini de beklemek gerekir. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür (Karakaş, 2008: 106):

- Ülke genelinde fırsat eşitliğini göstererek mal ve hizmetlerin ülke geneline yayılmasını sağlamak,
- Hakim durumda yer alan monopol yapıdaki firmaların fiyat dengesizliklerine karşı tüketicilerin yanında yer almak ve atomisite varsayımını güçlendirmek,
- Piyasadaki firmaların rekabetçi karlarını öngörülebilir hale getirmek,
- Teknoloji ve üretim açısından çeşitli teşvik ve sübvansiyonlar oluşturmak
- Ülkenin kalkınması ve gelişmesi açısından istikrarın korunmasını sağlamaktır.

Regülasyon sürecinde önemli unsurlardan biride bilgi verimliliğidir. Düzenleyici kurumlar piyasa içindeki üreticinin maliyet hesapları hakkında şeffaf ve tam bilgiye sahip olabilirse uygulama alanındaki regülasyon o ölçüde etkin kılınabilir. UEFA öncülüğünde tüm Avrupa’da futbola üye ülkelerin spor takımlarına mali fair-play şartı uygulanmaktadır. Bu regülasyon sonucunda spor piyasası üzerindeki bilgi kirliliği ve asimetrik enformasyon sorunlarının çözümü hedeflenmektedir.

2.1.5. Deregölasyon

Piyasa mekanizmalarını güçlendirmek için devletin özellikle ekonomi alanında kural koyucu yetki kullanmasının önemli derecede azaltılması ve ekonomide müdahaleci yapı yerine rollerini piyasaya devreden devlet için deregölasyon döneminin başladığı görölmektedir (Tuncer ve Köseoğlu, 2015: 85-90).

Deregölasyonun basit bir gereksiz düzenlemeleri eleme çalışması olmadığı açıktır. Düzenlemeler elenmekte, geriye piyasa odaklı düzenlemeler olan regölasyonlar kalmaktadır ve temel sorun bu regölasyonların yönetilmesini içermektedir (Erdoğan, 2006: 30).

Serbestleştirme sonucunda kamu yönetiminde değişiklikler şu şekilde derlenmiştir (Özer, 2012: 12):

- Merkezi idarede toplanan yetki ve sorumlulukların kurumsal çerçeve içinde ilgili kurum ve kuruluşlara dağıtılması,
- Mal ve hizmet üretiminde performans ve maliyet değerlendirmesi,
- Tüketicilerinde karar verme sürecine dahil edilmesiyle şeffaflığın ve sahiplenmenin artırılması,
- Kamu teşekküllerinde sosyal faydanın yanı sıra şirketleşmenin başlatılması,
- Devlet ve özel sektör işbirliğinin sağlanması ile geleneksel devletin cebri kararlardan kaçınılmasının sağlanması gibi gelişmeler görülebilir.

20. yüzyılın ekonomik olayları içerisinde neden-sonuç ilişkisi oluşturulduğunda piyasa ekonomisi içerisinde sık sık regölasyon ve deregölasyon politikalarının özellikle kamu maliyesi perspektifiyle görmek mümkündür (Ay ve Uçar, 2015: 28).

Spor üzerinde deregölasyon süreçlerinde ise Türkiye Futbol Federasyonu'nun özerkleşmesi önemli bir mevzu olmaktadır. 1992 tarihli 3813 sayılı Türkiye Futbol Federasyonu Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun'da federasyon başkanın hükümet tarafından atanması yerine, oluşturulacak genel kurul tarafından seçimle işbaşına gelmesi ve federasyonun bağımsız olarak bir karar birimi olması yasalaştırılmıştır (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016).

2.2. KAMUSAL REGÜLASYONLAR

Maliye politikası, ekonomide ulaşılmış olan dengeyi korumak veya daha iyi bir dengeye gelmek ya da ortaya çıkan dengesizlik hallerini gidermek amacıyla kamu kesimi gelir, gider ve borçlanmalarını kullanarak uygulanan politikaların tümüdür (Erkan, 1990: 167).

Devletin maliye politikası araçlarını etkin kullanmak istemesi regülasyonların başarısını anlatmaktadır. Bu sebeple dünya üzerinde kamu idarelerinin regülasyonları fayda maliyet analizleri açısından önemlidir. ABD'nin devletleştirme yerine kamusal regülasyonu benimsemesinin nedeni, piyasa başarısızlıkları dışında pazarın herhangi bir müdahale olmaksızın işleyeceği düşüncesidir (Özcan, 2009: 28).

Kamusal regülasyonlar sonucunda elde edilmek istenen amaçlar şu şekilde sıralanabilir (Özrahat, 2009: 45-47):

- Düzenlenen sektördeki vatandaşlar arasında adil bir şekilde dağılımının sağlanması,
- Rekabeti teşvik ederek tekelleşmeyi önlemek, fiyat istismarından tüketiciyi korumak, fiyatların tüketici ile firma ve farklı talep esnekliğine sahip tüketici grupları arasındaki dengeyi adil bir şekilde oluşturmak,
- İşletmelerin üstün durumlarını kötüye kullanarak rant sağlamanın önlenmesi,
- Toplumun hak ve çıkarlarının gözetilerek refahının artırılması,
- Eşitlikçi ve adaletli bir devlet yapılanması gözetilerek zayıftan yana olunması ve toplumdaki güvenin artırılmasının sağlanması başlıca unsurlardır.

Tablo 4'te kamusal regülasyonların uygulama safhasında en verimli şekilde kullanılabilmesi için problem, nedenleri, fizibilite çıkarılması ve çözüm için alternatif plan üretilmesi ve en etkin çözümün bulunarak kamu tarafından uygulanması için bir rol model hazırlanmıştır.

Tablo 4: Kamusal Regülasyonların Etkinliğinde OECD Tavsiyeleri

Öneri 1:	Tanı: Problemin açık olarak ortaya konulması
Öneri 2:	Problemin çözümü için kamusal regülasyona gerek olup olmadığının belirlenmesi

Öneri 3:	Problemin çözümü için kamusal regülasyonun en iyi çözüm yolu olup olmadığının tespit edilmesi
Öneri 4:	Kamusal regülasyonlar için hukuki bir temelin oluşturulması
Öneri 5:	Kamusal regülasyonların hangi düzeyde uygulanacağını belirlenmesi
Öneri 6:	Kamusal regülasyonların fayda ve maliyetlerinin tespit edilmesi
Öneri 7:	Regülasyonların toplum üzerinde doğuracağı etkilerin açık bir biçimde ortaya konulması
Öneri 8:	Regülasyonların muhatapları için açık, anlaşılır ve ulaşılabilir olup olmadığının belirlenmesi
Öneri 9:	Tüm taraflara regülasyonların hazırlanması aşamasında görüşlerini ortaya koyma imkanının verilmesi
Öneri 10:	Regülasyonlara uyumun nasıl sağlanacağını planlaması

Kaynak : Aktan ve Karaaslan, 2006: 18.

Sosyal bir regülasyon düşüncesinden doğan ve 2005 yılında Finlandiya Hükümeti'nin reformlarının bir sonucu olan sosyal pazarlama teorisinin ne kadar etkili olabildiğini Kotler ve Lee'nin Kamu Sektöründe Pazarlama adlı eserinde anlatmaktadır. Finlandiya Hükümeti dünya üzerinde yapılan araştırmalardan birini dikkatli bir şekilde incelemiştir ve sonucunda dünya üzerinde kalp rahatsızlığı rekorunun Finlandiya'ya ait olduğudur. Hükümet bu sonuçla ilgili özellikle 2005 yılında ciddi ekonomik, sosyal ve hukuki araştırmalar yapmıştır. Finlandiya Hükümeti'nin somut adımları ilgili eserden şu şekilde derlenmiştir (Kotler ve Lee, 2007: 239-244):

- Yasama organı kanunlar aracılığı ile ülkede değişikliklere gitmiştir. Örneğin, protein ağırlıklı beslenme teşvikleri, tütün ve alkol reklamlarına yasaklar konulması buna örnek olmuştur.
- Hükümet gelirleri merkezi yönetimden yerel yönetimlere aktarılmıştır. Yerel yönetimler aracılığı ile kişiler spora karşı yönlendirilmiş ve bisiklet, yürüyüş yolu ve kayak parkuru gibi alanlar açılmıştır. Halka bu alanlar ücretsiz sunulmuştur.
- Vatandaş odaklı gruplar kurulmuştur. Devlet, memurları aracılığı ile vatandaşla birebir görüşüp onların nelerden hoşlandığını ve eğer devlet

egzersiz ya da spor alanı açmak istese onların talepleri neler olurdu cinsinden anket çalışmaları yapılmıştır.

- Herkes için spor tarzında yeni projeler oluşturulmuştur. Bu projeler sayesinde sporun dostluk olduğunu ve rekabetin aslında kişileri taraflara böldüğünü ve sporun bu anlamındansa sporda kazananın ve kaybedenin hep birlikte olabileceği, sporu sağlığı koruyucu bir etken olarak hayatın en önemli parçaları arasında sayabileceği hususunda eğitimler verilmiştir.
- Altyapısal değişiklikler hızlanmıştır. Kişilere işe giderlerken veya boş vakitlerinde rutin egzersiz yapmaları teşvik edilmiştir. Öyleki bisiklet yolları kurularak kişilere işe gidiş ve gelişlerde bisiklet kullanmaları için devlet katkı sağlamıştır. Devlet bütçesini hazırlarken spora verdiği önemi vatandaşlarına medya aracılığı ile anlatabilmiştir.
- Coğrafi konumu gereği kış aylarının soğuk ve karlı getirilerini çokça yaşayan bu ülkede kişilere yürümelerini teşvik etmek amacıyla kaymaz tabanlıklar ve evlerinin kardan temizlemesi için ücretsiz aletler devlet tarafından sağlanmıştır.
- Hükümet sağlık politikalarını ilaç teşviki yerine çeşitli tür ve düzeylerde egzersiz çalışmalarına yöneltmek olarak revize etmiştir. Hükümet, doktorlara hastaları için ilaç yerine eğer uygun tıbbi imkanlar varsa sporu teşvik etmelerini rica etmiştir. Vatandaşlar, doktorlardan aldıkları bu bilgiyi onları güvenilir buldukları için memnuniyetle uygulamışlardır.
- Kamu kurumları arasında stratejik işbirlikleri kurulmuştur. Yerel yönetimler ve merkezi idare vatandaşlara yardımcı olabilmek adına onları yönlendirmiştir.

Bunun sonucunda yetkililer, kalp-damar hastalıklarından ölen erkeklerin oranının en az %65, akciğer kanserinden ölenlerinse buna benzer bir oranda azaldığını söylemiştir. Fiziksel aktivite düzeyleri artmıştır ve Finlandiyalı erkeklerin yaşam süresi beklentisi müdahaleler yapılmadan öncekine göre yedi yıl, kadınlarınki ise altı yıl artmıştır (Kotler ve Lee, 2007: 239-266).

Kamusal regülasyonların etkinliği piyasa ekonomisinin etkinliğinin ölçülmesinden belli noktalarda ayrılmaktadır. Piyasa kâr ekseninde bu

politikaları düşünürken, hükümet ise vatandaş-toplum-fayda eksenini kurma düşüncesindedir.

Finlandiya örneğinde regülasyonu stratejik açıdan planlayan ve bu planın icraata geçişinde karar mekanizması ve uygulayıcısı ciddi anlamda sorumluluk ve yöneticilik vasfını uygun kullanmıştır. Çünkü politikalar sonucunda istenilen amaca ulaşılmıştır. Bu sebeple spor ekonomisinin etkilendiğini ve kendisine bir dışsallık yaratıldığını söylemek doğru olacaktır. Hükümetin sağlıklı yaşam politikaları temelde halkın hareketsizliğine ve obezite hastalığını önlemek için spora teşvik icraatları anlatmaktadır. Özellikle sosyal ve idari regülasyonlar, ekonomik regülasyonları etkilemiştir. Çünkü her yaş grubuna ilişkin egzersizler soğuk havalarda spor salonlarına, sıcak havalarda spor tesislerine, parklara ve deniz faaliyetlerine ihtiyaç anlamına gelmektedir.

Devlet başta ekonominin etkinliğini koruması amacıyla ve daha bir çok nedenden dolayı ekonomiye düzenlemeler getirmektedir. Bu sebeplerin ışığında genel hatları ile kamusal regülasyonlar şu şekilde derlenmektedir (Özrahat, 2009: 48-50):

- Anti-tröst Yasalar ve Rekabet Etkinliği,
- Vergi Uygulamaları,
- Özelleştirme Faaliyetleri,
- Hukuki Düzenlemeler ve Kamu Gözetimi,
- Fiyatlama Regülasyonları,
- Giriş Regülasyonları,
- Dışsallık Regülasyonları.

Kamu kurum ve kuruluşları sporda tesis ve altyapı için finansman kaynağı oluşturan en önemli yapılandırma. Sporun devlet için önemi ve yeri gereğince kamusal regülasyonların sıklıkla spor üzerinde uygulama alanı bulduğu görülmektedir (Devecioğlu, 2005: 172).

Spor ekonomisi özelindeki çalışmamızda kamusal regülasyonlardan anti tröst yasalar ve rekabet etkinliği, vergi uygulamaları, özelleştirme faaliyetleri ve hukuki regülasyonların daha etkin araçlar olduğu görüldüğünden bunlara yer verilmiştir.

2.2.1. Anti Tröst Yasalar ve Rekabet Kapsamı

Tröst ilişkisi, iki veya daha fazla firmanın hukuki ve ekonomik bağımsızlıklarını yitirerek üst bir komisyon etrafında, lider firma önderliğinde birleşmelerini ve bunun sonucunda piyasada adil olmayan ve rekabeti yok edici politikalar oluşturmalarıdır. Birden fazla şirketin yasal ve mali özerkliğini bırakarak bir araya gelmesiyle oluşan tröst faaliyetleri herşeyden önce ekonomik bir örgütlenmedir (Yücebaş, 2005: 16).

Dünya da rekabeti aksatmak ve haksız hale getirmek için oluşturulan tröst yapıları için antitröst regülasyonlara ihtiyaç vardır. Kamusal karar organları idari düzenlemelerle kartel, tekel ve bu şekilde oluşabilecek her türlü birleşme ve kanunun ruhuna aykırı sözleşmelere sınırlama getirmek ve defetmek mecburiyetindedir (Şahin, 2009: 270).

Haksız rekabet hukuku açısından dürüst rekabetin temel özelliği, tarafların başarıya haksız bir nedenle veya karşı tarafa kural dışı davranma yoluyla değil çalışma, çaba ve yeteneğine dayanarak ulaşmasıdır (Erkan, 1992: 8).

Haksız rekabet piyasa üzerinde şirketlerin birbirleri hakkındaki spekülative tavırlarıyla da oluşabilir. Kötüleme olarak bilinen bu tutum, elde ettiği sırları yayma gibi bazı haksız rekabet hallerinin rakipler dışındaki kimselerce işlenebilecek nitelikte fiiller olması ve tüketicilerin ve meslek kuruluşlarının bazı haksız rekabet davalarını açmaya yetkili olması, başlangıçta yalnızca rakiplerin menfaatlerini korumayı amaçlayan haksız rekabete ilişkin hükümlerin; günümüzde yalnızca iş ahlakını değil rekabet düzenini ve rekabetin fonksiyonlarını yerine getirmesini de korumayı amaçlamaya yönelik hükümler olduğunu göstermektedir (Aksoy, 2011: 11-12).

Rekabetin korunması amacı, piyasada büyük finansal kurumların birleşmesinin önlenmesi, piyasaya giriş engellerinin kaldırılmasını gerekliliğini oluşturmaktadır (Özkan, 2012: 28).

Şirketler açısından tröstler piyasa içinde üstünlük sağlamaktadır. Bunlardan başlıcaları şu şekilde sıralanabilir (Doğan, 2007: 63):

- Ulaşılmak istenilen amaçların daha erken zamanda elde edilmesinin önü açılmaktadır.

- Yönetimin tek organa geçmesi sebebiyle yönetim maliyetlerini düşüş göstermektedir.
- Rekabetin ortadan kalkmasıyla pazar payında artış sağlanabilir.
- Kuvvetli bir sermaye yapısı ekonomi üzerinde etkinlik gösterebilir.
- Uluslararası mobilitenin tröst bünyesinde artması düşünülmektedir.
- Yatırımın artması sonucu ekonomi faaliyetlerinde ürün çeşitlenmesi sağlanabilmektedir.

Ancak tröst kuruluşları her zaman istenilen sonucu vermez. Bu sebeptir ki tröstlerin sakıncaları çok fazladır. Piyasada bir tröstün varlığı sonucu başlıca şu sorunlarının oluşması beklenmektedir (Doğan, 2007: 63):

- Rekabetin bozulmasıyla piyasadaki, kıt kaynakların etkin kullanılamaması sonucu artış göstermektedir.
- Bürokrasi maliyetleri artış gösterebilmektedir.
- Küresel ekonomik gücün ulus devlet ve konfederasyonlar üzerinde baskı sonucunu doğurmaktadır.
- Küçük ve orta ölçekli firmaların ortadan kalkmasıyla girişimciliğin azaltılabilmektedir.

Tröst faaliyetleri sonucunda hakim duruma gelen firma tekolci gücü eline almaktadır. İşte tam bu noktada devlet müdahalesine ihtiyaç duyulmaktadır. Devletin ekonomi üzerinde rekabeti teşvik edici düzenlemeler yapması beklenmektedir.

Antitröst yasalar içerisinde tarihsel bakışta ilk olarak karşımıza Amerika Birleşik Devletleri gelmektedir. Tröst, hukuki birleşme, kartel gibi rekabeti bozucu şirket usullerinde hükümet kararlılıkla yasa değişikliklerine gitmiştir. 1890 yılında Sherman Yasası olarak bilinen antitröst yasa ilgili konudaki regülasyonunun başlangıcı olarak kayıtlara geçmiştir. Sherman bu yasayla ilgili şu hususu belirtmiştir (Peritz, 1996: 74-88):

“Bu teklifin tek amacı yurttaşların endüstriyel özgürlüğüne zarar veren yoğunlaşmalarla mücadelede Birleşik Devletlerin mahkemelerini yardıma çağırmaktır. Yasal bir işte çalışmak, emek vermek ve üretmek herkesin hakkıdır...Bu endüstriyel özgürlüktür ve bütün hakların ve önceliklerin eşitliğinin temelinde yatmaktadır. Bir tröstün ana amacı rekabeti imkansız hale getirmektir. Bencilliğin

doğası, rekabet tarafından denetlenmezse, tüketicinin çıkarlarının aleyhine hareket eder.”

Bu Yasa devletin cebri gücüne dayanarak tarihte ilk görülen düzenleme olarak söylenebilir. Yoksa konu dahilinde ABD’de bazı eyaletler tröst yıkıcı yasaları 1890 yılının öncesinden kabul edip onaylamışlardır. Bazı eyaletler Tablo 5’te aktarılmıştır (Stigler, 1991: 36).

Tablo 5: ABD’nin Bazı Eyaletlerinde Anti-Tröst Yasaların Kabul Tarihleri

EYALET	KABUL EDİLMESİ	EYALET	KABUL EDİLMESİ
Maryland	1867	South Dakota	1889
Tennessee	1870	Washington	1889
Arkansas	1874	Mississippi	1890
Texas	1876	Alabama	1891
Georgia	1877	Illinois	1891
Indiana	1889	Minnesota	1891
Iowa	1889	California	1893
Kansas	1889	New York	1897
Maine	1889		
Michigan	1889		
Missouri	1889		
Montana	1889		
Nebraska	1889		
North Dakota	1889		

Kaynak : Stigler, 1991: 36’ dan alınarak tarafımızdan derlenmiştir.

Anti-tröst yasalar ABD kökenli olmasına rağmen piyasa ekonomisi bu yasalara daha sonra Avrupa pazarında ihtiyaç duymuştur. 1957 yılında Fransa, İtalya, Batı Almanya ve Benelüks (Belçika, Hollanda ve Lüksemburg) tarafından imzalanan ve Avrupa’da önemli birlik hareketlerinin başlangıcı olarak kabul gören Roma Anlaşması, 1958 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu birlik hareketi Avrupa Ekonomik Topluluğu’nun temellerini atmıştır. Bu ekonomik topluluk hareketi tröstlerle ilgili ciddi kararlar almıştır (T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı Genel Sekreterliği, 2011: 2).

Roma Antlaşması'na ilişkin tröstlerle ilgili kararlardan bazılarına değinmek gerekirse özellikle 85-86-87. maddeler rekabet ve anti-tröst yasalarla ilgili normlar içerdiği aşağıdaki maddelerde görölmektedir (T.C. Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, 2015a: 157-160).

Antlaşmanın 85. maddesine göre, *“üye devletler arasındaki ticareti etkileyebilecek ve ortak pazar içindeki rekabetin engellenmesi, kısıtlanması veya bozulmasını amaç edinen veya bu sonucu doğuran anlaşmaları yasaktır”*. 85. maddenin devamına göre:

- *“Alış veya satış fiyatlarını veya diğer ticaret koşullarını doğrudan ya da dolaylı olarak belirleyen,*
- *Üretimi, pazarları, teknik gelişimi veya yatırımı kısıtlayan veya kontrol eden,*
- *Pazar veya tedarik kaynaklarını paylaştıran,*
- *Diğer ticari taraflar ile yapılan eşdeğer işlemlere farklı koşullar uygulayan ve böylelikle de onları rekabet açısından zararlı duruma sokan,*
- *Sözleşmelerin akdini, nitelikleri gereği veya ticari teamüle göre bu tür sözleşmelerin konusuyla hiç bir bağlantısı olmayan ek yükümlölüklerin diğer taraflarca kabul, şartına bağlayan, teşebbüsler arasındaki tüm anlaşmalar, teşebbüs birliklerinin kararları ve birlikte davranışlar ortak pazarla bağdaşmadıkları için yasaktır.”*

Antlaşmanın 86. maddesine göre; *“bir veya daha çok teşebbüsün ortak pazarda veya önemli bir bölümündeki hakim durumu kötüye kullanması, üye devletler arasındaki ticareti etkilemesi ölçüsünde, ortak pazarla bağdaşmaz veya yasaktır”*. Böyle bir kötüye kullanma, özellikle:

- *“Doğrudan veya dolaylı olarak haksız alış veya satış fiyatları veya başka adalete aykırı ticari şartlar koşulması,*
- *Üretimin, pazarların veya teknik gelişmenin tüketicilerin zararına olacak şekilde sınırlandırılması,*
- *Ticari ilişkinin diğer tarafları ile yapılan eş değerdeki işlemlere farklı koşullar uygulanmasını ve böylelikle de onların rekabet açısından dezavantajlı duruma sokulması,*

- *Sözleşmelerin akdinin, nitelikleri gereği veya ticari teamüle göre bu tür sözleşmelerin konusuyla hiç bir bağlantısı olmayan ek yükümlülüklerin taraflarca kabulü şartına bağlanmasını kapsayabilir.”*

Antlaşmanın 87. Maddesine göre; *“İşbu antlaşmanın yürürlüğe girmesini izleyen üç yıl içinde konsey, komisyonun önerisi üzerine ve Avrupa Parlamentosu’nun görüşünü aldıktan sonra 85 ve 86. Maddelerde belirtilen ilkelerin uygulanması için gerekli tüzük veya direktifleri oybirliğiyle kabul eder. Bu tür hükümler yukarıda belirtilen süre içinde kararlaştırılmamışsa konsey, komisyonun önerisi üzerine ve Avrupa Parlamentosu’nun da görüşünü aldıktan sonra nitelikli çoğunluk ile bu hükümleri belirler.”*

Antlaşma genel olarak kamu ve özel sektör arasındaki ilişkiye bir değinmeye çalıştığını görmekteyiz. Yine Roma Antlaşması’nın ilgili metinlerini incelendiğinde şu konu başlıkları ortaya çıkmaktadır:

- 85.madde: Avrupa Topluluğu içerisinde rekabeti kısıtlayıcı, sınırlandırıcı ve bozucu her türlü tröst niteliğindeki anlaşmanın geçersiz olacağını ve fiyatlar üzerinde arz ve talep dengesine doğrudan müdahalenin yasak olduğunu vurgulamıştır.
- 86.madde: Tröst halini alan iştiraklerin hakim durumlarını kötüye kullanarak, üye ülke ve pazarların menfaatini kötüye kullanmaları ve haksız rekabet unsurlar üretmeleri kesinlikle yasaklanmıştır.
- 87.madde: 85. ve 86. maddelerde yasaklanan faaliyetlerin spesifik ekonomi dallarını tespit edip gerekli cezai yaptırımın yapılması hususunda karar alınması gerektiğini vurgulamıştır.

1990’lı yıllarda İtalya’da Alman otomobil üreticileri, 90’lı yılların başında İtalya’da üretilen Audi ve Volkswagen araçların Almanya’ya getirilerek satışına engel olmakla suçlanmaktaydı. O dönemde, Almanlar için vergilerin düşük olması nedeniyle İtalya’dan otomobil almak daha kazançlı oluyordu. Rekabet kurallarına aykırı olan bu anlaşma nedeniyle Avrupa Komisyonu, söz konusu dönemde Volkswagen’ı yüz iki milyon dolara karşılık gelen yüz iki milyon Ecu(Avrupa Para Sisteminde kabul edilen Avrupa Para Birimi) para cezasına çarptırdığı söylenmektedir. Bununla birlikte Volkswagen firması rekabeti engellediği

gerekçesiyle Avrupa Adalet Divanı tarafından, 90 milyon Euro tutarında cezaya muhatap tutulduğu söylenmektedir (NTV İnternet Sitesi, 2000).

2.2.2. Vergi Politikaları

Vergi kavramı, tarihsel süreçte devletin meşruiyeti ile doğrudan bir ilişki içinde olmuştur. Vergi, kamusal hizmetlerin finansmanını katılma payı olmanın ötesinde devlet ile bireyler arasında ülke sınırları içinde ve dışında vatandaşlık bağlarının sağlanmasında bir araç olmuştur. Vergi toplama yetkisi, sadece devlete ait olup demokratik toplumlarda bu yetki, yasama gücüne verilmiştir (Altay, 2015: 133).

Günümüzde devlet, Kamu gelirlerinin %70-95'i vergi gelirleri ile sağlanmaktadır. 1970'lerden günümüze devletin vergi gelirleri üzerinde rolü ve önemi artmıştır. Piyasa yapısına bağlı ülkelerde küreselleşmenin etkileri dolayısıyla devletin bu vergi hasılatı farklılık gösterebilir (Aksoy, 1998: 140-142).

Vergi politikasıyla gerçekleştirilmek istenen amaç; gelir artırıcı, istikrar sağlayıcı ve ekonomik büyümeyi gerçekleştiren, yatırımcıya güven veren, şeffaf ve istikrarlı politikaların sunulması, vergi idaresinin daha etkin olmasını sağlayacak şekilde yapılandırılması ve vergi tabanının genişletilmesi şeklinde olmalıdır (Kızılot ve Durmuş, 2003: 117).

Vergi tabanının genişletilmesi ve vergi oranlarının düşürülmesine yönelik politikalar vergisel düzenlemelerin arkasındaki itici güç olan küreselleşme, vergi sistemlerinin gelişmesine ve entegrasyonunun hızlanmasına olanak sağlamıştır. Ancak vergi sistemlerinin sağlıklı yapıya kavuşturulmasında öncelikli olarak ekonomideki olumsuzlukları bertaraf etmek gerekir. Aksi halde vergi sisteminin sağlıklı olmayan yapısı sürdürülebilir ekonomik büyümenin sağlanmasında ve rekabet piyasalarının gelişmesine engel teşkil edebilmektedir. Örneğin vergi rekabetine bağlı olarak, ülkeler yatırım açısından dezavantajlı konumda boy gösterebilirler (Uysal, 2005: 55-56).

Devleti yöneten idarelerin vergi politikaları neticesinde gerek kısa vadede gerekse de uzun dönemde ekonomiye etkileri tartışılmazdır. Bu sebeple vergi politikalarının ulusal sınırlar içerisinde istikrarlı ve adaletli bir etki bırakması vergiye uyumu ve vergi psikolojisini doğrudan etkileyecektir. Bu sebeple vergileme yetkisi

ve yönetimi geçmiş yüzyıllarda olduğu gibi yalnızca yurttaş ile devlet arasında değil, küreselleşmenin getirileriyle yakın ilişki içinde olmaktadır.

Vergi uygulamaları ekonomik regülasyonları doğrudan etkilemesiyle birlikte sosyal regülasyonları ve devletin etkinliğini sağlamada idari regülasyonlarında etkilemektedir.

2.2.2.1. Küreselleşmenin Vergi Politikalarına Etkisi

Küreselleşme kavramı ilk kez, Marshall McLuhan'nın Komünikasyonda Patlamalar adlı kitabında, bu yeni süreç için Global Köy terimini kullanmasıyla literatüre girdiği görülmektedir. Kavram 1980'lere doğru birçok Amerikan (ABD) işletme okullarında kullanılmaya başlanmış ve yine bu çevrelerden çıkmış bazı ekonomistler tarafından güncellenmiştir. Aynı dönemde uluslararası ekonomik kuruluşların yayınladıkları raporlarda da kavramı farklı yaklaşımlarla kullanmaya başladıkları görülmüştür (Peker, 2012: 4).

Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü'ne (OECD) göre küreselleşme; teknolojinin gelişmesi, çok uluslu şirketler gibi güçlü ve yeni aktörlerin siyasal sahneye girişi, deregülasyon politikalarının benimsenmesidir (Yıldız, 2005: 25).

Vergilemenin tarih boyunca farklı anlayışlar ve uygulama alanlarına sahip olarak değiştiği ve geliştiği, en önemlisi kurumsallaştığı bir gerçektir. Tarihi süreçte vergilerin, kötü yönetimler için önemli bir haksızlık aracı olduğuna; iyi yönetimler için ise önemli bir eşitlik, adalet ve yüksek hizmet seviyesi amaçları ile kullanıldığına tanık olunmuştur. En önemlisi ise vergilerin tahsil edilme ve harcamaları karşılama sürecinde geçirdiği kurumsallaşmadır. Bu süreç devletlerin geçirdiği ekonomik ve sosyal gelişmelerle doğrudan ilişkili olmuştur (Altay, 2015: 137).

Bir ülkenin vergi sistemi, belli bir zaman diliminde o ülkede yürürlükte bulunan kamu gelirleri kanunlarının tümünü teşkil eder. Vergi sistemlerinin yapısı ekonomik, sosyal, siyasal, hukuksal gibi birçok faktöre bağlı bulunmaktadır. Zamanla bu faktörlerdeki değişimler ülkelerin vergi sistemlerinin yapısını da etkileyebilme potansiyeline sahip olmuştur (Aksoy, 2010: 117).

Küreselleşme olgusu bu suretle vergi sistemlerini doğrudan etkileyebilme gücüne sahiptir. O yüzden ulus devletler vergileme yetkisini kullanırken sadece ülke sınırları içindeki mükelleflerini değil aynı zamanda mobilitesi geniş coğrafyalara hitap eden çok uluslu şirket ve kuruluşları da düşünmektedirler. Ülkeler arası artan ekonomik ilişkiler, ÇUŞ (Çok Uluslu Şirket)'lerin varlığı, teknoloji alanındaki gelişmeler gibi faktörler günümüz dünyasında vergi sistemlerini değişime zorlamaktadır (Günaydın ve Eser, 2008: 152).

Ulusal devletler maliye politikaları vasıtasıyla küresel sermayeyi sınırlarına çekmek isteyeceklerdir. Özellikle tam rekabet piyasası üzerindeki koşulları düşündüğümüzde çok uluslu şirketlerin vergisel avantajları ve rekabete yönelik politikalarına uygun ülke pazarları seçeceği aşıkardır. Faktörler üzerinde yük oluşturabilecek durumların ortadan kaldırılması, ülkeleri daha cazip hale getirecek ve hareketli faktörler açısından özendirici bir rol oynayacaktır. Konuya bu yönüyle bakıldığında verginin ötesinde bir regülasyon ya da mali rekabetten bahsetmek yanlış olmayacaktır (Cebeci, 2011: 62).

Vergi politikaları regülasyon aracı olarak devletlere büyük imkanlar vermektedir. Küresel entegrasyonlar vesilesiyle kurulan birlikler ve ikili anlaşmalar vergi rekabeti sonucunda piyasa üzerinde devletlerin güçlü ve istikrarlı bir yapıda olmalarını sağlayabilmektedir. Ülkeler arasında özellikle bilgi alışverişlerinin sağlanması vergiye tabi olmayan kayıtdışı ekonomiye yönelik tedbirler alınmasını sağlamaktadır. Bilgi değişimi, ülkelerin kendi vergi tabanlarında egemenliklerini sürdürmelerinin ve vergi haklarının vergi anlaşmasına taraf devletler arasında doğru bir şekilde tahsis edilmesinin etkili yollarından birisidir. Bilgi değişimi yoluyla ülkeler kendi vergileme hakkı olan kazançların doğru bir şekilde hesaplanması ve ödenmesini sağlayacaktır (Balcı, 2010: 35).

Günümüz dünyasında, küreselleşmenin getirileri ve adeta eklemleşen uluslararası piyasalara paralel olarak, vergi sistemlerinin yeniden gözden geçirilmesi gereksinimi duyulmuş ve bu gereksinimle vergi sistemlerinin etkinliğinin artırılması, vergi oranlarının düşürülerek vergi tabanının genişletilmesi, vergi kaçakçılığının önüne geçip kayıt dışı işlemlerin kayıt altına alınması gibi düzenlemelerin yapılması gerekliliği pek çok düşünür veyazarlarca belirtilmektedir (Özker ve Esener, 2010: 23-24).

2.2.2.2. Özel Vergi Kanunlarının Değerlendirilmesi

Mükelleflerin, devletin vergilendirme yetkisi unsuruyla vergi ödeminin tarafı olması sonucu verginin konusu önem arz etmektedir. Bu sebeple verginin ne üzerinden alınacağı devletin regülasyonlarının etkinliğini etkilemektedir. Verginin mali gücü(ödeme gücü) temsil eden değerler (gelir, servet, harcama) üzerine konulması esasen mali gücü daha fazla olanların kamu hizmetlerinden (dolayısıyla kamu harcamalarından) daha fazla yararlandığı düşüncesine dayanır (Şenyüz, Yüce ve Gerçek, 2015: 74).

Vergilemede adaletin sağlanmasına ilişkin olarak, ödeme gücü ilkesi çok sayıda kamu ekonomisti tarafından savunulmaktadır. Fayda ilkesi kamu ekonomisinin etkinlik koşullarına uygun bir biçimde ele alınırken ödeme gücü ilkesi (ability to pay) vergilemede adaletin ölçüsü olarak kabul görmüştür. Bilindiği gibi, geçmişte vergilemede adaletin artan oranlı vergi tarifesiyle sağlanabileceği anlayışı önem kazanmıştı. Günümüzde ise, ödeme gücü ilkesinin özveride eşitliği sağlayacak biçimde uygulanması gerektiği görüşü desteklenmektedir (Şener, 2006: 218).

Vergilerin, üzerinden hesaplandığı matraha göre gelir, servet, tüketim (harcamalar) ve işlem üzerinden alınan vergiler şeklinde sınıflandırılmasının yanı sıra iktisadi ve mali tespitler gereğince uluslararası literatürde en çok varolan şekli vasıtalı ve vasıtasız olmalarıdır. Kişi ve kurumların mali gücünü doğrudan hedef alan vergiler dolaysız, kişi ve kurumların çoğunlukla harcamaları üzerine yoğunlaşmış vergiler dolaylı olarak ifade edilmektedir. Güncel olarak gelir ve servet üzerinden alınan vergiler dolaysız (vasıtasız), tüketim ve çeşitli faaliyetler üzerinden toplanan vergiler ise dolaylı olarak kategorize edilmiştir. (Turhan, 1979: 112).

Gelir vergisi, sübjektif nitelikli olup vergi ödeme gücü ölçüsünde gelirin vergilendirilmesi için sedüler ve üniter olarak toplanabilmektedir (Altay, 2015: 148).

Üniter yapıda olan gelir vergisinde mükelleflerin farklı kaynaklardan elde ettikleri kazanç ve iratlar biraraya getirilerek toplanır, eğer zarar varsa karlarla zararların karşılıklı mahsubu gerçekleştirilir. Kalan safi gelirden de mükelleflerin kişisel ve ailevi durumları göre indirimler yapılır ve bulunan matraha bir tarife uygulanarak mükellefin ödemesi gereken vergi ortaya çıkar (Tosuner ve Arıkan, 2013: 15-16). Çeşitli kaynaklardan elde edilen gelir unsurlarının farklı tarifelerle ayrı ayrı vergilendirilmesi sonucu sedüler gelir vergisi oluşur (Uluatam, 1991: 255).

Gelir vergisinde uygulanan regülasyonlar, özellikle mükellef haklarını ihlal etmeden ve vergiye uyumu artıracak şekilde olmaktadır. Bu sebeple mali güce ulaşmada mükellefe bazı olanaklar tanınmıştır. Mali güce ulaşmada mükelleflerde az kazanandan az, çok kazanandan çok vergi elde edilmesi görüşü yaygındır. O yüzden gelir dilimi içerisinde artan oranlı tarifenin uygulama alanı bulunduğunu söylenmektedir. Eşit fedakarlık ve fayda kuramları sebebiyle gelir vergisi tarifelerinin en az geçim indirimi, çeşitli istisna ve muafiyetler taşıyan bir artan oranlı vergi sistemine tabi olduğunu görülmektedir (Erkin, 2012: 237-254).

Kurum ve kuruluşların önem kazanması, şirketleşmenin geldiği boyutlar göz önüne alındığında yalnızca gerçek kişilerin değil tüzel kişilerinde vergilendirilmesi önem arz eder. İşte bu durumda kurumlar vergisi tüm dünya da objektif yapıda uygulanabilir bir hale gelmiştir (Altay, 2015: 148-149).

Kurumlar vergisinde, gelir vergisinde işletme sahiplerinin vergi borçlarına karşı sorumluluğu sınırsız iken kurumlar vergisinde ortakların (limited şirket ortakları hariç) sorumlulukları yoktur. Yani vergi borcu nedeniyle gelir vergisi mükellefinin özel mal varlığına gidilebilirken kurumlar vergisi mükelleflerinin ortaklarının sadece kurumdaki sermayesine müdahale edilebilir (Tosuner ve Arıkan, 2013: 232).

Kurumlar vergisi tarifesi büyük çoğunlukla düz oranda uygulanmaktadır. Bu sebeple dünya da OECD verileri ışığında genel ortalamaya baktığımızda kurumlar vergisi dünya da % 23.87 (2015 yılı için) şeklindeki vergi oranı ortalamasına sahiptir. Oysa gerçek kişiler özelinden alınan gelir vergisi OECD üyesi ülkelerin ortalaması alındığında %41.68 (2015 yılı için) oranındaki ortalamaya sahip olduğu görülmektedir. (KPMG İnternet Sitesi Verilerinden Yararlanılmıştır, 2016).

Tüketim vergileri, yükümlülerin şahsi ve ailevi özelliklerine kayıtsız kalarak mal ve hizmetin üretimden tüketim süreçlerine kadar oluşan iktisadi durumları vergilendiren konulardır (Taylar, 2012: 438).

Tüketim vergileri ile üretimden tüketime kadar geçen süreçte, sadece bir aşamada veya her aşamada vergil alınması mümkün olur. Nitekim gider vergileri Toplu Muamele Vergileri ve Katma Değer Vergisi (KDV) olarak ayrımlaştırılır. Toplu Muamele Vergileri, üretimden tüketime kadar geçen aşamalardan sadece birinde vergi alınmasına dayanmaktadır. KDV ise üretimden tüketime kadar geçen

her aşamada, kazanılan her katma değer üzerinden vergi alınması anlayışına dayanmaktadır (Altay, 2015: 149-150).

Küreselleşmenin tüketim üzerinde büyük bir artış gösterdiği yadsınamaz. Bu sebeple devlet harcamalar üzerinden gelir temin etmek isteyecektir. Tüketim vergileri üzerindeki vergi tarifeleri çoğu zaman mükellefler tarafından hissedilmez ve mali anestezi sebebiyle kamu idareleri her türlü mal hizmet ve teslimini vergilendirmek istemektedirler.

Toplumsal açıdan ve tarihsel konumuyla farklılıklar gösteren servet vergilerinin ana noktası, bireylerin gelirleri ya da harcamaları değil, sahip oldukları tasarrufları yani servetlerinin vergilendirilmesidir (Turhan, 1998: 170).

Servet vergileri, kişilerin çeşitli dönemlerde sahip oldukları ve özellikle taşınır ve taşınmaz mal varlıklarının vergi kanunlarınca tekabül eden kısımlarının bedelleri üzerinden vergilendiren vasıtasız vergilerdir (Edizdoğan ve Diğerleri, 2007: 224).

Kişilerin servetleri çoğu zaman taşınmaz mal üzerine kurulu olduğundan devletlerin vergileme yetkisini kullanması daha kolay olmaktadır. Bu sebeple servet vergileri üzerine temin edilecek olan emlak vergisi, veraset ve intikal vergisi ve taşıt vergileri kişilerin yatırımları ve tasarrufları üzerinden alınabilmesi diğer vergilere nispeten daha iktisadi olabilmektedir.

2.2.3. Özelleştirme Kapsamında Regülasyonlar

1970'lerin başından 1980'lerin sonuna kadarki dönem dünya da "deregülasyon" dönemi olarak adlandırılmaktadır. ABD'deki iki rekabet otoritesi de (Adalet Bakanlığı Antitröst Dairesi ve Federal Ticaret Kurulu – FTC) bu dönemin temel unsuru olan serbestleşme sürecinde etkin bir rol oynamışlardır (Özrahat, 2009: 87).

Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Reagan'ın, İngiltere'de ise Thatcher'in uyguladıkları neo-liberal ekonomi politikalar, kamu harcamalarının azaltılması, denk bir bütçe politikası izlenmesi, vergi oranlarının indirilmesi ve tarafsız bir vergi politikası uygulanması, istikrarlı bir para politikası uygulaması, özelleştirme, yasal

kurumsal serbestleştirme (deregölasyon) gibi ortak özellikler taşımaktadır (Aktan, 1994: 116).

Devletin ekonomik bir aktör olarak piyasada bulunması rekabeti bozucu etki yapabilmektedir. Devlet bu aktör pozisyonunu Kamu İktisadi Teşebbüsleri ile kullanmaya çalıştığında ortaya bazı problemler çıkmıştır. KİT'lerin siyasi ve politik amaçlarla rant uğruna kullanılması bu kurumlarda güvensizliğe yol açmıştır. Artan maliyetleri karşılamak için dış borçlanmalar ve ödemeler dengesindeki problemler ülkelerin sosyal ve ekonomi politikalarının etkinsizliğine sebep olmuştur (Altay, 2001: 17).

Bu aksaklıkların ve çözölemez hale gelen problemlerin akabinde bağımsız düzenleyici kuruluşlardan olan IMF, Dünya Bankası gibi kurumlar ölkelere yapısal ve ekonomik uyum programları ile sıklıkla ölkeler ekonomileriyle temas halinde olmuşlardır. Özelleştirme programlarında işte bu sırada ölkeler ekonomilerinin kurtarıcıları olarak nakit para akışını sağlamış ve kamu gelirlerine dönen varlık olarak ciddi bir artış sağlamıştır.

Özelleştirmenin temel amacını ekonomide etkinlik sağlamak olarak gören İngiltere, Fransa gibi gelişmiş ölkeler, deregölasyon süreçleriyle birlikte piyasada monopolleşmeye engelleyecek düzenleyici ve denetleyici kurumların varlığı için regölasyonlar yapmışlardır (Kara, 2009: 121).

Özelleştirme ve deregölasyon süreçleri dar anlamda KİT'lerin mülkiyet devri olarak aktarılırken geniş anlamda devlete ait hizmet ve üretim kollarının mülkiyet ve yönetimlerinin tamamının veya bir kısmının özel sektöre devri olarak algılanmaktadır (Petrol-İş İnternet Sitesi, 2008).

Özelleştirmenin devlet tarafından çoğunlukla dar anlamda mülkiyet devri olarak uyguladığı saptanmıştır. Bunun sebebi olarak hükümetlerin belli dönemler dahilinde görevde kalması nedeniyle ulaşmak istedikleri amaç ve politikalar için en kısa vadede elde edilecek gelir kalemine ihtiyaçları söylenmektedir (Eker ve Aktan, 1993: 341).

Özelleştirme devletin regölasyon politikalarından birini oluşturmaktadır. Bu sebeple devlet bu politikayı etkin bir şekilde kullanmak zorundadır. Vergi gelirlerinin cebri olarak tahsil edilebilmesinden farklı olarak özelleştirme hususunda piyasadaki kuruluşların teklifleri kamu teşebbüsleri açısından önem arz etmektedir. Devlet

özelleştirme politikasıyla şu etkinliği ve verimliliği gözetmektedir (T.C. Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, 2009):

- Özel sektörü teşvik etmek ve devletin ekonomideki yerini sınırlamak,
- Piyasa ekonomisini çeşitlendirmek,
- Rekabetin teşvik edilmesi,
- Ekonomideki regülasyon ve engellerin azaltılarak esnekliğin sağlanması,
- Tekel alanlarının azaltılması,
- Ulusal sermayenin piyasa yapısına entegre edilmesi ve geliştirilmesi,
- İş hacmi ve emek piyasası oluşturmak.

Özelleştirme politikası karar alma sürecinde de hükümetler nezninde ciddi iş yükü oluşturmaktadır. Bu sebeple hükümetlerin özelleştirme süreçlerini sistemli bir şekilde oluşturması, yönetmesi, devri gerçekleştirmesi ve izlemesi beklenmektedir. Bu adımlar dünya da özelleştirme üzerine uygulanan politikalardan toparlandığında şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır (Delice, 2010: 49-52):

- Ülkedeki müdahaleci yapının geçmişi ve geleceği,
- Yatırım ve istihdam yarabilecek müteşebbislerin durumları,
- Deregülasyon süreçlerinde baskı ve çıkar gruplarıyla ilişkiler,
- Sermaye piyasaları ve ticari işletme idarelerine yönelik hukuki ve idari yapının tespiti,
- Devletin ekonomi ve düzenleme alanındaki politikalarının değerlendirilmesi,
- Kamunun yabancı yatırımcılara ilişkin niyeti ve kararları,
- KİT'lerin piyasa içindeki performanları değerlendirme ölçütleri arasında bulunmaktadır.

2.2.4. Hukuki Düzenlemeler

Magna Carta Libertatum ve Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'nde yer alan hukuki normların genel olarak anayasal düzleme kavuşması, ilk kez 1787 ABD Anayasası'nda yer alan kişiyi devlet karşısında koruyan temel haklar normuyla hukuki regülasyon vasfını kazanmış ve güçlenmiştir (Aliefendioğlu, 2001: 35).

Modern devletlerin en önemli özelliklerinden biri olan hukuk devleti kavramı 19.yüzyılın başlarında Alman liberalizminin temsilcileri tarafından kullanılmaya

başlanmıştır (Ökçesiz, 1998: 17). Hukuk devleti ve hukukun üstünlüğü anlayışı, Kant'çı görüşe dayanan Alman öğretisini etkilediği, hak ve ödevlerin güvenliği, kişinin özgürlüğü, eşitliği ve hukukun egemenliğine ilişkin Alman hukuk sisteminde gelişim göstermiştir (Aliefendioğlu, 2001: 36).

Hukuk düzeni belirli faaliyetleri, kurumları ya da ilişkileri düzenleyerek onlara ilişkin önceden saptanmış bir kurallar ağının esaslarını tespit eder. Bu esasların fiilen uygulanabilmesini sağlamaya dönük çeşitli yaptırımlar belirler. Hukukun zorlayıcılık niteliği olarak da adlandırabilecek bu durum, norma aykırılık hallerinde devreye girerek bir dizi yaptırımın norma aykırı harekette bulunan kişi ya da kurum(lar) üzerinde çeşitli sonuçlar doğuracak biçimde uygulanmasının meşruiyetini sağlamaktadır (Akman, 2012: 111-112).

Hukuk devleti terimi Anglosakson terminolojisinde “hukukun üstünlüğüne dayalı devlet” ya da “hukukun hükümlerine dayalı devlet” olarak lanse edilirken, Kıta Avrupası’nda Almanya’nın etkisiyle daha ziyade “hukuk devleti” kavramı ile ifade edilmektedir (Yıldız, 2014: 224).

Kanun teriminin uygun bir şekilde, insanlararası adaletli davranış kuralları ve aynı zamanda devletin işleyişini sağlayacak regülasyon kurallarını kapsayacak biçimde düşünülmesi ve aradaki ayrımın giderek ortadan kalkmasıyla yasama erkinin her konuda kanun çıkarabileceği anlayışı yerleşmiştir (Hayek, 1994: 125).

İdarenin regülasyon yapabilmesi için yasama organı tarafından idarenin görev ve sorumluluklarının belirlenmesi esastır. Hukuka ve kanunlara aykırı olarak idare yetkilendirilmediği alanlarda kararlar veremez (Gözler ve Kaplan, 2011: 34-35).

Hukuki düzenlemeleri yerine getirmesi gereken asli olarak yasama organıdır. Yasama organı uygulamada etkinliği sağlamak için idareye serbesti vermiştir. Modern yönetim tarzlarında idare kamunun temsilcisi olarak normları ve bu normların doğurduğu politikaları uygulamakla mükelleftir.

Sporun ekonomik, sosyal ve idari olarak düzenlenmesi hukukun ve kanunların varolmasıyla meşru olarak sağlanabilir. Spor kendine has olan özellikleriyle yepyeni bir piyasa yaratması sebebiyle bu piyasadaki emekçi yapının, piyasa altyapısının, rekabet koşullarının, mali hakların, idari örgütlenmenin, sponsorluk koşullarının ve sermaye yönetiminin genel hatlarının uygun hukuki düzenlemelerle belirlenmesi gerekmektedir.

Aynı zamanda devletler de sporun bu geniş alanını hukuksal anlamda düzenleme eğilimine gittikleri gibi, sportif alanda kazanılan başarıların, devletlere büyük bir saygınlık kazandırdığı olgusundan hareketle spora büyük yatırım yapmışlardır (Çağlayan, 2007: 14) .

Spor ekonomisinde hukuki düzenlemeler piyasa ekonomisinin etkinliğini, şeffaflığını, güvenilirliğini, istikrarını ve gücünü sağlam temellere dayandırmak amacıyla yapılan uygulamalardır. Bu hukuki düzenlemeler cebri usûlde ulus devletler ve küresel birlikler tarafından çıkarılan yasalar vasıtasıyla yürürlüğe koyularak, ekonominin aktörleri üzerinde uygulama alanı bulmaktadır.

Spor düzenlemeleri devlete karşı ülkelerin bakış açısıyla doğrudan ilişkilidir. Bu sebeple Almanya ve İsviçre gibi ülkeler spor alanında yapılacak hukuki düzenlemeleri mutlaka devlet hukukuna bağlı olarak yürütülmesini savunmaktadır. Burdan çıkarılan sonuç; spor normlarının kaynağını ve sınırlarını devlet hukuku belirler olarak ortaya çıkmaktadır. İlk görüşün tersi olarak Fransa, İtalya ve Belçika’da hakim olan görüş ise spor regülasyonlarının devletin hukuk sisteminden tamamen ayrı ve devlet hukuk sistemiyle etkileşim içerisinde olabileceğine dayanan bağımsız bir düzenlemeyi kastetmektedir (Öztek, 2014: 20).

ABD yaklaşımı bu iki anlayışın arasında kalmaktadır. Nitekim ABD’de Amateur Sports Act, Amerikan Olimpiyat Komitesi’ne açık bir kanuni dayanak sağlamakta, fakat onu, örneğin İtalyan Olimpiyat Komitesi gibi devletin bir organı haline getirmemekte ya da Fransız Spor Federasyonları gibi idari yargı denetimine tabi kılmamaktadır (Öztek, 2014: 21-22).

İsviçre Medeni Kanunu’na göre her biri dernek olarak kurulmuş olan Milletlerarası Olimpiyat Komitesi (IOC, International Olympic Committee), FIFA (Federation Internationale de Football Associations), UEFA (The Union of European Football Associations, Union des Associations Europeenes de Football) ve diğer uluslararası spor federasyonları, birer hükümet dışı kuruluştur (Küçükgüngör, 2012: 585).

Neticede dünya da spor özelinde düzenlemeler bambaşka bir hukuki örgütlenmenin doğuşunu hazırlamıştır. Spor hukuku adıyla terminolojiye katılan bu hukuk dalı, diğer hukuk kürsüleriyle ilişki içerisinde. Bu sebeple spor hukuku dar

ve geniş anlamda kapsadığı kişi ve kurumlar ile bunların ilişkilerinin kanuni yapıları önem arz etmektedir.

Dar anlamda spor hukuku: sporcuların menfaatlerini ve edimlerini gösteren kuralları; spor örgütlenmelerinin yapısını, faaliyetlerini ve ilişkileri, sportif yaşamı yönetenlerin fiillerini, hukuki ünvanlarını, spor gerçek ve tüzel kişilerinin davranışlarını, sporda yargı organlarının hukuki varlığını ve bunların uyumsuzluklar çözümleme kurallarını içerir (Erkiner, 2007: 18).

Geniş anlamda spor hukuku ise: kişilerin spor yapma ve sportif faaliyetlere küresel olarak katılabilmelerini, spor ekonomisinin sosyal güvenlik ve iş hukuku hacmini, profesyonel ve amatör yapıların düzenlenmesini; sporda şiddet, doping, ceza ve disiplin hukuku kapsamına giren eylemler gibi olumsuz davranışların önlenmesini; sporda adalet ve barışın sağlanmasına yönelik her türlü önlem ve kurumu, uluslararası spor yarışmalarının yapılabilmesi için gerekli kişi, kurum, kuruluş ve devletler düzeyinde kuralları ve bunlar arasındaki ilişkileri içerir. (Erkiner, 2007: 18).

Spor hukukunun gelişen ve küreselleşen spor kavramıyla birlikte gelişme ve evrimleşme geçirmesi kaçınılmazdır. Spor yalnız bireyleri bedeni ve ruhi bakımdan geliştiren bir olgu olmaktan öte, adeta toplumların yahut büyük taraftar topluluklarının sosyal hayatlarının vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiştir. Tabiri caizse bir ekonomi kolu haline gelmiş olan sporun kurallarını koymak için ortaya çıkmış olan spor hukukunun, gelişen teknolojinin kullanılması, büyük yatırım planlarının oluşturulması ve kurumsal yapıların oluşturulup geliştirilmesi bakımından sürekli bir değişim içinde bulunduğu görülmektedir (Kara, 2014: 237).

2.3. BAĞIMSIZ İDARİ OTORİTELER

Dünya da bir güç odağı haline gelen Bağımsız İdari Örgütler, yasama, yürütme, yargı ve medya dan sonra beşinci güç, kamu ve özel kesimden sonra üçüncü sektör olarak tarif edilmekte, günümüzde Türkçe literatürde Gönüllü Teşekküller (GT), Sivil Toplum Örgütleri (STÖ), vakıf, dernek, sendika, oda, kooperatif, kulüp gibi farklı isimler altında kullanılmaktadır (Parlar ve Çelebi, 2011: 872).

Belirli katı sınırlar dışında özellikle kamu kesimi ve özel sektör dışında bilimsel araştırmacıların toplum nezninde yaptığı tespitler neticesinde sivil toplum kavramı son yıllarda popüler hale gelmiştir. Hukuka uygun olarak çağdaş toplumlarda plan, program ve ifadeler yaratabilecek kudrette iktisadi, ideolojik ve kuramsal uygulamalara açık çeşitli grupların sosyal varlığı olarak bu kuruluşlar örgütlenmektedir. Bu sebeple sivil toplum kuruluşları özelinde bağımsız idari otoriteler alanlarında uzmanlaşmış, işbölümüne dayalı, kamu ve özel kesimin rağbet ettiği ve sosyal farklılaşmaların özgür toplumlarda olabildiği yerde sıklıkla görülmektedir (Yıldırım, 2001: 12).

Devletin karar organı olarak sosyal ve ekonomik görevlerini yerine getirirken karşılaştığı aksaklıklar sebebiyle Bağımsız İdari Otoriteler (Örgütler) hukuki düzlemde sonuç bağlanan kurumlar haline gelmişlerdir. Bu otoriteler yasalardan aldığı güçle regülasyon üretebilme hakkına sahip (kendi görev alanlarıyla ilgili düzenlemeler yapabilirler, örneğin yönetmelikler çıkarabilirler, karar, tebliğ gibi adlar altında düzenlemeler yapabilirler) ve denetim yapmaya ilişkin yetkileri bulunmaktadır (Karakaş, 2008: 108).

Toplumsal hareketlerin bir unsuru olarak spor kulüpleri ve sporcular siyasi gücün regülasyonlarının dışında değildirler. Bu sebeple spor ekonomi, maliye, finans, sağlık, güvenlik, çevre, imar, sosyal güvenlik, vergi, iş hukuku gibi alanlarda kamusal düzenlemelere uymakla yükümlüdür. Ulusal ve uluslar arası açıdan ortak menfaatlerin yerine getirilebilmesi ve sporun kitlesel önemi sebebiyle dünya da olduğu gibi ülkemizde de bakanlıklar ve spor otorite ve kuruluşları örgütlenmiştir (Devecioğlu, 2005: 118).

Küreselleşme ile birlikte meydana gelen ya da güçlenen neo-liberal ideoloji, devletin pek çok alandaki işlevini Bağımsız İdari Örgütler'e devreden bir anlayışa sahip olmaktadır. Eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik de dahil, pek çok alanda, devlet görevini bağımsız idari otoritelere ya da piyasaya bırakmaktadır (Talas, 2011: 395).

Küreselleşme sonrasında, küresel spor ekonomisinin uzağında kalmak istemeyen ulusal federasyonlar, sahip oldukları yönetim yetkisinin sınırlanması pahasına, uluslararası spor yöneticileri tarafından öngörülen müktesebatları ortak anlaşmalar yoluyla kabul etmiş ve böylelikle, Avrupa Futbol Federasyonları Birliği (UEFA) ya da Uluslararası Atletizm Federasyonları Birliği (IAAF) gibi uluslararası

spor yönetim birimleri, yasal anlamda ulusal federasyonların üstünde bir otorite haline dönüşmüşlerdir (Fidanoğlu, 2012: 273).

Küresel spor yönetiminin sonucu olarak, uluslararası spor yöneticilerinin, ulusal federasyonların yanı sıra, spor kulüpleri ve bireysel olarak sporcular üzerinde de bağlayıcı etki doğurmaktadır. Örneğin, 1985 yılında yaşanan Heysel trajedisinin ardından, holiganizmin engellenmesi adına UEFA'nın İngiliz futbol kulüplerine getirdiği Avrupa kupalarına katılma yasağı, uluslararası spor federasyonlarının spor kulüplerine uygulamış olduğu meşhur yaptırımlardan birisidir (Fidanoğlu, 2012: 273).

Spor ekonomisi küresel ilişkilerin en çok görüldüğü alanların başında gelmektedir. Bu sebeple organizasyonların yapılması, sporcuların transferleri, kulüplerin arasındaki ilişkilerin, sosyal ve mali yükümlülüklerin, ekonomik bileşenlerin belirlenmesi, bu sektörde uluslararası bağımsız örgütlerin özel hukuk ilişkisine tabi olarak yaptırımları sonucu şekillenmektedir.

Spor ekonomisi içinde ulusal bütünlüğü otoriter yapı şeklinde elinde bulunduran örgütler, bütünleşerek federasyonlar üstü varlıklar ortaya çıkarmaktadır. Bu örgütlerin spor dünyasında önemli olanlarından bazılarını idari, hukuki ve mali açıdan spora yön veren kuruluşlar olarak inceleyeceğiz.

2.3.1. Futbol Branşı Özelinde Örgütlenen Bağımsız Kuruluşlar

Çalışmamızda futbol ekonomisi içinde bağımsız otoritelerin varlıkları ve düzenlemeleri hem ekonomik hem sektöre liderlik etme kapsamında özellikle FIFA ve UEFA üzerinde durulmuştur.

2.3.1.1. FIFA (Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği)

Futbolun yönetiminde dünya üzerindeki en etkin idari ve mali mekanizma FIFA'dır. Dünya futbolunun yöneticiler kuruluşu olan Federation Internationale de Football Association (Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği) 21 Mayıs 1904 yılında kendi federasyon kuruluşlarını gerçekleştiren Fransa, Belçika, Danimarka, Hollanda, İsveç ve İsviçre'nin katılımıyla, o güne kadar sadece Britanya adalarında

düzenlenen İngiltere, Kuzey İrlanda, Galler ve İskoçya'nın katıldığı uluslararası futbol turnuvasını genişleterek bir dünya turnuvası haline getirmek için Paris'de kurulmuştur (Devecioğlu, 2007: 10).

FIFA'ya bağlı olarak yaklaşık iki yüz sekiz ulusal federasyon vardır. Şu an futbolun merkezi olan bu kuruluşun merkezi İsviçre'nin Zürih kentinde yer almaktadır. FIFA yönetsel işlerini organizasyonel olarak kendisini oluşturan altı konfederasyon vasıtasıyla yürütür. Bu altı konfederasyon dünya üzerindeki kıtaları temsilen ulusal federasyonlar tarafından kurulmuştur. Netice itibarıyla yetkisel güç ve özerklik FIFA'ya bu kuruluşlar vasıtasıyla verilmektedir. Kıtalar tarafından mutlak güç olan bu kuruluşlar yetkilerini bir üst merci olan FIFA'ya aktarmıştır. FIFA resmi tüzüğündeki bu altı konfederasyon şu şekilde sıralanmıştır: (FIFA Resmi İnternet Sitesi, 2016)

- Asya Futbol Konfederasyonu (AFC)
- Afrika Futbol Konfederasyonu (CAF)
- Kuzey ve Merkez Amerika ve Karayip Adaları Konfederasyonlar Birliği (CONCACAF)
- Güney Amerika Futbol Konfederasyonu (CONBEMOL)
- Okyanusya Futbol Konfederasyonu (OFC)
- Avrupa Futbol Birliği (UEFA)

FIFA'nın vizyonu ve misyonundan yola çıkarak kendi organizasyonlarında ve üye ülkelerle işbirliği içerisinde uyguladığı başlıca regülasyonlarına şu şekilde değinilmektedir:

- **Organizasyonel Yönetim:** FIFA organizasyon yapısı içerisinde almış olduğu kararları üye ülkelere ve bağlı bulunan federasyonlara uygulatma erkine sahiptir (Öztek, 2014: 19). Bu bağlamda FIFA, 2005 yılında Türkiye Futbol Federasyonu'na 3813 sayılı Kanun'un Türkiye'deki futbol altyapısına uygun olmadığını ve özerklik hükümlerine dayanmadığı çağrısını yapmıştır. Bunun üzerine TBMM vasıtasıyla bu kanun değiştirilerek FIFA normlarına uyum sağlanmaya çalışılmıştır (Ünlü, 2014: 177-178).
- **Şike, Disiplin ve Şeffaflık:** Gerek mali olarak gerekse de toplum kuruluşu olarak ve önemli sermayeyi yöneten kurum ve kuruluşların idari, ekonomik ve spor karşılaşmaları yönüyle şeffaf bilgi akışı içerisinde bulunması FIFA

açısından önemsenmektedir (Öztek, 2012: 700-705). FIFA, futbolun adil oynanması kuralını benimsemiştir. Bu sebeple “fair-play” marka değerine önem vermektedir. Bu sebeple 2014-2015 senesinde aldığı kararla İtalya özelindeki kararında 23 sporcuya 1-5 yıl arasında futboldan men cezası verilmiştir (Turktime İnternet Sitesi, 2016).

- **Sporcuların Hakları:** Sporcuların hakları ve yükümlülükleri FIFA tarafından yönetmeliklerle, idari işlemlerle korunmaktadır. Aynı zamanda FIFA sporcular özelinde diğer tüm spor emekçilerinin insani şartlarda çalıştırılmasını, ücretlerinin uygun şekilde ödenmesini ve insan hakları temel hürriyetlerine saygı duyulmasını istemektedir (Yurtcan, 2007: 9-16).
- **Hukuki İhtilafların Çözümü:** FIFA kendisine üye olan ülkelere ilişkin hukuki ihtilafların çözümünde mutlak suretle FIFA’nın ana statü ve talimatlarına uyulması gerektiğini hatırlatmaktadır. FIFA Statüsü’nün uyuşmazlıklar başlığını taşıyan 59. maddesinin birinci fıkrasına göre; *“ulusal federasyonlar, kulüpler ve kulüp üyeleri; FIFA’yla veya diğer federasyonlar, kulüpler veya kulüp üyeleriyle olan uyuşmazlıklarını normal (adli veya idari) mahkemelere intikal ettiremezler. Bu tür uyuşmazlıkların ortak muvafakatle tayin edilen tahkim kurullarına havale edilmesi gerekir”* (Ercan, 2007: 148-149).
- **Mali Kurallar ve Sponsorluklar:** Özellikle finansal kaynağın en önemli kısımlarından birini oluşturan sponsorluklar için FIFA temelde bir düzenlemeye gitmiş ve sözleşme unsurunu hem tüzel kişiler için hem de gerçek kişiler için tanımlamıştır. Bu sebeple sponsorluklarla birlikte oluşacak gelir kalemlerinin transfer gibi bütçeye ağır gider kalemi oluşturan mekanizmalara uygun ölçekte kullanılması FIFA’nın talimatları arasındadır (İmamoğlu, 2012: 545-550). FIFA’nın mali açıdan gelirleri %29 pazarlama, %43 TV, %28 diğer unsurlardan oluşur. FIFA’nın 2014 yılındaki geliri iki milyar dolar olarak söylenmiştir. Yine FIFA’nın bu geliri sağlamasında sponsorlarından aldığı destek önemli bir yer tutmaktadır. Bu sponsorlardan başlıcaları; Adidas, Coca-Cola, Gazprom, Hyundai-KIA, Visa’dır (Hürriyet Gazetesi İnternet Sitesi, 2015).

FIFA'nın organizasyon alt yapısında düzenlediği en büyük turnuva dünya kupalarıdır. Dünya kupaları FIFA'nın ve organizasyona ev sahipliği yapacak ülkenin yetkilileri ile istişare edilerek düzenlenir. Bu sebeple FIFA küresel gücünü ev sahipliği yapan ülke ekonomisinde etkili bir araç olarak kullanmaktadır (FIFA Resmi İnternet Sitesi, 2016).

FIFA, futbolun en önemli aktörü olan spor kulüpleri ve sporcuların idari, sosyal ve mali düzenlemelerini yapma anlamında dünya üzerinde en yetkili kurumdur. Dünyanın herhangi bir yerinde bir futbolcunun iş gücünü kullanabilmesi için FIFA tarafından lisans verilmesi gerekir. Bu lisans verilme işlemi ise prosedürel işlemlere tabi olarak yapılır. Yine FIFA kulüplerin gelir ve giderleri arasında sürdürülebilir bir denge öngörür. Bu sayede sporun aktörleri arasında kalkınma ve ekonominin gelişmesi sağlanabilir görüşündedir (FIFA Resmi İnternet Sitesi, 2016).

FIFA'nın 2015 finansal bütçesinin gelir ve gider kalemlerinin birbirine denk olarak 2 milyar 993 milyon Amerikan Doları olduğu ekonomik raporlara geçmiştir. Aynı zamanda 2017 yılının temsili bütçesinde 450 milyon Amerikan Doları 2018 Dünya Kupası'na harcanmak üzere toplamda 1 milyar 300 milyon Amerikan Doları yatırımlara ayrılmıştır. FIFA'nın 2015 yılında İsviçre'de ödediği vergiler toplamı 3.851 Amerikan Doları olarak deklare edilmiştir (FIFA, 2015: 28-30).

FIFA Ana Statüsü'nün 58. maddesi uyarınca FIFA Disiplin kurulu tarafından verilen kararları kesin olarak karara bağlayan üst merci FIFA Temyiz Kurulu'dur. FIFA Disiplin Kurulu tarafından verilmiş uyarı cezası, kınama cezası, üç karşılaşma veya iki aydan az hak mahrumiyeti ve karşılaşmadan men cezaları temyiz edilemez. FIFA Temyiz Kurulu'nun vermiş olduğu kararlara karşı taraflar iç hukuk yollarının tüketilmesi şartıyla son kararın tebliğ tarihinden itibaren 21 gün içinde CAS'a başvurabilirler (Ercan, 2007: 171-172).

Son yıllardaki en önemli olaylardan biri, FIFA'nın 17 yıldır başkanlığını yapmakta olan Sepp Blatter, hakkındaki yolsuzluk, rüşvet suçlamalarından dolayı görevinden istifa etmiştir. Dünya kupası organizasyonlarının düzenlenmesindeki ülkelerin yarıştığı ihale süreçlerinde zimmete para geçirme, canlı yayın haklarındaki ihalelerde haksız menfaat sağlama suçlarından FIFA Etik Kurulu tarafından sekiz yıl spordan men cezası almıştır (NTV İnternet Sitesi, 2015).

2.3.1.2. UEFA (Avrupa Futbol Federasyonları Birliği)

Avrupa coğrafyasında birlik kurma mesajları, spor sektörü üzerinde de etkili olmuştur. 1950’li yıllarda, Avrupa’da futbol birliğini kurma düşüncesi ortaya çıkmış ve bazı Avrupa ülkeleri tarafından 1952 yılında Avrupa Futbol Birliği (UEFA)’nin kuruluşu ile ilgili ilk toplantı Zürih’te yapılmıştır. Aynı yıl içinde ikinci toplantı Helsinki’de, 1953 yılında da üçüncü toplantı Paris’te yapılmıştır. Bu toplantılar sonunda, Güney Amerika ülkelerinin konfederasyon halinde birleşmeleri örnek olarak alınarak, UEFA’nın resmen kurulması için diğer Avrupa ülkeleri ile işbirliğine gidilmiştir, UEFA’nın ilk kongresi, 1955 tarihinde yirmi dokuz üye ülkenin katılımıyla Viyana’da yapılmıştır. FIFA’ya üye olan tüm Avrupa Milli Federasyonları, UEFA’nın üyesi olarak kabul edilmiştir (Devecioğlu, Çoban ve Karakaya, 2013: 242).

UEFA’nın merkezi Nyon (İsviçre) olarak belirlenmiştir. 2015 yılı itibariyle resmi sitesinden alınan veriler ışığında UEFA kendisine bağlı olarak elli dört ulusal federasyonla işbirliği yapmaktadır. Özellikle bu federasyonlar arasında dünya futbolu üzerinde söz sahibi olan ve lig değerleri açısından dünyaya rekabet içerisinde olan beş büyük ulusal lig yer almaktadır (UEFA Resmi İnternet Sitesi, 2015).

Tablo 6: 2016-17 Sezonu Futbol Ligleri Değer Araştırması

Ulusal Lig	Değer	Önceki Döneme Göre Büyüme
Premier Lig (İng.)	3,8 Milyar Euro	%5
La Liga (İsp.)	2,9 Milyar Euro	%4
Seri A (İta.)	2,4 Milyar Euro	%2
Bundesliga (Alm.)	2,2 Milyar Euro	%6
Ligue 1 (Fra.)	1,3 Milyar Euro	%4
Süper Lig (Tür.)	1,1 Milyar Euro	%3
Premier Lig (Rus.)	929 Milyon Euro	%1

Kaynak: <https://www2.deloitte.com/tr/tr/pages/consumer-industrial>

products/articles/deloitte-football-money-league.html, sitesindeki verilerden derlenmiştir.

(Erişim tarihi: 25.06.2017)

UEFA'nın bu liglerin düzenleyecisi olan federasyonlar üzerinde denetim ve düzenleme yetkisi vardır. Bu sebeple dünya üzerinde en büyük küresel sermayeyi yöneten bağımsız idari otoriterlerden biri de UEFA olarak görülmektedir. Tablo 2.4. üzerinden dünya üzerinde en pahalı liglerin UEFA bünyesinde örgütlendiğini görülmektedir. UEFA kendi vizyonu ve misyonu olan futbolun imajını simgeleyen en büyük Avrupa otoritesidir. UEFA'nın değerleri ve görevleri resmi internet sitesinden şu şekilde derlenmiştir (UEFA Resmi İnternet Sitesi, 2015):

- Önce Futbol,
- Piramit Organizasyon ve Yerindelik,
- Birlik ve Liderlik,
- İyi Yönetim ve Özerklik,
- Gönüllü Futbol ve Dayanışma,
- Gençlerin Korunması ve Eğitim,
- Sporun Bütünlüğü ve Kazanma,
- Finansal Düzenlemeler veya yarışmaların Düzenlenmesi,
- Ulusal Takımlar ve Kulüpler,
- Saygı,
- Avrupa Spor Modeli.

Bu unsurlar aynı futbolun en önemli unsurlarından biri olarak ve karşılaşmanın başlangıcında oyun alanında varolması kabul edilen onbir futbolcu sayısından yola çıkarak ilk onbiri ifade edecek şekilde hazırlanmıştır. UEFA'dan derlediğimiz bu değerler, futbolun yaptırımları ve regülasyonların temellerini anlatmaktadır.

UEFA içinde icra komitesi önemli bir işlev görür. Spor politikası, normların oluşturulması ve hukukun yaratılması, yönetim, futbol konusunda Avrupa düzeyinde sportif rekabetin sağlanması, bütün bunlar yapılırken, ülkeler arasında dengenin kurulması, bu kurulun görevidir (Yurtcan, 2007: 14).

UEFA kendisine bağlı ulusal federasyonlarla birlikte yarışmalar düzenleyerek futbolun gelişmesine ve sporun teşvik edilmesine katkıda bulunmaktadır. Bu suretle UEFA bünyesindeki turnuvalar Tablo 8 üzerinden aktarıldığı üzere futbolun kurumsal yapısını göz önüne sermiştir. Bu yapı UEFA'nın futbol unsurunu

önemsediği ve spor kulüplerine ciddi rekabet ortamı sunduğu sonucunu çıkarmaktadır (UEFA Resmi İnternet Sitesi, 2015).

Tablo 7: UEFA Yarışmaları ve Kategorileri

Ulusal	Kulüp	Genç ve Amatör	Kadın	Futsal
Avrupa Elemeleri	Şampiyonlar Ligi	19 Yaş Altı Ligi	UEFA Kadınlar Avrupa Şampiyonası(Ülke)	UEFA Futsal Avrupa Şampiyonası (Ülke)
EURO 2016 Şampiyonası	UEFA Avrupa Ligi	17 Yaş Altı Ligi	Kadınlar Şampiyonlar Ligi	UEFA Futsal Kulüpler Şampiyonası
EURO 2020 Şampiyonası	UEFA Süper Kupa	Bölgesel Turnuvalar	Kadınlar 19 Yaş Altı	
21 Yaş Altı Ligi	UEFA Gençler Ligi		Kadınlar 17 Yaş Altı	

Kaynak : UEFA Resmi Sitesi, 2015'ten alınarak tarafımızca derlenmiştir.

Bu turnuvalar düzenlenmesi ve icra edebilmesi için ciddi kurumsal güç gerekmektedir. UEFA altmış senedir varolmasının en büyük avantajını tecrübe olarak ortaya sunmuştur. Bu suretle kusursuza yakın bir şekilde organize edilen bu turnuvalar yalnız avrupada değil dünya üzerinde UEFA'nın gücünü göstermektedir. (UEFA Resmi İnternet Sitesi, 2016).

Bu piyasa değerindeki aktörleri kontrol etmek ve istikrarı sağlamak tabiki de UEFA'nın yaptırımlarının güçlülüğü sayesinde olmaktadır. Ekonomi ve mali alanda regülasyonlar mali fair play denilen isimle anılmaktadır. Kulüplerin transfer giderlerini kontrol etmelerini amaçlamak ve her ne kadarda kâr amacı gütmeyen prensipte kurulmuş olsada bu endüstrinin bu kadar hızla yayılması sonucunda bir sektör haline gelen sporun gelişmesini ve kurumsallaşmasını sağlamak amacıyla kulüplerin gelirlerini ve giderleri denk halde düzenlemesi ve yönetmesi beklenmektedir (UEFA Resmi İnternet Sitesi, 2016).

UEFA mali fair play projesi ile spor kulüplerinin bütçelerinin denetimini yapmaya başlamıştır. Mali Fair-Play'in temel felsefesi şu şekilde söylenmektedir (Özkurt, 2014: 102-103):

- Denk Bütçe Kuralı: Kulüplere ürettiklerinden fazlasını tüketmemeyi şart koşan ve temel olarak altyapı yatırımlarına ve gençlere yönelten bir finansal bütçe sistemi öngörülmektedir.
- Vadesi Geçmiş Borç Olmaması Şartı: Diğer kulüplere, çalışanlara ve devlete karşı kulüplerin vergi borcu olmaması gerekmektedir. Aksi takdirde kulüplerin ulusal ve uluslararası düzeydeki lig ve şampiyonlara katılmalarına bir diğer deyişle lisans almasının zor olduğu anlatılmaktadır.
- Kulüp İzleme: Tüm bu finansal kriterlerin değerlendirilmesi ve denetlenmesi Ulusal Futbol Birliği denen kuruluş tarafından gerçekleştirilecektir. Bu kurum kulüplerin mali işlerliğinin sürdürülebilir şekilde iyileştirilmesi için gereken önlemleri alacaktır. Futbol takımlarının değerleride bu organizasyonlara kalite kazandırmaktadır.

2015 senesinde oynanan ve UEFA'nın kulüpler düzeyindeki en büyük organizasyonu olarak bilinen Şampiyonlar Ligi Finali'nde karşılanan takımlar Barcelona FC (İspanya) ile Juventus (İtalya) takımlarıdır. Karşılaşmada yer alan takımların sporcu bedelleri toplam olarak 910 milyon 200 bin Euro olarak kayda geçmiştir (Milliyet Gazetesi İnternet Sitesi, 2015). Turnuvaya katılan ve turnuvanın toplam değerini oluşturan kulüplerle birlikte dünya piyasası en etkin turnuva bu şampiyonadır. Elde edilen verilere göre UEFA Şampiyonlar Ligi piyasa değeri 7,3 milyar Euro olarak tespit edilmiştir (Transfermarkt İnternet Sitesi, 2015).

2016 yılında UEFA Şampiyonlar Ligi Finali'nde karşılaşan Real Madrid ve Atletico Madrid takımlarının futbolcularının piyasa değeri toplamda bir milyar altmışbir milyon Euro olarak belirlenmiştir (Milliyet Gazetesi İnternet Sitesi, 2016b).

Avrupa'daki futbolu yöneten kurum olan UEFA, talimatlarında diğer bazı yönetmeliklerinde, futbolun kara lekesi olan şike ve şiddet olaylarının önüne geçmek için çeşitli düzenlemelere yer vermiştir. Futbolun en çok endüstrileşmiş olduğu Avrupa'da, futbolun ortaya çıkmasından bu yana var olan şiddet ve şike olaylarının önüne geçmek için, yıllardan beri çok ciddi çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalar

hem proje niteliğinde hem de yasal düzenlemeler şeklinde ortaya çıkmaktadır (Günel, 2012: 347).

UEFA Denetim ve Disiplin Kurulu'nun vermiş olduğu kararlara karşı UEFA Yönetim Kurulu tarafından atanan bir başkan ve on bir üyeden oluşan UEFA Tahkim Kurulu kurum içindeki son yetkili merci olarak tayin edilmiştir. UEFA Denetim ve Disiplin Kurulu tarafından verilen uyarı, kınama, 5.000 İsviçre Frankı'na kadar para cezası ve bir resmi karşılaşmadan men veya aynı sürede hak mahrumiyeti cezalarına karşı başvuru yolu kapalıdır (Ercan, 2007: 173).

UEFA Başkanı olarak görev alan Michel Platini hakkındaki yolsuzluk ve usulsüzlük suçlarından dolayı görevinden istifa etmiş ve FIFA Etik Kurulu tarafından sekiz yıl spordan men edilmiştir. Bu cezanın 2011 yılında FIFA'dan almış olduğu iki milyon dolar için belge göstermemesi neticesinde açıklamalarının yetersiz oluşu sebebiyle kendisine verildiği yetkililer tarafından söylenmektedir (NTV İnternet Sitesi, 2015).

2.3.2. Basketbol ve Tenis Branşı Özelinde Örgütlenen Bağımsız Kuruluşlar

Basketbol üzerine bağımsız olarak örgütlenen kuruluşlarda dünya üzerinde etkili olan kuruluşlardan FIBA, ULEB ve NBA organizasyonlarına yer verilmiş olup, tenis branşında en büyük otorite olarak kabul edilen ITF çalışmamızda yer almıştır.

2.3.2.1. FIBA (Uluslararası Basketbol Federasyonu)

Dünya spor sektörü içerisinde marka değeri yüksek bir başka ekonomide basketbol üzerine kurulmuştur. Bu sektörün yönetilmesi, mali ve idari açıdan düzenlemesi ve regülasyonlar oluşturma görevi FIBA adlı bağımsız bir üst organa verilmiştir (FIBA Resmi İnternet Sitesi, 2015).

FIBA ile ilgili veriler 1932 yılında resmîyet kazanmıştır. Arjantin, Çekoslovakya (Bugünkü Çek Cumhuriyeti), Yunanistan, İtalya, Letonya, Portekiz, Romanya ve İsviçre Ulusal Federasyonları FIBA'nın kurulmasını sağlayan kurucu üye pozisyonundaki ülkelerdir. FIBA'nın merkezi İsviçre'de bulunmaktadır. 2015

yılı itibariyle FIBA'ya üye 215 ulusal federasyon bulunmaktadır (FIBA Resmi İnternet Sitesi, 2015).

FIBA resmi internet sitesinde kuruluşu itibariyle biz kimiz başlığı altında vizyon ve misyonunu şu şekilde beyan etmektedir (FIBA Resmi İnternet Sitesi, 2015):

- FIBA, basketbolda en büyük yönetim organı sayılmakta ve ayrıca bu yetki kendisine iki yüz on beş ulusal federasyon tarafından verilmiştir.
- FIBA, Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC) tarafından basketbol üzerinde tek yetkili otorite olarak kabul edilmektedir .
- FIBA prensipte kâr amacı gütmeyen ve gelir peşinde bir tacir gibi hareket etmeyen bir kuruluştur. Varoluş sebebi basketbolun dünya üzerinde etkin bir şekilde icra edilmesidir.

Yine FIBA, biz ne yapıyoruz diye küresel olarak deklarasyon sunmuştur. Bu bildiriye göre FIBA'nın resmi görevleri sayılmıştır (FIBA Resmi İnternet Sitesi, 2015):

- FIBA regülasyonlarıyla oyun kurallarını, mali disiplini ve organizasyonlarla ilgili her türlü idari işleri yürütür. Kulüp ve ulusal bazdaki her türlü karşılaşmada rekabetin en etkin yaşanması ve adil olması koşulunda tüm önlemleri alır.
- FIBA, karşılaşmalarında ve organizasyonlarında uluslararası hakemlerin atanmasını sağlar.
- FIBA ülke içi ve uluslararası oyuncuların transferini düzenler.
- FIBA'nın kontrolünde tüm uluslararası yarışmalar düzenlemektedir .

FIBA organizasyonları içinde önem değeri en yüksek olan dünya şampiyonalarıdır. Bu organizasyonlar için ev sahibi ülke belirlenir ve bu ülkedeki yatırımlar aynı FIFA'da olduğu gibi projeye uygun olup olmadığı yönünde değerlendirilir.

FIBA'nın bütçesi UEFA ve FIFA'nın aksine daha mütevazı bir gelir gider dengesine mevcuttur. 2013 yılı FIBA bütçesinde gelir kalemi 25 milyon 721 bin Dolar'dır. Gider kalemi 28 milyon 292 bin Dolar olarak gerçekleşmiş ve denk bütçe sağlanamamıştır. Ancak kurumsal bir yapısı olan FIBA'nın duran ve dönen varlıkları toplamı 78 milyon 540 bin Dolar olarak kayıtlara geçtiğinde bu tarz bütçe

sıkışıklıklarını yönetimsel kararlarla atlatabildiği görülmektedir. Bu sayede 2014 yılı FIBA bütçesi gelir kalemi 42 milyon 266 bin Dolar ve gider kalemi 33 milyon 304 bin Dolar olarak gerçekleşerek bütçe fazlası verdiği yetkililerce deklare edilmiştir (FIBA, 2014: 72).

FIBA; Slovenya, Hırvatistan, Sırbistan, Karadağ, Makedonya, Rusya, İspanya ve Bosna Hersek Federasyonları'nı EuroBasket 2017 organizasyonundan ihraç etmiştir. Gerekçesi ise özellikle Avrupa'da yarışma düzenleme tekeline sahip olmak isteyen FIBA ve ULEB arasındaki çekişmeye ülke federasyonlarının ikisinden birini seçerek müdahil olmasıdır. FIBA bu hususta ULEB organizasyonları olan Euroleague ve Eurocup'a destek verdiklerini belirterek sözü geçen federasyonlara ihraç mektubunu iletmiştir (Türkiye Gazetesi İnternet Sitesi, 2016).

2.3.2.2. ULEB (Avrupa Basketbol Ligleri Birliği)

ULEB, 1991 yılında İtalya, İspanya ve Fransa öncülüğünde kurulmuştur. 1996 yılında Yunanistan ve Portekiz Basketbol Federasyonları birliğe dahil olmuştur. 1999 yılında Belçika, İngiltere ve İsviçre Basketbol Federasyonları ULEB'e katılmıştır. Merkezi Barcelona'da bulunmaktadır (Wikipedia İnternet Sitesi, 2015a).

ULEB 2000 yılına kadar düzenlenen Avrupa'daki kulüp takımlarının en önemli turnuvası olan Avrupa Kupası'na alternatif olarak Euroleague'i organize etmiştir. FIBA ise SuproLeague adıyla Avrupa Kıtası'nda organizasyonlarına devam etmiştir. İspanya ve Fransa gibi ülkeler Euroleague'e katılmayı seçerken Türkiye, İsrail ve Yunanistan önemli ve başarılı takımları olan ülkeler SuproLeague'e devam etmiştir. Bu çatışma bir yıl sürmüş ve ertesi yıl bir kıtada bir büyük turnuva olması kararıyla ULEB ve FİFA, Euroleague çatısında hem fikir olmuştur (Wikipedia İnternet Sitesi, 2015a).

ULEB daha sonraki yıllarda üye potansiyelini artırmıştır. 2001'de Almanya, Hollanda ve Polonya, 2002'de Adriyatik Ligi ve Avusturya, 2003'te Litvanya, 2004'te Çek Cumhuriyeti ve 2005'te İsrail Süper Ligi birliğe girmiştir. Şu an 49 üye federasyonu vardır (Wikipedia İnternet Sitesi, 2016).

ULEB, Avrupa Kıtası'nda en önemli iki organizasyonun düzenleyicisi konumundadır. Euroleague en önemli kupa olarak gösterilirken Eurocup bir alt lig

konumundadır. Euroleague formatında lig aşamasında en iyi dört takım birbirleriyle mücadele ederek şampiyon ortaya çıkmaktadır. Euroleague’de final four aşamasındaki dört takım olan CSKA Moskova 37 milyon Euro, Fenerbahçe 25 milyon Euro, Lokomotiv Kuban 14 milyon Euro, Laboral Kutxa 8.5 milyon Euro değerinde bütçelere sahiptirler (Sporx İnternet Sitesi, 2016).

2016 yılında ULEB’in turnuvalarında mücadele etmeyi seçen takımlara yaptırım uygulayan FIBA’ya karşı, ULEB yasal yollara başvurmuştur. Münih Yerel Mahkemesi’nin kararına göre FIBA’nın verdiği ihraç kararları hukuksuz bulunmuş ve FIBA’nın bu şekilde yaptırım yapamayacağına hükmetmiştir (Milliyet Gazetesi İnternet Sitesi, 2016c).

2.3.2.3. NBA (Ulusal Basketbol Birliği)

1946 senesinde kurulmuş olan NBA, bugün basketbol ekonomisinin merkezi kuruluşu olarak gösterilmektedir. 1980’li yıllara kadar sıradan ve hatta ekonomik olarak standardı yakalayamayan bir lig olan NBA, 1984 yılında David Stern’i başkan olarak seçmesiyle, spor ekonomisinin kalkınmasındaki en önemli örneklerden biri olmuştur (Şendil, 2010).

1981 yılında NBA Final Maçları için yayıncı kuruluş bulunamamış ve karşılaşmalar gece yarısı banttan gösterilmiştir. Kıtalararası oyuncu transferi yapılamamakta, mali veriler rekabetçi bir yarışma ortamına izin vermemektedir (Şendil, 2010).

David Stern’in yaptıkları şu şekilde aktarılmaktadır (Akşar, 2010):

- Yıldızla dayalı NBA modeli, popülerliği artırmış olmakla birlikte basketbolu ülke genelinde altyapısal olarak artırmış ve genç yeteneklerin bulunmasında aracı olmuştur.
- NBA bayilik sistemi ile, NBA kuruluşu ve ismiyle dünyaya açılmış, dünyanın farklı yerlerinde şubeler açılarak NBA’nın anlaşılması sağlanmıştır. Bu sayede show business oluşumu yaratılmıştır.
- Ücret tavanı uygulaması 1946-47 sezonundan sonra tekrar yürürlüğe girmiştir. Bu sistem sonucunda bütçesi büyük ve küçük takımlar arasındaki farkın açılmasına engel olunarak doğal rekabeti güçlendirmek istemişlerdir.

Tam rekabet piyasası koşullarından olan rekabetin korunması idari otorite tarafından gerekli şekilde regülasyona uğratılmıştır.

- Reklam yerine sponsorluk sözleşmeleri kurmaya yönelik adımlar atılmıştır. Bu sayede dev basketbol salonları, altyapı yatırımları, pazarlama sermayeleri ve ekonomik açıdan refah dönemi sağlanmıştır.

NBA’de takımlara yıllık transfer bütçesi tavan fiyatları verilmekte bu fiyatların üstüne takımlar çıkamamaktadır. 2014-2015 sezonu itibariyle bu transfer bütçesi 63 milyon dolar olarak verilmiştir. Bu bütçenin sonraki sezon için 90 milyon dolar ve bir sonraki sezon için 105 milyon dolara çıkması beklenmektedir (EuroSport İnternet Sitesi, 2015).

NBA’in küresel büyüklüğü en büyük diğer organizasyonlarla karşılaştırılınca futbolun bile üstünde olduğu aşıkardır. 2013 yılında yalnızca İngiltere Premier Lig geliri 3,3 milyar Dolar iken, NBA 4 milyar dolarlık bir pazara sahip olduğu söylenmektedir (Haber Türk Ekonomi İnternet Sayfası, 2013).

NBA’deki otuz takım 2017-18 sezonunda yaklaşık 450 oyuncuya toplamda 3,2 milyar Dolar ödeyeceği düşünülmektedir. Ortalama bir NBA oyuncusunun alacağı ücretin yıllık sekiz ile dokuz milyon Dolar arası, sezon ortasında sadece antrenman yapabilsin diye verilen 10 günlük bir kontratın bile 120 bin Dolara denk geleceği bir zenginlik ölçeğinden bahsedilmektedir (Kural, 2016).

2.3.2.4. ITF (Uluslararası Tenis Federasyonu)

İlk olarak 1913 yılında oniki ulusal federasyon tarafından ilk olarak Uluslararası Çim Federasyonu diye kurulmuştur. Bu sebeple oyun hakkında ve genel kuralları hususunda uyuşmazlıklar çıkmıştır. Bu uyuşmazlıkların giderilebilmesi ancak 1924 yılında sağlanmıştır. 1977 yılında ise çim kelimesi kaldırılmış yerine tenis kelimesi eklenerek, Uluslararası Tenis Federasyonu oluşmuştur. Başlangıçta merkezi Paris diye deklare edildiyse de İkinci Dünya Savaşı sebebiyle bu merkez Londra’ya aktarılmıştır. Halen ITF’in merkezi Londra’da bulunmaktadır (ITF, 2016).

ITF milli takımlar ve bireysel branştaki sporcular için yarışmalar düzenlemektedir. Bu yarışmalardan erkekler için Davis Cup, kadınlar için Fed Cup, karışık takımlar için Hopman Cup’tır. Bu turnuvalara diğer bir adla Grand Slam denmektedir. Bu turnuvalar düzenleniş sırasına gre Avustralya Açık, Fransa Açık,

Wimbledon ve Amerika Açık olarak düzenlenme yerleri belirli olarak sporculara aktarılmaktadır (ITF, 2016).

Bu turnuvalardan Avustralya Açık'ta kazanan sporculara 30 milyon dolar, Fransa Açık'ta 21 milyon dolar, Wimbledon'da 22 milyon dolar ve Amerika Açık'ta 22 milyon dolar ödül verilmektedir (ITF, 2016).

Tablo 8: ITF 2015 Yılı Bütçesi

GELİR	(Milyon USD)	GİDER	(Milyon USD)
Sponsor Hakları	17,636	Profesyonel Tenis	21,912
TV ve Lisanslama	8,002	Tennis Yatırımları	9,213
Olimpiyatlar	6,076	Başkanlık ve İletişim	6,216
Karşılaşmalara Katılma Payları	5,539	Finans ve Yönetim	4,496
Veri Satışları	5,409	Veri Satışları	4,454
Üye ve Yetkili Ödemeleri	3,070	Bilim ve Teknik	3,142
Grand Slam Geliştirme Fonu	2,182	Ticari Giderler	2,695
Anti-Doping	2,036	Amortisman ve Döviz	1,142
Diğer	2,107		
TOPLAM	52,057	TOPLAM	53,470

Kaynak: ITF, 2015: 74

ITF 2015 yılı bütçesinde yaklaşık olarak 1,4 milyon USD açık bulunmaktadır. Aynı zamanda ITF'in bir önceki yıl olan 2014 senesinde gelir kalemleri 58.7 milyon USD ve gider kalemleri 56,7 milyon USD'dir. Bütçesinde küçülme görülen ITF, denk bütçe uygulamasını 2015 yılı için sağlayamamıştır. 1,4 milyon USD olan açık vergi ödemeleri eklenince 2,9 milyon USD'ye çıkmaktadır (ITF, 2015: 72-75).

Kariyerinde 82 şampiyonluk yaşamış bunlardan en önemlileri arasında yedi kez Wimbledon, beş kez ABD Açık Şampiyonu olan Roger Federer'in 2015 yılı itibariyle yıllık kazancının 67 milyon dolar olduğu tespit edilmiş ve Forbes

Dergisi'ne göre en iyi gelir temin eden tenisçi olarak zirveye yerleşmiştir (Ördek, 2016).

67 milyon dolarlık kazancın 58 milyon doları Nike, Rolex ve Credit Suisse gibi küresel şirketlerin sponsorluk anlaşmalarından sağlanmıştır. Federer aynı zamanda Nike firması ile anlaşması gereği katıldığı şampiyonalarda 23 milyon dolarlık ayakkabılar kullanmaktadır (Ördek, 2016).

Kariyerinde 33 kez WTA, 4 kez ITF, 1 kez Wimbledon, 2 kez Fransa Açık Şampiyonluğu bulunan Maria Sharapova 2015 yılında yıllık 29,7 milyon dolar kazanmıştır. Bu gelirin 23 milyon doları sponsorluklardan temin edilmiştir. Bu sponsorlardan başlıcaları Nike, Evian, Head, Samsunf, Tag Heuer, Motorola, Tiffany ve Land Rover gibi uluslararası şirketlerdir (Ördek, 2016).

Maria Sharapova, 2016 yılında yapmış olduğu beyanında mücadelelerinde doping içeren maddeler kullandığını söylemiştir. Bu ikrarı sonrasında ITF Sharapova'yı geçici olarak tenis karşılaşmalarından men etmiş ve davası hali hazırda devam etmektedir. Bunun üzerine Sharapova ile sponsorları arasında sözleşmelerdeki edimlerin durdurulduğu basına yansımıştır (Sapanatan, 2016).

2.3.3. Atletizm ve Olimpiyat Oyunları Özelinde Örgütlenen Bağımsız Kuruluşlar

Atletizm spor branşları arasında pek çok dala ayrılabilen bir organizasyonu oluşturmaktadır. Bu sebeple IAAF ve IOC, atletizm ve olimpiyat oyunlarının monopol regülasyon sorumluluğunu yürütmektedir.

2.3.3.1. IAAF (Uluslararası Atletizm Federasyonları Birliği)

Uluslararası Atletizm Federasyonları Birliği (IAAF), 17 ulusal federasyon tarafından atletizm yarışmalarında doğal bir otorite kurulması amacıyla, yönetimin tek elden adil bir şekilde yarışmaların organizasyon süreçleri ve süreçlerle ilgili gerekli her türlü idari kararın alınması için 1912 tarihinde kurulmuştur. İlk başlarda IAAF'in gelir kaynağı kendisine bağlı bulunan federasyonların üyelik aidatlarıdır. Ancak süreç içerisinde spor ekonomisinin gelişmesi Atletizm üzerinde de etki yaratmıştır. TV gelirleri, pazarlama gelirleri ve sponsorluk gelirleri gibi gelir

kalemleride IAAF‘in gelişiminde pozitif bir sonuç yaratmıştır (IAAF Resmi İnternet Sitesi, 2017).

IAAF çalışmalarını dünya üzerinde sürdüren ve bölgesel kuruluşlarla projelerini uygulayan bir yapıya haizdir. Kıtasal olarak belirlenen bu bölgesel birlikler şu şekildedir (IAAF Resmi İnternet Sitesi, 2017):

- AAA (Asya Atletizm Federasyonu)
- CAA (Afrika Atletizm Federasyonu)
- CONSUDATLE (Güney Afrika Atletizm Federasyonu)
- EAA (Avrupa Atletizm Federasyonu)
- NACACAA (Orta ve Kuzey Amerika Atletizm Federasyonu)
- OAA (Okyanusya Atletizm Federasyonu)

IAAF özellikle dopinge mücadelede önem vermektedir. Bu sebeple geçmişe dönük denetlemeler yapabilmektedir. IAAF daha öncesinde numunesinde doping tespit edilen Rus Atletler’in 2016 Dünya Şampiyonası’na katılamayacağını açıklamıştır. Aynı zamanda Rusya’daki doping kontrol merkezinin üyeliği askıya alınmış olup bu sebeple Rusya Atletizm Federasyonu, iki büyük şampiyonayı düzenlemekten men edilmiştir. (Borsa Gündem İnternet Sitesi, 2015a)

IAAF’ın önemli yöneticilerinden biri olan Lamine Diack hakkındaki kara para aklama suçları neticesinde Paris’te tutuklanmış ve denetimli adli serbestlik şartıyla serbest bırakılmıştır. Bu suçlamaların ardından IAAF kendisinin onursal üyeliğini askıya almış ve Diack görevlerinden istifa etmiştir. (Borsa Gündem İnternet Sitesi, 2015b)

2.3.3.2. IOC (Uluslararası Olimpiyat Komitesi)

Olimpiyatları revize etmek suretiyle modern döneme özgür bir hale getirmeyi amaçlayan Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC) 23 Haziran 1984 tarihinde Pierre de Coubetin’in önderliğinde kurulmuştur. IOC’nin başlıca sorumlulukları şu şekildedir (Talimciler, 2015: 31-32):

- Olimpiyatları ve Olimpik hareketi evrensel ölçülerde yaymak
- Oyunlarda etik değerlerin, ahlakın ve kalitenin artırılması,

- Yaz ve kış şeklinde mevsimsel olimpiyat oyunlarının planlanması ve icra edilmesi,
- Sportif olayların ve karşılaşmaların çeşitlendirilmesi
- Ulusal Olimpiyat Komitelerine ve Uluslararası Spor Federasyonlarına yardımcı olmak.

Mali anlamda sponsorluklar ve pazarlama ile gelişen bu sektörde, Amerikan TV kanalı NBC ile anlaşma yapılmış ve bu TV kanalına 2021 ile 2032 yılları arasındaki yayın hakları ihalesinin hakları verilmiştir. Ayrıca 2015 ve 2020 yılları için kullanılmak üzere ve olimpik değerin pazarlanması amacıyla 100 milyon dolarlık bonus TV kanalı tarafından IOC'ye ödenmiştir. 2021 ile 2032 yılları arasındaki olimpiyat organizasyonlarının ihale maliyeti toplamda 7,65 milyar Amerikan Doları olarak IOC'ye verilmiştir (Olimpiyat Organizasyonları Resmi İnternet Sitesi, 2014).

2012 Londra Olimpiyat Oyunlarında mali verilere bakıldığında ülke ekonomileri için ne kadar önemli olduğunu söyleyebiliriz. İngiliz Hükümeti oyunların maliyetini her ne kadarda 2.4 milyar Sterlin olarak görsede toplam maliyet 8.8 milyar Sterlin olarak yansımıştır. Oyunların ülke ekonomisine katkı vermeside olağan bir durumdur. Bu katkının 2012-2016 yılları arasında on üç milyar Sterlin olarak olacağı tahmin edilmektedir. 200 bin kişiye istihdam alanı yaratan bu sektör, izleyicisiyle, yapılarıyla, altyapısıyla birçok sektörü bir araya getirmektedir (Dünya Gazetesi Resmi İnternet Sitesi, 2012).

Dünya tarihinde bir ilk 2016 Rio Yaz Olimpiyatları'nda yaşanacağı IOC tarafından ilan edilmiştir. Ülkelerindeki siyasi ve askeri krizden kaçan mültecilerin bir takım kurarak yarışmalara katılmalarına izin verilmiştir. 10 sporcunun katıldığı mülteciler takımının ilk kısmının beşi Güney Sudan'dan, ikisi Suriye'den, ikisi Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nden ve biri Etiyopya'dan gelmiştir. Dört kadın ve altı erkekten kurulu takım, yüzme, judo ve atletizm branşlarında yarışmaları planlanmıştır (Time Türk İnternet Sitesi, 2016).

2.3.4. CAS (Spor Tahkim Mahkemesi)

FIFA, UEFA gibi milletlerarası ve hatta milletlerüstü spor organizasyonları da futbola ilişkin uyuşmazlıkların tahkim yoluyla çözülmesi esasını

benimsemişler ve bu eğilimlerin sonucunda, sporun Dünya daki en üst uyuşmazlık çözüm yeri olan ve bağlayıcı kararlar veren Spor Tahkim Mahkemesi (CAS “Court of Arbitration for Sport veya diğeri adıyla TAS Tribunal Arbitral du Sport) gibi milletlerarası (milletlerüstü) yargı organları oluşturulmuştur (Yılmaz, 2012: 826).

Sporun küreselleşmesi ve bu doğrutuda gelişmesi sportif olayların çokluğuyla birlikte uyuşmazlıkların sayısında ve tanımında değışikliklere yol açmuştır. Spor niteliğii itibariyle uzmanlık gerektiren bir alan olduğundan spor hukukuna ilişkin uyumazlıkların karara bağlanması da ayrı bir örgütlenmeye ihtiyaç duyulduğii sonucunu çıkarmıştır. Bu sebeple uluslararası bağımsız spor otoriteleri yeni bir karar organının temellerini atmıştır (Koçak, 2007 :59).

Bu sebeple CAS, 1984 yılında merkezi İsviçre’nin Lozan kenti olmak üzere kurulmuştur. Amerika’da New York ve Avustralya’da Sydney’de birer temsilciliğii olmasıyla birlikte küresel spor hukukunda yetkili mahkeme görevine gelmiştir (Wikipedia İnternet Sitesi, 2015b).

Spor Tahkim Mahkemesi’nin beş temel fonksiyonundan söz etmek mümkündür (Esendal, 2014: 156):

- İhtifların çözümünde yetkilendirilmiş tek yetkili organ olarak karar vermek,
- Spor federasyonları tarafından uygulanan regölasyonları üst karar organı olarak hükme bağlamak,
- İhtilafların çözümünde uzlaştırma yoluyla tarafların anlaşmasını sağılamak,
- Spor hukukuna ilişkin öneri niteliğinde görüş ve kararlarda bulunmak,
- Oyunlar esnasında oluşabilecek uyuşmazlıkları ivedilikle karara bağlayarak oyunların düzeninin ve devamlılığının korunmasını sağılamak.

CAS Tahkim Tüzüğü, CAS’ın yargılama yetkisinin doğabilmesi için, taraflar arasında uyuşmazlığın çözümü için CAS’ın yetkilendirildiğii dair bir anlaşma ve uyuşmazlığın spor ile ilgili olması gerektiğii varsayımlarına dayanmaktadır (Arslan, 2012: 86).

CAS’ın oluşumu, masraflarının karşılanması ve tüzüğünün değıştirilmesi konularında IOC’nin sahip olduğii yetkiler, CAS ile IOC arasında organik bir bağ olduğii izlenimini doğurmuştur. İsviçre Federal Mahkemesi kurumların arasındaki bu bütünlüğe ilişkin olarak bir kararında; CAS’ın organizasyon ve finansman konuları üzerinde bağımsızlığının sağılanması amacıyla CAS Tüzüğünün değıştirilmesini talep

etmiştir. Bunun üzerine Milletlerarası Spor Tahkim Konseyi (ICAS) kurulmuş ve ICAS yalnızca idare ve finansman görevlerini yerine getirirken CAS yargılama aşamasında tek yargılı merci haline gelmiştir (Ercan, 2007: 176-177).

İsviçre Federal Mahkemesi CAS'ın oluşumunu, kararlarını, incelemelerini tarafsızlık ve özerklik açısından incelemiş ve tescil etmiştir. Bu sebeple CAS kararları ile ülkelerin yargı organlarının kararları aynı muamelededir. Uluslararası 1994'te Paris'te spor dünyasının en üst örgütleri (IOC-International Olympic Committee, ASOIF - Association of Summer Olympic International Federations, ANOC - Association of National Olympic Committees) ve 31 uluslararası spor federasyonu CAS'ın yargı yetkisini tanıyan bir konvansiyon imzalamışlardır . FIFA, Ocak 2003'te CAS kararlarının bağlayıcılığını kabul etmiştir (Özsoy, 2008: 22).

CAS kararlarına karşı İsviçre Federal Yüksek Mahkemesi'nde temyiz yoluna başvurulabilmektedir. CAS kararlarının temyizleri nadiren kabul edilmektedir, kabul edilen kararların çoğu da usûl sorunlarıyla alakalı kararlardır (Tek istisnası "kamu düzenine aykırılık" konusundaki temyiz talepleridir.) (Arslan, 2012: 97-99).

CAS'ın vermiş olduğu önemli karardan biri İspanyol Malaga Spor Kulübü ile UEFA arasındaki çatışma üzerinedir. UEFA, Malaga Spor Kulübü'nün hem sporcu transferlerinden doğan borçları hemde sporcu ücretlerini ödemedeki yetersizliği ve asıl olarak İspanya Vergi Dairelerine olan vergi borcu sebebiyle UEFA ileriki dönemdeki dört sene kulübü avrupa kupalarından men etmiştir. Malaga Spor Kulübü kararı CAS'a temyiz etmiştir. CAS, UEFA'yı haklı bularak ilk derece organının verdiği kararı onamıştır (Gürbüz, 2014: 255-274).

2008 yılında FC Sion takımı düzenlemelere aykırılık neticesinde FIFA tarafından iki transfer dönemi boyunca transfer yasağı yaptırımına tabi tutulmuştur. Kararın kendilerine tebliğ edilmesine rağmen FC Sion altı yeni sporcu transfer etmiş ve sporcular için lisans talebinde bulunmuştur. İsviçre Futbol Federasyonu lisans hakkını FIFA kararını gerekçe göstererek vermemiştir. Buna rağmen FC Sion altı yeni sporcusunu Celtic ile oynanan UEFA Avrupa Ligi karşılaşmasında oynatmıştır. Celtic takımının itirazı nedeniyle UEFA Disiplin Kurulu, FC Sion'un men edilmesine karar verilmiştir. FC Sion FIFA ve UEFA kararlarının rekabet hukukuna veyasalara aykırı olduğunu savunarak CAS'a başvuruda bulunmuştur. CAS nihai

karar olarak FIFA ve UEFA'nın yaptırımlarını hukuka uygun bulmuş ve davayı FC Sion aleyhine sonuçlandırmıştır (Gürten ve Erenel, 2012: 311-312).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE SPOR EKONOMİSİNDE KAMUSAL REGÜLASYON

UYGULAMALARI

Kamusal regülasyonların ekonomi üzerindeki etkinliği sosyal bilimlerde önemli bir konuyu oluşturmaktadır. Spor ekonomisinde ise kamusal regülasyonlar altyapı, sporcu, tedarikçiler, tüketiciler yani hemen hemen tüm sektörel alanda görülmektedir. Bu sebeple Türkiye özelinde kamusal düzenlemeler ve idarenin bu hususları yürütmesinde karşılaştığı mevzular inceleme alanı bulmaktadır.

3.1. TÜRKİYE’DE SPOR EKONOMİSİ

Küresel ekonominin önemli bir parçası haline gelen spor ekonomisi, Türkiye’de de makro ve mikro ekonomik faaliyetlerde yerini almıştır. Başlangıcından bugüne kadar Türkiye’de sporun gelişmesi ve halka ulaşmasında devletin desteği önemli boyutlardadır. Bu süreç içinde sporun olumlu kültürel ve sosyo-ekonomik faydaları siyasi iradeler açısından pozitif dışsallık yarattığından desteklenebilir bir durumda olmuştur (Zengin ve Öztaş, 2008: 51-52).

2004 yılında Türkiye’de spor pazarının büyüklüğü tüm sportif ürünler dail olmak üzere yaklaşık 600-700 milyon euro civarında olduğu tahmin edilmektedir. Bu pazarın Küresel firmalar, ulusal örgütlenmeler ve fason üretim markalar olmak üzere üç bölüm bulunmaktadır (Yavaş, 2004: 19). 2016 yılına gelindiğinde bu rakam 1,6 milyar dolar civarında olarak tespit edilmiştir. Türkiye’deki bu pazarın %25’ini ise sponsorlukların desteklediği belirtilmektedir (Bozkuş ve Sakarya, 2016: 1).

Türkiye’de spor teşkilatlanma yapısı değişim ihtiyacı içerisinde. Gelişmiş dünya ülkelerinde olduğu gibi spor yatırım ve hizmetlerinin yürütülmesinde gönüllülük esasına dayalı sivil toplum örgütlerine, merkezi yönetimden bağımsız hale getirilmiş spor otoritelerine ve yerel idarelere ihtiyaç vardır. Devletine düzenleyici, denetleyici yetkisinin devam etmesi ve bu süreçte piyasa aktörlerine spor ekonomisine dair teşviklerde bulunması gerektiği tavsiye edilmektedir. Bu noktada devlet tüzel kişiliğini temsilen yerel yönetimlerin uzman birimler oluşturması gereklidir (Zengin ve Öztaş, 2008: 55).

Ülkemiz genç nüfus potansiyeli açısından zenginliği ile övünürken, sportif organizasyon ve profesyonelleşmeye yeteri kadar kaynak ayıramamaktadır. Devlet tarafından sağlanan tesis ve hizmetlere bedel ödemeksizin sahip olan bireyler, bu tesis ve hizmetlerin kalitesizliğinden müzdariptirler ki burada asıl nokta hizmet verimliliğinin geliştirilmesi ve kamu kaynaklarının etkin kullanılması için nitelikli iş gücü ve etkin planlama yapılması önem arz etmektedir (Devecioğlu, 2005: 8).

Türkiye’de spor teşkilatlanmasının çağın gerisinde kalmış yöntem ve uygulamaları tercih ettiği görülmektedir. Bu sebeple spor gelişmişliğinde yol alınamamakta ve ülkenin tanıtımı yapılacak spor organizasyonlarında başarısız olunmaktadır. Günümüz çağdaş yönetim anlayışlarının benimsenmesi ve özellikle kalite yönetiminin spor örgütlenmelerine uyarlanması zorunluluk göstermektedir. Aynı zamanda performans ve iyi yönetim, ulusal ve uluslararası spor piyasalarında rekabetçi dengeye fayda sağlayacaktır (Devecioğlu, 2005: 8).

Eğitim ve öğretim alanında ülkemizde sektörel bazda yetişmiş eleman açığını kapatmak için çeşitli girişimler yapılmaktadır. Öncelikle üniversitelerde spor yönetimi ve hukuku kürsüleri kurulmaya başlanmıştır. Galatasaray, Kadir Has, Özyeğin ve Ankara Üniversiteleri bu alanda öncü olmaktadır. TFF futbol sektöründe İspanya’daki Madrid Üniversitesi ile ikili protokol imzalayarak spor hukuku eğitiminin yurtdışında tatbik edilmesi için girişimlerde bulunmuştur (Yavaş, 2004: 24).

3.1.1. Türkiye’de Spor Ekonomisinin Tarihi

Cumhuriyet öncesi dönemde spor kavramının bir tanımdan ileriye örgütlü bir şekilde gidemediği ve özellikle dünya daki siyasal ve sosyolojik olayların tetiklediği ekonomik bunalımlar, Türkiye’de halkın henüz sporla tam anlamıyla kucaklaşmadığını işaret eder. İkinci Meşrutiyet’in ilanıyla birlikte 1908’den itibaren Türk Gençleri sporla daha yakından tanışmaya başlamıştır (Atabeyoğlu, 2001: 11).

Modern olimpiyatların kurucusu Baron Pierre de Coubertin’in Selim Sırrı Tarcan’ı Ulusal Olimpiyat Komitesi’nin Türkiye temsilcisi olarak görevlendirmesi sonucunda, 1908 yılında kurulan Osmanlı Milli Olimpiyat Cemiyeti, Cumhuriyet öncesi spor örgütlerinin en önemlilerindendir. Cemiyetin başkanlığını Ali İhsan Tokgöz, genel sekreterliğini ise 1909’da Uluslararası Olimpiyat Komitesi’nin

Berlin’de yapılan toplantısında Osmanlı Milli Olimpiyat Cemiyeti’nin ilk resmi temsilcisi olan Selim Sırrı Bey üstlenmiştir (Cankalp, 2005: 7).

Olimpiyatlara katılma fikrinin doğuşuyla birlikte Osmanlı Milli Olimpiyat Cemiyeti’nin kurulması, federelik girişimlerini başlatmış ve Anadolu’dan birkaç spor kulübünün de katılımıyla Türk sporunda ilk federasyonların temeli olmuşlardır (Çerez, 1996: 10).

Cumhuriyet sonrası kazanımlar sporun tarihi kadar sporun ekonomik bir aktör haline gelmesine yardımcı olmuştur. 1980 yılına kadar özellikle devlet tekeliyle mesafe katetmeye çalışan spor ekonomisine, bu tarihten sonra özel müesseselerinin katılımı başlamıştır (Erturan Öğüt, 2014: 35). Türkiye’de spor hizmet ve mal sektörü olarak özel sermayenin ilgisine muhtaçtır. Bu sebeple özel sektörün kâr güdünün spor ekonomisine kalite ve ivme kazandıracağına inanılmaktadır (Can, Soyer ve Güven, 2000: 183).

Türkiye’de spor ve marka ilişkisinin temelleri 1980’li yıllara dayanmaktadır. Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT) kurdukları spor kulüpleriyle bu ekonomiye adım atmışlardır. PTT, Petrol Ofisi gibi yaygın devlet kurumları sporu desteklemek için her ilde bir spor kulübü kurmuştur. Türkiye’de özelleştirme hareketiyle birlikte ekonominin değişen yüzü de spora yansımıştır. Ülker, Tofaş, Eczacıbaşı, Efes Pilsen, Tuborg, Paşabahçe gibi birçok şirket spor aracılığıyla marka imajlarını kuvvetlendirmek ve itibar sağlamak için şirket takımlarını kurmuşlar ve uzun yıllar sektöre ciddi yatırım yapmışlardır (Bozkuş ve Sakarya, 2016: 2).

Devlet destekli iştiraklerden olan Spor Toto Teşkilat Başkanlığı, bilardodan eskrim, geleneksel sporlardan oryantiringe, izcilikten yelkene, halk oyunlarından golfe kadar farklı spor dallarına destek vermektedir. 2015 -2016 yılı için Spor Toto Süper Lig sponsorluğuna 30 milyon dolar ödeyen kurum, altı yılda sadece lig sponsorluğu için 155 milyon dolar ödemiştir (Bozkuş ve Sakarya, 2016: 3).

3.1.2. Türkiye’de Spor Ekonomisinin İktisadi Açıdan Değerlendirilmesi

Spor ekonomisi ülkeler için eğlence sektörünün bir parçası olarak doğmuş ancak bugün geline nokta küresel sermaye ve iş gücünün yatırımlarla desteklendiği bir ekonomi halini almıştır. Türkiye’de spor ekonomisi; spor tüketicisi

tarafından özellikle sportif mal ve hizmetlere bedel ödeyerek satın alanlar, spor üreticileri açısından bu mal ve hizmetlerin arz edilmesi, tedarik ve pazarlama süreçleri, spor ekonomisinin başta sporcular olmak üzere tüm emekçileri ve piyasalar açısından değerlendirilmesiyle birlikte düzenleyici kamu ve bağımsız kuruluşların politikalarıyla önem arz etmektedir.

3.1.2.1. Türkiye’de Spor Tüketicisi

Spor tüketicisi dünya da olduğu gibi Türkiye’de de spor ürün ve hizmetlerini üreten kesimi etkilemektedir. 1980’li yıllardan itibaren spor ekonomisi yalnızca tesis, stadyum veya salona gelerek bedel karşılığı hizmet satın alan kitleden çıkmış, son dönemde bu ekonomi sportif ürün ve hizmetler başlığı altında kurumsallaşmıştır (Talmiciler, 2015: 127-129).

Diğer ekonomilerden farklı olarak spor tüketicisi hem seçeneklerini belirleme hem de bu seçenekleri almada bazı özellikler taşır, bu özellikler şu şekilde belirtilmektedir (Abdil, 2015: 1):

- Spor tüketicisi davranışı yolculuk değil hedef odaklıdır; tüketici ister seyirci, ister katılımcı olsun, deneyim yaşamak ister.
- Spor ve spor etkinlikleri kayda değer bir sosyal etkiye sahiptir. Sporda katılım, bu davranışsal eylemin, aktif pasif, dolaylı, bireysel veya olay bağlam ilişkili olup olmadığı ile ilgili olarak hükümetler açısından sosyal bir fayda sağlama açısından çekicidir.
- Spor olayı davranışı açısından turizm sektöründe genellikle üç ana bileşenden bahsedilir; spor etkinliğine katılmak için seyahat, spor olayını izlemek için seyahat ve spor mekanını ziyaret. Bu bilgi spor tüketicisinin turizm ve diğer sektörlerle ilişkili olduğunu kanıtlar.
- Spor tüketicileri uzmandır: Spor ile ilgili konularda uzman bir yönetici gibi düşünmeyi yeğler.

Türkiye’de spor tüketicisi sportif ürün ve hizmet satın alırken belli faktörlerden etkilenmektedir. Bu faktörler Türkiye’deki spor tüketicileri üzerinde şu şekilde derlenmektedir (Katırcı, 2012: 38-41):

- Kişisel faktörler,

- Sosyo-Kültürel faktörler,
- Durumsal faktörler,

Yaş, meslek, gelir ve güdülenme kişisel faktörler olarak tüketici davranışlarına açıktır.

Yaş unsuru spor tüketicisinin çeşitli kaynaklardan aldığı uyarıcıları seçmesi, düzenlemesi ve yorumlaması algılama ilişkilidir. Algı ve öğrenmede yaşla doğru orantılıdır. Bu sebeple bireyin spor branşlarını hangi yaş grubunda ne şekilde algıladığı önemlidir (Katırcı, 2012: 39). Yaş aralığına göre olgunlaşmada çocukların 6-7 yaşlarında cimlastik branşına eğilim gösterebileceği düşünülürken, kano sporu için 14-16 yaş aralığı tavsiye edilmektedir (Çakmakçı, 2009).

Meslek ve gelir unsuru bireylerin meslek ve bu düzeyde gelir durumları tüketimlerini doğrudan etkilemektedir. İyi bir kariyere sahip kişilerin aynı paralelde gelirleri de yüksek olacağından spor ekonomisinde daha kaliteli ve hizmet açısından daha konforlu mallara istek duyacağı aşikardır (Aktuğlu ve Temel, 2006: 43). TÜİK verilerine göre Türkiye’de ayrı olarak spor tüketiminin ölçülebilmesinin ülke çapında mümkün olmadığı yalnızca bölgesel analizlerle bunun düşünülebildiğini görüyoruz. 2015 yılında Türkiye’de hane halkı gelir grubuna göre en zengin %20’lik kısmın eğlence ve kültür hizmetlerine ayırdığı bütçe ile en yoksul %20’lik kesimin bu tüketime ayırdığı bütçe arasında %45’lik bir fark olduğu görülmektedir (TÜİK, 2016a).

İnsanların spora neden katıldıkları, spordan beklentileri, zevk ve tercihlerini nasıl tatmin edeceklerine dair planlamaları ile yakından ilişkilidir (Katırcı, 2012: 39-40). Güdülenme davranışların arkasındaki yönlendirici bir güçtür. İnsan davranışları dolayısıyla satın alma davranışlarını güdüleriyle kontrol edilebilmektedir (İnceoğlu, 2000: 2-3).

Aile, kişinin bulunduğu sosyal sınıf ve gruplar, etkileşimde olduğu kültür sosyo-ekonomik faktörler olarak tüketiciye bağımlı sebeplerdir.

Kişi ve aile yapısındaki ilişki çoğunlukla kişinin yaşamı üzerinde paralel bir yapılanma gösterir. Kişinin beklentilerine, zevklerine, tercihlerine ailenin doğrudan etkisi vardır (İslamoğlu ve Altunışık, 2008: 206). Türkiye’de bu konuda önemli bir araştırma yapılmış ve sonucunda bireylerin spora yönlendirilmesinde aile faktörü göz

önünde bulundurularak Afyon’da yapılan proje kapsamında çocukların aileleriyle birlikte spor yaz okuluna gelebilmeleri sağlanmıştır (Şenay, 2016).

Sosyal sınıflar ve gruplar arasındaki farklar, alışkanlıkları, kişisel iletişimleri, değerleri, kültürleri, ekonomik özellikleri ve satın alma tercihlerini belirlemektedir (Ulu, 2011: 40). Sınıf farklılıkları ve gelir dağılımının yarattığı sosyolojik etkiler spor üzerinde de etkilidir. İngiltere’de polo sporu aristokrat sınıfın yetkinliğinde değerlendirilirken aynı durum Türkiye’de golf üzerinde geliri yüksek kesimlere atfedilerek söylenmektedir (Katırcı, 2012: 40).

Spor organizasyonları toplumların karakteristik özelliklerini taşır. Bu sebeple o toplumdaki manevi unsurlar, kültür etkileşimleri, sembol ve inançlar sportif olaya katılımı etkilemektedir (Katırcı, 2012: 40). Spor kültürü spora ilişkin her türlü olumlu-olumsuz; maddi-manevi değeri, ürünü ve davranışı belirtir. Türkiye’de spor kültürüne ilişkin çoğunlukla bağlı bulunulan kültür ve gelişmişliğin futbol branşı üzerinde kişileri birleştirdiği görülmektedir (Kaplan ve Akkaya, 2014: 116-117).

Kişinin günlük ve haftalık zaman yönetimi, fiziki ve sosyal çevre spor tüketicisinin durumsal faktörlerini hazırlamaktadır.

Batılı toplumlarda zaman yönetimi önemli bir olgudur. Bu sebeple spor olaylarının gerçekleştiği komplekslerin kapasite sınırlaması olması ve bu komplekslere ulaşım sağlanmasındaki zaman faktörü, medyanın önemini son yıllarda daha da pekiştirmiştir (Katırcı, 2012: 41).

Kişinin spora katılım sürecinde diğer insanlar ile ilişkileri, fikrine ve kararlarına güvendiği insanlara danışması ve bu konuda destek görmesi ya da görmemesi sportif olayı doğrudan etkilemektedir. Türkiye’de son dönemde fiziki ve sosyal çevre özellikle kadınlar üzerinde pilates sporu ile desteklendiğinden tüketici bu spora ilişkin olumlu bakış açısı geliştirmektedir (Şimşek ve Katırcı, 2011: 58-70).

3.1.2.2. Türkiye’de Spor Üreticisi

Türkiye’de spor tesisleşme ve hizmet olarak kamusal bir niteliğe sahipken, piyasa açısından arz ve talep dengesiyle özel sektörün dikkatini çekmektedir. Hali hazırda sporun ülkemizde sosyal, ekonomik ve kültürel gelişmişlik düzeyi özel yatırımcılar tarafından yeterli görülmemektedir. Bu sebeple sporun ihtiyaç duyduğu

hizmet tedariki büyük ölçüde devlet eliyle sağlanmaktadır. Merkezi ve yerel idareler bu hizmetleri yürütürken çoğu zaman etkinsizlik sergilemekte ve mali kaynak arayışına girmektedir (Devecioğlu, 2005: 7-8).

Spor dalları içerisinde özellikle en çok ilgiyi çeken futbol olması nedeni ile futbol kulüpleri medya kuruluşları tarafından satın alınmak istenmekte ya da en azından bu kulüplerin hissedarı olma yoluna gidilmektedir. Futbolun toplumsal gücü, aynı zamanda politik yönlendirmeye çanak tutmaktadır. Ekonomik ve sosyal açıdan bakıldığında tüm dünya da en pahalı spor ekonomisi olarak futbol göze çarpmaktadır. Türkiye’de de bu durum farklı değildir ve hem üreticiler hem ürünlerini pazarlama yoluna gitmek isteyen firmalar sponsorluklarla ve hissedarlıklarla futbol özelinde spor kulüplerine yatırım yapmaktadır (İrmiş ve Ekmekçi, 2011: 492).

Türkiye’de özellikle sermaye kesimini temsil eden üretici pozisyonu için hem marka değerini artırmak hem ürün satışından ulusal ve uluslararası düzeyde fayda sağlamak amacıyla sponsorluk sözleşmelerinin yaygın olduğundan bahsedilmektedir (Çağlar, 2006: 9).

Spor dallarına olan ilgi ve spora pasif katılanların tutumları sponsorluk piyasasını etkilemektedir. Bireysel, takım ve çeşitli yarışma ve organizasyon sponsorlukları son yüzyılda ciddi olarak artış göstermiştir. Farklı piyasa yapılarından gelen sponsorlar spor üzerinde farklı görev ve misyonlar üstlenebilmektedir. Örneğin Türk Milli Takımı teknik, ana, resmi ve resmi tedarikçiler sponsorluğu sınıflandırmasına gitmiştir. Nike teknik sponsor, Coca-Cola, Anadolu Efes Grubu, Turkcell, Mercedes Benz ve Ülker ana sponsor, İddia ve Sarar resmi sponsor, Yurtiçi Kargo, Acıbadem Hastaneler Grubu, Powerade ve Teknosa resmi tedarikçi olarak Türkiye Futbol Milli Takımı’na sponsor olmuşlardır (Altunbaş, 2007: 98).

Türkiye’de son yıllarda futbol ve basketbol milli takımlarımıza verilen sponsorluk desteği önemli boyutlardadır. Kulüp branşında ise basketbolda Anadolu Efes, Beko, Pınar Şirketler Grubu, voleybolda Eczacıbaşı, Vakıf Bank gibi şirketlerin sponsorluk faaliyetleri kulüplere ciddi yatırım imkanları tanımaktadır. Bunun yanı sıra bireysel olarak Dünya çapında mücadele eden sporculara da sponsorlar sözleşme teklif etmektedir (Çavuşoğlu, Kaya ve Sağlık, 2011: 665).

3.1.2.3. Türkiye’de Spor Ekonomisinde Emek Piyasası

Türkiye nüfus potansiyeli açısından yüzölçümüne göre ciddi bir veri oluşturmaktadır. 1990 ve 2000 sayım dönemleri arasında Türkiye’de genç nüfus (0-14 yaş) 20 milyona yaklaşmıştır. TÜİK’in 2008 yılında yaptığı nüfus projeksiyonlarına göre, Türkiye’nin nüfusu 2010 yılında 73 milyona ulaşmıştır (Ercan, 2011: 3). Şu an Türkiye’nin 2015 sonu itibariyle toplam nüfusu 78 milyon 742 bindir (TÜİK, 2016b).

Türkiye’de işgücü piyasalarına bakıldığında ve benzer gelir düzeyine sahip ülkeler ile kıyaslandığında, tarımsal istihdamın orantısız büyüklüğü, emek arzının fazlalığına karşın emek talebinin yeterli olmaması, işgücünün çoğunluğunun genç ve niteliksiz oluşu, toplam istihdam içinde ücretlilerin düşük oluşu gibi temel sorunlarla karşılaşmaktadır. 2011 yılı itibariyle istihdamın sektörel dağılımına bakıldığında ise hizmetler sektörü %48,1 ile en büyük paya sahipken, onu sırasıyla %25,5 oranı ile tarım sektörü, %19,5 ile sanayi sektörü ve %7 ile inşaat sektörü izlemektedir (Çondur ve Bölükbaş, 2014: 82-83).

Türkiye’de spor ekonomisi özelinde emek piyasalarında göze çarpan ilk durum sporculardır. Gençlik ve Spor Bakanlığı verileri esas alındığında 2002 senesinde herhangi bir spor dalında lisans çıkaran sporcu sayısı 848 bin 312 iken bu rakam 2013 yılında 4 milyon 688 bin olmuştur. 2015 yılı itibariyle futbol branşı hariç olmak üzere 3 milyon 534 bin lisanslı sporcu vardır. Futbol branşındaki işgücü sayısı toplam lisanslı sporcu sayısının neredeyse çeyreğini oluşturmaktadır. Bu işgücünün bağlı bulunduğu işveren pozisyonundaki spor kulübü sayısı ise 2015 yılı itibariyle 13 bin 756 olarak kayda geçmiştir (T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı Spor Genel Müdürlüğü, 2015).

Sporcular dışında ülkemizde sporculara idman ve teknik yardımda bulunan antrenörler, sporcular arasındaki karşılaşmaları yöneten hakemler gibi spor ekonomisinin sektörel bağlantısı bulunan emek kesimi bulunmaktadır. Türkiye’de 212 bin spor antrenörü bulunurken, 63 bin lisanslı spor hakeminin görev yaptığı tespit edilmiştir (T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı Spor Genel Müdürlüğü, 2015).

Spor üzerinde emek piyasalarının gelir sağlamadaki rolünde, Galatasaray Spor Kulübü, Didier Drogba ve Wesley Sneijder adında iki futbolcuyla sözleşme

imzalamış ve bu iki futbolcuyu ücretli personel olarak kuruma kaydetmiştir. Didier Drogba için oyuncuya iki sezon için 4 milyon Euro ödenmiştir (Galatasaray Spor Kulübü Resmi Sitesi, 2013). Wesley Sneijder içinse toplam üç buçuk sezon için 15,5 milyon euro ödeme yapılmıştır (NTV Spor İnternet Sayfası, 2013).

İzmir'deki bir amatör futbol mücadelesinde karşılaşma sırasında kalp krizi geçiren sporcuya sağlık hizmeti verebilecek teknik eleman bulunamamış ve sporcu kaldırıldığı hastanede hayatını kaybetmiştir (Eyce, 2013).

Bu verilerinden çıkarılan bilgiler ışığında, Türkiye'de yaklaşık beş milyondan fazla spor emekçisi bulunmaktadır. Bu spor emekçilerinin gelir ve kazanç elde etme durumları birbirlerinden çok farklıdır. Özellikle futbol piyasasında ücret gelirlerinde en üst ligde oynayan sporcular ile diğer liglerde mücadele veren spor emekçileri arasında eşitsizlikler olduğu görülmektedir.

3.1.2.4. Piyasalar Açısından Türkiye'de Spor Ekonomisi

Spor ekonomisinde bazı hizmet dallarında tekелci piyasalar ya da düopol piyasalar varolmaktadır. Bunun anlamı spor ekonomisinde belirli üreticiler piyasa ekonomisinin nabzını belirlemekte ve sunduğu ürünlerle bu piyasaya şekil vermektedir. Dünya spor pazarında Nike %17'lik pazar payıyla ilk sırada yer alırken, Adidas'ın pazar payı ise %12'ye karşılık gelmektedir. İki marka futbol branşında beş milyar dolarlık büyüklüğü temsil ederken, bu rakamın pazardaki karşılığı %70'e denk gelmektedir. (Milliyet Gazetesi İnternet Sitesi, 2014).

Türkiye'de de spor ekonomisinde piyasa modelleri iktisadi olarak görülmektedir. Bu çeşitlilik içerisinde monopol, monopolcü rekabet, oligopol piyasaları özellikle endüstriye yön veren mekanizmalardır.

Türkiye'de 6132 sayılı At Yarışları Hakkındaki Kanun'a baktığımızda 1.maddesinde şu şekilde belirtilmiştir:

“Ankara, İstanbul, İzmir'de ve Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı'nın belirteceği diğer yerlerde at yarışları yapmak ve bu yarışlar üzerinde memleketin neresinde olursa olsun müşterek bahisler tertip etmek hak ve selahiyeti adı geçen Bakanlığa aittir.”

Bakanlık ilgili Kanunun 5. maddesine göre şu düzenlemeyi uygun görmüştür:

“Tarım Vekaletinin birinci maddede yazılı hak ve yetkileri at yetiştirme ve ıslahını teşvik gayesi ile kurulmuş ve amme menfaatine çalıştığı usulen onanmış derneklerden uygun görülecek bir veya bir kaçına muayyen şartlarla ve 30 seneyi geçmemek üzere Tarım Vekaletinin teklifi ve İcra Vekilleri Heyetinin kararı ile devredilebilir. Devredilen hak ve yetkiler derneğin kanun, nizamname veya anlaşma hükümlerine riayet etmemesi halinde müddet dolmadan önce geri alınabileceği gibimüddetini dolduran derneğe aynı hak ve yetkilerin yine bu madde hükümleri dairesinde yeniden verilmesi caizdir. Tarım Vekaleti bu derneğin bilimum muamelat, kayıt ve hesabatını her zaman teftiş ve murakabe etmeye, direktifler vermeye yetkilidir. Derneğin statüsünde yazılı murakıplardan ayrı olarak Vekalet kendi memurlarından uygun gördüklerini murakıplıkla vazifelendirebilir.”

At yarışlarını düzenleme, tertip etme ve gelir elde bir tekel mahiyetinde monopol piyasa yapısı içinde gözlemlenmektedir. 6 Ocak 2017 tarihli 680 numaralı Kanun Hükmünde Kararname’nin 77. maddesine göre at yarışlarıyla ilgili düzenleme, yarış tertip etme, lisans hakkı alma, müşterek bahis düzenleme hakları ve Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığına ilişkin at yarışlarıyla ilgili tüm mal varlıkları 01.01.2018 tarihinden itibaren 49 yıllığına Türkiye Varlık Fonu Anonim Şirketi’ne devredilmiştir (Resmi Gazete, 2017).

TFF, Süper Lig Kulüpleri Vakfı veyayıcı kuruluş süper lig kulüplerine havuz sistemi üzerinden belirli ödemeler yapılması hususunda sözleşmeyle taraftır. TFF ihale usulü ile karşılaşmaların televizyon yayını için yayıncı kuruluşlarla anlaşmaktadır. Futbol kulüpleri çoğu zaman bu ihalelerden en fazla payı alabilmek için TFF Genel Kurul seçimlerindeki oy potansiyelleri üzerinden TFF Kurulları’na baskı kurabilmektedir. Kulüplerin hem yayıncı kuruluşlarla hem TFF ile olan ilişkileri bir kartel ve gizli anlaşma niteliği taşıyabilmektedir (Kaytancı, 2013: 95).

Arzı kontrol eden monopolcü piyasa fiyatını kişisel özellikler sebebiyle farklılaştırabilir. Bundan dolayı bir toplumda zengin ve fakir, memur ve tacir, işçi ve işveren mutlaka vardır. Aynı şekilde toplumda kadın ve erkek, evli ve bekar, çocuklu ya da çocuksuz aileler olabilmektedir. Bu gibi sebepler dolayısıyla monopolcü malı üzerinde özellikle farklı gelir unsurları dolayısıyla fiyat farklılaştırması yapabilir. Bir futbol kulübü seyircileri üzerinden fiyat farklılaştırması kolaylıkla yapabilir. Aynı

bileti kadın ve erkeklere, yaşlılara, çocuklara, engellilere ve yetişkinlere farklı fiyattan satabilir. Galatasaray Spor Kulübü aile bileti uygulaması ile dört kişilik aile biletinin fiyatını basketbol takımının maçları için kampanyalı olarak satışa sunmuştur. Avrupa maçlarında 55 TL ve lig maçlarında 30 TL fiyatını uygulamaktadır (Galatasaray Spor Kulübü Resmi Sitesi, 2015).

Yine arzı elinde bulunduran monopol fiyat farklılaştırılmasını kullanım ya da tüketim miktarına göre belirleyebilir. Bu tarz bir fiyat farklılaştırılması daha çok ürünün mahiyetinden doğmaktadır. Bu ürünü ne zaman kullandığı hangi alanda kullandığı önem arz eder. Galatasaray Spor Kulübü bilet kampanyasıyla ilgili olarak bir bilet ile iki maç izleme uygulamasını koymuştur. Alınan bir bilet ile hem erkek hemde kadın basketbol takımlarının karşılaşmalarını izleme imkanı seyircilere tanınmıştır (Galatasaray Spor Kulübü Resmi Sitesi, 2015).

Bazende monopolcü fiyat farklılaştırmasını ürünün satışı sırasında tüketici üzerindeki beklentilerden yola çıkarak sağlar. Örneğin bir spor kulübü bilet satarken bu bilet stadın ya da salonun her tarafı için aynı fiyattan satılmaz. Açık tribün, kapalı tribün, kale arkası gibi yerlerde bilet fiyatları farklılaşmaktadır. Tüketiciler bir ürün için farklı fedakarlık düzeyleri sunabilirler. Bu sebeple bazı tüketiciler tribünde otururken kişiye özel bir haneden karşılaşmayı takip etmek isteyebilmektedir. İşte bu localarında fiyat farklılaştırılması dolayısıyla satışı sağlanmaktadır. Fenerbahçe SK bilet farklılaştırmasına ilişkin düzenlemeleri basketbol karşılaşması üzerinden Tablo 9’da gösterilmiştir (Futbolingo İnternet Sitesi, 2012).

Tablo 9: Fenerbahçe Spor Kulübü Basketbol Maçı Bilet Fiyatları

Karşılaşmanın Yapıldığı Yerdeki İzleme Yerlerinin Kategorileri	Fiyatlar
Açık Loca (Yemekli)	105.50 TL
Birinci Kategori	50.50 TL
İkinci Kategori	28.75 TL
Üçüncü Kategori	17.75 TL
Dördüncü Kategori	12.50 TL

Kaynak: Futbolingo, 2012 sitesindeki verilerden alınarak tarafımızca derlenmiştir.

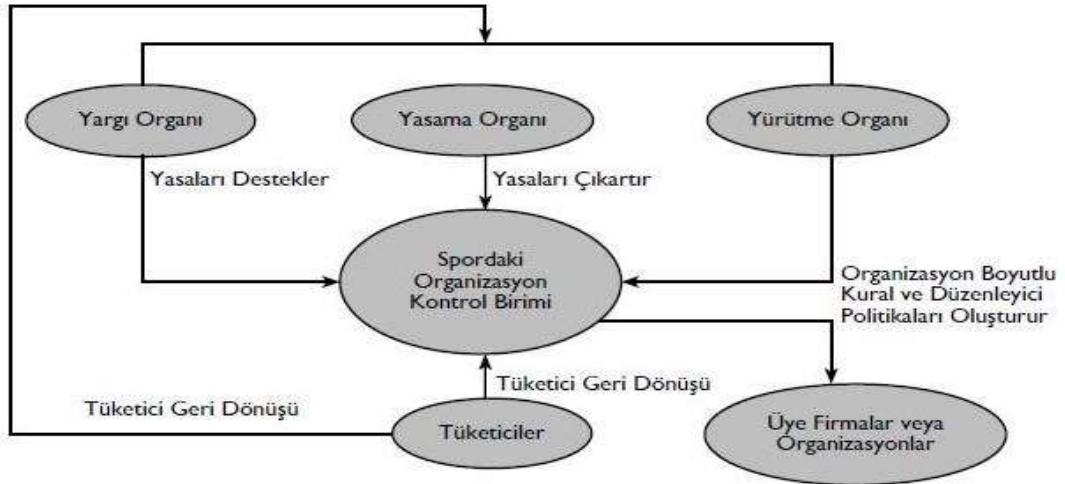
Spor ekonomisinde oligopol yapılanmalar mevcuttur En üst iki lig Futbol Süper Ligi ve Birinci lig televizyon yayın hakları lisans ihalesi, ihale şartnamesi ve

katılım miktarı açısından yalnızca birkaç belirli kuruluşun katılabileceği yapıdadır. Yapılan ihale neticesinde 2010 yılından başlamak üzere dört sezonluk Süper Lig yayın haklarını Dijital Platform İletişim Hizmetleri A.Ş. (Digiturk) 321 milyon dolarlık teklifiyle kazanmıştır. Digiturk bu konuda oligopistik yapıdadır (Kaytancı, 2013: 92).

3.1.2.5. Türkiye’de Spor Ekonomisinde Düzenleyici Kuruluşlar

Kamusal regülasyonlar spor ekonomisi özelinde Şekil 8 üzerinde özetlenmiştir. Yargı, yasama ve yürütme organı aracılığıyla devlet spor organizasyonu üzerinde etkinlik sağlamaktadır. Spor hizmet ve mallarını kullanan tüketiciler, spor ekonomisinin en önemli taraflarından biri olması sebebiyle tasarruflarında veya yatırımlarında hukuki regülasyonlara güven duymaktadır..

Şekil 8: Spor Ekonomisinde Karar Birimleri

Kaynak: Katırcı, 2012: 171

Türkiye’de sporun sağlıklı bir şekilde yürütülmesi, çeşitli politikalarla teşvik edilmesi veya yatırımlarla sürdürülebilirliğinin sağlanması düzenleyici kuruluşların varlığı ile mümkündür. Bu kuruluşlar Türkiye’de kamu kesiminin öncülüğünde teşkilatlanmış olsa da son yıllarda bağımsız idari otoriteler olarak örgütlenen spor federasyonlarının atılımları görülmektedir

3.1.2.5.1. Gençlik ve Spor Bakanlığı

Türkiye’de spor ekonomisine ilişkin kamusal düzenlemeler kuvvetler ayrılığı ilkesinin en önemli iki erkinin çalışma alanını oluşturmaktadır. Bu erkler yasama ve yürütme organlarıdır.

1982 tarihli Anayasa’nın 59. maddesinde: ”Devlet, her yaştaki Türk vatandaşlarının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirleri alır, sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder. Devlet başarılı sporcuyu korur,” denmektedir. Bu maddeyle devletin özellikle spor altyapısına doğrudan yatırım yapması gerektiğini ve bu yatırımlarını sübvansiyonlarla finanse etmesi sonucu çıkmaktadır (Küçükgüngör, 2001: 138-142).

Türkiye’de kamusal regülasyonları spor ekonomisi içerisinde doğrudan uygulayan ve idare hukuku kapsamında yürüten en önemli organların başında Türkiye Cumhuriyeti Gençlik ve Spor Bakanlığı gelmektedir. 08.06.2011 tarihli 638 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Bakanlığın başlıca görevleri şu şekilde düzenlenmiştir:

- “Gençliğin kişisel ve sosyal gelişimini destekleyici politikaları tespit etmek, farklı genç gruplarının ihtiyaçlarını da dikkate alarak gençlerin kendi potansiyellerini gerçekleştirebilmelerine imkân sağlamak, karar alma ve uygulama süreçleri ile sosyal hayatın her alanına etkili katılımını sağlayıcı öneriler geliştirmek ve bu doğrultuda faaliyetler yürütmek, ilgili kurumların gençliği ilgilendiren hizmetlerinde koordinasyon ve iş birliğini sağlamak,
- Gençliğin ihtiyaçları ile gençliğe sunulan hizmet ve imkânlar konusunda inceleme ve araştırmalar yapmak ve öneriler geliştirmek, gençlik alanında bilgilendirme, rehberlik ve danışmanlık yapmak,
- Gençlik çalışma ve projelerine ilişkin usul ve esasları belirlemek,
- Gençlik çalışma ve projeleri yapmak, bu çalışma ve projeleri desteklemek, bunların uygulama ve sonuçlarını denetlemek,
- Spor faaliyetlerinin plan ve program dâhilinde ve mevzuata uygun bir şekilde yürütülmesini gözetmek, gelişmesini veyaygınlaşmasını teşvik edici tedbirler almak,

- *Spor alanında uygulanacak politikaları tespit etmek ve uluslararası kuralların ve talimatların uygulanmasını temin etmektir”.*

Gençlik ve Spor Bakanlığı, kamusal regülasyonları uygulama aşamasında kurumsallık yapısını teşkilatlandırarak idareye tanınan yetkinin dağıtılmış bir şekilde olduğunu Şekil 9’da görülmektedir.

Şekil 9: T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı Teşkilat Şeması

Kaynak: <http://www.gsb.gov.tr/Sayfalar/35/10/teskilat-semasi.aspx> sitesinden alınarak tarafımızca derlenmiştir. (Erişim Tarihi: 04.12.2015)

Özellikle bakana bağlı olarak çalışan kuruluşlar spor ekonomisi üzerinde ülkemizde etkinlik göstermektedir. 2015 dönemi içerisinde T.C. Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü’nün devlet bütçesiyle ilgili verilerine dayanarak ilişkili kuruluşların merkezi bütçeden aldıkları finansmanlar Tablo 10’da gösterilmiştir.

Tablo 10’daki veriler baz alındığında Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğü 4 milyar 35 milyon TL ile en yüksek harcamayı yapan birinci idare konumunda yer almaktadır. Bu müessesenin harcamalarının önemli bir kısmı öğrenim kredisi, burslar, beslenme yardımı ve yurt kira giderlerinden oluşmaktadır. (T.C. Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, 2015b: 38)

Tablo 10: T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı, Spor Genel Müdürlüğü ve Yükseköğretim Kredi ve Yurtlar Kurumu 2014-2015 (Ocak-Haziran) Harcama Bütçesi (TL)

	2014 Ocak- Haziran	2015 Ocak- Haziran	Artış Oranı
Gençlik ve Spor Bakanlığı	2.541.384	3.391.049	%33.4
Spor Genel Müdürlüğü	500.713	661.795	%32.2
Yüksek Öğretim Kredi ve Yurtlar Kurumu	3.280.860	4.035.243	%23

Kaynak: <http://www.bumko.gov.tr/Eklenti/9371,2015-yili-merkezi-yonetim-butce-gerceklesmeleri-ve-bekl-.pdf?0> sitesindeki verilerden tarafımızca derlenmiştir. (Erişim tarihi: 15.01.2016)

Kamusal regülasyonların uygulanmasında harcamaların finansmanı önem arz etmektedir. Tablo 10 incelendiğinde Bakanlık gelirlerinin artmasıyla birlikte paralelinde bağlı kuruluşlarında gelirlerinde önemli oranda artışlar gözlenmektedir. Spor ekonomisi içerisinde kamusal alanda Türkiye’de artış olduğu söylenebilmektedir.

3.1.2.5.2. Diğer Kamu Kurum ve Kuruluşları

Yerel idareler, spor federasyonları, spor kulüpleri, eğitim ve öğretim kurumları ve sivil toplum kuruluşları spor alanındaki önemli kuruluşlardır.

Bölgesel örgütlenmelere sahip olan ve yerel hizmetlerin sağlanmasında en önemli fonksiyona haiz olan belediyeler spor ekonomisinde önemlidir.

13.07.2005 tarihli ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu’nun 7’nci maddesine göre; “büyükşehir belediyesinin görev, yetki ve sorumlulukları arasında spor, dinlenme, eğlence ve benzeri yerler yapmak, yaptırmak, işletmek veya işletletmek, gerektiğinde amatör spor kulüplerine nakdi yardım yapmak, malzeme vermek ve gerekli desteği sağlamak, amatör takımlar arasında spor karşılaşmaları düzenlemek, yurt içi ve yurt dışı karşılaşmalarda üstün başarı gösteren veya derece alan sporculara, teknik yönetici, antrenör ve öğrencilere belediye meclis kararıyla

ödül vermek” olarak tanımlanmıştır. Aynı maddede ilçe ve ilk derece belediyelere spor yerleri ve park yapmak görevleri adledilmiştir.

13.07.2005 tarihli ve 5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 14’üncü maddesinde, belediyenin görev ve sorumlulukları ile ilgili olarak, gençlik ve spora destek verilmesi gerektiği, sporu teşvik etmek amacıyla gençlere spor malzemesi verip, amatör spor kulüplerine ayni ve nakdi yardım yapar ve gerekli her türlü desteği sağlayarak, her türlü amatör karşılaşmaları düzenler, üstün başarı gösteren veya derece alan öğrenci, sporcu, teknik yönetici ve antrenörlere belediye meclisi kararıyla ödül verebilir, denmektedir.

5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu’nun 14’üncü maddesinde “*sporu teşvik amacıyla yapılan nakdi yardımların, bir önceki yıl genel bütçe vergi gelirlerinden belediyeleri için tahakkuk eden miktarın; büyükşehir belediyeleri için binde yedisini, diğer belediyeler için binde on ikisini geçemez*” diyerek sınırlama getirilmiştir.

1593 sayılı Umumi Hıfız ve Hüsnü Kanunu 168’inci maddesi; “*her şehir ve kasaba belediyeleri o şehir ve kasabanın vüs’at ve nüfusunun adedine göre icap eden büyüklükte küçük çocukların temiz hava almasına mahsus bir veya mütaaddit bahçeler ve spor meydanları vücade getirmeğe mecburdurlar*” diyerek belediyelere spor anlamında bir misyon yüklemiştir.

Yerel yönetimler özellikle spor altyapısını sağlayan tesis, saha, teknik alet ve ekipman ve bu altyapının tasarlanması, yönetilmesi ve gerektiğinde kaynak aktarılması açısından önemlidir. Seçmenlerin oyları sonucuyla seçilen yerel yönetimler ülkemizde bölgesel spor ekonomisini kalkındırmada ve teşvik etmede bir merciidir (Zengin ve Öztaş, 2008: 67-70).

Türkiye’de özellikle 2000’li yıllardan itibaren gerek mevzuatlarca gerek uygulamaya dönük yerel idarelere spor konusunda daha fazla yetki ve sorumluluk verilmiştir. Yerel idarelerin bağlı bulundukları coğrafyanın yapısına hakim olması, halkın istek ve zevklerini gözetebilmesi, üretim aşamalarının denetimini sağlanması bu yetkilerin devrinin başlıca sebebidir. Ancak Kalkınma Bakanlığı tarafından yapılan araştırmalarda yerel yönetimler kaynak kullanımı veya yatırımlarını daha çok futbol branşı üzerine yaptıklarından diğer spor dallarının gelişimi sekteye uğramıştır (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014: 9).

5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu'nun 17'inci maddesine göre *“büyükşehir ve ilçe belediye başkanları profesyonel spor kul pleriinin başkanlığını yapamaz ve yönetiminde bulunamaz”*. Kanunda büyükşehir belediye başkanı ve belediye başkanlarının, profesyonel spor kul pleriinin başkanı ve yöneticisi olma yasağı bulunmakla birlikte spor kulüplerinde belediye üzerinden gelir akışının sağlanması ve spor kul pleriinin sportif başarı için finansal kaynağı muhtaç olması sebebiyle belediye başkan yardımcıları ya da belediye başkanına yakın kişilerin kulüp başkanı yapılmasına devam edilmektedir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014: 9-10).

3.1.2.5.3. Türkiye’de Spor Federasyonları

Spor üzerinde en önemli otoritelerden biri spor federasyonlarıdır. Spor federasyonları niteliğı itibariyle devlet kurumlarının doğırudan düzenlemek istemediğı görev ve sorumlulukları yürütmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 59. maddesi: *“Spor federasyonlarının spor faaliyetlerinin yönetimine ve disiplinine ilişkin kararlarına karşı ancak zorunlu tahkim yoluna başvurulabilir. Tahkim kurulu kararları kesin olup bu kararlara karşı hiçbir yargı merciine başvurulamaz”*, hususıyla bağımsız ve özerk nitelikte kurulacak olan spor federasyonlarının örgütlenmelerinin ne derece kurumsal yapıda olması gerektiğıne vurgu yapılmıştır. Bu sebeple spor federasyonlarının spor hukuku çerçevesince verecekleri kararlarda bu federasyonların tahkim kurullarının son aşama olduğı ve verilen kararlara ilgili ne özel hukuku temsil eden adli yargı ne de kamu hukukunun temsilcisi idari yargı organlarına başvuru yolu kapatılmıştır (K   k ng r, 2001: 138-142).

Ülkemizde branşları dahilinde spor federasyonları kurulmuştur. Lakin engelli kişilerin sportif etkinliklerine ilişkin düzenleyici kurum olarak Türkiye Bedensel Engelliler Spor Federasyonu görev yapmaktadır. Ayrı ayrı örgütlenen futbol, basketbol, yüzme, atletizm, halter gibi branşları bünyesinde barındırdığı gibi diğ r resmi federasyonlarla da iş birliğı yapmaktadır (Türkiye Bedensel Engelliler Spor Federasyonu, 2016).

Hukuken Türkiye’de spor federasyonları özerk yapıda olsa bile finansman için Spor Genel Müdürlüğü’ne bağımlı olmaları, bu federasyonların yönetim ve uygulamalarında özerk karar alabilmelerine gölge düşürebilmektedir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014: 1).

3.1.2.5.3.1. Türkiye Futbol Federasyonu

Türkiye’de federasyonların bu yapısına göz attığımızda en önemli sektör olan futbol ekonomisinin ulusal otoritesi 5894 sayılı Türkiye Futbol Federasyonu’nun Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanun’un 3. maddesi şu hususları söylemektedir:

“ TFF’nin görevleri şunlardır:

- Türkiye’deki her türlü futbol faaliyetini yürütmek, düzenlemek ve denetlemek.
- Futbolun gelişmesini ve yurt sathına yayılmasını sağlamak.
- FIFA ve UEFA’nın yetkili organları tarafından konulan kuralların gereği gibi uygulanmasını sağlamak, ulusal talimatlar hazırlamak ve Türkiye’yi futbol ile ilgili konularda yurt dışında temsil etmek.
- Yurt içi ve yurt dışı futbol faaliyetleri için plan, program, benzeri her türlü düzenlemeyi ve anlaşmayı yapmak ve başarılı sonuçlar sağlanması için gerekli tedbirleri almak.
- Her düzeyde karşılaşmalar düzenlemek ve milli takımlar ile kulüp takımlarının uluslararası karşılaşmalara katılması ve mücadele edebilmesi için gerekli tedbirleri almak.
- Fair Play kurallarına uygun olarak bağlılık, dürüstlük ve sportmenlik prensiplerini gözetmek.
- Üyelerinin, kulüplerin, futbolcuların, hakemlerin, yöneticilerin, teknik direktör ve antrenörlerin, sağlık personelleri, futbolcu temsilcileri ve karşılaşma organizatörleri ile diğer tüm ilgililerin FIFA, UEFA ve TFF tarafından konulan Statü, talimat ve düzenlemeleri ile bunların yetkili kurulları tarafından verilen kararlara uymalarını sağlamak.
- Şiddet, şike, teşvik primi, ırkçılık, doping ve her türlü ayrımcılıkla mücadele etmek.

- Futbolu geliştirmek amacıyla; amatör futbol spor kulüp ve federasyonları ile bünyesinde futbol branşı bulunan engelliler spor federasyonlarına her türlü ayni ve nakdi yardımda bulunmak.

TFF'nin teşkilat, görev ve yetkileri, teşkilatın çalışma usul ve esasları, oluşturulacak diğer kurul ve birimler, merkez, yurt içi ve yurt dışı teşkilat birimlerinin görevleri ile bu Kanunun uygulanmasına dair diğer hususlar; TFF'nin üyesi bulunduğu FIFA ve UEFA kurallarına uygun olarak, Genel Kurulun yapacağı ve Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girecek TFF Statüsü ile Yönetim Kurulunun yapacağı ve aksi kararlaştırılmadığı sürece TFF'nin resmi internet sitesinde yayımlandığı gün yürürlüğe girecek talimatlarla belirlenir."

Bu yasal dayanak üzerine TFF yönetimi görevlerini ekonominin uygun koşullarına göre yapmaktadır. Kurumsallaşmaya özen göstermeye dikkat eden yapılardan biri olan TFF bu kapsamda dönem bilançolarını hazırlamakta, denetim kurulu ve bağımsız mali denetim firmaları üzerinden teftişe tabi tutmaktadır.

Tablo 11: TFF 2012-2014 Dönemleri Arası Gelir Kalemleri ve Tutarları

	01.06.2013- 31.05.2014	01.06.2012- 31.05.2013
Eğitim gelirleri	4.049.025	4.355.729
Milli takımlar gelirleri	15.884.049	21.112.059
Profesyonel futbol gelirleri	183.581.005	152.351.466
Amatör futbol gelirleri	17.088.796	17.013.965
UEFA ve FIFA gelirleri	19.016.420	13.841.317
Sponsorluk gelirleri	60.674.355	40.959.444
Cari gelirler	18.146.904	9.899.163
Gelirler Toplamı	318.440.554	259.533.143

Kaynak: Türkiye Futbol Federasyonu Resmi Sitesi, 2017 verilerinden tarafımızca derlenmiştir. (Türk Lirası üzerinden)

Federasyonunun bu gelir kalemlerine bakıldığında özellikle profesyonel futbol gelirleri denilen kısım ciddi bir ağırlık sergilemektedir. Bu kaleme baktığımızda profesyonel futbol gelirleri başlığı altında aşağıdaki gelir unsurları vardır (Akşar, 2005: 15):

- Liglerin isim ve logo haklarından gelenler,
- Profesyonel karşılaşma hasılat gelirleri,
- Liglere başvuru harç ve para cezaları,
- Altyapı fonu,
- Naklen yayın gelirleri,
- Tescil, vize, aidat, işlem geliri,
- Satış gelirleri,
- Renk ve isim değişikliği gelirleri,
- Kurs aidatları,
- Hakem, gözlemci, temsilci vize ücretleri,
- Yayın ve kitap satışları,
- Sınav harçları,
- UEFA kulüp lisans gelirleri.

Bu gelir kalemleri içerisinde özellikle naklen yayın gelirleri TFF'nin mali yapısına önemli katkı yapmaktadır. Aynı zamanda pazarlanabilir yapıya sahip olan reklam, sponsorluk, isim hakkı gibi ekonomik varlık doğurabilecek kaynaklara sahip olan federasyon bu kaynaklar sayesinde ciddi tutarlar kazanmaktadır.

Tablo 12: TFF 2012-2014 Dönemleri Arası Gider Kalemleri ve Tutarları

	01.06.2013- 31.05.2014	01.06.2012- 31.05.2013
Eğitim giderleri	14.997.482	13.880.656
Milli takımlar giderleri	49.524.925	33.712.898
Profesyonel futbol giderleri	74.049.107	58.353.98
Amatör futbol giderleri	35.876.554	38.203.11
UEFA ve FIFA giderleri	1.267.050	795.095
Kanunda öngörülen giderler	12.056.477	23.504.57
Ar-Ge ve proje giderleri	13.149.857	10.495.99
Cari giderler	84.464.828	39.563.19
Diğer olağan giderler	1.855.516	1.853.559

Giderler Toplamı	287.241.796	220.363.073
-------------------------	--------------------	--------------------

Kaynak: Türkiye Futbol Federasyonu Resmi Sitesi, 2017 verilerinden tarafımızca derlenmiştir. (Türk Lirası üzerinden)

Bütçenin hizmet ve harcama yapısı iyi düzenlemek, harcamalarda öncelikleri ve öncelik sıralamasını iyi belirlemek, harcamaları en ekonomik biçimde yapmak ve tasarrufa azami özen göstermek önem taşımaktadır (Tüğen, 2012: 2). Bu süreçte dönem bazında incelediğimizde 2013-2014 dönemleri arasında 31.198.758 TL, 2012-2013 döneminde 39.170.070 TL bütçe fazla vermiştir. Futbol ekonomisinde düzenleyici ve otoriter kurum olan federasyonun gelir ve gider kalemleri yatırıma elverişli olduğunu göstermektedir.

Özellikle bütçe üzerinde vergi, resim ve harçların ciddi olarak ağırlık gösterdiği görülebilir. Ancak futbol federasyonunun bütçesinde 5894 sayılı Türkiye Futbol Federasyonu Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanun'da 11. madde vergi muafiyeti ve federasyon alacakları ile ilgili bütçeye olumlu katkı yapacak bir norm düzenlenmiştir. 11. maddeye göre:

- *“Türkiye’de FIFA, UEFA ve TFF himayesinde gerçekleştirilen karşılaşmalar ile bu Kanun kapsamında organize edilen karşılaşmalardan elde edilecek gelirler ve TFF’nin diğer tüm gelirleri her türlü vergi, resim ve harçtan muaftır,*
- *Bu muafiyet, TFF’ye ait iktisadi işletmeleri, 31/12/1960 tarihli ve 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu ile 13/6/2006 tarihli ve 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu uyarınca yapılacak kesintileri kapsamaz,*
- *TFF tarafından bu Kanunun 15’inci maddesi gereğince verilen para cezaları kulüplerin TFF’den olan alacaklarından öncelikle mahsup edilir.”*

Tablo 13: 2014-2016 Dönemleri TFF Bütçesi Gelir Kalemleri

	2014-2015	31.05.2015	
GELİR KALEMLERİ	BÜTÇE	KESİN	2015-2016
		BÜTÇE	BÜTÇE
EĞİTİM GELİRLERİ	16.650.160	3.918.573	7.369.010
MADDİ DURAN VARLIK GELİRLERİ	200.000	0	0

MİLLÎ TAKIMLAR GELİRLERİ	33.964.125	28.475.278	28.697.921
PROF. FUTBOL GELİRLERİ	194.756.115	207.090.454	261.627.843
AMATÖR FUTBOL GELİRLERİ	17.629.233	17.093.639	17.131.326
UEFA VE FIFA GELİRLERİ	16.273.700	19.004.042	15.161.250
SPONSORLUK GELİRLERİ	61.266.886	57.011.289	69.530.271
CARİ GELİRLER	8.700.000	31.736.673	11.500.000
ÖNCEKİ DÖNEMLER GELİR FAZLASI AKTARIMI	10.000.000	10.000.000	9.000.000
TOPLAM	359.440.219	374.329.948	420.017.621

Kaynak: Türkiye Futbol Federasyonu Resmi Sitesi, 2017 verilerinden tarafımızca derlenmiştir. (Türk Lirası üzerinden)

2014-2016 tarihleri arasında bütçe gelir kalemleri arasında profesyonel futbol gelirleri denilen Spor Toto Süper Lig, 1. Lig, Spor Toto 2. ve 3. Ligler'den elde edilenler en büyük hasılatı oluşturmaktadır. Bu liglerde yer alan spor kulüpleri katılım payları, vize ücretleri, üyelik aidatları gibi gelirler Tablo 13'te %60-65'lik kısmı oluşturmaktadır.

2014-2016 tarihleri arasında spor ekonomisinin en önemli kısımlarından birini oluşturan sponsorluk faaliyetleri bütçenin %15-20'lik kısmında yer almaktadır. Bu sponsorlar ikiye ayrılmaktadır. Ana sponsorlar (Spor Toto Teşkilat Başkanlığı, Nike, Ülker, Mercedes-Benz, Coca-Cola, Turkcell, Türk Hava Yolları, Kütahya Seramik) ve Resmi Tedarikçiler (Acıbadem Sağlık Hizmetleri, Arkomen, CarrefourSA, DYÖ, Nacar Saat, Opet, Petlas, Sarar ve Teknosa) federasyona önemli destekte bulunmaktadır (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016).

Tablo 14: 2014-2016 Dönemleri TFF Bütçesi Gider Kalemleri

	2014-2015	31.05.2015	
GİDER KALEMLERİ	BÜTÇE	KESİN	2015-2016
		BÜTÇE	BÜTÇE
EĞİTİM GİDERLERİ	31.415.343	17.808.540	27.251.947
MİLLÎ TAKIMLAR GİDERLERİ	56.723.403	50.286.104	54.154.831
PROFESYONEL FUTBOL GİDERLERİ	81.330.744	88.264.549	140.303.896

AMATÖR FUTBOL GİDERLERİ	34.396.869	38.613.485	38.115.677
ENGELLİ FUTBOLU VE EĞİT.KURUM. GİDERL.	1.978.750	1.879.339	1.817.331
UEFA VE FIFA GİDERLERİ	883.150	947.480	610.550
SPONSORLUK GİDERLERİ	60.000	0	50.000
AR-GE VE PROJE GİDERLERİ	23.667.556	13.195.429	32.136.835
CARİ GİDERLER	37.544.236	44.177.211	46.455.679
FON GİDERLERİ	200.000	264.255	200.000
KANUNLA ÖNGÖRÜLEN GİDERLER	15.846.000	10.836.943	20.960.000
DURAN VARLIKLAR	75.394.168	37.540.782	57.960.875
TOPLAM	359.440.219	303.814.117	420.017.621

Kaynak: Türkiye Futbol Federasyonu Resmi Sitesi, 2017 verilerinden tarafımızca derlenmiştir. (Türk Lirası üzerinden)

Futbol Federasyonu 2013 yılında başladığı ve 2014 senesinde bitirdiği Hasan Doğan Kamp ve Eğitim Merkezi Projesi ile bütçesinde yaklaşık 14 milyon lira tasarruf etmiştir (Türkiye Futbol Federasyonu, 2013).

2014-2016 gelir ve gider bütçesinde mukayese yapıldığında profesyonel futbol gelirleri giderlere nazaran en karlı hususu oluşturmaktadır. Bununla birlikte sponsorluk giderleri bütçede neredeyse oluşmamakta ama diğer taraftan gelirleri ise federasyonun yatırım ve projelerine önemli destek olduğu sonucu çıkmaktadır.

Türkiye Futbol Federasyonu 3 Temmuz 2011 tarihli Sporda Şike davası neticesinde onyed i futbol kulübünü Profesyonel Futbol Disiplin Kurulu'na sevk etmiştir. Bu kulüplerden en fazla Fenerbahçe Spor Kulübü ondokuz karşılaşma ile yargılanmıştır. Ancak onyed i kulübün tamamı PFDK tarafından suçsuz bulunmuştur. TFF ve PFDK spor kulüpleri yerine ihlallere sebebiyet veren yöneticilere ceza vermiştir (Wikipedia İnternet Sitesi, 2014).

3.1.2.5.3.2. Türkiye Basketbol Federasyonu

Ülkemizde voleybol ve hentbol branşları ile yönetilen basketbol, dünya da gelişiminin hızla artması ve trend hale gelmesi neticesinde 1959 yılında ayrı olarak Türkiye Basketbol Federasyonu adı altında bir yönetime geçmiştir. Otuzüç yıl

boyunca devlet tarafından atamayla yönetilen federasyon, 1992 yılında ilk seçimini yapmış ve seçimle kurullarını belirlemiştir. Tam özerkliğe ise 2005 yılında kavuşan federasyon bağımsız idari otorite haline gelmiştir (Türkiye Basketbol Federasyonu Resmi Sitesi, 2016).

1 Ekim 2014 tarihli 29236 mükerrer sayılı Resmi Gazete yayınında Türkiye Basketbol Federasyonu ana statüyü ilan etmiştir. Bu statüye göre; federasyonun amaç, yetki, kapsam, dayanak, teşkilat yapısı, kurullar ve belkide en önemli kavramların başında gelen mali özerklik yapısı açıklığa kavuşturulmuştur.

Türkiye Basketbol Federasyonu eski başkanlarından Turgay Demirel 2012 yılı itibariyle ülke içindeki basketbol yönetiminde federasyonun yaklaşık spor kulüpleriyle birlikte 250 milyon dolarlık bir varlığı yönettiğini beyan etmiştir. Bu varlığın 150 milyon dolarlık kısmını basketbolun en üst ligi olan Beko Basketbol Ligi'nin (Şimdiki adı Spor Toto Basketbol Ligi) oluşturduğunu söylemektedir (Eren, 2012).

Türkiye Basketbol Federasyonu Tablo 16'dan da görüleceği üzere bütçesinde özellikle sponsorluk gelirlerini pazarlama başlığı altında gelir kalemi olarak kullanmaktadır. Federasyona ana sponsor olan kurum ve kuruluşlar şu şekilde belirtilmiştir (Türkiye Basketbol Federasyonu Resmi Sitesi, 2016):

- Adidas,
- Garanti,
- Turkcell,
- Türk Hava Yolları,
- Acıbadem Hastaneleri,
- Bilyoner Bahis Şirketi,
- Mercedes-Benz,
- Molten Spor Giyim,
- Spor Toto Teşkilat Başkanlığı,
- GNC ,
- Sarar,
- Pınar Şirketler Grubu.

Türkiye Basketbol Federasyonu’nun 2014 yılı gelir ve gider bütçesi 43.766.844 TL olarak, 2015 yılı gelir ve gider bütçesi 99.013.514 TL olarak tespit edilmiştir (Türkiye Basketbol Federasyonu Resmi Sitesi, 2016).

Tablo 15: Türkiye Basketbol Federasyonu 2016 Yılı Bütçesi

GELİRLER	Türk Lirası	GİDERLER	Türk Lirası
Milli Takımlar	11.692.664	Genel Yönetim	8.766.827
12 Dev Adam Projesi	1.377.200	Milli Takım	14.342.880
Ligler	44.443.843	Ligler	37.584.337
- Pazarlama	30.330.000	- Pazarlama	24.164.000
Ulusal Organizasyonlar	1.039.500	Ulusal Organizasyonlar	1.958.748
Uluslararası Organizasyonlar	825.000	Uluslararası Organizasyonlar	1.931.930
Alt Yapı	41.250	Kurullar	825.224
Kurullar	660.000	Tesis/İşletim	10.587.624
Kamu Katkısı	14.150.000	Eğitim/Altyapı	5.373.298
Tesis/İşletim	7.041.529	Toplam	81.468.986
Diğer	198.000		
Toplam	81.468.986		

Kaynak: Türkiye Basketbol Federasyonu Resmi Sitesi, 2016 sitesindeki verilerden alınarak tarafımızca derlenmiştir.

Tablo 15’te incelediğimizde Federasyonun mali durumunun özellikle gelir kaleminde kamu desteğinin %17 civarında olduğu görülmektedir. Deregülasyon politikası neticesinde devlet en etkin spor regülasyonlarının uygulanması için özerk yapıdaki federasyonlara mali katkıda bulunmaktadır.

Tablo.. federasyonun en yüksek tutarlarını oluşturan ve her iki tarafta yer alan pazarlama mevzusu önemlidir. Sponsorlar aracılığı ile elde edilen gelir, yine federasyon tarafından lig organizasyonlarında harcanmaktadır.

3.1.2.5.3.3. Diğer Federasyonlar

Türkiye’de futbol ve basketbol üzerine olan bağımsız idari örgütlerin hem ekonomik hem de idari olarak özerkliği diğer federasyonlardan daha büyük miktarda olduğu kuşkusuz tartışılmazdır. Bu suretle futbol ve basketbol branşları dışında ülkemizde hukuki ve idari gelişim süreçleri gelişmekte olan yüzme, atletizm ve voleybol federasyonlarına yer verilmiştir.

Yüzme branşı ülkemizde yelken ve kürekle birlikte uzun yıllar boyunca birarada yönetilmiştir. Gençlik ve Spor Bakanlığı bu konuda düzenleme yaparak 1932 yılında kurulan Su Sporları Federasyonu’nu ayırmış ve 21/09/2006 tarihli 26296 sayılı Resmi Gazete kararı ile Türkiye Yüzme Federasyonu mali açıdan tam özerkliğe kavuşarak bağımsız idari otorite vasfını almıştır (Güner, 2007: 24).

2016 yılı Türkiye Yüzme Federasyonu bütçesinde gelir ve gider hanesi denk bütçe yöntemi kullanılarak 16.150.000 TL olarak belirlenmiştir. En çok gelir getiren kalem ise Spor Toto Teşkilat Başkanlığı’ndan 8.700.000 TL olarak görülmüştür. Gider hanesinde ise federasyonun yurtdışı giderleri 5.000.000 TL olarak ilgili kuruluşlar tarafından düzenlenmiştir (Türkiye Yüzme Federasyonu, 2016: 21).

Türkiye’de atletizm faaliyetleri Osmanlı Devleti döneminde başlamış olmakla birlikte Türkiye Cumhuriyeti’nde Atletizm Federasyonu’nun 1924’te Uluslararası Atletizm Federasyonları Birliği’ne (IAAF) üye olmasıyla resmîyet kazanmıştır. Yine 1924’te Paris’te düzenlenen olimpiyat oyunlarına ilk kez Türkiye’den dört atlet katılmıştır. Atletizm Federasyonu 2012’de İstanbul’da Dünya Salon Atletizm Şampiyonası’nı organize etmiştir (Türkiye Atletizm Federasyonu, 2015).

Türkiye Atletizm Federasyonu 2006 yılında deregülasyon sürecine girmiş ve diğer otuz yedi federasyonla birlikte özerkliğini kazanmıştır. (Hürriyet Gazetesi, 2006) TAF, 2014 yılında gerçekleştirdiği mali genel kurul ile 2015 ve 2016 yılı bütçelerini belirlemiştir. Buna göre 2015 yılı için 26.800.000 TL, 2016 yılı için 29.500.000 TL tutarında denk bütçeler oluşturulmuştur (Türkiye Atletizm Federasyonu, 2014).

22.04.2014 tarihli 28960 sayılı Resmi Gazete yayınıyla Türkiye Voleybol Federasyonu Ana Statüsü’nde, federasyonun özerk oluşundan bahsedilmektedir. Türkiye Voleybol Federasyonu 1958 tarihine kurulmuş olup, vizyonu ve misyonuyla kurumsallaşmış yapısı ve nitelikli personeli ile Türk Voleybolu’nun önümüzdeki beş

yıl içinde Avrupa’da ilk beş, Dünya’da ilk on ülke içinde kalıcı olarak yer almasını sağlamak ve Türkiye’deki tüm ulusal ve uluslararası voleybol faaliyetlerini düzenleme yetkisine sahip yegane kuruluş olduğunu vurgulamaktadır (Türkiye Voleybol Federasyonu, 2012).

Türkiye Voleybol Federasyonu bütçesini oluştururken kısa ve orta vadeli planlar çerçevesince yönetmeliklere uygun olarak tasarlamıştır. 2015 yılı için 35.200.000 TL olarak, 2016 yılı için 38.429.000 TL olarak belirtmiştir. Bu bütçeler içerisinde diğer federasyonlarla benzer olarak en çok gelir getiren kalem 2015’te 12.000.000 TL, 2016’da 13.200.000 TL ile Spor Toto Teşkilat Başkanlığı’dır. Sponsorlardan elde edilenler ise 2015’te 4.750.000 TL ve 2016’da 5.035.000 TL olarak bütçede yer almıştır (Spor Genel Müdürlüğü, 2014).

3.1.2.5.3.4. Spor Federasyonları ile Uluslararası Kuruluşların İlişkileri

Spor yönetimi hususunda yetkili federasyonlar, uluslar arası kuruluşlarla koordineli şekilde çalışmaktadırlar. Bu suretle ülke federasyonlarından bazılarının, uluslar arası kuruluşlara üyelikleri Tablo 16’da gösterilmiştir.

Tablo 16: Bazı Ulusal Federasyonların Uluslararası Kuruluşlara Üyelik Tarihleri

Spor Dalı	Federasyon Adı	Üyelik Tarihi
Futbol	Türkiye Futbol Federasyonu	FIFA, 1923 UEFA, 1962
Basketbol	Türkiye Basketbol Federasyonu	FIBA, 1936
Atletizm	Türkiye Atletizm Federasyonu	IAAF, 1924
Voleybol	Türkiye Voleybol Federasyonu	FIVB, 1948

Kaynak: Federasyonların Resmi Sitelerinden Tarafımızca derlenmiştir.

Avrupa’da olduğu gibi Türkiye’de de profesyonel futbol kulüpleri UEFA karşılaşmalarına katılabilmek için UEFA tarafından katılım lisansı almalıdır. Kulüpler bu lisansı alabilmek için ekonomik, altyapı, idari, tesisleşme ve hukuki unsurların tamamını istenilen şartlarda yerine getirmelidir. Özellikle UEFA Mali Fair-Play şartlarına bağlı olarak kulüplerin incelenmiş, denetlenmiş ve tasdiklenmiş

finansal tabloları, bilançoları ve eğer varsa ara dönem mali hesapları, spor kulüpleri ve federasyonlara vadesi geçmiş borcunun olmaması, devlete veya çalışanına vadesi geçmiş borçları olmaması gerekir (Sağlam, 2016).

Galatasaray Spor Kulübü UEFA'nın kararıyla 2012-2015 sezonları arasında finansal fair-play kriterlerine uymadığı gerekçesiyle UEFA organizasyonlarından bir yıl men cezası almıştır. UEFA bu yaptırımı yetki prensibinde düşünecek olursak, Galatasaray Spor Kulübü, TFF'ye üyedir. TFF'de UEFA'ya üye olduğundan, UEFA üst kuruluş neticesinde men kararı verebilmektedir (Galatasaray Spor Kulübü İnternet Sitesi, 2016).

Türkiye'de spor hukuku alanında bir milat oluşturan 3 Temmuz 2011 davası büyük önem taşımaktadır. Suçlamalar 2010-2011 futbol sezonunda Türkiye Süper Ligi ve Birinci Ligi'nde şike ve teşvik primi verilmesi üzerine dayandırılmıştır. Dava 2.07.2013 tarihinde mahkeme heyeti 93 sanıktan 48'ine çeşitli cezalar vermiş diğerlerine beraat kararı vermiştir (Yücel, 2014: 1-26).

Bu olaylar ışığında UEFA Disiplin Kurulu, Beşiktaş Jimlastik Kulübü'nü bir yıl, Fenerbahçe Spor Kulübü'nü iki yıl ve erteleme yapabilmesi olanaklı olarak bir yıl daha Avrupa Kupaları'ndan men etmiştir. UEFA Tahkim Kurulu, kendisine yapılan itiraz başvurusunda bu cezalardan Beşiktaş'ınkini onamış, Fenerbahçe'nin cezasını iki yıla düşürmüştür. Türk Spor Kulüpleri bu cezaları Spor Tahkim Mahkemesi'ne (CAS) temyiz etmiştir. CAS, UEFA'nın vermiş olduğu cezalar akabinde UEFA'yı haklı bularak temyizi reddetmiştir. Fenerbahçe, CAS kararlarının temyiz merci olan İsviçre Federal Mahkemesi'ne temyiz dilekçesi vermiştir. Federal Mahkeme CAS kararını onayarak dava sürecini sonlandırmıştır (Zelyurt, 2013: 1-17).

2010 yılında Türkiye'de düzenlenen FIBA Dünya Şampiyonası'nda elde edilen verilen şu şekilde incelenmiştir (Hürriyet Gazetesi İnternet Sitesi, 2009):

- Turnuvanın salon yatırımları hariç Türkiye'ye maliyeti 15-20 milyon dolar arasında olmuştur. Salonlar için de 60-70 milyon dolar yatırım yapılmıştır.
- 2010 FIBA Dünya Basketbol Şampiyonası Türkiye'nin ev sahipliğinde 28.08.2014 ile 12.10.2014 tarihleri arasında Ankara, Kayseri, İzmir ve İstanbul'da oynanmıştır.

- Dünyanın en iyi yirmi dört takımının şampiyonluk için mücadele ettiği organizasyonda seksen maç oynanmıştır. İki yüz seksen sekiz basketbolcu yer almıştır.
- Turnuva süresince otuz ile kırk bin arasında yabancı basketbolsever Türkiye'ye gelmiştir.
- Final maçının oynandığı salonun kapasitesi 15 bin kişi olarak belirlenmiştir.

FIBA, alacaklarını alamayan sporcular ve hukuki danışmanlarının talebini değerlendirerek, Türkiye Basketbol Ligi'nde faaliyet gösteren Galatasaray Odeabank, Trabzon Medical Park ve Torku Konya erkek basketbol takımları ile Fenerbahçe ve Galatasaray kadın basketbol takımlarına transfer yasağı koymuştur. Yasağın kaldırılma şartı yine FIBA tarafından alacaklı oyuncuların ödemelerinin ana para veyasal faizleriyle ödenmesi koşuluyla kaldırılacağı hükme bağlanmıştır (Milliyet Gazetesi İnternet Sitesi, 2016a).

Atletizm'de IAAF son yıllarda dopingli sporculara men ve ödül iade cezaları verebilmektedir. Dünyayla birlikte Türk sporcuları da bu regülasyonlara muhatap olmaktadır.

Aslı Çakır Alptekin isimli Türk Atlet, 2011 Üniversite Yaz Oyunları'nda altın madalya, 2012 Dünya Salon Atletizm Şampiyonası'nda bronz madalya, 2012 Avrupa Atletizm Şampiyonasında altın madalya ve 2012 Yaz Olimpiyatları'nda altın madalya kazanmıştır (CAS-TAS, 2014).

Alptekin, 2004 yılında doping yaptığı gerekçesiyle, sekiz yıl karşılaşmalardan men edildi ve kazandığı bütün ödülleri iade etmek zorunda kaldı. IAAF, 2013 yılında biyolojik pasaportunda çelişki olduğu için Alptekin'in tedbir kararını devam ettirmektedir (CAS-TAS, 2014).

Bir diğer atlet Süreyya Ayhan Kop, aynı şekilde yasaklı madde kullanmaktan dolayı suçlu bulunmuş ve iki sene men cezası almıştır. Bu cezadan sonra tekrardan numunesinde dopingli madde bulunduğu için ömür boyu men cezası alması gündeme gelmiştir. Türkiye Atletizm Federasyonu kendisine ömür boyu men cezası versede Gençlik ve Spor Bakanlığı bu cezayı onamamış kendisine dört yıl men cezası vermiştir. Bu kararı CAS'a götüren Süreyya Ayhan Kop, CAS tarafından ömür boyu men cezasıyla cezalandırılmıştır. Süreyya Ayhan Kop, CAS aleyhine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvurmuştur (CAS-TAS, 2014).

3.1.2.6. Türkiye’de Spor Ekonomisinde Baskı ve Çıkar Grupları

Baskı ve çıkar grupları özellikle son yıllarda önemli bir konu haline gelmiştir. Sportif olaylarda oluşan şike, bahis, teşvik primi, tehdit gibi durumlar, spor kulüplerini yöneten başkan ve yönetim kurullarının faaliyetleri, bağımsız ve idari örgütlenmeye sahne olan spor federasyonlarının genel kurullarının oluşumu, medyanın spor ekonomisi üzerindeki yeri ve spor taraftarları baskı ve çıkar gruplarının olduğu yerler olarak gözlenlenmiştir.

Bu konuda devlet kurumları tarafından 2011 yılında başlatılan soruşturmada çeşitli spor kulüplerinin yöneticileri, sporcular, hakemler, sporcu temsilcileri 6222 sayılı Kanun özelinde çeşitli suçlamalar neticesinde İstanbul 16. Ağır Ceza Mahkemesi (Dosya no: 2011/63) tarafından cezalandırılmıştır. Bu kişilerin kolluk güçleri ile yargı kurumları tarafından yapılan incelemeler neticesinde spor karşılaşmalarında haksız kazanç sağlamak, şike yapmak, yasadışı bahis düzenlemek, spor konusunda yasadışı örgütler kurmak gibi mevzularda yargılandıkları görülmüştür.

03.06.2008 tarihli Türkiye Futbol Federasyonu Statüsü, TFF’nin yönetimine, üyelik seçimine, uluslararası teşkilatlarla işbirliğine ve daha bir çok konuya açıklama getirmektedir.

Türkiye Futbol Federasyonu Statüsü’nün 22. maddesi genel kurulda oy kullanabilecek delegeleri saymıştır. Bu delegeler şu şekilde gösterilmiştir:

“Genel Kurul, çağrı tarihindeki aşağıda belirtilen delegelerden oluşur:

- a) Türkiye Profesyonel futbol en üst ligindeki kulüplerin başkanları ile altı delege,*
- b) Türkiye Profesyonel birinci ligde yer alan kulüplerin başkanları ile bir delege,*
- c) Türkiye Profesyonel ikinci ligde yer alan kulüplerin başkanları,*
- d) Türkiye Profesyonel üçüncü ligde yer alan kulüplerin başkanları,*
- e) Türkiye Amatör Spor Kulüpleri Konfederasyonu başkanı ile Yönetim Kurulu tarafından ayrıca belirlenecek dokuz delege,*
- f) Profesyonel Futbolcular Derneği başkanı ile en fazla (A) Milli olmuş ve faal futbolculuğu bırakmış beş delege,*

g) Türkiye Futbol Antrenörleri Derneği başkanı ile en uzun süre (A) Milli Takım teknik direktörlüğü yapmış beş delege,

h) Türkiye Faal Futbol Hakemleri ve Gözlemcileri Derneği başkanı ile ön eleme müsabakaları hariç UEFA Şampiyonlar Ligi ya da bu lig öncesinde bu statüye denk organizasyonlarda en fazla müsabaka yönetmiş beş delege, (Başkan ve diğer beş delegenin de faal olmaması şarttır.)

i) Bünyesinde futbol dalı bulunan engelli spor federasyonlarının başkanları,

j) FIFA veya UEFA İcra Kurulu'nda görev yapmış kişiler,

k) FIFA veya UEFA komitelerinde fiilen en az on yıl görev alan kişiler,

l) Türkiye Futbol Federasyonu başkanlığını asaleten yapmış kişiler.”

İlgili statünün 22. maddesi üzerinden yapılan değerlendirmede Türkiye Süper Lig Kulüpleri'nin 126 delege sayısı ile genel kurulda en fazla temsili sağlayabildikleri görülmektedir. Bu sayı toplam delege sayısının yarısına yakındır. Süper Lig'de bulunan kulüpler Kulüpler Birliği Vakfı adı altında bir tüzel kişiliği oluşturmaktadır. Bu sebeple ortak karar alabilme ve çıkarlarını savunabilme iradesine sahip olan bu vakıf TFF seçimlerinde ve yönetimlerinde önemli bir güçtür.

Spor ekonomisinde yer alan bir başka baskı ve çıkar grubu ise sporun medya yanıdır. Spor medyası reyting amacı taşıyan program ve görüntüleri tercih etmektedir. Bu sebeple sporun şiddet ve kargaşaya sebebiyet veren olayları reyting uğruna pazarlama amacıyla kullanılabilir. Spor yorumcuları ve gazeteciler taraftarlar arasında kutuplaşma yaratabilme, topluma yönlendirebilme ve spekülasyon yaratabilme yeteneğine sahiptirler. Bu sebeple spor medyası sportif olayları ve çeşitli durumları kâr amacıyla kullanabilmektedir (Mil ve Şanlı, 2015: 231-247).

Türkiye'de spor tüketici kapsamında organize olmuş taraftar grupları spor kulüpleri için baskı ve çıkar grubu olabilmektedir. Galatasaray Spor Kulübü'nü destekleyen Ultraslar Grubu, Fenerbahçe Spor Kulübü'nü destekleyen Genç Fenerbahçeliler ve Beşiktaş Spor Kulübü'nü destekleyen Çarşı Grubu bunların başlıcalarıdır (Çakmak, 2016: 42-46) . 2007 yılında Galatasaray ve Fenerbahçe takımları arasında oynanan karşılaşmada sık sık maçta durmalar yaşanmış ve Galatasaray taraftarları yönetimin istifasını isteyerek şiddete varan protesto yapmıştır. 2016 yılında Beşiktaş ile Bursa takımları arasında oynanan karşılaşmada

yaşanan şiddet olayları neticesinde bir taraftar yaşamını kaybetmiştir. 2014 yılında Trabzon ile Fenerbahçe arasında oynanan futbol karşılaşmasında hakemler darp edilmiş, Fenerbahçe takım otobüsüne ateş açılmış ve çeşitli şiddet olayları yaşanmıştır (Mil ve Şanlı, 2015: 231-247).

Türkiye’de devlet desteğinden sonra ekonomik olarak en güçlü gelir unsurunu sağlayan kurum ve kuruluşlar sponsorlardır. Sponsorlar bu sebeple sporda yaşanabilecek herhangi bir doping, özel hayat skandalı, sportif başarısızlık durumlarında sporculara ve spor kulüplerine baskı yapabilmektedirler.

3.2. TÜRKİYE’DE SPOR EKONOMİSİNE İLİŞKİN KAMUSAL REGÜLASYONLAR

Türkiye’de spor ekonomisinde başlıca yetkili kurum ve kuruluşlar devlet tekelinde düzenlenmiştir. Bu kurum ve kuruluşların spor ekonomisi aktörleri üzerinde uygun rekabet ortamını tesis etmesi beklenmektedir. Aynı zamanda hak ehliyetine haiz olan spor ekonomisindeki kişi ve kuruluşların vergi hukuku bünyesinde de değerlendirilmesi gerekmektedir. Emek piyasasındaki kişilerin sosyal güvenlik hukuk kapsamında değerlendirilmeleri sağlık ve iş hukuku açısından önem arz etmektedir. Ülkemiz spor ekonomisinin gelişiminde tesis ve altyapıların uygunluğu, yatırım projeleri ve devlet tarafından desteklenmesi başka bir regülasyon oluşumunu doğurmaktadır. Son olarakta sporun bir eğlence olduğu ve bu eğlencenin şiddet unsurlarından etkilenmemesi gerektiği inancı devlet tarafından hukuki düzenlemelerle korunmaktadır. Sporun diğer ekonomi kuruluşlarıyla sponsorluk ilişkisi ve devletin başarılı sporculara teşvikleri kamusal regülasyonların bir parçasını oluşturmaktadır.

3.2.1. Rekabeti Düzenleyici Önlemler

OECD (OECD, 2011: 73), rekabet üzerindeki kamu politikalarının revizyonu hakkında, hükümetler tarafından düzenleyici ve denetleyici bir kurum kurulması, rekabet yanlısı ve taraflara eşit mesafede bir organizasyon yapısı oluşturulması, rekabet sisteminde gereksiz kısıtlama yaratan mevcut veya önerilen kamu politikalarının iyileştirilmesi için tavsiyelerini üye ülkelere sunmaktadır.

Bu sebeple Türkiye’de de tröst faaliyetlerinin rekabeti bozucu ve sınırlandırıcı etkilerine karşı yapılan hukuki ve fiili çalışmalara gözetildiğinde ilk olarak 1982 Anayasası’nda düzenleme yapılmıştır. 1982 Anayasası’nın 167. maddesinde “*devletin piyasada doğabilecek ya da oluşabilecek her türlü kartel ve tekelleşmeyi önlemesi*” ilke edinilmiştir.

Rekabete yönelik iki temel tehdit, rekabet hakkının dürüstlük kuralına aykırı kullanılması ve rekabetin kanuna aykırı şekilde sınırlandırılmasıdır. Hukukun farklı alanlarını düzenleyen ve farklı amaçlara hizmet eden ve farklı menfaatleri koruyan hukuk dallarının temelindeki kavramlardan biri adaletin sağlanmasında rekabetin payıdır. Bu iki tehdit geniş anlamda rekabet hukukunun kapsamında değerlendirilmektedir (Arkan, 2003: 5).

1994 yılında Rekabetin Korunması Hakkında Kanun kabul edilmiştir. 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun bozulmamış, engellenmemiş, kısıtlanmamış rekabeti esas almakta ve engellenmiş, bozulmuş, kısıtlanmış rekabete sonuçlar bağlanmaktadır. Yani rekabet hukuku bizatihi serbest rekabet ortamı kurmayı ve onun işlerliğini korumayı temelde amaçlar (Aksoy, 2011: 8).

4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun’u uygulamakla görevli Rekabet Kurumu’nun amacı da, piyasalarda rekabetin sağlanması ve korunmasıdır. Söz konusu amaca ulaşmak için Rekabet Kurumu resmi sitesinden vizyonu ve misyonu hakkın şu açıklamayı yapmıştır (T.C. Rekabet Kurumu, 2016):

- Kanunen uygun görülmüş soruşturma ve ispat süreçleri neticesinde iş kolunda rekabeti bozan, teşebbüsleri ile haksız durumlar yaratan veya piyasa yapısında ihlaller yaratan işletmeleri cezalandırmak,
- Adil rekabet kurallarına uymamakla birlikte ekonomik aktörlerin lehine olan ve tüketicilere herhangi bir çıkar yaratan sözleşmelere muafiyet sağlanması ve ikincil düzenlemeler yapmak,
- Kanuni hadlerin dışında piyasada hukuka aykırı oluşan monopolleşmenin engellenmesi,
- Devletin deregülasyon ve özelleştirme süreçleri sonucunda özel sektöre devredeceği hakları ve malları incelemek ve özelleştirme neticesinde kamu gücünün belirli tekel niteliği taşıyacak kuruluşlara geçişini engellemek,

- Kamu kurum ve kuruluşları ile işbirliği yapılarak devletin düzenleyici olduğu piyasa yapılarında rekabet korunması ve denetlenmesi şartının sağlanması ve rekabet koşullarının adil şekilde regülasyonlara tabi tutulmasıdır.

4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun'un 1. maddesi, *“mal ve hizmet piyasalarındaki rekabeti engelleyici, bozucu veya kısıtlayıcı anlaşma, karar ve uygulamaları ve piyasaya hakim olan teşebbüslerin bu hakimiyetlerini kötüye kullanmalarını önlemek, bunun için gerekli düzenleme ve denetlemeleri yaparak rekabetin korunmasını sağlamaktır,”* hususuyla kanunun amacını göstermektedir.

4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun'un 2. maddesi, *“Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde mal ve hizmet piyasalarında faaliyet gösteren ya da bu piyasaları etkileyen her türlü teşebbüsün aralarında yaptığı rekabeti engelleyici, bozucu ve kısıtlayıcı anlaşma, uygulama ve kararlar ile piyasaya hakim olan teşebbüslerin bu hakimiyetlerini kötüye kullanmaları ve rekabeti önemli ölçüde azaltacak birleşme ve devralma niteliğindeki her türlü hukuki işlem ve davranışlar, rekabetin korunmasına yönelik tedbir, tespit, düzenleme ve denetleme yapılması”* diyerek kanunun kapsamı belirlenmiştir.

4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun'un 4. maddesi Rekabeti Sınırlayıcı Anlaşma, Uyumlu Eylem ve Kararlar başlığı altında regülasyon şu şekilde ifade edilmiştir:

“Belirli bir mal veya hizmet piyasasında doğrudan veya dolaylı olarak rekabeti engelleme, bozma ya da kısıtlama amacını taşıyan veya bu etkiyi doğuran yahut doğurabilecek nitelikte olan teşebbüsler arası anlaşmalar, uyumlu eylemler ve teşebbüs birliklerinin bu tür karar ve eylemleri hukuka aykırı ve yasaktır.

Bu haller, özellikle şunlardır:

- *Mal veya hizmetlerin alım ya da satım fiyatının, fiyatı oluşturan maliyet, kâr gibi unsurlar ile her türlü alım yahut satım şartlarının tesbit edilmesi,*
- *Mal veya hizmet piyasalarının bölüşülmesi ile her türlü piyasa kaynaklarının veya unsurlarının paylaşılması ya da kontrolü,*
- *Mal veya hizmetin arz ya da talep miktarının kontrolü veya bunların piyasa dışında belirlenmesi*

- *Rakip teşebbüslerin faaliyetlerinin zorlaştırılması, kısıtlanması veya piyasada faaliyet gösteren teşebbüslerin boykot ya da diğer davranışlarla piyasa dışına çıkartılması yahut piyasaya yeni gireceklerin engellenmesi*
- *Münhasır bayilik hariç olmak üzere, eşit hak, yükümlülük ve edimler için eşit durumdaki kişilere farklı şartların uygulanması,*
- *Anlaşmanın niteliği veya ticari teamüllere aykırı olarak, bir mal veya hizmet ile birlikte diğer mal veya hizmetin satın alınmasının zorunlu kılınması veya aracı teşebbüs durumundaki alıcıların talep ettiği bir malın ya da hizmetin diğer bir mal veya hizmetin de alıcı tarafından teşhiri şartına bağlanması ya da arz edilen bir mal veya hizmetin tekrar arzına ilişkin şartların ileri sürülmesi,*

Bir anlaşmanın varlığının ispatlanamadığı durumlarda piyasadaki fiyat değişmelerinin veya arz ve talep dengesinin ya da teşebbüslerin faaliyet bölgelerinin, rekabetin engellendiği, bozulduğu veya kısıtlandığı piyasalardakine benzerlik göstermesi, teşebbüslerin uyumlu eylem içinde olduklarına karine teşkil eder.”

Yine aynı Kanun’un 6. maddesinde Hakim Durumun Kötüye Kullanılması ile ilgili olarak;

“Bir veya birden fazla teşebbüsün ülkenin bütününde ya da bir bölümünde bir mal veya hizmet piyasasındaki hakim durumunu tek başına yahut başkaları ile yapacağı anlaşmalar ya da birlikte davranışlar ile kötüye kullanması hukuka aykırı veyasaktır.”

Hakim durumu kötüye kullanma şekilleri başlıca şöyledir (Balta, 2014: 59):

- Piyasalara farklı işletmelerin girmesine vasıtalı ya da vasıtasız olarak engel olmak veya diğer firmaların ekonomi içerisinde faaliyetlerini kısıtlamaya yönelik fiiller,
- Farkı olmayan tüm tüketicilere ve alıcılara aynı mal, hizmet ve ifa için birbirlerinden farklı şartlar sürerek piyasa aktörleri arasında ayrıma sebebiye verilmesi,
- Bir piyasada oluşan ekonomik ve teknolojik avantajlardan yararlanarak başka piyasalarda rekabeti bozucu eylem ve kararlarda bulunmak,
- Üretici ve tedarikçinin, tüketicinin menfaatini sakatlayacak şekilde üretim, dağıtım ya da teknolojik gelişmeyi kısıtlaması,

- Bir mal veya hizmetle birlikte, diğer mal veya hizmetin satın alınmasını veya aracı teşebbüsler durumundaki alıcıların talep ettiği bir malın veya hizmetin, diğer bir mal veya hizmetin de alıcı tarafından teşhiri şartına bağlanması ya da satın alınan bir malın belirli bir fiyatın altında satılmaması gibi tekrar satış halinde alım satım şartlarına ilişkin sınırlamalar getirilmesi.

Güçlü pozisyondan yararlanma, iktisadi ve entelektüel gücün kötüye kullanılması ile ilgili kabul edilmekte ve mesleki güç dışında sosyal yaşamda avantajlı pozisyon olarak yansıtılmaktadır (Aksoy, 2011: 141).

Kanunun 7. maddesinde ise firmaların piyasa içerisinde birleşme veya devralma tutumlarıyla ilgili olarak şu düzenleme yapılmıştır:

“Bir ya da birden fazla teşebbüsün hakim durum yaratmaya veya hakim durumlarını daha da güçlendirmeye yönelik olarak, ülkenin bütünü yahut bir kısmında herhangi bir mal veya hizmet piyasasındaki rekabetin önemli ölçüde azaltılması sonucunu doğuracak şekilde birleşmeleri veya herhangi bir teşebbüsün ya da kişinin diğer bir teşebbüsün mal varlığını yahut ortaklık paylarının tümünü veya bir kısmını ya da kendisine yönetimde hak sahibi olma yetkisi veren araçları, miras yoluyla iktisap durumu hariç olmak üzere, devralması hukuka aykırı veya aştır.”

Rekabet Hukuku; amacı, araçları ve koruduğu menfaat açısından kamu hukukuna daha yakındır. Bu sebeple Rekabet Hukuku kişi veya bireysel menfaatlerden önce piyasa yapılarına dikkat etmektedir. 4054 sayılı RKHK ile Türk Hukuku’nda ilke kez maddi rekabet hukuku kuralları öngörülmüş ve bu kuralları uygulamak yetkisi de Kanun’un 20. maddesinin 1. fıkrasına göre, kamu tüzel kişiliği haiz, idari ve mali özerkliğe sahip Rekabet Kurumu’nun karar organı olan Rekabet Kurulu’na verilmiştir. Kurul’un Kanunu uygularken izleyeceği usulde yine aynı Kanun’da ayrıntılı olarak düzenlenmiştir (Hamzaoglu, 2013: 140).

Bu kanun uyarınca yasaklanan faaliyetler sayılmış ve rekabeti bozucu, teşvik edici ya da gerçekleştirici eylemlere gerekli yaptırımın uygulanması görevi kuruma verilmiştir. Kurum bu faaliyetlere ilişkin olarak 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun’a dayanarak şu işlemleri yapabilir:

- 4054 sayılı Kanun 8. madde: Menfi Tespit,
- 4054 sayılı Kanun 9. madde: Saldırıya (İhlale) Son Verme,

- 4054 sayılı Kanun 10-12. madde: Kuruma Bilgi Verilmesi istenmesi,
- 4054 sayılı Kanun 15. madde: Yerinde İnceleme,
- 4054 sayılı Kanun 17-19. madde: İdari Para Cezasına Hükmetme.

Kurulun piyasa içerisinde özerk nitelikte işlemler yapması ve bağımsız idari kuruluş niteliğinde ülke politikalarına uygun olarak her türlü haksız rekabeti, tröst, kartel, tekelleşme süreçlerini önlemesi ya da ortadan kaldırıcı kanuna dayalı kararlar vermesi beklenmektedir. Hiçbir organ, makam, merci ve kişi kurumun nihai kararını etkilemek amacıyla emir ve talimat veremez (T.C. Sayıştay Başkanlığı, 2013: 3).

3.2.1.1. Rekabetin Düzenlenmesi Hakkında Kararlar

Özel uzmanlık gerektiren bir konu olan Rekabet Hukuku'nun Ceza Hukuku'nun klasik kurumlarıyla uygulanmasının zorluğu ortadadır. Hukuk ve ceza mahkemelerinde olan yargılama safhalarının rekabet hukukunda uygulanması abest kaçmaktadır. Bir savcı gibi soruşturma yürürecektir, neticede hak ihlali tespiti oluşursa yaptırımlar uygulayabilecek ihtisasa sahip kurullara ihtiyaç vardır. Çeşitli ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de yalnız rekabet hukukuna ilişkin mevzuları çözmek için örgütlenmiş, bağımsız ve yetkileri kanunlarca düzenlenmiş Rekabet Kurumu gibi kurullar oluşturulmaktadır (Şen, 2013:16).

Rekabet Kurulu, idari yargılama usulüne hakim olan yazılı yargılama ilkesi, re'sen araştırma ilkesi, gizlilik ilkesi, delillerin serbestçe değerlendirme ilkelerini yargılama sırasında kullanmaktadır. Rekabet hukukunda yazılı yargılama usulü 4054 sayılı RKHK'nun 46. ve 47. maddelerinde sözlü savunma toplantısı olabileceğini bunun genel ilke olan yazılılık ilkesinin istisnası olabileceğine kanaat göstermiştir (Topçuoğlu, 2001: 77).

4054 sayılı Kanun rekabet hukuku özelinde re'sen araştırma ve delil serbestisi ilkelerini benimsemiştir. Çünkü Kanun'un 47. maddesi tarafların savunma yapmalarında HMK'nun deliller ve ikamesi bölümüne atıfta bulunulmuş ve kanuna aykırı olmamak şartıyla her türlü delilin ispat aracı olabileceğini vurgulamıştır. Bu sebeple serbest delil sistemi kanunen belirli araçları delil yöntemi olarak görmemiş, mevzunun ispatını temin edebilecek tüm araçları ispat aracı olarak kabul etmiştir (Hamzaoglu, 2013: 51).

Rekabet Kurulu 51. madde hükmünce, *“nihai kararlarını Başkan ya da İkinci Başkan dahil en az toplam beş üyenin katılımı ile toplanarak en az dört üyenin aynı yönde oy kullanması ile verir”*. Kanun’un 55. maddesine göre *“tüm idari yaptırımlara karşı süresi içerisinde yetkili idare mahkemesine dava açılabilir. Bu süre içinde yargı yoluna başvurulmazsa karar kesinleşir. Kararlara karşı yapılan itirazlar kararların uygulanmasını geciktirmez”*. Ancak 51. madde uyarınca, *“nihai karar haricindeki diğer kararlar ve özellikle tedbir ve tavsiye niteliğindeki kararlar ve işlemler için Kurul üyelerinden en az üçte birinin toplanması ve toplantıya katılanların salt çoğunluğunun kararı gerekir”*.

Genel hukuk normu olarak rekabet soruşturmaları kapsamında 4054 sayılı Kanun’da öngörülen müeyyidelerden birinin uygulanabilir olması için iddia edilen olguların tevazuya mahal vermeyecek şekilde ispat edilmiş olması gerekmektedir. Anlaşılamayan durumlarda ve şüpheli hallerde davalı işletmelerin hakkında cezai yaptırım verilemez (Gürkaynak, 2011: 90).

Spor ekonomisi içerisinde Türkiye’de rekabetin sınırlanması kanaatine dayanan kararlar vardır. Bu kararlar özellikle spor ekonomisinde sermayeye yönelik olan hususları kapsamaktadır.

20.3.2014 tarihli 14-11/206-90 sayılı Rekabet Kurulu kararında dava taraflarının, davacı olarak Kasımpaşa Sportif Faaliyetler A.Ş. davalı ise Türkiye Futbol Federasyonu ve Krea İçerik Hizmetleri ve Prodüksüyon A.Ş. (Digiturk) olduğu kararda açıklanmıştır. Dava konusu ise davalılar arasında imzalanan ve Türkiye Futbol Süper Ligi’nin yayın haklarının 2017-2018 sezonunu kapsayacak şekilde uzatılmasına ilişkin ihale ortamı yaratılmaksızın ve üç yıl süreyle rekabeti engelleyecek şekilde sözleşme yapıldığının aynı zamanda TFF’nin münhasıran görev tanımıyla bağdaşmayan şekilde spor ekonomisi özelinde kulüp ve şirketlerin menfaatlerini kötüye kullandığı iddiasıdır. Bu iddianameyi değerlendiren kurul toplanarak bir karar vermiştir. Karar ise biri başkan olmak üzere yedi üye tarafından alınmıştır. Sonuç ise TFF ve ilgili davalı şirket yayın hakları arasındaki anlaşmayı 5894 sayılı Türkiye Futbol Federasyonu Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanun’daki yetkiye dayanarak yapıldığı sonucunu çıkarmışlardır. Yapılan anlaşma sonucunda kulüplerin yayın hakları gelirlerinden pay elde etmelerini TFF belirlemektedir. Kulüplerin ise bu anlaşmalara ancak idari yargı vasıtasıyla itiraz

edebilecekleri çünkü rekabeti sakatlayıcı bir durum olmadığı bunun üzerine soruşturmaya gerek olmadığına karar vermiştir. Bu karar oy çokluğu ile alınmış olup tek üye karşıt oy vermiştir (T.C. Rekabet Kurumu, 2014a: 1-6).

11.10.2013 tarihli 13-58/821-346 sayılı Rekabet Kurumu kararında spor ekonomisini doğrudan ilgilendirmektedir. Bu davanın davacısı Doğan TV Dijital Platform İşletmeciliği A.Ş. davalısı Türkiye Futbol Federasyonu ile Krea İçerik Hizmetleri ve Prodüksiyon A.Ş.(Digitürk) bulunmaktadır. Bu davada da davacının iddiası, davalı tüzel kişilerin Türkiye Süper Ligi üzerindeki yayın haklarını ihalesiz olarak 2015-2016 ve 2016-2017 sezonu üzerinde bireysel muafiyete dayananak uzatma kararı almasıdır. Davacının bu muafiyeti haksız rekabete ortam tanıdığını ve adil rekabet ortamı ihale usulü sağlanmadan sözleşme ihlaline dayandığını söylemesidir. Davacı bu sözleşmenin iptal edilerek, ilgili davalı tüzel kişilere 4054 sayılı Kanun'a dayanarak idari para cezası verilmesini istemektedir. Kurul biri başkan olmak üzere beş üyeye toplanmıştır. Karara ilişkin ise, davalılar arasında yapılan sözleşmenin konusunun 4054 sayılı Kanun'a uyduğundan bu sözleşme hakkında inceleme alanı bulunabileceğine, tespit, savunma ve gerekçe aşamalarında TFF'na bireysel muafiyet hakkının tanınabileceğine ve Digitürk A.Ş.'ye herhangi bir idari para cezası verilmesine gerek olmadığına kanaat göstermiştir (T.C. Rekabet Kurumu, 2013: 1-32).

27.10.2011 tarihli 11-54/1385-495 sayılı Rekabet Kurulu kararına binaen ilgili başvuruda 2010-2011 Türkiye Futbol Federasyonu Süper Ligi futbol karşılaşmalarındaki şike iddialarına konu olan eylemlerin, 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un 4. maddesi kapsamında rekabet ihlaline yol açabilecek anlaşmalar niteliğinde olduğu iddia edilmiştir. Bu çerçevede başvuru sahibi tarafından, doğrudan veya dolaylı olarak reklam anlaşmaları yaparak, televizyon gelirleri getiren sözleşmelere imza atarak, sportif gelir getiren sponsorluk anlaşmalarına taraf olarak ekonomik faaliyet yürüten spor kulüplerinin birer teşebbüs olduğu ve dolayısıyla söz konusu spor kulübü başkan ve yönetim kurulu üyelerinin futbol karşılaşmalarında sonucu önceden belirlemek suretiyle yaptıkları uzlaşmanın, 4054 sayılı Kanun'un 4. maddesi kapsamında spor kulüpleri arasındaki rekabeti ihlal ettiği belirtilmiştir. Sonuçta, düzenlenen rapora ve incelenen dosya kapsamına göre; 2010-2011 yılı Türkiye Futbol Federasyonu Süper Ligi futbol karşılaşmalarında spor

kulüpleri hakkında ortaya çıkan şike iddialarına yönelik eylemlerin 4054 sayılı Kanun kapsamında olmadığına oyçokluğu ile karar verilmiştir (T.C. Rekabet Kurulu, 2011: 1-21).

07.08.2014 tarihli 14-26/530-235 sayılı Rekabet Kurulu kararı spor ekonomisi özelinde incelenmiştir. Türkiye Sualtı Sporları Federasyonunun (TSSF), Dünya Sualtı Etkinlikleri Konfederasyonu (Confédération Mondiale des Activités Subaquatiques -CMAS) dışındaki sistemlere ait sertifikaları bulunan dalıcılara, dalıcı kimlik belgesi adı altında ek belge alma ve ilave ücret ödeme zorunluluğu getirerek, diğer eğitim sistemlerinin faaliyetlerini zorlaştırdığı ve rekabeti TSSF'nin, 11-07/126-38 sayılı Rekabet Kurulu kararının gereğini yerine getirmediği ve kararı müteakip ikincil düzenlemelerde yer alan ihlal niteliğindeki hükümlerin değiştirilmesi yerine, TSSF/CMAS dışındaki eğitim ve sertifikalandırma sistemlerinin kullanımının daha da zorlaştırıldığı, TSSF'nin de kendilerinin faaliyetlerini zorlaştırmaya devam ettiği iddia edilmiştir. Sonuçta Türkiye Sualtı Sporları Federasyonunun TSSF/CMAS dışındaki eğitim sistemlerine yönelik çeşitli uygulamalarının 4054 sayılı Kanun'un 6. maddesi kapsamında ihlal niteliği taşıdığına oybirliği ile Türkiye Sualtı Sporları Federasyonuna 13.686,03 TL idari para cezası verilmesine karar verilmiştir (T.C. Rekabet Kurumu, 2014b: 1-31).

25.12.2001 tarihli 01-63/645-171 sayılı Rekabet Kurulu kararında dava konusu, Galatasaray Spor Kulübü, Beşiktaş Jimnastik Kulübü ve Fenerbahçe Spor Kulübü'nün aralarında imzaladıkları protokolle profesyonel futbolcu transferi pazarında rekabeti ihlal edip etmediklerinin tespiti. Sonuç olarak ise Galatasaray Spor Kulübü, Beşiktaş Jimnastik Kulübü ve Fenerbahçe Spor Kulübü'nün 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'u ihlal ettiklerine ilişkin herhangi bir tespit bulunmadığından, adı geçen teşebbüsler hakkında Kanun'un 41. maddesi gereğince soruşturma açılmasına gerek olmadığına oybirliği ile karar verilmiştir (T.C. Başbakanlık Resmi Gazete, 2002: 1).

Rekabet Kurumu görev tanımı itibarıyla vermiş olduğu kararlar ve uygulamalarıyla piyasa üzerindeki rekabeti etkin kılacak hususlara dikkat etmektedir. Spor ekonomisi özelinde ise aynı görev tanımı ve amaçların kamusal regülasyonlar niteliği ile varolduğu görülmektedir.

3.2.2. Türk Vergi Mevzuatına Göre Spor Ekonomisi

Devletin vergilendirme yetkisi bakımından büyük önem taşıyan spor faaliyetleri bu yönüyle vergi hukuku için çekici bir alandır (Ağar, 2012: 35). Türkiye’de de spor küreselleşmenin olumlu etkilerini sektörel olarak yaşarken vergi mevzuatı açısından da düzenlenmeye ihtiyaç duyulmuştur.

3.2.2.1. Sporcuların ve Sporcuların Dışında Spor Ekonomisindeki Kişilerin Vergilendirilmesi

Sporcuların ve sporcular dışında emek gösteren kişilerin, bu faaliyetlerinden ötürü bir gelir etmeleri iktisadi olarak doğaldır. Bu kişiler 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu kapsamında gerçek kişi olarak sayılmışlardır. 213 sayılı Vergi Usul Kanunu 8/1 maddesine göre *“mükellef, vergi kanunlarına göre kendisine vergi borcu terretüb eden gerçek veya tüzel kişilerdir”* denmiştir. Aynı zamanda Vergi Usul Kanunu 9/1 maddesi *“mükellefiyet için vergi sorumluluğu için kanuni ehliyet şart değildir”* denmektedir. Buna göre hem sporcular hemde sporcular dışında spor ekonomisindeki kişilerin vergilendirmesi 193 sayılı Türk Gelir Vergisi Kanunu 1. maddesine göre *“gerçek kişilerin gelirleri, gelir vergisine tabidir”* lafzıyla bu kanuna göre yapılacaktır.

3.2.2.1.1. Sporcu Gelirleri ve Vergilendirilmesi

Her vergi açısından mükellefin kim olduğu ilgili kanunlarda belirtilir. Bazı vergiler itibariyle mükelleflere aşağıda yer verilmiştir (Şenyüz, Yüce ve Gerçek, 2015: 75):

- Gelir vergisinde gerçek kişiler,
- Kurumlar vergisinde kurum olarak belirtilen birimler,
- Motorlu taşıtlar vergisinde aracın sicilde adına kayıtlı olan gerçek veya tüzel kişiler,
- Katma değer vergisinde mal teslimi yapan, hizmet ifasında bulunan veya ithalat gerçekleştiren gerçek ve tüzel kişiler.

193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu mükellefiyeti açıklarken tam ve dar mükellef olarak tanımlamıştır. Buna göre 193 sayılı GVK 3. ve 4. maddeleri gereğince *“Türkiye’de yerleşmiş olanlar (İkametgahı Türkiye’de bulunanlar veya bir takvim yılı içinde Türkiye’de devamlı olarak altı aydan daha fazla oturanlar) ile resmi daire ve müesseselere veya merkezi türkiye’de bulunan teşebbüslerin işleri dolayısıyla yabancı memleketlerde oturan Türk vatandaşları tam mükellef sayılmaktadır, tam mükellef olarak sayılan gerçek kişiler Türkiye içinde ve dışında elde ettikleri kazanç ve iratların tamamı üzerinden vergilendirilirler”* (Edizdoğan ve Diğerleri, 2007: 34).

193 sayılı GVK 6. Maddesine göre *“Türkiye’de yerleşmiş olmayan gerçek kişiler sadece Türkiye’de elde ettikleri kazanç ve iratlar üzerinden vergilendirilmektedir”* diyerek dar mükellefiyeti düzenlemiştir. Aynı kanun 7/3-a maddesine göre ise *“dar mükellefiyete tabi ücretlinin hizmetin Türkiye’de ifa edilmiş veya edilmekte olması veya Türkiye’de değerlendirilmesi”* diyerek ücret gelirin vergilendirilmesinin sınırlarını belirlemiştir.

Türkiye’de spor faaliyetlerinde bulunan Türk vatandaşı sporcuların normal şartlar altında Türkiye’de bir ikametgâhları bulunacağından veya haklarında ikametgah karinesi oluşacağından ve/veya bir takvim yılında altı aydan fazla süreyle Türkiye’de oturmaları yaşamın olağan akışına uygun olacağından tam mükellef olmaları doğaldır (Yatkın, 2006: 54).

Yabancı uyruklu sporcular ise, Türkiye’de yerleşmiş olmaları veya bir takvim yılı içinde devamlı surette altı aydan fazla bir süre Türkiye’de oturmaları halinde, elde ettikleri gelirler yönünden tam mükellef sayılırlar ve Türkiye’de yerleşik bir Türk vatandaşı gibi vergilendirilirler (Ağar, 2012: 37).

193 sayılı GVK 61/6 maddesine göre *“sporculara transfer ücreti veya sair adlarla yapılan ödemeler ve sağlanan menfaatler ücret niteliğindedir,”* denmektedir. Bu sebeple bir sporcu bir işverene bağlı olarak hizmet akdi karşılığında bir gelir elde ediyorsa ücret geliri özelinde vergilendirilecektir.

3.2.2.1.1.1. Ücret Unsuru

Ücret, üretime emeğiyle katılanların üretimden aldıkları pay ya da üretime katılan emeğin fiyatı olarak tanımlanabilir (Öz, 2006: 98).

1982 Anayasası ücreti açıklarken 55. madde ücret emeğin karşılığıdır ve aynı zamanda 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu 61. madde “*ücret, işverene tabi belirli bir işyerine bağlı olarak çalışanlara hizmet karşılığı verilen para ve ayınlar ile sağlanan ve para ile temsil edilebilen menfaatlerdir*” diyerek ücretin hukuki sınırları çizilmiştir.

GVK’nun 61.maddesinde yer alan hükümler doğrultusunda ücretin özellikleri ve hangi ödemelerin ücret sayılacağı açıklanacaktır. Bu maddede yapılan tanıma göre ücretin özellikleri şu şekilde sıralanabilir (Tosuner ve Arıkan, 2013: 92-93):

- Çalışma işverene tabi olarak yapılmalıdır.
- Çalışma belirli bir işyerine bağlı olarak yapılmalıdır.
- Ödeme mutlaka hizmet arzı karşılığında yapılmış olmalıdır.
- Ödeme para, ayın veya para ile temsil edilebilen menfaatler şeklinde olmalıdır.

Sporcular açısından 193 sayılı GVK uyarınca kendilerine ödenen ücretin ne zaman gelir vergisine tabi olacağı vergiyi doğuran olayın gerçekleşmesine bağlı olarak oluşmaktadır. Buna göre gelir vergisinde bir kazanç veya iradın elde edilmesi, aynı zamanda ücret gelirleri içinde geliri elde eden kişinin tasarrufuna belirli bir miktar hizmet bedelinin sunulması, ekonomik ve hukuki tasarrufu doğurmuş sayılacaktır (Bilici, 2015: 54-55). Ücret niteliği itibariyle gelirin hukuken ve fiilen tasarrufa geçmiş olduğunu belirten tahsil ilkesi üzerinden vergilendirilir (Bilici, 2013: 4).

Ücretin ödenek, tazminat, kasa tazminatı (mali sorumluluk tazminatı), tahsisat, zam, avans, aidat, huzur hakkı, prim, ikramiye, gider karşılığı veya başka adlar altında ödenmiş olması veya bir ortaklık ilişkisi niteliğinde olmamak şartı ile kazancın belli bir yüzdesi şeklinde tayin edilmiş bulunması ücretin niteliğini değiştirmez (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2014: 6). Sporculara yapılan transfer ödemelerinin sözleşme süresine yayılmak suretiyle garanti ücret, maç başına ücret, şampiyonluk veya galibiyet primi, gol başına prim gibi isimlerle telaffuz edilmesi ücret konusu üzerinden vergilendirmeye engel oluşturmamaktadır (Dorukkaya, Kıralı ve Ebiçlioğlu, 1998: 80-81).

4857 sayılı İş Kanunu'nun 32/1 maddesine göre *“ücret; bir kimseye bir iş karşılığında işveren veya üçüncü kişiler tarafından sağlanan ve para ile ödenen tutardır”*.

Ücretin öğretide kabul edilen dar ve geniş anlamda olmak üzere iki tanımı vardır. Buna göre geniş anlamda ücret işçinin emeği karşılığı yapılan ödeme ve ona bir iş karşılığı olmaksızın sosyal düşüncelerle verilen para, eşya gibi değerleri kapsar. Buna karşın dar anlamda ücret, işçinin emeği karşılığı işveren veya üçüncü kişiler tarafından nakit olarak yapılan ödemedir. Bu sebeple 4857 sayılı İş Kanunu dar anlamda ücret prensibini kabul ederken, 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu geniş anlamda ücret prensibini benimsemiştir. Bu sebeple 193 sayılı GVK'ya göre ücretin mutlaka bir para olması şart değilken, 4857 sayılı İş Kanunu'na göre ücret mutlaka bir miktar para olmalıdır (Yukarıç, 2006: 76).

4857 sayılı İş Kanunu 4/1 maddesi g bendi *“İş Kanunu hükümleri sporcular özelinde uygulanmaz”* lafzıyla spor sektöründe yer alan sporcular açısından farklı bir hüküm yaratacak uygulamaya gitmiştir (Aydın, 2014: 199-200).

2012 tarihli 6098 sayılı Borçlar Kanunu'nun 393. maddesi uyarınca *“hizmet sözleşmesi, işçinin işverene bağımlı olarak belirli veya belirli olmayan süreyle işgörmeyi ve işverenin de ona zamana veya yapılan işe göre ücret ödemeyi üstlendiği sözleşmelerdir”*. 394.maddesine göre *“bir kimse durumun gereklerine göre, ancak ücret karşılığında yapılabilecek bir işi belli bir zaman için görür ve bu iş de işveren tarafından kabul edilirse aralarında, izmet sözleşmesi kurulmuş sayılır”*. Aynı kanunun gene 401. maddesi ise *“işveren, işçiye sözleşmede veya toplu iş sözleşmesinde belirlenen; sözleşmede hüküm bulunmayan hallerde ise, asgari ücretten az olmamak üzere emsal ücreti ödemekle yükümlüdür”* demektedir.

Profesyonel futbolcular 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu (TBK) hükümlerinin hizmet sözleşmelerine ilişkin hükümlerine tabidir. Ancak bu kanun işçi lehine ve kanuna aykırı düzenlemeler olmamak kaydıyla uygulama alanı bulmaktadır.Örneğin, Türkiye Futbol Federasyonu profesyonel alanda düzenleme yetkisine sahiptir. TFF'nin yapacağı düzenlemeler TBK hükümlerine aykırı; özellikle işçinin/sporcunun aleyhine olmaması gerekir (Aydın, 2014).

3.2.2.1.1.2. Sporcu Ücret Türleri

Sporcular profesyonelliğe adım atarken kendileri için transfer ücreti, aylık ücret ve belli dönemlerde prim adı altında hem motivasyon artırıcı hemde ödüllendirme maksadıyla bir takım bedeller alabilir. Aynı zamanda sporcular kendilerine ilişkin sponsorlardan belli meblağlar kazanabilmektedir (Kestane, 2015: 133).

Profesyonel sporculara yapılan ödemeler ücret sayılıp vergilendirilirken, GVK'nun 29/3 maddesine göre, *“spor yarışmalarına katılan amatör sporculara ödenen ödüller ve ikramiyeler ise gelir vergisinden istisna edilmiştir”*. Belirtilen istisna sadece amatör sporculara tanınmış olup, profesyonel sporculara ödenen ödül ve ikramiyeler ise ücret olarak vergiye tabidir. Profesyonel sporcuya kendi kulübü dışındaki kişi ve kuruluşlarca verilen ikramiye ve ödüller de GVK 61/6 maddesi hükmü çerçevesince ücret sayılıp vergilendirilir. GVK 29/3'deki istisnadan faydalanmanın en önemli şartı amatör sporcu olmaktır (Yücel, 2015: 5).

3.2.2.1.1.2.1. Transfer Ücreti

Türkiye Futbol Federasyonu tarafından futbolcuların transfer işlemlerine ilişkin tanım 2016 tarihli Profesyonel Futbolcuların Statüsü ve Transferleri Talimatı'nda gösterilmiştir. PFSTT 2/c maddesine göre, *“transfer futbolcunun ilk kez profesyonel sözleşme imzalamasını, mevcut kulübünden başka bir kulüp ile sözleşme imzalamasını veya geçici olarak kulüp değiştirmesi”* olarak ifade edilmiştir.

Transfer kapsamında ödenmesi söz konusu olabilen bonservis bedeli transfer ücretinden farklıdır. Bonservis, transfer edilen sporcuların kulüplerine belli koşullar altından ödenen bedeldir. Eş anlatımla, transfer ücretini sporcu alırken bonservis bedelini transfer edilen sporcunun kulübü almaktadır (Ağar, 2012: 45).

Futbol branşında profesyonel sporcuların transfer rejimi PFSTT'na, amatör futbolcuların transfer rejimi ise 2008 tarihli TFF Amatör Futbolcu Lisans ve Transfer Talimatı (AFLTT)'na tabidir. Spor Genel Müdürlüğü bünyesindeki spor federasyonlarının denetimindeki spor branşlarındaki transferler ise, Sporcu Lisans, Tescil, Vize ve Transfer Yönetmeliği'ne göre yapılır (Ağar, 2012: 45).

Türkiye Voleybol Federasyonu Sporcu Lisans, Tescil, Vize ve Tranfer Yönetmeliği 4. maddesine göre, “transfer, bir sporcunun kulüp değiştirmesini, geçici transfer ise bir sporcunun tescilli bulunduğu kulübünden başka bir kulüpte belirli bir süre için oynayabilme iznini, bonservis tanımı sporcunun ilişiksiz olduğuna dair belge, sözleşme uygulaması federasyona ibrazı zorunlu olan tek tip sözleşmeyi” açıklamaktadır.

PFSTT’nin 19. 20. 21. ve 23. maddeleri profesyonel bir futbolcunun kulübüyle sözleşme imzalaması gerektiğine ve bu sözleşmenin içeriğine ilişkin düzenlemeler yapmıştır. Bu maddelerden çıkarılabilecek önemli kıstaslar şu şekilde sıralanmıştır:

- “Tarafların imza ettikleri sözleşmeleri TFF’ye tescil ettirmesi zorunludur.
- Sözleşmenin süresi en fazla beş yıl olarak belirlenmiştir. 18 yaşının altındaki futbolcular ile imzalanacak sözleşmelerin süresi üç yıldan fazla olamaz.
- Her halükarda sözleşmelerin bitiş tarihi 31 Mayıs olarak tespit edilmelidir.
- Bir futbolcu aynı sezon için birden fazla kulüp ile sözleşme yapması halinde herhangi bir kulüp adına tescil yapılmaz. Uyuşmazlığın taraflar arasında ilgili dönem içerisinde çözüme kavuşturulamaması halinde ilgili dönemin başından itibaren 12 ay süreyle sporcu hiçbir kulüpte oynayamaz ve ikinci sözleşmeyi yapan kulüp hakkında Futbol Disiplin Talimatı hükümleri uygulanır.”

Yüksek transfer ücretinden kaynaklanan vergi yükü nedeniyle genellikle PFS’de ücretin tutarı belirtilmez. Zira sporcularını vergileri çoğunlukla kulüpleri tarafından ödenir. Bu nedenle sporcular, PFS imzalarken genel olarak kulüplerle net ücret üzerinden anlaşırlar. Böylece elde edilen gelir tevkifattan arındırılmış olmaktadır (Ağar, 2012: 47).

3.2.2.1.1.2.2. Aylık Ücret

PFSTT 21. madde uyarınca ücret, “sözleşmede belirlenmesi zorunlu olan ve futbolcuya aylık asgari ücret tutarının altında olmamak kaydıyla ödenen tutardır”. Sporcuların bu madde dahilinde işveren sıfatıyla varolan spor kulüpleriyle yapacakları hizmet sözleşmesi karşılığında aylık bir ücret alması zorunlu tutulmuştur.

PFSTT 28/1 maddesi gereğince, “kulüp futbolcunun ücretlerini ödemekte temerrüde düştüğü takdirde, futbolcu sözleşmesini feshetmek arzusunda ise, kulübüne ve bilgi için TFF’ye noterden keşide edeceği bir ihtarname ile ücretinin 30 gün içerisinde ödenmesini bildirmek zorundadır. Kulüp, söz konusu mehle rağmen ücretini ödemediği takdirde, futbolcu mehilin sona ermesinden itibaren ancak yedi gün içinde sözleşmesini feshedebilir”. Talimatın ilgili maddesi futbolcunun, ücretinin zamanında ödenmemesine ilişkin bir sebebi haklı olarak kabul ederek fesih sebebi sayabileceğine kanaat getirmiştir.

Ferdi lisanslı sporcular bir kulübe bağlı olmadıkları için, ferdi sporcuların aylık ücret almaları söz konusu olmamaktadır. Ferdi lisanslı sporcular hakkında, bir kulübü bağlı olmamaları sebebiyle, ücretlere mahsus “bir işverene bağlı olma” unsurundan da bahsedilememesi gerekmektedir. Ancak, ferdi lisanslı sporculara bağlı bulunduğu federasyonlar, GSGM veya sponsorlar tarafından bir menfaat sağlanması halinde bu kişilerin işveren niteliğini taşıdığı düşünülebilir. Zira, federasyonlar tarafından bir kulübe bağlı sporculara maddi bir menfaat sağlanması halinde bu sporcuların iki işverenden ücret aldığı ifade edilmektedir.

Bir işverene tabi olarak aylık ücret alan sporcunun 193 sayılı GVK 61/3 maddesi uyarınca ücret geliri elde ettiği kabul edilmektedir.

3.2.2.1.1.2.3. Prim ve Sponsorluk Gelirleri

Spor kulüpleri transfer ücreti, aylık ücret gibi kavramların yanında sporcuyu kısa vadede veya uzun vadede olabilecek hedeflere motive edebilmek amacıyla prim uygulaması yapabilmektedir. Spor olaylarında prim, bir yarışmanın kulüp lehine neticelenmesi şartına bağlı olarak sporculara ve diğer çalışanlara verilen bir teşviktir (Kartal, 2003: 139).

PFSTT herhangi bir prim uygulamasıyla ilgili hüküm ve sonuç yaratıcı kaide benimsememiştir. Ancak yinede profesyonel sporculara yapılan prim ödemeleri, sporcuya yapılan toplam ödemelerin önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Profesyonel sporcu sözleşmelerine prim ödemesi hakkında hüküm konulması mümkündür.

193 sayılı GVK 61/3 maddesi prim düzenlemesi hakkında bir kıstas belirlememiştir. ancak aynı maddede sporculara transfer ücreti veya çeşitli isimlerle

yapılan ödemeler ve sağlanan menfaatler ücret olarak kabul edildiğinden, prim ödemeside ücret kapsamında değerlendirilmektedir.

Sponsorluk işleminde biri sponsor, diğeri desteklenen olmak üzere iki taraf vardır. Sponsor, karşı tarafın belirli bir alandaki (spor, kültür, sosyal çevre) faaliyetlerini desteklemek üzere finansal araç temin eder veya diğerk maddi edim ya da hizmet edimlerini emre hazır tutar; buna karşılık desteklenenden bu faaliyetleri ile bağlantılı olarak iletişimsel açıdan yararlanabileceğı bir karşı edim elde eder (İmamoğlu, 2009: 67).

Aynı zamanda sponsor, amaca yönelik ve hedef kitleyi etkileyebilecek bir sponsorluk faaliyeti gerçekletirmek suretiyle pazarda farklılığı ve bu doğrultuda rekabet avantajlarını elde edebilir (İmamoğlu, 2009: 62).

Sponsorların harcamaları vergi matrahından düşülebilir. 2004 tarihli 5105 sayılı Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü'nün Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanun ile Bazı Kanunlarda Değışiklik Yapılmasına dair Kanun kapsamında özendirici olamsı amacıyla, sportif faaliyetlere ilişkin sponsorluk harcamalarının 193 sayılı GVK ve 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu (KVK) mükellefleri tarafından amatör spor dalları için tamamı ve profesyonel spor dalları için ise yarısının giderleştirilmesine izin verilmiştir (Ağar, 2012: 49).

Desteklenen sporcuya para veya parayla ölçülebilen bir menfaat sağlanmaktadır. GVK 61. maddeye göre bu ödemelerin tanımsal karşılığı ücret başlığı altında incelenmektedir.

3.2.2.1.1.2.4. Sporculara Sağlanan Menfaatler

Maliye Bakanlığı'nın 23.06.2000 tarihli ve 29/2929234-274/30530 sayılı özelgesinde spor kulüplerinin sporculara nakit olarak gıda, giyim ve yol parası olarak yaptığı ödemelerin ücret sayılacağı ve bunlar için ücret bordrosu düzenleneceğı tasarruf edilmiştir.

GVK 63. Maddeye göre, *“hizmet erbabına verilen ayınlar verildiğı gün ve yerdeki ortalama perakende fiyatlarına, konut tedariki ve sair suretle sağlanan menfaatler konutun emsal kirasına veya menfaatin emsal bedeline göre değerlendirilmektedir”*.

Hizmet erbabına erbabına verilen aynı değer dışarıdan astın alınmış ve toptan satış niteliinde değilse, alış fiyatı üzerinden; dışarıdan toptan olarak alınmışsa, ödemenin yapıldığı gün ve yerdeki ortalama perakende satış fiyatı üzerinden değerlendirilir ve bu tutar, ücretin gayrisafi tutarı olur (Ağar, 2012: 50).

3.2.2.1.1.3. İstisnalar

Vergi kanunlarına göre vergilendirilmesi gereken vergi konularının kısmen ya da tamamen vergi dışı bırakılmasına istisna denir (Fortune, 2016: 34).

Sporcuların bazı ücretleri gelir vergisinden müstesna tutulmuştur. Bu kapsamda bazı gelirin unsurları kanunen vergiye tabi olmayacağından vergilendirilmezler.

3.2.2.1.1.3.1. Amatör Sporculara Ödenen Ödül ve İkramiyeler

193 sayılı GVK'nun 29/3 maddesine göre, *“spor yarışmalarına katılan amatör sporculara verilen ikramiyeler ve ödüller, gelir vergisinden müstesnadır”*. Zira bu türden ödemelerle sporcunun teşvik edilmesi amaçlanır. Profesyonel sporculara verilen ödül ve ikramiyeler ise bu maddenin aksine ücret kabul edilerek vergilendirilir. Buna göre bu istisnadan sporcunun yararlanabilmesi için sporcunun amatör olması ve ödülün katılan yarışma sonucu verilmiş olması gerekmektedir (Kartal, 2003: 140).

Yarışmaya katılan amatör sporculara verilen ödül ve ikramiyelerin hangi kurum veya kuruluş tarafından ödendiği önem arz etmemektedir. Amatör sporculara verilen ödül ve ikramiyeler hangi kurum veya kuruluş tarafından ödenirse ödensin gelir vergisinden müstesnadır. Ancak amatör sporculara yarışmalara katılmadıkları halde, diğer günler için kulüpleri tarafından ödenen ödemeler gelir vergisine tabi tutulacaktır. Böylece amatör sporculara verilen ödül ve ikramiyeler, ödül veya ikramiyeyi sağlanan kurum ve kuruştan bağımsız olarak, istisna kapsamındadır (Karataş Durmuş, 2016: 252).

3.2.2.1.1.3.2. Milli Karşılaşmaya Katılan Amatör Sporcular

147 seri numaralı GVK Genel Tebliğ'nin 1/d kısmındaki açıklamalar şu şekilde belirtilmiştir:

“Yüz ve daha aşağı sayıda işçi çalıştıran işyerlerinde bir, yüzden fazla işçi çalıştıran işyerlerinde iki, amatör sporcu çalıştıranların, her yıl milli karşılaşmalara iştirak ettiklerinin belgelenmesi ve bu amatör sporculara ödenen ücretlerin (Asgari ücretin iki katını aşmamak kaydıyla) gelir vergisinden müstesna olduğu hükme bağlanmıştır.

Bu hükme göre, istisnanın uygulanabilmesi için, sporcunun amatör sporcu olduğunun ve Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü'nden veya bu Genel Müdürlüğün mahalli teşkilatından her yıl için milli karşılaşmalara iştirak ettiğini gösterir bir belgenin alınarak, işverenlerce muhafazası gerekmektedir.

Bu şartlara haiz amatör sporcuları çalıştıran işverenlerin, işyerinde çalıştırdığı işçi sayısı yüz ve daha aşağı sayıda ise bir amatör sporcuya, işyerinde çalışan işçi sayısı yüzden fazla ise iki amatör sporcuya ödenen ücretlerin, yürürlükte olan asgari ücretin iki katı tutarını aşmaması kaydıyla, vergiden müstesna tutulması mümkün bulunmaktadır.

Öte yandan, amatör sporcu sayısının fazla olması halinde istisna; Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğünce veya bu Genel Müdürlüğün mahalli teşkilatınca uygun görülecek sporcunun ücretine uygulanacaktır.”

3.2.2.1.1.3.3. Sporculara Verilen Demişbaşların Niteliği

GVK 27/1 maddesinin 2 numaralı bendine göre, *“demirbaş olarak verilen (resmi ve özel daire ve müesseseler tarafından hizmet erbabına işin icabı olarak verilen ve bunların işten ayrılmaları halinde geri alınan) giyim eşyası gelir vergisinden müstesnadır”*. Bu durumda, kulüplerce sporculara verilen spor giyim eşyaları sporcuların vergi matrahına dahil edilmez.

3.2.2.1.1.4. İndirilecek Giderler

Gelirin safi tutarının elde edilmesi için hangi giderlerin indirileceği gelir kaynağının çeşidine göre kanunun ilgili maddelerinde ayrı ayrı açıklanmıştır. Bu giderlerden başka bağış veyardımlar, sigorta primleri ve geçmiş yıl zararları gibi gelirin elde edilmesiyle doğrudan doğruya ilgisi olmayan ve kanunla kabul edilmiş olan indirimler de yapıldıktan sonra, geriye kalan miktar vergiye tabi matrah olan safi tutardır (Tosuner ve Arıkan, 2013: 24).

GVK 63.madde uyarınca ücretin safi değerinin hesaplanmasında yalnızca aşağıdaki giderler indirilebilir:

- “657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 190. maddesi uyarınca yapılan kesintilerle, Ordu Yardımlaşma Kurumu ve benzeri kamu kurumları için yapılan kanuni kesintiler,
- Kanunla kurulan emekli sandıkları ile 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun geçici 20. maddesinde belirtilen sandıklara ödenen aidat ve primler,
- Sigortanın Türkiye’de kâin ve merkezi Türkiye’de bulunan bir emeklilik veya sigorta şirketi nezdinde akdedilmiş olması şartıyla; ücretlinin şahsına, eşine ve küçük çocuklarına ait hayat sigortası poliçeleri için hizmet erbabı tarafından ödenen primlerin %50’si ile ölüm, kaza, sağlık, hastalık, engellilik, işsizlik, analık, doğum ve tahsil gibi şahıs sigorta poliçeleri için hizmet erbabı tarafından ödenen primler (İndirim konusu yapılacak primler toplamı, ödendiği ayda elde edilen ücretin %15’ini ve yıllık olarak asgari ücretin yıllık tutarını aşamaz. Bakanlar Kurulu bu bentte yer alan oranları yarısına kadar indirmeye, iki katına kadar artırmaya ve belirtilen haddi, asgari ücretin yıllık tutarının iki katını geçmemek üzere yeniden belirlemeye yetkilidir,
- Çalışanlar tarafından ilgili kanunlarına göre, sendikalara ödenen aidatlar. (Şu kadar ki, aidatın ödendiğinin tevsik edilmesi şarttır.)”

Sporculara kulüpleri veya federasyonlar tarafından verilen para cezalarının sporcu ücretlerinden indirilecek giderlerden olup olmadığı düşünülebilir. Buna verilecek cevap olumsuzdur. Çünkü, sporcuların elde ettikleri ücret gelirinden, ki bu

matrahtır, spor olaylarını, sportif davranışları veya sözleşmeden doğan cezaların indirim konusu yapılması hukuken hükmedilmemiştir. Safi ücretin tespitinde indirim yapılacak unsurlar GVK 63. madde de sayılmıştır. Bunların dışındaki bir meblağ indirime konu edilemez. Dolayısıyla, kulüpler veya federasyonlar tarafından sporculara verilen cezalar GVK 63. madde de yer almadığından indirim konusu yapılamayacaktır (Bilici, 2013: 75).

3.2.2.1.1.5. Verginin Ödenmesi

Ücret gelirlerinin vergilendirilmesinde beyan usulü ve kaynaktan kesinti yolu kullanılmaktadır. Çalışanların ödemeleri yapılırken vergi sorumluları tarafından vergi tutarının hesaplanarak brüt maaştan kesilmesine tevkifat usulu denir. Gerçek ücretlerin ülkemizde vergilendirilmesi bu yönetime dayanmaktadır (Fortune, 2016: 39)

3896 sayılı Kanun (07/05/1994 tarih ve 21927 sayılı Resmi Gazete) 15. maddesi GVK hususunda, *“sporculara transfer ücreti olarak yapılan ödemeler 01/05/1994-31/12/2000 tarihleri arasında gelir vergisinden istisna edilmiş, %15 oranında vergi sorumlusu tarafından vergi tevkifatı yapılması gerektiği hüküm altına almıştır. Aynı zamanda Bakanlar Kurulu’na bu oranı %25’e kadar artırabilme yetkisi tanımıştır”*.

4369 sayılı Kanun (29/07/1998 tarih ve 23417 mükerrer sayılı Resmi Gazete) yapılan düzenlemede, sporculara yapılan ödemelerin GVK’nun ücret gelirlerinin vergilendirilmesi hükümleri doğrultusunda değerlendirilmesi gerektiği ve artan oranlı vergi tarifesinin spor kulüplerince sporcuların gelirlerine uygulanması gerektiği hüküm altına alınmıştır.

4444 sayılı Kanun (14/08/1999 tarih ve 23786 sayılı Resmi Gazete) 193 sayılı GVK’nun 86. maddesi değiştirilerek ücret alan sporcuların beyanname verme zorunluluğunu ortadan kaldırmış ve tevkifat yoluyla vergilendirilen ücretin işveren sayısına bakılmaksızın beyannameye dahil edilmeyeceğini kararlaştırmıştır.

4842 sayılı Kanun (24/04/2003 tarih ve 25088 sayılı Resmi Gazete) 193 sayılı GVK’na eklenen geçici 64. madde hükmüyle, *“31/12/2007 tarihine kadar sporculara ücret olarak yapılan ödemeler 3986 sayılı Kanun’da olduğu gibi gelir*

vergisinden müstesna tutulmuştur ve %15 üzerinden gelir vergisi tevkifatına tabi tutulacağı söylenmiştir”.

5766 sayılı Kanunla (06/06/2008 tarih ve 26898 mükerrer sayılı Resmi Gazete) 193 sayılı GVK’na geçici 72. madde eklemiştir. Bu maddeye göre 01/07/2008 ile 31/12/2017 tarihleri arasında sporculara yapılacak ücret ve ücret sayılan ödemelerden aşağıdaki oranlarda gelir vergisi tadvkifatı yapılacaktır:

- *“Lig usulüne tabi spor dallarında; en üst ligler için %15, en üst altı ligdekiler için %10, diğerleri için %5,*
- *Lig usulüne tabi olmayan spor dallarındaki sporculara yapılan ödemeler ile milli sporculara uluslararası karşılaşmalara katılmaları karşılığından yapılan ödemelerden %5.”*

Sporcular tarafından elde edilen gelirler gelir vergisinden müstesnadır. Bu nedenle beyan edilmesi gerekmediği gibi, 193 sayılı GVK’nun geçici 72/2 maddesinde de bu gelirler için yıllık beyanname verilmeyeceği açıkça belirtilmiştir. Sporcuya yapılan ücret ödemesi üzerinden sporcunun bağlı olduğu kuküp veya anonim şirket tarafından 213 sayılı VUK’nun 8. maddesi kapsamında vergi sorumlusu sıfatıyla tevkifat yapılır. Bu gelirler üzerinden ayrıca 193 sayılı GVK’nun 94. maddesi kapsamında tevkifat yapılmaz (Ağar, 2012: 56).

213 sayılı VUK 11/1 maddesi uyarınca dernekler ve anonim şirketler tarafından vergi sorumlusu olarak yapılan tevkifat, muhtasar beyannameyle bağlı bulunan vergi dairesine beyan edilerek ödenir. Yaptıkları ödemelerden tevkifat yapmaya zorunlu olanlar, verginin tam olarak eksilip ödenmesinden ve diğer görevlerin yerine getirilmesinden sorumludur.

Aynı zamanda 193 sayılı GVK’nun 29/4 maddesine göre, *“spor yarışmalarını yöneten hakemlere ödenen ücretler gelir vergisinden istisna edilmiştir”.*

3.2.2.1.2. Sporcular Dışındakilerin Vergilendirilmesi

Türkiye Futbol Federasyonu tarafından 2016 yılında çıkarılan Teknik Adamların Eğitimi ve Sınıflandırılması Talimatı’na göre futbolcular dışında spor

mevzuatı içerisinde sayılan diğer kişilerden bazıları sayılmıştır. TAEST 2. maddeye göre bu kişiler şu şekilde sayılmıştır:

- *“Amatör Teknik Adam, futbol faaliyetlerine katılması ile ilgili zorunlu giderler (konaklama, malzeme, sigorta ve antrenman giderleri) dışında herhangi bir ücret almayan ve kulübü ile arasında yazılı bir sözleşme bulunan teknik sorumluları ve antrenörleri kapsar,*
- *Profesyonel Teknik Adam, futbol faaliyetine katılması ile ilgili zorunlu giderler dışında, ayrıca kulübünden ücret alan ve kulübü ile bu hususta yazılı sözleşmesi bulunan teknik sorumluları ve antrenörleri kapsar,*
- *Antrenör, TFF tarafından düzenlenen kurslardan mezun olarak, lisans almış veya TFF tarafından denkliği kabul edilmiş olan kişileri kapsar,*
- *Teknik Sorumlu, kulüpler ile imzaladıkları Teknik Sorumlu Sözleşmesi’ne dayanarak görev yapan kişilerdir”.*

Türkiye Futbol Federasyonu tarafından 2009 yılında çıkarılan Sağlık Ekiplerinin Yapılanmaları ve İşleyişleri Talimatı ise sporcuların mental ve fiziksel rahatsızlıklarında tedavi etmek amacıyla uzman kişilerin görev tanımını yapmıştır. SEYİT 2. maddeye göre bu kişiler şu şekilde sıralanmıştır:

- *“Sağlık Ekibi, Profesyonel kulüplerin bünyesinde sözleşmeli olarak çalışan ve Kulüp Sağlık Kurulu başkanına bağlı olan doktorları, performans uzmanlarını (tıbbi antrenman ve egzersiz uzmanı), fizyoterapistleri, masörleri, beslenme uzmanlarını, psikolojik performans danışmanlarını ve diğer profesyonellerden oluşan ekibi,*
- *Takım Doktoru, T.C. yasalarınca tıp doktorluğu yapmasına izin verilen, TFF tarafından düzenlenen eğitim programlarından katılım ve başarı belgesi almış tıp doktorudur,*
- *Performans uzmanı (tıbbi antrenman ve egzersiz uzmanı), Türkiye’de ya da yurtdışında kurulu spor akademisi, Beden eğitimi ve Spor Yüksek Okulu ve benzeri yükseköğretim (lisans) programlarından olan veya Egzersiz Fizyolojisi ya da Hareket ve Antrenman Bilimlerinde Yüksek Lisans yapmış kişilerden, TFF tarafından düzenlenen eğitim programlarından katılım ve başarı belgesi almış, T.C. yasalarına göre mesleklerini icra etmelerine izin verilen kişiler,*

- *Takım Fizyoterapisti, T.C. yasalarına göre mesleklerini icra etmelerine izin verilen ve TFF tarafından düzenlenen eğitim programlarından katılım ve başarı belgesi almış fizyoterapisttir,*
- *Takım Masörü: Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu mezunu veya TFF tarafından düzenlenen Futbol Masörlüğü Temel Eğitim Programını başarıyla tamamlamış, masaj tekniklerini takım doktoru denetiminde uygulayan, TFF tarafından düzenlenen eğitim programlarından katılım ve başarı belgesi almış T.C. yasalarına göre mesleklerini icra etmelerine izin verilen kişilerdir”.*

31.12.2017 tarihine kadar uygulanacak olan 193 sayılı GVK geçici 72. madde uyarınca sporculara ilişkin istisnai bir durum gözedilmiş ve GVK 103. madde uyarınca artan oranlı gelir vergisi tarifesinin ücret gelirlerinde uygulanması yerine %5-15 aralığında bir sistem benimsenmiştir.

GVK geçici 72/4 uyarınca “*bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esasları belirlemeye yetkili Maliye Bakanlığı’dır*” denmektedir. Bu sebeple yukarıda sayılan ve sporcular dışında yer alan kişilerin GVK geçici 72. maddeden yararlanmaları şu an için mümkün değildir (Bilici, 2015: 45).

Bu kişiler 193 sayılı GVK 103.madde kapsamında 2016 yılı ücret gelirleri için artan oranlı vergi tarifesine tabi olacaklardır. GVK 94. madde uyarınca vergi sorumlusu sıfatıyla spor kulüpleri kişilerden vergi tevkifatı yaparak muhtasar beyanname ile vergi alacağını devlete intikal ettireceklerdir.

3.2.2.2. Spor Kulüplerinin Hukuki Durumları

1982 Anayasası’nın 33. maddesine göre, “*herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma ve bunlara üye olma ya da üyelikten çıkma hürriyetine sahiptir. Hiç kimse bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamaz*”. Anonim şirket olanlar hariç spor kulüpleri 5253 sayılı Dernekler Kanunu’na göre izin almaksızın dernek kurma hakkına sahiptir. Kurulan dernek spor kulübü olarak tesis edilecektir (Karataş Durmuş, 2016: 246).

23.11.2004 tarihli 5253 sayılı Dernekler Kanunu 14.maddesine göre spor kulüplerinin dernek statüsünde olmasına dair şu şekilde hüküm verilmiştir:

“Derneklerden başvurmaları halinde; spor faaliyetine yönelik olanlar spor kulübü, boş zamanları değerlendirme faaliyetine yönelik olanlar gençlik kulübü ve her iki faaliyeti birlikte amaçlayanlar gençlik ve spor kulübü adını alır. Bu kulüpler, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü’nce tutulacak kütüğe kayıt ve tescil edilir.

Kulüplerin organları, bu organların görev ve yetkileri, kulüplerin Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü’nce denetlenmesi ve bunlara yapılacak yardımların şekil ve şartları, üst kuruluş oluşturmada uyulacak esas ve usuller, gençlik ve spor faaliyetlerini yürüteceklerin nitelikleri ve bunlara uygulanacak disiplin işlemleri, kulüplerin kayıt ve tesciline ilişkin esaslar İçişleri Bakanlığı’nın uygun görüşü üzerine Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü’nün bağlı olduğu bakanlıkça yürürlüğe konulacak yönetmelikte düzenlenir.”

Spor kulüpleri, spor ekonomisinin her geçen gün artması sonucunda dernek statüsü ile büyük bütçeleri yönetebilmelerinin zorluğunu yaşamaktadırlar. Aynı zaman endüstrileşen spor ve ekonomik rekabet her geçen gün spor kulüplerini, spor şirketleri haline getirmektedir. Spor kulüplerinin şirketleşmesinde rol oynayan başlıca sebepler şu şekilde aktarılmaktadır (Devecioğlu ve diğerleri, 2012: 36-37):

- Finansal gelirlerin artışı sebebiyle derneklerin yönetim etkinsizliği,
- Sportif faaliyetlerin kurumsallaşması,
- Bireylere yapılan hisse satışları,
- İktisadi faaliyetlerin dernek çatısı altında yürütülememesi
- Spor kulüplerine sağlanacak maddi desteğin şirketler tarafından temin edilebilmesi,
- UEFA’nın 2004/2005 sezonundan itibaren yarışma ve liglere katılım lisansı için spor kulüplerine kurumsallaşmayı şart koşması,
- Sporun marka ve reklam yapısı,
- Kamu ve özel kesimle doğrudan bağlantı sağlayabilmek,
- Rekabetçi spor piyasalarında artan transfer gibi maliyet masrafları için uygun kaynakların sağlanması,
- Vergisel avantajları kullanabilmek.

28.05.1986 tarihli 3289 sayılı Spor Genel Müdürlüğü’nün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun’un 20/1 maddesine göre; *“spor kulüpleri, Dernekler Kanunu’na göre teşekkül eder ve tescil ile Spor Genel Müdürlüğü dahil olurlar”.*

Aynı Kanun'un 24/3 maddesine göre; *“spor kulüpleri, profesyonel takımlarını, Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre kuracakları veya kurulmuş olan şirketlere devredebilirler veya profesyonel futbol takımlarını kiraya verebilirler”*.

3.2.2.2.1. Vergisel Açıdan Spor Kulüplerinin Değerlendirilmesi

Spor kulüpleri, gerçek kişilerden farklı olarak kuruluşlarına bağlı olarak tüzel kişilik kategorisine girmektedir. Bu sebeple özellikle incelerken kurumlar vergisi, katma değer vergisi, dernekler mevzuatı ve vergi usul hükümleri çerçevesince konunun incelenmesi gerekmektedir.

3.2.2.2.1.1. Dernekler Kanunu ve Vergi Usul Kanunu Yönünden Hukuki Durumları

Spor kulüpleri belli başlı idari ve hukuki düzenlemeleri yerine getirmelidir. Dernekler Kanunu'na tabi oldukları için spor kulüpleride bu kanundaki hususları yerine getirmelidir. 5253 sayılı Kanun 19. madde uyarınca, *“dernekler, yıl sonu itibarıyla faaliyetlerini, gelir ve gider işlemlerinin sonuçlarını düzenleyecekleri beyanname ile her yıl nisan ayı sonuna kadar mülki idare amirliğine vermekle yükümlüdürler. Beyannamenin düzenlenmesine ilişkin esas ve usuller yönetmelikte düzenlenir.”*

5253 sayılı Kanun 22. madde uyarınca:

“Dernekler genel kurullarının yetki vermesi üzerine yönetim kurulu kararıyla taşınmaz mal satın alabilir veya taşınmaz mallarını satabilirler. Dernekler edindikleri taşınmazları, tapuya tescilinden itibaren bir ay içinde mülkî idare amirliğine bildirmekle yükümlüdürler.”

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu derneklerin organlarını açıklamış ve 72. madde zorunlu organların genel kurul, yönetim kurulu ve denetim kurulu olacağını hükmetmiştir. 74. madde genel kurulun toplantılarının en geç üç yılda bir yapılacağına ve yönetim kurulunun bu olağan toplantının hazırlıklarını yürütmesiyle

ilgili sorumluluk verilmiştir. Derneğin ve dolayısıyla bir spor kulübünün en üst organı genel kurul olduğu söylenmiştir. Genel kurulda, derneğin faaliyetlerini ve tüzel kişiliğini içerde yönetecek dışarda ise temsil edecek bir yönetim kurulu seçileceği düzenlenmiştir. Genel kurul aynı zamanda yönetim kurulunun faaliyetlerini denetleyecek bir denetim kurulunda seçerek görevlendirmelidir.

Yine 2005 tarihli Dernekler Yönetmeliği'nin 32. maddesine göre dernek sorumluları şu defterleri gelir ve gider hesabına göre tutmak ve yönetmek zorundadır:

“İşletme hesabı esasında tutulacak defterler ve uyulacak esaslar aşağıdaki gibidir:

- *Karar Defteri: Yönetim kurulu kararları tarih ve numara sırasıyla bu deftere yazılır ve kararların altıtoplantıya katılan üyelerce imzalanır.*
- *Üye Kayıt Defteri: Derneğe üye olarak girenlerin kimlik bilgileri, derneğe giriş ve çıkış tarihleri bu deftere işlenir. Üyelerin ödedikleri giriş ve yıllık aidat miktarları bu deftere işlenebilir.*
- *Evrak Kayıt Defteri: Gelen ve giden evraklar, tarih ve sıra numarası ile bu deftere kaydedilir. Gelen evrakın asılları ve giden evrakın kopyaları dosyalanır. Elektronik posta yoluyla gelen veya giden evraklar çıktısı alınmak suretiyle saklanır.*
- *Demirbaş Defteri: Derneğe ait demirbaşların edinme tarihi ve şekli ile kullanıldıkları veya verildikleri yerler ve kullanım sürelerini dolduranların kayıttan düşürülmesi bu deftere işlenir.*
- *İşletme Hesabı Defteri: Dernek adına alınan gelirler veyapılan giderler açık ve düzenli olarak bu deftere işlenir.*
- *Alındı Belgesi Kayıt Defteri: Alındı belgelerinin seri ve sıra numaraları, bu belgeleri alan ve iade edelerin adı, soyadı ve imzaları ile aldıkları ve iade ettikleri tarihler bu deftere işlenir.*

Bilanço esasında tutulacak defterler ve uyulacak esaslar aşağıdaki gibidir:

- *Karar defteri, üye kayıt defteri, evrak kayıt defteri ve alındı belgesi kayıtlı defterleri bilanço esasında defter tutan dernekler de tutarlar.*

- *Yevmiye Defteri, Büyük Defter ve Envanter Defteri: Bu defterlerin tutulma usulü ile kayıt şekli Vergi Usul Kanunu ile bu Kanunun Maliye Bakanlığına verdiği yetkiye istinaden yayımlanan Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği esaslarına göre yapılır.”*

Yine yönetmeliğin 32. maddesinin atıf yaptığı Vergi Usul Kanunu 172. ve 173. maddeler şu şekilde düzenlenmiştir:

“Aşağıda yazılı gerçek ve tüzel kişiler bu Kanunun esaslarına göre defter tutmaya mecburdurlar:

- *Ticaret ve sanat erbabı,*
- *Ticaret şirketleri,*
- *İktisadi kamu müesseseleri,*
- *Dernek ve vakıflara ait iktisadi işletmeler,*
- *Serbest meslek erbabı,*
- *Çiftçiler.*

İktisadi kamu müesseseleriyle dernek ve vakıflara ait iktisadi işletmeler defter tutma bakımından tüccarların tabi oldukları hükümlere tabidirler.”

VUK 173.madde “*istisnalar başlığı altında; defter tutma mecburiyeti aşağıda yazılı gerçek ve tüzel kişiler hakkında uygulanmaz*” diyerek şu kişileri saymıştır:

- *“Gelir vergisinden muaf olan esnaf ve gerçek usulde vergiye tabi olmayan çiftçiler,*
- *Gelir Vergisi Kanununa göre kazançları basit usulde tesbit edilenler,*
- *Kurumlar vergisinden muaf olan: İktisadi kamu müesseseleri, Dernek ve vakıflara ait iktisadi işletmeler,*

Yukarıdaki istisna hükümlerinin gelir veya kurumlar vergilerinden muaf olmakla beraber diğer vergilerden birine tabi olan ve bu vergileri götürü usulde tespit edilmeyen mükelleflerin muaf olmadıkları vergiler için tutacakları defterlere şumulü yoktur.”

Dernekler kurumlar vergisinden 5520 sayılı Kanun uyarınca muaf olsa bile, Katma Değer Vergisi Kanunu maddelerine göre mükellefiyet doğuran faaliyetlere dahil olursa defter tutmaları zorunludur. Salt kurumlar vergisinden muaf olmaları defter tutma mecburiyetinin tüm vergi kanunları açısından muafiyetini doğurmaz (Ağar, 2012: 77).

213 sayılı VUK 220. maddesine göre, “aşağıda yazılı defterlerin bu bölümdeki esaslara göre tasdik ettirilmesi mecburidir:

- Yevmiye ve envanter defterleri,
- İşletme defteri,
- Çiftçi işletme defteri,
- İmalat ve İstihsal Vergisi defterleri (Basit istihsal vergisi defteri dahil),
- Nakliyat Vergisi Defteri,
- Yabancı nakliyat kurumlarının hasılat defteri,
- Serbest meslek kazanç defteri,

Bu Kanunla müsaade verilen hallerde yukarda yazılı olanların yerine kullanılacak olan defterler de tasdike tabi tutulur.”

Spor kulüplerince kurulan ticari işletmeler, tevkifat usulüyle gelir vergisi, kurumlar vergisi ve katma değer vergisi mükellefiyetine tabi olmaları hallerinde 213 sayılı VUK maddelerince, diğer işlemleriyle ilgili ise 5253 sayılı Dernekler Kanunu’na göre defter tutmak mecburiyetindedir (Ağar, 2012: 78).

3.2.2.2.1.2. Kurumlar Vergisi Yönünden Hukuki Durumları

Dernekler, 5520 sayılı KVK kapsamında vergi mükellefi olarak sayılmamıştır. Ancak KVK 1/1 maddesinin ç bendi gereğince dernek bünyesinde yer alan iktisadi işletmeler kurumlar vergisine tabi mükellef olarak sayılmıştır. KVK 2. madde iktisadi işletmeler için; “*dernek veya vakıflara ait veya bağlı olup faaliyetleri devamlı bulunan ve sermaye şirketleri ile kooperatifler dışında kalan ticari, sınai ve zirai işletmeler ile benzer nitelikteki yabancı işletmeler, dernek veya vakıfların iktisadi işletmeleridir*”, demektedir.

Dernek veya vakfa ait bir iktisadi işletmenin varlığından söz edilebilmesi için iktisadi işletmenin şu özellikleri taşıması gerekmektedir (Karataş Durmuş, 2016: 253):

- Dernek veya vakfa ait veya bağlı olması, (ait olma sermaye bakımından; bağlı olma ise idari bakımından bağlılığı ifade eder.)
- Sermaye şirketleri veya kooperatif şeklinde kurulmamış olması,
- Ticari, sınai veya zirai alanda sürekli olarak faaliyette bulunması gerekir.

Süreklilik; mali dönem içinde aynı veya ayrı faaliyet alanında ticari mahiyet arz eden işlemlerin birden fazla yapılmasıdır. Bir spor karşılaşması belirli bir süre sürse bile spor karşılaşmasını izleyen her bireye ayrı ayrı bilet satılabilmektedir (Ağar, 2012: 65-66).

Spor kulüpleri ile ilgili 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu muafiyet hallerini saymıştır. 4. maddenin j bendi kapsamında muafiyet şu şekilde düzenlenmiştir:

“Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü ile özerk spor federasyonlarına tescil edilmiş spor kulüplerinin idman ve spor faaliyetlerinde bulunan iktisadî işletmeleri ile sadece idman ve spor faaliyetlerinde bulunan anonim şirketler, kurumlar vergisinden muaf tutulmuşlardır.”

Aynı zamanda 1’nolu Kurumlar Vergisi Genel Tebliğinin 4.12 konu başlığında spor kulüpleri ile ilgili olarak şu düzenlemeyi yapmıştır:

“Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü ile özerk spor federasyonlarına tescil edilmiş spor kulüplerinin idman ve spor faaliyetlerinde bulunan iktisadi işletmeleri ile sadece idman ve spor faaliyetlerinde bulunan anonim şirketler, Kurumlar Vergisi Kanununun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (j) bendi kapsamında kurumlar vergisinden muaftırlar.

Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü ile özerk spor federasyonlarına tescil edilmiş spor kulüplerinin idman ve spor faaliyetlerinde bulunan iktisadi işletmelerinin muafiyet hükmünden yararlanabilmesi için iktisadi işletmenin;

- *Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü ve/veya özerk spor federasyonlarına tescil edilmiş olan spor kulüplerine ait olması,*
- *Faaliyetlerinin sadece idman ve spor faaliyetlerinden ibaret olması gerekmektedir.*

İdman ve spor faaliyetlerinde bulunan anonim şirketler ise sadece idman ve spor faaliyetinde bulunmaları kaydıyla kurumlar vergisinden muaf olacaktır.

Öte yandan, transfer ve bonservis gelirleri, saha reklam gelirleri, maç bileti satışları, sporcuların formalarına aldıkları reklamlar, maç yayın hakkının satılması faaliyetleri de idman ve spor faaliyeti kapsamında değerlendirilecektir.”

Gelir İdaresi Başkanlığı’nın 09.06.2012 tarihli 96620903-48.15.01/1-91 sayılı özelgesine göre, Türkiye Tenis Federasyonu’na tescilli üye olan bir spor kulübünün

iktisadi işletmesinin isteyen kişilere belirli bir bedel üzerinden uygulamalı tenis sporu yaptırması sonucunda; spor kulübünün yalnızca sportif unsurlar üzerinden iktisadi işletmeleri kurumlar vergisinden muaf olacak ancak ticari işletme üzerinden hizmet karşılığı ödenen bedeller (kurs hizmetleri) muafiyet kapsamına girmemekte ve kurumlar vergisi mükellefiyetinin doğacağı kayıt altına alınmıştır.

Bu özelge ışığında spor kulüplerinin sadece sporla ilgili faaliyetleri muafiyet dahilindedir. Ticari amaçlı faaliyetleri(konser tertip edilmesi, plaj ve otopark işletmesi, üniversite kurması gibi) kurumlar vergisine tabidir.

5520 sayılı KVK 20/1 maddesine göre; *“kamu idare ve kuruluşları, iktisadi kamu kuruluşları, sair kurumlar, ticaret şirketleri, iş ortaklıkları, dernekler, vakıflar, dernek ve vakıfların iktisadi işletmeleri, kooperatifler, yatırım fonu yönetenler, gerçek gelirlerini beyan etmeye mecbur olan ticaret ve serbest meslek erbabı, zirai kazançlarını bilanço veya zirai işletme hesabına göre tespit eden çiftçiler, kurumlara avanslar da dahil olmak üzere nakden veya esaben yaptıkları aşağıdaki ödemeler üzerinden istihkak sahipleri kurumlar vergisine mahsuben %15 oranında tevkifat yapmak zorundadır”*. 5520 sayılı KVK 20/1’in devamı şu şekilde derlenmiştir:

- *“193 sayılı GVK’nda belirtilen esaslara göre birden fazla takvim yılına yaygın inşaat ve onarım işleri ile uğraşan kurumlara bu işleri ile ilgili olarak yapılan hakediş ödemeleri,*
- *Kooperatiflere ait taşınmazların kiralanması karşılığında bunlara yapılan kira ödemeleri,*
- *Kurum kazancından dağıtılan kâr payı ödemeleri.”*

5520 sayılı KVK 20/5 maddesine göre; *“vergi kesintisi yapmak zorunda olanlar, bu vergileri ödeme veya tahakkukun yapıldığı yer itibarıyla bağlı oldukları vergi dairesine, muhtasar beyanname ile beyan etmeye mecburdur.”*

Bursa Vergi Dairesi Başkanlığı’nın 16.08.2012 tarihli 17192610-125(ÖZG. 12-21)-341 sayılı yurtdışında olan dar mükellef kurumlardan sağlanan menajerlik hizmetinin serbest meslek kazancı olarak nitelendirilmesi ve vergi tevkifatı yapılması öngörülmüştür. Bu tevkifat oranı 2009/14593 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı uyarınca %20 olarak hüküm altına alınmıştır.

Dikkat edilmesi gereken hususlardan birincisi Türkiye’de bulunan spor kulüplerinin kurumlar vergisinden muaf olmasının tevkifat yapmasına ve muhtasar

beyanname verme yükümlülüğüne engel teşkil etmediğidir. İkincisi ise Türkiye ile yabancı spor kulübünü mukimi olduğu ülke arasında imzalanmış çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmasının bulunması halinde, bu anlaşmada tevkifat ile ilgili daha farklı bir oran belirlenmiş ise bu oranın dikkate alınacağıdır (Karataş Durmuş, 2016: 259).

3.2.2.1.3. Katma Değer Vergisi Yönünden Hukuki Durumları

3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu 1. maddesinde vergiyi doğuran olayın konusu şekilde aktarılmıştır:

“Ticari, sınai, zirai faaliyet ve serbest meslek faaliyeti çerçevesinde yapılan teslim ve hizmetler,

Her türlü mal ve hizmet ithalatı,

Diğer faaliyetlerden doğan teslim ve hizmetler:

- *Posta, telefon, telgraf, teleks ve bunlara benzer hizmetler ile radyo ve televizyon hizmetleri,*
- *Her türlü şans ve talih oyunlarının tertiplenmesi ve oynanması,*
- *Profesyonel sanatçıların yer aldığı gösteriler ve konserler ile profesyonel sporcuların katıldığı sportif faaliyetler, maçlar, yarışlar veya yarışmalar tertiplenmesi, gösterilmesi.”*

Türkiye’de Gelir İdaresi Başkanlığı 30.05.1996 tarihli 22651 sayılı 55 seri No’lu Katma Değer Vergisi Genel Tebliği’nde spor üzerinden sağlanan mal ve hizmetlere ilişkin bir açıklama yapmıştır. Buna göre:

- *“Profesyonel futbol faaliyetlerine tabi spor kulüpleri Dernekler Kanunu kapsamında kurulmuş ya da kamu idare ve müesseselerine ait idman ve spor müesseseleri varsa bunlar katma değer vergisi mükellefi sayılmayıp, yalnızca bu müesseselere ait veya tabi olan iktisadi işletmeleri nedeni ile mükelleftir. Anonim şirket statüsünde sportif faaliyetlerde bulunan kuruluşların bütün teslim ve hizmetlerinde Katma Değer Vergisi Kanunun 1/1 maddesi gereğince vergiye tabidir,*
- *Spor kulübü dernekleri amatör ve profesyonel spor faaliyetleri yanında çeşitli alanlarda faaliyet gösteren müesseselere sahiptirler. Bir iktisadi işletme niteliğinde olan profesyonel futbol şubeleri ile sosyal tesis, lokal, otopark,*

spor okulları ve kursları, spor sahaları, sağlık merkezleri, plaj tesisleri ve benzeri iktisadi işletmelerin teslim ve hizmetleri, yapılan açıklamalar çerçevesince katma değer vergisi konusuna girmektedir,

- *Maç hasılatları, Spor Toto-Loto ve Lotogol isim hakkı gelirleri, spor malzemesi ve hediyelik eşya satışı, yayın hakkı gelirleri, reklam gelirleri, diğer gelirler Katma Değer Vergisi Kanunu konusunda mal ve hizmet hususunda değerlendirilecektir,*
- *Ticari nitelikten ziyade faaliyetin zorunlu bir unsuru olarak yapılan futbolcu transferleri ile kiralamaları karşılığı kulüplerce elde edilen bedeller Katma Değer Vergisi Kanunu'nun 1/3-g maddesi kapsamında sayılmayacağından verginin konusuna girmemektedir,*
- *Profesyonel sporcuların katıldığı futbol faaliyetlerine ilişkin olarak düzenlenen biletler, katma değer vergisi dahil olarak belirlenecektir."*

Spor Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun'un 24. maddesi ve 55 No'lu KDV Genel Tebliği düzenlemelerine göre, "dernek şeklinde faaliyette bulunan kulüpler profesyonel takımlarını TTK'ya göre kuracakları veya kurulmuş olan anonim şirketlere devredebilecekler ve böylece profesyonel futbol faaliyeti anonim şirket statüsündeki kuruluşlarca da yapılabilecektir". Böyle bir durumda anonim şirket olarak faaliyette bulunan spor kulüpleri dernek statüsündeki spor kulüplerine transfer ücretleriyle ilgili olarak sağlanan KDV avantajından yararlanamamaktadır. Bunların transfer ve sporcu kiralama işlemleri KDVK 1/1 maddesi uyarınca KDV'ye tabidir (Karataş Durmuş, 2016: 266).

Bursa Vergi Dairesi Başkanlığı'nın 16.08.2012 tarihli 17192610-125(ÖZG. 12-21)-341 sayılı yurtdışında olan dar mükellef kurumlardan sağlanan menajerlik hizmetinin vergilendirilmesi hakkında verdiği kararda; 117 ve 15 seri numaralı KDV Genel Tebliği revize edilmiş ve 01.05.2012 tarihinden itibaren oluşturulan yeni düzenlemelerde ikametgahı, işyeri, kanuni merkezi ve iş yeri merkezi Türkiye'de olmayan tarafından yapılan faaliyetler başlıklı bölümüne göre, menajerlik hizmeti için ödenen hasılatlar üzerinden KDV hesaplanması gerekmekte olup beyanname ile bağlı bulunan vergi dairesine ödenmesi gerekmektedir

55 seri No'lu KDVK Genel Tebliği, kanun gereği Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından spor kulüplerine kiraya verilen statların kira veya benzeri bedelleri KDVK

kapsamına girmemektedir. Tesislerdeki kantin ve benzeri yerlerin kiralanması durumunda işlemin ticai unsur taşıması sebebiyle KDVK'na tabi olması gereklidir.

Yine Katma Değer Vergisi Mükellefiyeti açısından 27.06.2000 tarihinde 54/5417-1740/31047 sayılı Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğü kararında bir spor kulübünün çay ocağı işletmesiyle ilgili mükellefiyet doğup doğmayacağına dair bir soru sorulmuştur. İdare buna göre, adı geçen kulübün çay ocağı, büfe ve lokal işletme faaliyetinden dolayı katma değer vergisi mükellefiyetinin tesisi gereklidir şeklinde yanıt vermiştir.

Büyük Mükellefler Vergi Dairesi Başkanlığı'nın 06.04.2012 tarihli B.07.1.GİB.4.99.16.02.-KVK-6-95 sayılı görüşünde 2010'da düzenlenen basketbol şampiyonasında Türk Milli Takımı dünya ikincisi olmuştur. Basketbol Federasyonu milli kadroda bulunan sporculara, teknik sorumlulara ve diğer kadrolara apartman dairesi ödülü vermiştir. Bu ödüllerin KDVK'na tabi olduğu ve gayrimenkullerin teslim edilmiş olması halinde alış anında ödenen, kurumca inşa edilmiş olması halinde ise maliyetleri içerisinde yer alan KDV, KDVK 29. ve 34. maddeler gereğince indirim konusu olabilecektir.

3.2.3. Sosyal Güvenlik Hukuku Kapsamında Spor Ekonomisi

Sosyal Güvenlik Hukuku ve İş Hukuku açısından ülkemizdeki yasal düzenlemeler en yetkili amir hüküm olan 1982 Anayasası'nın 2. maddesinde Cumhuriyetin nitelikleri arasında sosyal bir hukuk devletidir ilkesini benimsenmiştir. 5. maddede ise devletin temel amaç ve görevleri hakkında *“Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır”* diyerek emeğin ve insani koşulların güvenliğinin devlet tarafından sağlanması gerektiği vurgulanmıştır.

Anayasanın 60. maddesi, *“herkes sosyal güvenlik hakkına sahiptir ve devlet bu güvenliğı sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar”*, düzenlemesiyle

sosyal güvenliğin devletin düzenleyici ve denetleyici yapısında olması gerektiği vurgulanmış, aynı zamanda 65. maddede ki düzenlemeyle “devletin iktisadi ve sosyal ödevlerine ilişkin, devlet sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen görevlerini, bu görevlerin amaçlarına uygun öncelikleri gözeterek mali kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirir”, hükmü verilmiştir.

Bu sebeple ülkemizde spor ekonomisindeki emeğin tanınması, hukuki güvenliğin sağlanması ve temellendirilmesinin genel hatları 1982 Anayasası ile korunmuş olsa da bu tanımların İş Kanunu, Sosyal Güvenlik Kanunu, Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu özelinde detaylandırılması gerekmektedir.

3.2.3.1. İş Kanunu Açısından Spor Çalışanları

4857 sayılı İş Kanunu 2/1 maddesi uyarınca, “bir iş sözleşmesine dayanarak çalışan gerçek kişiye işçi denmektedir”. Bu sebeple hizmet karşılığında ücret alan bir sporcuda işçi niteliği taşımaktadır. Ancak Kanun’un 4/1 maddesi g bendine göre, “sporcular hakkında olan işlerde ve iş ilişkilerinde İş Kanunu hükümleri uygulanmaz” (Küçükgüngör, 1999: 25).

4857 sayılı İş Kanunu, profesyonel sporcular için uygulanmamaktadır. Ancak bu durum spor faaliyetlerinin tamamının istisna edildiğini göstermemektedir. Sporla ilgili diğer çalışanlar örneğin teknik sorumlular, malzemeciler, doktorlar, mentörler ve diğerler iş sözleşmesine bağlı çalışıyor olmak şartıyla İş Kanunu hükümlerine mükelleftir. Yargıtay’ın çeşitli daireleri de bu hükmü vermiş olduğu kararlarında benimsemektedir (Aydın, 2014: 199-200).

4857 sayılı İş Kanunu uyarınca profesyonel sporcuların kanun kapsamı dışında kalmasının gerekçeleri için sporcu ve kulübü arasında sportif ihtiyaçlara özgü durumların oluştuğu, İş Kanunu’ndan düzenlenen fesih ve çeşitli tazminat hükümlerinin sporcular özelinde değerlendirilemeyecek olmasıdır. Bu sebeple kanun koyucu spor dalının özelliklerine göre düzenleme yapma yetkisini düzenleyici kuruluşlara (federasyonlara) bırakılması gerektiğini vurgulamıştır (Öner, 2011: 91-92).

Kulüp ile profesyonel sporu arasındaki ilişkileri düzenleyen talimatlarda bir hüküm bulunmadığı takdirde, 6098 sayılı Borçlar Kanunu 393. maddesindeki,

“hizmet sözleşmesi, işçinin işverene bağımlı olarak belirli veya belirli olmayan süreyle işgörmeyi ve işverenin de ona zaman veya yapılan işe göre ücret ödemeyi üstlendiği sözleşmedir” hüküm ve sonuçlarının uygulama alanı bulunduğunu söylemek yerinde olmaktadır (Küçükgüngör, 1999: 46).

Özetle, işçi vasfına sahip olan profesyonel sporcuların hak ve yükümlülükleri İş Kanunu’na muhatap değildir, spor kulüpleri ile sporcuların iş sözleşmeleri öncelikle ve eğer varsa kendi federasyonlarınca düzenlenmiş talimatlara tabi olacaktır. Federasyonların almış olduğu herhangi bir karar ya da talimat yoksa Türk Borçlar Kanunu’nun hizmet sözleşmesine ilişkin maddeleri uygulama alanı bulacaktır (Aydın, 2014: 200).

3.2.3.2. Sosyal Güvenlik Kanunu Açısından Spor Çalışanları

2006 tarihli 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu 1. madde uyarınca *“sigorta kapsamında olan kişileri güvence altına alınması, yararlanacak kişileri ve sağlanacak hakları, bu haklardan yararlanma şartları ile finansman ve karşılanma yöntemlerini belirlemek”*, temel amaç olarak söylenmiştir. Spor ekonomisinde bu yararlanacak kişileri amatör ve profesyonel sporcular özelinde değerlendirmek gerekmektedir.

3.2.3.2.1. Profesyonel Sporcuların Durumu

Sosyal Güvenlik Kurumu’nun 2013/11 sayılı Genelgesi; *“herhangi bir spor dalını kendisine meslek edinen ve bundan kazanç sağlayan kişilere profesyonel sporcu denilmekte, bu kişiler kulüplerinin (yani işverenin) gösterdiği yerlerde tespit edilmiş çalışma saatlerine tabi olarak ve işveren veya vekilinin emir ve talimatı altında antrenman ve karşılaşmalar yaptıklarına, mukabilinde önceden yapılmış anlaşma ile tespit edilmiş ücretleri aldıklarına göre, anılan kimselerin işverenle hukuki ilişkileri bir hizmet akdine dayanmaktadır”* diyerek profesyonel sporcular özelinde düzenleme yapmıştır.

Aynı genelge; *“faaliyetin sporla ilgili oluşu, profesyonel sporcu ile kulüp arasındaki bağın hizmet akdi sayılmasına mani teşkil etmediği gibi, sosyal*

sigortadan istisnaya da sebep teşkil etmemektedir. Spor kulüplerince çalıştırılan antrenör, menajer, teknik direktör, masör ve diğer müstahdemlerin akdi bağlılıkları da aynı nitelikte olduğundan, spor kulüplerince çalıştırılan bu gibi kişiler 5510 sayılı Kanunun 4. maddesinin birinci fıkrasının a bendine tabi sigortalı sayılacaktır” hükmüyle yalnızca profesyonel sporcular için değil spor ekonomisindeki kişiler içinde açıklama yapmıştır.

Bu sebeple profesyonel sporcuların tümü Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu kapsamı dışına çıkarılmadığından, profesyonel sporcular 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu 4/1 maddesi a bendi uyarınca, hizmet akdi ile bir veya birden fazla işveren tarafından çalıştırılanlar kategorisine profesyonel sporcularında dahil olduğu göz önünde bulundurulursa onların da sigortalı sayılması gerekmektedir. (Aydın, 2014: 201)

Hizmet sözleşmesi ile çalıştırılan profesyonel sporcuların kazançları 5510 sayılı Kanun’un 80. maddesine göre hesaplanmaktadır. Spor kulüpleri, çalışanlarını sigortalı olarak Sosyal Güvenlik Kurumu’na bildirmekle yükümlüdür. Sporcuların elde ettiği gelirler ile aylık sigorta prim beyannamesi arasında farklılıklar tespit edilirse, spor kulüpleri ödevlerini düzenli ve dürüst bir şekilde yerine getirmediklerinden ceza alabilmektedirler (Öztuna, 2015: 805-806).

3.2.3.2.2. Amatör Sporcuların Durumu

5510 sayılı Kanun’un 6/1 maddesinin m bendi uyarınca *“Gençlik ve Spor Bakanlığı, Spor Genel Müdürlüğü, Türkiye Futbol Federasyonu, bağımsız spor federasyonları tarafından yapılan her türlü gençlik ve spor faaliyetleri ile bu faaliyetlerle ilgili kamp, eğitim ve hazırlık çalışmalarında süreklilik arz etmeyecek şekilde görevlendirilenler sigortalı sayılmayacağı”* düzenlenmiştir.

Bir kulübe hizmet akdi ile bağlı olmayan ve sporu gönüllülük esasına dayalı yapan amatör sporcular 5510 sayılı Kanun’a göre sigortalı sayılmamaktadır (Tezel, 2011). Bu sebeple spor faaliyetiyle ilgili kulüpleriyle aralarında işçi ve işveren ilişkisi oluşmadığından kulüplerin amatör sporcuları Sosyal Güvenlik Kurumu’na sigortalı olarak bildirme zorunluluğu yoktur (Keskin, 2013).

Sporcu Lisans, Tescil, Vize ve Transfer Yönetmeliği'ne göre bir spor dalında lisans almış ve sosyal güvenlik kuruluşlarına bağlı olmayan kişiler, 15.06.2004 tarihli Sağlık Bakanlığı ve o zamanki adıyla Spordan Sorumlu Devlet Bakanlığı arasında imzalanan sözleşme metnicesinde Sağlık Bakanlığı'na bağlı kuruluşlardan bedelsiz sağlık hizmeti alabilmektedir (Öztuna, 2015: 805).

2004 tarihli protokolün bir benzeri 2013 yılında Spor Bakanlığı'na bağlı ve özerk federasyonlar ile kanunla düzenlenmiş TFF'ndan lisanslı olan ve sosyal güvenlik kuruluşundan sağlık güvencesi almayan amatör statüdeki sporcuların sağlık hizmetinden bedelsiz faydalanmalarına ilişkin imzalanmıştır (Öztuna, 2015: 805).

3.2.3.3. Toplu İş Hukuku Açısından Spor Çalışanları

Toplu iş hukuku, çalışanlar ile işverenlerin sözleşmeye bağlı ilişkilerini genel düzeyde çözümlemektedir. Toplu iş hukuku, mesleki kuruluşları sendikalar ve konfederasyonlar kapsamında ele alır ki bu şekilde örgütlenmelere sendikalar hukuku denilmektedir. Sendikaların temel görevlerinden biri her iki tarafın hak ve menfaatlerini yansıtabilecek adil bir iş sözleşmesini oluşturmaktır. Toplu iş hukukunun bu koluna toplu iş sözleşmesi hukuku adı verilmiştir (Öner, 2011: 103).

6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu'nun 2/1 maddesi h bendinde göre *“toplu iş sözleşmesi, iş sözleşmesinin (hizmet akdinin) yapılması, içeriği ve sona ermesi ile ilgili hususları düzenlemek üzere işçi sendikası ile işveren sendikası veya sendika üyesi olmayan işveren arasında yapılan sözleşmedir”*. 33/2 maddesi *“toplu iş sözleşmelerinde, tarafların karşılıklı hak ve borçlarını, sözleşmenin uygulanmasını ve denetimini, uyuşmazlıkların çözümü için başvurulacak yolları düzenleyen hükümlere de yer verilebilir”*, şeklinde düzenlenmiştir (Gerek, 2013: 164).

3.2.3.3.1. Sporda Sendikalar

2012 tarihli 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu 2/1 maddesi 8 bendine göre sendika kavramı, *“işçilerin ve işverenlerin çalışma ilişkilerinde, ortak ekonomik ve sosyal hak ve çıkarlarını korumak ve geliştirmek için*

en az yedi işçi veya işverenin bir araya gelerek bir işkolunda faaliyette bulunmak üzere oluşturdıkları tüzel kişiliğe sahip kuruluşlardır”.

Toplu iş sözleşmesi ve sendikal haklardan yararlanabilecek olanlar çalışan niteliğinde ve hizmet akdi ile bağlı olan kişilerdir. Bu sebeple sporcular özelinde yalnızca profesyonel sporcuların süreklilik arz eden hizmet sözleşmeleri olduğundan, amatör sporla ilgilenenlerin sendikal hakları yoktur (Petek, 2006: 183).

Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu'na göre profesyonel sporcular emeği karşılığında gelir elde eden işçilerdir. 6356 sayılı Kanun hükmüne göre de spor kulüpleri ister şirket olsun ister dernek kanunen işveren niteliği taşımaktadır. Sporcular ve spor kulüpleri sözleşme hususunda karşılaşılabilecekleri hak çatışmasında uygun bir zeminde anlaşabilmek için sendikaları bağlantısıyla temsil edilmeleri en uygunudur. Bu konuda sporcuları ve spor kulüpleri, Sendikalar Kanunu ve İş Kolları Tüzüğü'nde sekizinci işkolu olarak genel işler kapsamında değerlendirilmektedir (Küçükgüngör, 1999: 51).

Profesyonel sporcu sendikalarının faaliyette bulunacağı işkolu uzun süre gündemi işgal etmiştir. 6356 sayılı Kanuna dayalı olarak yayınlanan İşkolları Yönetmeliğine göre spor tesislerinin işletilmesi, spor kulüplerinin faaliyetleri ve diğer spor faaliyetleri 18 nolu Konaklama ve Eğlence İşleri işkoluna dahil edilmiştir. Bu bağlamda profesyonel spor sektöründe kurulacak bir sendikanın 18 nolu Konaklama ve Eğlence İşleri işkolunda faaliyet göstermesi gerekmektedir (Aydın, 2014: 202).

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı 2002/7 sayılı kararı ile Beşiktaş Jimlastik Kulübü Derneği, Galatasaray Derneği, Fenerbahçe Derneği işyerlerinin 18 no'lu Konaklama ve Eğlence Yerleri işkolunda yer aldığı tespit edilmiştir (Öner, 2011: 129).

Günümüzde sporun vardığı konum ve spordan gelir elde eden meslek gruplarındaki artış spora özgü bir işkolunun oluşturulması gerekliliğini doğurmuştur. Bu işkolu yalnız profesyonel sporcuları değil sporda menfaat ve gelir elde eden tüm meslek gruplarını da kapsamalıdır (Küçükgüngör, 1999: 51).

3.2.3.3.2. Toplu İş Sözleşmesi Açısından Durum

Anayasa'nın toplu iş sözleşmesi hakkıyla ilgili 53. maddesinde, *“işçiler ve işverenler, karşılıklı olarak ekonomik ve sosyal durumlarını ve çalışma şartlarını düzenlemek amacıyla toplu iş sözleşmesi yapma hakkına sahiptirler. Toplu iş sözleşmesinin nasıl yapılacağı kanunla düzenlenir”* denilmektedir. Grev ve lokavt hakkı ile ilgili olarak 54. madde ise *“toplul iş sözleşmesinin yapılması sırasında, uyuşmazlık çıkması halinde işçiler grev hakkında sahiptirler. Bu hakkın kullanılmasının ve işverenin lokavta başvurmasının usul ve şartları ile kapsam ve istisnaları kanunla düzenlenir”* hükmü belirtilmiştir.

6356 sayılı Kanunun 41/1 maddesi uyarınca *“kurulu bulunduğu işkolunda çalışan işçilerin en az yüzde birinin üyesi bulunması şartıyla işçi sendikası, toplu iş sözleşmesinin kapsamına girecek işyerinde başvuru tarihinde çalışan işçilerin yarısından fazlasının, işletmede ise yüzde kırkının kendi üyesi bulunması halinde bu işyeri veya işletmen için toplu iş sözleşmesi yapmaya yetkilidir”*.

Spor faaliyetlerinde olan tüm emekçilerin sendikaları ve spor kulüpleri ile hizmet sözleşmesi yapma, tüm alacak ve borçlarını, fesih ve infisah unsurlarını, süresine ilişkin konularını belirtmek amacıyla hukuken toplu sözleşme yapabilme hakkı vardır (Çağlayan, 2007: 49-50).

Sporcu ve kulüp sendikaları toplu iş sözleşmesini düzenlerken herhangi bir çekişmeli durumda sendikaların, sporcu üyelerin hakları ile çalışma koşullarının adil ve hukuka uygun şekilde yerine getirilmesi talepleri karşılığında grev kararı almasının; buna karşılık toplu iş sözleşmesi uyarınca grev kararı alan sporcu sendikasına yönelik kulüp veya kulüp sendikası tüm sosyal ve ekonomik gerekçeleri belirterek bir loavt hükmünün hukuken uygun olduğu belirtilmiştir (Öner, 2011: 123).

Ülkemizde grev ve lokavt uygulamaları açısından engel bir durum bulunmamakla birlikte, 6356 sayılı Kanun'nun işlerliği açısından grev yapan sporculara işverenleri ve federasyonlar tarafından, sporcuları grev yapan spor kulüplerine ise bağımsız idari otorite olan federasyonlar tarafından ceza verilmemesi gerekmektedir (Öner, 2011: 124).

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 118/2 maddesi uyarınca; *“cebir veya tehdit kullanılarak ya da hukuka aykırı başka bir davranışla bir sendikanın faaliyetlerinin engellenmesi halinde, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasına hükmolunur”* sözüyle grev ve lokavt hakkına ilişkin korucuyu önlemler alınmıştır.

3.2.3.3.3. Ülkemizde Spor Sendikaları

Ülkemizde spor sendikalarının ilki Spor Emekçileri Sendikasıdır (Spor-Sen). Sendikanın kuruluş tarihi 22 Mart 2010'dur. Kuruluş bildirgesine göre Spor-Sen'in temel dayanağı emeğin mutlaka korunması gerektiği bunun içinse hukuki uygulamalar ile iş gücünü temsil eden tüm çalışanların haklarının güvence altına alınması ve spora uygun bir bilimsel iş yasasının TBMM tarafından çıkarılmasını sağlamaktır. Spor-Sen'in tüzüğüne göre bu sendikaya; *“kurumlaşmış spor sektöründeki tüm emekçiler üye olabilmektedir”*. Sendika tüzüğünde sendikanın örgütsel yapısına ilişkin son derece ayrıntılı hükümler yer almaktadır. Sendika herhangi bir konfederasyona üye olmamıştır. Profesyonel spor alanında 1982 Anayasası sonrası kurulan ilk sendika olan Spor-Sen, Temmuz 2013 itibarıyla üyesi olmayan bir sendikadır (Aydın, 2014: 207).

Yeterli bilgiye sahip olunmamakla birlikte 13.12.2010 tarihinde Devrimci Spor Emekçileri Sendikası (Spor-Emek-Sen) kurulmuştur. Sendikanın kuruluş amacının DİSK bünyesinde faaliyette bulunmak amacıyla kurulduğu söylense de DİSK kendi web sitesinde sendikayı üye olarak göstermemiştir (Aydın, 2014: 208).

Hak-İş Konfederasyonu'na bağlı üye olarak kurulan bir başka profesyonel spor sendikası ise Futbol Çalışanları Sendikası (Futbol-Sen)'dir. 08.10.2012'de futbolcu, teknik direktör ve temsilciler tarafından futbolun içindeki emekçi kesimden kurulan bu sendika en önemli amaçları arasında futboldan elde edilen naklen yayın, sponsor vb. gelirlerden pay elde etmek olduğunu söylemektedir. Futbol-Sen, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nca 26.01.2013 tarihinde yayınlanan işkolu istatistiklerinde konaklama ve eğlence işkolunda değerlendirilmiştir (Aydın, 2014: 207- 208).

Tablo 17: Spor Sendikaları Üye Sayıları

	2013(Temmuz)	2014(Temmuz)	2015(Temmuz)	2016(Ocak)
Futbol-Sen	342	329	250	228
Spor-Emek-Sen	11	11	10	10
Spor-Sen	0	-	-	-

Kaynak: Öztuna, 2016: 475

Tablo 17’de spor sendikalarının üye sayısının düşüklüğü konusunda bilgi vermektedir. Spor ekonomisinin hızlı gelişimi, spor emekçilerinin örgütlenmesine aynı düzeyde yansımamıştır.

Spor alanında sendikaların düşük örgütlenme düzeyinde olmasının sebeplerinden biri sendikalara yönelik düşüncenin olumsuz olmasıdır. Bununla birlikte, profesyonel sporcuların belli branşlarda büyük paralar kazanmaları sendikaya üye olma fikrinden uzaklaştırdığı düşünülmektedir. Ama profesyonel sporcuların hepsi şöhret sahibi değildir ve büyük paralar kazanmamaktadırlar. Bununla birlikte, profesyonel sporcuların birçoğunun kulüplere karşı pazarlık güçleri azdır (Öztuna, 2016: 475).

3.2.4. Türkiye’de Spor Ekonomisinde Özelleştirme

Türkiye’de son yıllarda spor federasyonlarının özerk statüye geçişleri hukuken sağlanmış olsa da kamu kurum ve kuruluşlarının bu federasyonlara nakdi ve ayni yardımları halen sürmektedir. Komisyon incelemesine göre devlet desteği olmaksızın çoğu spor federasyonu plan, proje ve faaliyetlerini finanse edemeyecek durumdadır. Bunun bilincinde olan devlet federasyonlara kaynak kullandırma yoluyla halen spor üzerinde fiili hakimiyetini dolaylı olarak devam ettirmektedir (Kalkınma Bakanlığı Spor Komisyonu, 2014: 4).

Sporun fiilen yönetilmesinin getirdiği sorumluluk, yönetici kimliğinin kamu kesimine bırakılması, kamusal malların kullanımında ve işletilmesindeki istikrarsızlık ve düzensizlik ülke sporunun özel girişimciye açılmasıyla birlikte devlet tarafından da özel girişimin desteklenmesi gerektiği sonucunu doğurmaktadır.

3.2.4.1. Türkiye’de Spor Tesisleri ve Altyapısında Devletin Yeri

Dünya da olduğu gibi Türkiye’de de devletin ağır ve hantal yapıdan kurtulması, gelişen şartlara ayak uydurabilmesi için çeşitli düzenlemelere gidilmesi kaçınılmazdır. Türk sporu da bu sistemden ayrı düşünülemez. Aynı yapı içerisinde sporda da verimli işletilemeyen, bakım ve onarımı yapılamayan tesisler, yanlış yatırımlar, gereksiz personel istihdamı gibi problemlerin çözümüne ilişkin yeni düzenlemelerin planlandığı, icraata geçirilmek istendiği ve ülkenin sosyal, ekonomik ve siyasi durumuyla bu düzenlemelerin doğrudan ilişkili olduğu görülmektedir (Gözen, 1998: 38).

Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı vasıtası ile ülkenin mevcut durumunun analizi ve gelecek planlarına ilişkin kalkınma planları hazırlanmaktadır. 2001-2005 tarihlerini kapsayan Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’ndan spor hususunda belli başlı şu veriler ortaya çıkmaktadır (Devlet Planlama Teşkilatı, 2000):

- 1999 yılı sonu itibarıyla 328 stadyum, 365 spor salonu, 31 kapalı yüzme havuzu, 25 açık yüzme havuzu, 757 futbol sahası hizmete sunulmuştur. Aynı yıl sonunda 178.448 sporcu, 15.391 antrenör, 20.277 hakem, 5.437 spor kulübü mevcuttur.
- Mali ve idari olarak özerk spor kulüpleri ve bağımsız idari otoritelerin (federasyonların) ile yerel idareler ve serbest girişimcilerin spor tesis ve altyapı hizmetlerini planlaması, tamamlaması ve yönetmesi tüm dünya da olduğu gibi ülkemizde de uzlaşılan bir husustur. Merkezi idare ise yalnızca denetim, teşvik etme ve kural koyucu olarak spor ekonomisinde rol almalıdır.

2014-2018 tarihleri arasını hedefleyen Onuncu Kalkınma Planı ise spor alanında ülkenin vizyon ve misyonuna ilişkin şu değerlendirmeleri yapmıştır:

- 2012 yılı sonu itibarıyla spor branşlarında görevli antrenör sayısı 156 bine, bu branşlarda kayıtlı lisanslı sporcu sayısı üç buçuk milyona ve spor kulübü sayısı 11 bin 695’e ulaşmıştır.
- Özellikle çeşitli organizasyonlar sayesinde Erzurum, Kayseri, Trabzon ve Mersin gibi şehirlerde uluslararası ölçülerde spor tesisleri oluşturulmuş ve tüm Türkiye’de bu tarz tesisleşme çabası halen sürmektedir.

- Yatırım ve finansman giderleri için devlet çeşitli yasalar çıkarmış ve uygulamalar ile teşvik oluşturma yoluna gitmiştir. Bu sayede kamunun bu işletmelerin tamamlanmasında ve yönetilmesindeki yükü hafiflemiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı tarafından 2014-2018 Onuncu Kalkınma Planı'nın temel amaçlarını yerine getirmek üzere hazırlanan Spor Özel İhtisas Komisyonu Raporu spor tesisleri ve altyapıları üzerinden sporla ilgili şu incelemeleri yapmıştır:

- Spor Genel Müdürlüğü'nün 2012 yılı verilerine göre, Türkiye'de SGM'ye bağlı 81 ildeki elit spora ve sporcu yetiştirmeye yönelik toplam tesis sayısı 2.421'dir.
- Tesisler planlanırken ve inşa edilirken bölgelerarası konum, iklim ve demografik yapı, bölge ihtiyaçları ve özelliklerinin yeterli kadar dikkate alınmadığı görülmüştür. Bunun yerine siyasi otoritelerin tercihleri doğrultusunda seçim politikalarına dönük olarak yatırımlar yapılmıştır.
- Türkiye'de tesisleşme istenilen belli oranlarda yerine getirilirken devletin karşısına başka bir sorun çıkmıştır. Bu tesislerin bakım ve onarım masraflarına ilişkin ödenek ayrılmaması, kalife iş gücü açığı, etkinliği minimum düzeye indirgenmiş yönetim tarzı sebepleriyle kamuya ait olan spor tesis ve altyapılarında uygun spor faaliyetleri sağlanamamaktadır.

3.2.4.2. Türkiye'de Spor Tesisleri ve Altyapısında Özelleştirme

Spor Özel İhtisas Komisyonu Raporu spor tesisleri ve altyapılarıyla ilgili olarak öneri neticesinde şu kararları almıştır (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014: 20-25):

- Sportif olayların çoğalması ve tüketici hareketlerini teşvik edebilmek için yeni ve modern tesislere ihtiyaç vardır,
- Çağdaş ve ergonomik tesisleşme yapısı örnek alınmalıdır. Bu tesisler yalnızca karşılaşma için değil, temel spor eğitimi ve takımlaşma olgusunun yaratılabildiği yerler olmalıdır.

- Karşılaşma alanları ve spor tesislerinin maliyetlerini düşürebilmesi amacıyla yarışma günleri dışında bu alanların konser, sergi, kongre merkezi gibi amaçlarla kullanılabilmesi modern spor ekonomisinin bir gerçeğidir.
- Tesis ve altyapı inşaatının yapılması planlanırken toplu taşıma, park yeri, yerleşim yerlerine uzaklığı mutlaka dikkate alınmalıdır. Şehirleşme olgusu ile spor tesislerinin yapımı belli paralellikler taşımaktadır.
- İstenilen kalite ve amaçta tesislerin yaratılması büyük yatırım bütçelerine gebedir. Yalnızca devlet yatırımlarıyla bu yapıların ortaya çıkarılması zordur. Bu sebeple Kamu Özel Ortaklığı, Yap İşlet Kirala veya İşlet Devret gibi modellerin uygulanması zaruridir.
- Spor kulüplerinin tesisleşme ve altyapı organizasyonlarına finansman kaynağı bulması ve bu yolda misyon ve vizyonlarını şekillendirmeleri gereklidir.

Spor ekonomisinde etkinliği sağlamak amacıyla tesisler ve hizmetlerin özelleştirilmesi iki ana sistem üzerinden yürütülmektedir. Bunlardan birincisi kamu yararına çalışan dernek, kulüp, özel idare veya belediyelere ihaleye çıkarmadan yapı-işlet-devret modeliyle; ikincisi özel girişimcilerin tekliflerinin de ihale yöntemiyle değerlendirilmesi doğrultusundadır (Gözen, 1998: 39-40).

4046 sayılı Kanun özelleştirme idaresinin kurulması, görevleri, yetki ve usulleriyle ilgili hukuki düzenlemeler yapmaktadır. Özelleştirme politikalarının uygulanmasında özelleştirme yöntemlerini belirlemiştir. Türkiye'deki spor tesis ve altyapısı için de uygulanabilecek olan kanunun 18. maddesine göre özelleştirme yöntemleri şu şekilde sıralanmıştır:

- *“Satış usulüyle kuruluşların aktiflerindeki mal ve hizmet üretim birimleriyle varlıklarının mülkiyetinin kısmen veya tamamen bedel karşılığı devredilmesi ya da bu kuruluşların hisselerinin tamamının veya bir kısmının kuruluşların içinde bulundukları şartlar da dikkate alınarak yurt içi ve yurt dışında, halka arz, gerçek ve/veya tüzelkişilere blok satış, gecikmeli halka arzı içeren blok satış, çalışanlara satış, borsada normal ve/veya özel emir ile satış, menkul kıymetler yatırım fonları ve/veya menkul kıymetler yatırım ortaklarına satış veya bunların birlikte uygulanması yoluyla bedel karşılığı devredilmesidir,*

- *Kiralama yoluyla kuruluşların aktiflerindeki varlıklarının kısmen veya tamamen bedel karşılığında ve belli bir süre ile kullanma hakkının verilmesidir,*
- *İşletme hakkının verilmesi yöntemi, kuruluşların bir bütün olarak veya aktiflerindeki mal ve hizmet üretim birimlerinin mülkiyet hakkı saklı kalmak kaydıyla bedel karşılığında belli süre ve şartlarla işletilmesi hakkının verilmesidir,*
- *Mülkiyetin gayri ayni hakların tesisi ile kuruluşların aktiflerindeki mal ve hizmet üretim birimleri ile varlıklarının, mülkiyeti ilgili kuruluşa ait olmak kaydıyla, Türk Medeni Kanununda öngörülen şekil ve şartlar dahilinde, malike ait kullanma hakkına ilişkin bazı tasarruflara rıza gösterilmesine veya malikin mülkiyete bağlı haklarını kullanmasından vazgeçmesi sonucunu doğurmasına ilişkin hakların tesisidir,*
- *Gelir ortaklığı modeli ve işin gereğine uygun sair hukuki tasarruflar; Kuruluşların özellikleri veyapıları da dikkate alınarak yukarıda belirtilen özelleştirme yöntemleri dışında kalan ve genel hükümler ile özel kanunlarda belirtilen diğer yöntemlerdir.”*

3.2.4.2.1. Yap-İşlet-Devret Modeli

İleri teknoloji ve finansman gerektiren kamusal faaliyetlerinin yerine getirilmesinde kullanılan bir yöntem olarak bu model türetilmiştir. Başka bir ifadeyle bu model, bazı yatırım ve hizmetlerin, mali imkansızlıklar nedeniyle, yerli veyabancı şirketler devreye sokularak, bunlar aracılığı ile yaptırılmasını, işletilmesini ve belirli bir süre geçtikten sonra yapılanların idarelere devredilmesidir (Pirler, 1995: 48).

Yap-işlet-devret modeli özellikle 2000’li yıllara kadar ülkemizde spor altyapısının temelini oluşturduğunu söylenmektedir. Ülkemizde uygulanma örneklerinden 1997-1998 tarihleri arasında belli başlı olanları şu şekildedir (Gözen, 1998: 40-42):

- İstanbul Ali Sami Yen Stadyumu, Galatasaray Spor Kulübü’ne 49 yıllığına kira bedeli 68.600.000\$, restore edilecek stadyum maliyeti 16.281.092.000.000TL, bununla beraber yeni kurulacak stadyumun tesis

maliyeti 87.090.000\$ olarak belirlenmiş ve her iki stat süresi bitiminde SGM'ye devredilmesi karşılığında mutabakat imzalanmıştır.

- İstanbul İnönü Stadyumu, Beşiktaş Jimnastik Kulübü'ne 49 yıllığına yap-işlet-devret modeliyle 65.124.358\$ kira karşılığı verilecek olup, tesise yapılacak harcama olarak da 1.300.000.000.000TL bedel belirlenmiştir.
- İstanbul İstinye atış poligonunun genişletilerek bir kısmının atış poligonu, güvenlik sahası ve yeşil alan olarak muhafaza edilmek şartıyla verilmesi ve ayrıca 50x16 metrekairelik açık yüzme havuzu, 20 yatak kapasiteli misafirhane, yaban hayvanları müzesi ve bir tenis kortu ayrıca Genel Müdürlükçe Tasdik edilmek şartıyla spor amaçlı diğer tesisler yapılmak üzere 49 yıllığına İstanbul Avcılık ve Atıcılık İhtisas Spor Kulübü'ne devredilmesine karar verilmiştir.
- Bursa Havuzlu Park alanı, uluslararası talimatlara uygun olarak düzenlenecek, yenilecek ve işletilmeye açılacak havuzlar peyzaj düzenlemeleri, çay bahçeleri, tenis kortları, tenis lokali, kır kafeteryaları ve dinlenme yerleri belediyece inşa edilecek ve açılacaktır. 49 yıllık süre verilmiş olup, taraflar anlaştığı takdirde bu süre uzatılabilir.
- İstanbul Sarıyer Binicilik Tesisleri, 4.000.000\$ iş maliyetiyle, İstanbul Atlı Spor Kulübü, Galatasaray Binicilik Şubesi ile Sipahi Ocağı'na 49 yıllığına devredilmiştir.
- İzmir Karşıyaka Stadyumu, Karşıyaka Spor Kulübü'ne 62.577.385\$ kira bedeli hesaplanarak 49 yıllığına ve 25.000.000\$ tesis restore maliyeti karşılığında devredilmiştir.

3.2.4.2.2. İhale Modeli

İhale yönteminde, kamu idareleri, kendi kaynakları ile mal ve hizmeti üretmek yerine bu mal veya hizmeti dışarıdan satın almayı daha avantajlı görmektedir. İhale yöntemi kısaca, bir kurumun veya kuruluşun diğer bir kurum veya kuruluşla mal ve hizmet sunumu için sözleşme yapması durumunu ifade etmektedir (Şahin İlkorkor, 2010: 65).

Bir mal ve hizmetin hepsinin ya da bazı kısımlarının üretilmesi hususunda kamu idareleri özel şirket ve kuruluşlarla sözleşme imzalayabilir. Devlet talep ve isteklerini firmaya sunmakta, firma bu talep ve isteklerin en optimal şartlarda en uygun maliyetlerle üretilmesini planlamaktadır. İhale yöntemi uygulama alanı olarak Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık ve Uzak Doğu ülkelerinde çok yaygındır. Ülkemizde bu metotla merkez ve ilçe belediyelerinin altyapı ve çevresel düzenlemeleriyle, spor ve dinlenme tesislerinin yapımı özel sektörcü üstlenilmektedir (Orkunoglu, 2010: 10).

İdare kamu hizmetlerinden bazılarının girişimci tarafından yerine getirilmesini isteyerek bazı faydaları gözetebilir. Bunlardan başlıcaları şu şekilde derlenmiştir (Eryigit ve Yörükoğlu, 2012: 155):

- İhaleyi almak isteyen firmalar arasında oluşan rekabet üretim maliyetleri üzerinde daha uygun fiyatlar verilmesini sağlayacaktır. Sonuç olarak idare yaptıracığı hizmeti en düşük maliyetle en uygun hizmeti sunabilecek firmaya verecektir.
- Aynı hizmeti idarenin üstlenmesiyle ortaya çıkabilecek bütçe açıkları ve istihdam yaratma çabası idarenin iş yükünü çoğaltacaktır. İhale yöntemiyle özel sektörün kâr olgusu piyasanın gelişmesine fırsat verebilecektir.
- Kamu kurumlarında özellikle memur ve işçi harcamalarından tasarruf edilecek ve oluşabilecek bir sendika baskısından devlet kurtulmuş olacaktır.
- İhale yönteminin düzenleyici ve denetleyicisi devlet olduğundan idare, firmalar arasında tercihte bulunmakta özgürdür.
- Bürokrasi maliyetleri düşecek, böylelikle elde edilmek istenen fayda ve amaçlara daha kolay ulaşılmasına imkan verilecektir.

2.3.1984 tarihli 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu 2. maddesi uyarınca, Toplu Konut İdaresi spor tesisi yapmaya yetkili kılınmıştır. Aynı zamanda bu kanunun 6. maddesi toplu konut idaresinin spor tesislerinin yapımı ve kaynaklarının spor tesisinin yapımı için kullanmasında 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu hükümlerinin uygulanmayacağına hükmetmiştir.

Toplu Konut İdaresi verilerine göre 17.04.2017 tarihi itibarıyla yapımı bitmiş stadyum ve tesislerin bazılarının listesi Tablo 18'de verilmiştir. Buna göre Toplu

Konut İdaresi ülkemizde spor altyapısının temelini oluşturan stadyum ve tesislerin yapımı için regülasyon organı olarak kanunen düzenlenmiştir.

Tablo 18: TOKİ Tamamlanmış Spor Tesisi ve Altyapısı Projeleri

Proje Adı ve Bölgesi	Yüklenici Firma	Toplam Bedel	Fiziki Gerçekleşme Oranı
Seyrantepe Arazisi 52000 Seyirci Kapasiteli Çok Amaçlı Stadyum	Varyap Varlıbaşlar Yapı San. Ve Turz. Yat Tic. A.Ş. & Uzunlar İnş. San ve Tic. A.Ş. İş Ortaklığı	179.661.553,00 TL	%100
Afyonkarahisar Spor Kompleksi 15000 Kapasiteli Stadyum, 1000 Kişilik kapalı spor salonu, atletizm sahası, kamp eğitim merkezi, kapalı yüzme havuzu, su kayağı tesisi, 10 adet futbol sahası, 2 adet tenis kortu, 2 adet açık tenis kortu	Tepe İnş. San. A.Ş. & Ekintaş İnş. San. Ve Tic. A.Ş. İş Ortaklığı	42.885.000,00 TL	% 100
Mersin Yenişehir 25000 Seyirci Kapasiteli Stadyum İnşaatı ile Altyapı ve Çevre Düzenlemesi İnşaat	Limak İnşaat Sanayi ve Ticaret A.Ş.	80.000.000,00 TL	%100

Kaynak: Toplu Konut İdaresi İnternet Sitesi, 2017

Toplu Konut İdaresi hali hazırda yapım aşamasında olan ve tamamlanmış toplam ondokuz tesis olduğunu belirtmiştir. Tablo 19’da hali hazırda proje aşamasında olanlar, ihale aşamasında geçenler, ihaleyi üstlenen kuruluş tarafından icra edilenler gösterilmektedir.

Tablo 19: TOKİ Tamamlanmamış Spor Tesisi ve Altyapısı Projeleri

Proje Adı ve Bölgesi	Yüklenici Firma	Toplam Bedel	Fiziki Gerçekleşme Oranı
Antalya 33000 Seyirci Kapasiteli Stadyum İnşaatı	Akay İnş. A.Ş.	79.440.000,00TL	%99
Antalya 10000 Seyirci Kapasiteli Kapalı Spor Salonu İnşaatı	HSY Yapı İnş. San. ve Tic. Ltd. Şti. % Kaldırımoglu İnş. Taah. Tic. İmal. Ltd. Şti. İş Ortaklığı	46.500.000,00 TL	%99
Sivas 25000 Seyirci Kapasiteli Stadyum, 1000 Seyircili Olimpik yüzme havuzu, kapalı spor salonu, sentetik çim yüzeyli futbol sahası, güreş eğitim merkezi, müstakil halter salonu, gençlik merkezi binası, lojman	Can İnş. San. ve Tic. A.Ş. & Kahraman İnş. ve Tic. Ltd. Şti. İş Ortaklığı	82.138.000,00TL	%99
Hatay 25.000 Seyirci Kapasiteli Stadyum İnşaatı İş	Sertka Müh. Müş. İnş. Nak. Taah. Tic. Ltd. Şti. & MD İnş. Elek. San. Tic. Ltd. Şti & FY Fer Yapı Mim. San Tic. A.Ş. İş Ortaklığı	118.000.000,00 TL	%37
İzmir Göztepe 15.000 Seyirci Kapasiteli Stadyum İnşaatı			
İzmir Karşıyaka 15.000 Seyirci Kapasiteli Stadyum İnşaatı	Ali Acar İnş. San. ve Tic. Ltd. Şti.	54.088.000,00TL	%6

Kaynak: Toplu Konut İdaresi İnternet Sitesi, 2017

3.2.4.2.3. Doğrudan Satış Modeli

Doğrudan satış, özelleştirme sonucunda devletin paylarının hepsinin veya belli bir yüzdesinin bölüm halinde devridir. Satışla birlikte konu dahilindeki hisse paylarına ait alacak ve haklar alıcıya geçer. Blok satış olarak mülkiyet ve kontrolün tamamı özel bir alıcı veya alıcılara devredilebilirken, kısmi satışlarda bu oran daha az olmaktadır (Aşan, 2014: 21).

Varlık satışı suretiyle yapılan özelleştirme uygulamaları hallerinde kapalı teklif, pazarlık ve açık artırma usullerinden birisi uygulanır. Özelleştirilecek mal ve hizmetin niteliğine göre idarenin kararıyla bu usüllerden biri kullanılabilir. Kapalı teklif usulü ile gerçekleştirilecek ihalelerde, değer tespitleriyle birlikte teklifler üzerinden pazarlık veya açık artırma yapılarak ihaleye devam edilmesine ihaleyi yapan komisyonca hüküm verilebilir (Kara, 2009: 131).

2011 Dünya Üniversitelerarası Kış Oyunları için ülkemizde Erzurum Palandöken tesislerine yaklaşık 600 milyon Türk Lirası değerinde yatırım yapılmıştır. 3176 metre yükseliği olan Ejder Tepesi uluslararası kriterlere uygun bir kayak merkezi haline gelmiştir. Palandöken tesislerinde yer alan Kapıkaya pistide yenilenmiştir. Ejder ve Kapıkaya pistleri slalom yarışları için tescillenmiştir. Devletin yatırımları sayesinde hem üniversite oyunları açısından ülkenin ünü artmış hem ülke sporu yeni tesisler elde etmiştir (Palandöken Kayak Merkezi İnternet Sitesi, 2011).

Dönemin üniversite oyunları için ciddi yatırımlar sonucu oluşturulan tesis, oyunlardan sonra yeterli popülerliği sürdürememiştir. Devletin bu tesis üzerindeki yönetsel projeleride bu etkinliği sağlayamamıştır. Bunun sonucunda da devlet küresel ekonomiye açılması amacıyla bu tesislerin özelleştirme idaresince ilgililere ihale usulüyle satışını kararlaştırmıştır. Özelleştirme İdaresi Başkanlığı bu hususta ilan vererek ihale koşullarını belirlemiştir (Özelleştirme İdaresi Başkanlığı Resmi İnternet Sitesi, 2015).

“Özelleştirme İdaresi Başkanlığı’nca, 4046 sayılı Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanun hükümleri çerçevesinde;

- *Erzurum ili, Palandöken ilçesi Palandöken Kayak Tesisinde yer alan taşınmazlar, pistler, lifler ve suni kar sistemi 49 yıl süre ile “İşletme*

Hakkının Verilmesi”, taşınır araç, gereç ve demirbaşları kapsayan Varlıklar ise “Satış” yöntemi ile bir bütün halinde (Palandöken Kayak Tesis),

- *Erzurum ili, Palandöken ilçesi Konaklı Kayak Tesisinde yer alan taşınmazlar, pistler, liftler, suni kar sistemi 49 yıl süre ile “İşletme Hakkının Verilmesi”, taşınır araç, gereç ve demirbaşları kapsayan Varlıklar ile Erzurum ili, Palandöken ilçesi, Konaklı köyünde bulunan Turizm Tesis Alanı imarlı taşınmazlar ise “Satış” yöntemi ile bir bütün halinde (Konaklı Kayak Tesis) olmak üzere ayrı ayrı özelleştirilecektir.*

4046 sayılı Kanun temelinde oluşturulan Özelleştirme İdaresi Başkanlığı ihale ilanı ile ilgili olarak her iki tesis içinde (Palandöken ve Konaklı Tesisleri) 500 bin Amerikan Doları teminat talep etmektedir.”

Spor tesislerinin verimli kullanılması ve etkinliğin kamusal faydayla birlikte ekonomik olarak etkin olması, devletin sektördeki varlığı açısından önemlidir. Ancak son dönemdeki özellikle altyapı ve spor tesislerinin yeterli performansı sağlayamaması bu tesislerdeki yönetim veya mülkiyet yapılarının özelleştirme usulüyle devredilmesini gündeme getirmiştir. Erzurum’daki tesislerle ilgili kararın ileriki dönemlerde farklı illerdeki merkezleri uygulanması durumuna öncü olabileceği bildirilmiştir.

320 sayılı Milli Piyango İdaresi Genel Müdürlüğü Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Türkiye’de karşılığı nakit olmak üzere, şans oyunlarını planlama, tertip etme ve çekiliş düzenleme hakkı İdareye aittir. Bu dayanakla Milli Piyango idaresi şans oyunları üzerinde tekel mahiyetinde bir kuruluş olmuştur. 15.07.2014 tarihinde özelleştirme ilanı çerçevesince ÖİB tarafından ihale organize edilmiş ve Net Şans-Hitay Ortak Girişim Grubu 3,2 milyar dolar bedeli ödemeyi taahhüt etmiştir. Dolar kurundaki yükseliş sebebiyle ödeme üzerinde uyuşmazlık çıkmış ve ihale süreci hali hazırda en yüksek ödeme sözünü veren ikinci firmayla görüşmeye dönmüştür. Konjoktürel değişimler ihale fiyatları üzerinde etkin olsada konumuz üzerindeki özelleştirme insiyatifi kamusal regülasyon içerisinde ilgili genel müdürlüğe uygulanmıştır (Milliyet Gazetesi İnternet Sitesi, 2015).

06.01.2017 tarihli 680 sayılı Mükerrer Kanun Hükmünde Kararname’ye göre, *“karşılığı nakit olmak üzere oynatılan Piyango, Hemen-Kazan, Sayısal Loto, Şans Topu, On Numara ve Süper Loto oyunları ile ilgili mevzuat çerçevesinde izin*

verilebilecek olan benzer şans oyunlarına ilişkin lisans, bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 49 yıl süreyle 19/8/2016 tarihli ve 6741 sayılı Türkiye Varlık Fonu Yönetimi Anonim Şirketinin Kurulması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun hükümleri uyarınca kurulan Türkiye Varlık Fonuna verilmiştir. Lisansın Türkiye Varlık Fonu tarafından üçüncü kişilere devredilmesinden sonra, İdare lisansa konu şans oyunlarını düzenleyemez ve bu oyunlar için ayrı bir lisans veremez. Lisans konusu faaliyetlerin ilgili mevzuat hükümlerine uygun olarak yürütülmesini izlemeye ve denetlemeye idare yetkilidir”.

Son dönemde ülkemizde şans oyunlarının özelleştirilmesi suretiyle lisans hakkının belirli yıllar üzerinden özel girişimciye devri mevzu bahistir. Özelleştirme İdaresi Başkanlığı şans oyunlarının özelleştirilmesi neticesinde bazı fırsat ve değerlendirmelerden şu şekilde bahsetmektedir (Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, 2013):

- Şans oyunları pazarında devredilecek olan lisans hakkına sahip olan kuruluş bu pazarda monopol olarak güçlenebilecektir.
- Milli Piyango İdaresi toplum nezninde güvenilirliği olan bir kurumdur. Hakka sahip olan işletmeci ülkemiz ekonomisinde takdir edilen ve gelişme gösteren bir sektördeki hakları elinde bulunduracaktır.
- Ülke nüfusu şans oyunlarına karşı ciddi bir harcama yapan bir potansiyeli ifade etmektedir. Bu sebeple Türkiye bu pazarda büyük rakamların olabileceği bir ülkedir. Bayi sayısı ve organizasyon çokluğu ile ciro rakamları artabilir.
- Küreselleşmenin etkisi altında olan her ekonomide olduğu gibi şans oyunları da kitle iletişim araçları ile reklam ve pazarlamaya açıktır. Online satış kanalı üzerinden maliyetler düşürülebilir ve kamuoyunun bilinçlendirilmesi sağlanabilir.

7258 sayılı Futbol ve Diğer Spor Karşılaşmalarında Bahis ve Şans Oyunları Düzenlenmesi Hakkında Kanun ile yurtiçi ve yurtdışındaki spor karşılaşmalarını ilgilendiren müşterek bahislerle ilgili yetki ve görevlendirme Gençlik ve Spor Bakanlığı bünyesindeki tüzel kişiliği haiz Spor Toto Teşkilat Başkanlığına bırakılmıştır. Spor Toto bünyesinde icra ettiği şans oyunları ve spor karşılaşmaları hakkındaki müşterek bahislerle ülke piyasasında en etkin markadır. Bu markanın

2012 yılındaki değeri vergiler dahil altı milyon yüzyetmiş bin Türk Lirası'dır (Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, 2013).

3.2.5. Diğer Hukuki Düzenlemeler

Sosyal bir bilim olarak hukuk alanı sosyal ilişkileri düzenleyen bir yapıdır. Hukuki düzenlemeler spor ekonomisinde de insanların ve kurumların piyasa tercihlerine doğrudan etki yapabilir. Bu düzenlemeler spor ürün ve hizmetlerinin pazarlanmasını ve satılmasını kolaylaştırabildiği gibi bazı sınırlamaları da peşi sıra getirmektedir. Spor her ne kadar kültürel bir araç olsa da toplumsal ilişkilerde çeşitli yazılı hukuk kurallarıyla korunması bir gerekliliktir. Çoğu zaman hukuksal yaptırımlar varolduğu toplumun etik ve ahlaki hükümlerine uygun şekilde oluşur (Boyacı, 2011: 52).

1982 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 87. maddesi kanunsal otoriteyle ilgili olarak şöyle düzenlenmiştir: *“Türkiye Büyük Millet Meclisi kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak yetkisine sahiptir. Yasama yetkisi bu sebeple Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne aittir. Yasama yetkisi aslidir, devredilemez ve geneldir”* (Esen, 2016: 91).

Yasama organının koyduğu kuralları uygulayan ve oluşan hukuk düzenini işleten yürütme erkinin yapısal biçimlenişi, ülkeden ülkeye değişim göstermektedir. Hukuksal olarak anayasal bir zemin üzerine oturtulan bu yapılanma, yasama organı ile birlikte değendirildiğinde ülkenin karar alma birimlerinden diğerinin yürütme vasıtası olduğunu ortaya çıkarmaktadır (Yücel, 2016: 129).

1982 tarihli Anayasa'nın 138. maddesine göre: *“Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez”*.

Ülkemizde anayasal normlar uyarınca yasama, yürütme veyargı organlarının spor ekonomisi üzerinde düzenlemeleri sporun dünü, bugünü veyarını hakkında değerlendirmeler yapma imkanı tanımaktadır.

3.2.5.1. Sporda Şiddet Yasası

Türkiye’de 25.09.1986 tarihinde 3608 sayılı kanunla Sportif Karşılaşmalarda Seyircilerinin Gösterilerine ve Şiddet Faaliyetlerine Dair Avrupa Protokolü kabul edilmiştir. 2004 yılında 5149 sayılı Spor Karşılaşmalarında Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun günün koşullarına uygun bulunarak yürürlüğe girmiş ve 2008 itibari ile bu kanunun iki maddesi mülga olmuş ve dokuz maddesi ise revize edilmiştir. (Yılmaz, 2013: 34).

14.04.2011 tarihli 6222 sayılı Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun yürürlüğe girdiğinde kanunun temel amacı spora aktif ve pasif olarak katılan bireylerin menfaatleri ve haklarının korunması olarak lanse edilmiştir. Kanun gerekçesine göre sporun sağlık, sosyalleşme gibi etkilerinin yanı sıra bir ekonomi haline gelmesi ve bu ekonominin en meşru kültürel haklardan biri olduğu bu sebeple sportif faaliyetlerin daha büyük kitlelere ulaşmasında çeşitli düzenlemelere ihtiyaç duyulduğu gösterilmiştir (Zafer, 2014: 26).

6222 sayılı kanunun çıkarılma amacı olarak başlıca şu kriterler ön plana çıkmaktadır (T.C. Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü, 2010: 1-4):

- Sporun ve spor faaliyetlerine katılanların korunması ve çeşitli yollarla oluşan şiddetin azaltılması ve yok edilmesi bir kabahat olarak algılanmamalı aynı zamanda Türk Ceza Kanunu uyarınca çeşitli hükümlerin verilmesinin gerekliliği açıktır.
- Uluslararası sözleşme ve protokollerin ülkemiz hukukuna uyarlanması aynı zamanda ülke imajını da katkı sağlayacaktır.
- Vandalizm, holigan davranışlar, ırkçılık, baskı ve çıkar gruplarının illegal örgütlenmeleri, şike veya yasal olmayan primler, spor alanlarının ve çevrelerinin asayişinin devamlılığı, sporun aktif katılımcılarının uğradığı her türlü sözlü ve fiziksel suç unsurları bölgesel değil, toplumsal hatta küresel bir sorun haline gelmiştir.
- 5149 sayılı Kanun uyarınca haksız fiillerin kabahat olarak görülmesi neticesinde verilen idari para cezaları, suç kapsamının ıslah ve pişmanlığına ilişkin yetersiz kalmıştır. Bu sebeple 6222 sayılı kanun hürriyetten yoksun

bırakma, kamu hizmetinden yasaklı kılmak ve adli para cezası gibi şartları sunmaktadır.

- Anayasa Mahkemesi'nin 5149 sayılı Kanun uyarınca seyirden men edilen kişilere yönelik karşılaşmadan iki saat önce bulunduğu yerin kolluk organına giderek karşılaşma sonuna kadar özgürlüğünden yoksun kalınması kararını iptali sonucunda 6222 sayılı Kanun'un bu tür aksaklıkları gidermesi beklenmektedir.

10.12.2011 tarihli 6259 sayılı Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanunda Değiştirilen bazı hükümler genel olarak aşağıda verilmiştir (Gür, 2015: 50-69):

- Şike ve teşvik primi suçlarının cezai müeyyidesi beş yıldan on iki yıla kadar değil, bir yıldan üç yıla kadar olarak değiştirilmiştir. Suçun faili olarak yalnızca sporcular değil, sportif faaliyetle ilgisi olan spor kulübü yetkilileri, teknik ve idari yöneticiler, menajerler ve temsilciler tanım içine alınmıştır.
- Şike ve teşvik suçları neticesinde verilen kararlar hükmün açıklanmasının geri bırakılması şekilde değiştirilemez, verilen hapis infazı seçenek yaptırımlara çevrilemez ve ertelemeye açık değildir.
- Spor alanlarına kesici, delici, yaralayıcı veya patlayıcı, parlayıcı, yanan veya yakılabilen maddeleri getirenler bir yıla kadar, bu araç ve gereçleri tedarik eden kişiler için altı aydan iki yıla kadar, spor alanlarında bu araç ve gereçleri kullanan ve düzeni bozan kişiler hakkında üç aydan bir yıla kadar hapis cezası tazyik olunur.
- Karşılaşma yerinde ve çevresinde tüm spor alanlarında din, dil, ırk, etnik ayrımcılık, cinsiyet gibi ayrımcılık gözetken ve bunu fiilleriyle topluma yansıtan kişilere üç aydan bir yıla kadar hapis cezası verilir.
- Önceden hakkında seyirden men yasağı olan kişi bileti olmaksızın spor yarışmasını izlemek amacıyla spor tesisine girerse hakkında verilecek adli para cezasının miktarı elli günden az olamaz. Spor alanlarına kanuni haklarının dışında seyirci kabul edenler de elli günden az olmamak kaydıyla adli para cezasıyla mükelleftir.
- Karşılaşmalar için seyirci kabulüne başlanılmasından, yarışma sonrası seyircilerin dışarı çıkarılmasına kadarki süreçte hakkı olmadığı halde

karşılaşma alanına, hakem ve sporcu soyunma odalarına, çıkış tünellerine giren kişiler yirmi günden az olmamak kaydıyla adli para cezası alır. Bu fiilin karşılaşma güvenliğini tehlikeye atması şeklinde oluşmasında ise fail üç aydan bir yıla kadar hapis cezasıyla muhatap olur.

- 6222 sayılı Kanun yargılama yetkisini sulh ve asliye mahkemelerine bırakmıştır.

6222 sayılı Kanun'da yapılan değişikliklerin sanık lehine olduğu anlaşılmaktadır (Bıçak Hukuk Bürosu, 2013). Ayrıca 6259 sayılı Kanun'la birlikte şiddet karşılığı cezaların toplum üzerindeki psikolojik etkileri bir miktarda olsa azalttığı ve şiddet nedenleri olarak sporda şiddet dendiğinde futbol seyircilerinin başta geldiği anlaşılmaktadır (Gür, 2015: 60).

Spor seyircilerinin hangisinin taşkınlık yaptığı, hangisinin düzensizliğe sebep olduğu ve düzensizliğe karıştığına tespitinde önemli reformlardan biri de 04.04.2014 tarihi itibarıyla uygulanmaya başlanan yeni yasal düzenlemeyle birlikte elektronik bilet sistemine (Passolig) geçilmesidir. Türkiye Futbol Süper Ligi ve Birinci Lig müsabaklarını stadyumlardan izlemek isteyen seyirciler ön ödemeli kart, banka kartı veya kredi kartı olarak sisteme kayıt olmakta ve karşılaşma biletlerini Passolig web sitesinden ya da N Kolay işyerlerinde bulunan kiosk üzerinden almaktadır (Saygın, 2016: 557).

Kanunun etkin bir şekilde uygulanmasında Cumhuriyet Savcılarına ve Spor Mahkemelerine önemli görevler düşmektedir. Ancak esas önemli görev, sporda şiddeti barış, kardeşlik ve sevgi içinde çözmesi gereken, spor camiasına düşmektedir. Önemli olan suç bulup, suçluyu cezalandırmak değil, proaktif yaklaşımla suç işlenmesinin baştan önlenmesidir (Karanfil, 2014: 96).

3.2.5.2.Spor Sponsorluğu ve Başarılı Sporcuları Ödüllendirme Mevzuatı

Türkiye'de spor sponsorluğunun hukuki temelleri 3289 sayılı Spor Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun'da belirtilmiştir.

Desteklenen bakımından sponsorluğun birinci işlevi, kaynak sağlama aracı olmasıdır. Şu halde desteklenen sponsorluk sayesinde kendi faaliyetlerini yürütebilmek veya daha rahat gerçekleştirebilmek için ihtiyaç duyduğu mali veya diğer nitelikteki desteği elde edebilir (İmamoğlu, 2012: 531). Bu destek ülkemizde

özellikle kamu hukuku açısından, 2007 yılında 5674 sayılı Kanunla, 3289 sayılı Kanunun Sürekli Kurullar bölümünü oluşturan 8. maddesine ek düzenleme getirilmiş ve bu düzenlemeye göre: “Ülkemizde yapılacak uluslararası gençlik ve spor organizasyonlarının giderlerinde kullanılmak üzere Genel Müdürlük nezdinde özel hesap oluşturulur. Özel hesabın gelirleri; bu amaçla bütçeden ayrılacak ödenek, oyunların düzenlenmesi ile ilgili naklen yayın, reklam ve sponsorluk gelirleri ile bağış veya yardımlardan meydana gelir. Özel hesapta toplanan paraların harcanması, nemalandırılması ve buna ilişkin diğer usûl ve esaslar Genel Müdürlükçe hazırlanarak yürürlüğe konulan yönetmelik ile düzenlenir.”

2004 tarihinde 5105 sayılı Kanunla, 3289 sayılı Kanun’un konuya ilişkin ek 3. Maddesi de madde başlığı ile birlikte değişmiştir. Yeni düzenlemeyle birlikte sponsorluk yapılabilecek alanlar fazlalaşmıştır. Kamu kurum ve kuruluşları, yerel idareler ve kulüplere ait spor altyapılarından Bakanlıkça kabul edilenlerin tüm inşaatı ve onarımları kanuna eklenmiş, spor kulüpleri, federasyonlar ve bireysel lisanslı sportif faaliyet gösterenler için sponsorluk yapılabilme şansı getirilmiştir (Ulu, 2011: 30).

5105 sayılı Kanunla, 3289 sayılı Kanun’a eklenen hükümlerden biri de sponsorluk ve reklamla ilgili esas ve usullerin Genel Müdürlükçe yönetmelikle belirleneceğidir. 16.06.2004 tarihli 25494 sayılı Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Sponsorluk Yönetmeliği, sponsorluk işlemlerini, sözleşmelerini, taraflarını, usul ve esaslarını düzenlemektedir (Soyer, 2010: 1212).

Sponsorluk neticesinde sporun desteklenmesine ilişkin kanunen şu hükümlerin yorumlandığı belirtilmektedir (İmamoğlu, 2012: 562-570):

- Kanun ve Yönetmelik kapsamında sponsorluk, gerçek ve tüzel kişilerin kâr elde etmek ve toplumun ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla para, hizmet ve mal şeklinde bireylere ve kurumlara destek olması şeklinde tanımlanmıştır.
- Yönetmeliğe göre sponsor olan kişilik ve sponsor tarafından desteklenen tarafların tüm sorumluluk ve borçlarını dahil ettiği yazılı şekle dayalı sözleşmesi yapması şart koşulmuştur.
- Sponsor ve desteklenen, sözleşmenin şekil içeriğini düzenlemekte serbesttirler. Sponsorlara sportif faaliyetle ilgili olarak her türlü hak (isim,

promosyon, reklam vb.) bütün halinde ya da bölümlenmiş şekilde takdim edilebilir.

- Sportif olaylar üzerinde birden fazla sponsor kurum ya da gerçek kişiyle mütabakat sağlanabilir. Bu sponsorlar arasında iletişimi sağlama ve menfaatleri yönetme sorumluluğu kanunen desteklenene bırakılmıştır.

Spor sponsorluğuna ilişkin mevzuat neticesinde 3289 sayılı Spor Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ve ayrıca TFF Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun kapsamında yapılan sponsorluk harcamalarının amatör spor dalları için tamamı, profesyonel spor dalları için %50'si, 213 sayılı Gelir Vergisi Kanunu ve 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu çerçevesince vergi matrahının saptanmasında gelirden veya kurum kazancından indirilebilir. Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Sponsorluk Yönetmeliğine göre vergi ve SSK prim borcu bulunan gerçek veya tüzel kişilerin sponsorluk yapmaları mümkün olmadığından vergi borcu bulunan gerçek ve tüzel kişiler vergi kanunlarının bu avantajından yararlanamayacaktır. (Soyer, 2010: 1212).

2008 tarihli 5774 sayılı Başarılı Sporculara Aylık Bağlanması ile Devlet Sporcusu Ünvanı Verilmesi Hakkında Kanun kapsamında *“Türk vatandaşlarından uluslararası düzeyde üstün başarı kazanmış sporculara ve bunların ölümü halinde bakmakla yükümlü oldukları eş ve çocukları ile takım halinde olimpiyat veya dünya şampiyonu olmuş amatör sporcuların milli takım teknik direktör ve antrenörlerine aylık bağlanması ve uluslararası düzeyde üstün başarı kazanmış sporculara devlet sporcusu ünvanı verilmelidir,”* denmesi sporun ve sporcunun özendirilmesi açısından önemlidir.

5774 sayılı Kanun'a göre, *“Olimpiyat ve paralimpik oyunlarının ferdi karşılaşmalarında birinci olan sporucuya en fazla 1000 adet, ikinci olana 600 adet, üçüncü olana 300 adet Cumhuriyet Altını Karşılığı Türk Lirası ödül verilebilir. Bu oyunların takım sporlarında takımın birinci olması halinde her sporcuya en fazla 500 adet, ikinci olunması halinde her sporcuya 300 adet, üçüncü olması halinde her sporcuya en fazla 150 adet Cumhuriyet Altını karşılığı Türk Lirası ödül verilebilir”* (Talimciler, 2015: 48).

Türkiye Futbol Federasyonu'nun uluslararası faaliyetleri için *“Dünya Şampiyonası ve Dünya Kupasında derece alan milli takım sporcularının her birine,*

takım birinciliği halinde en fazla 250 adet, ikinci olması halinde 190 adet, takımın üçüncü olması halinde 125 adet, Avrupa Şampiyonası'nda başarılı olan milli takım sporcularının her birine takım birinciliği halinde 125 adet, ikinci olunması halinde 100 adet, üçüncü olması halinde 65 adet, UEFA Şampiyonlar Ligi'nde derece alan spor kulüplerinin her birine birincilik halinde en fazla 2500 adet, finali oynayan spor kulübüne en fazla 1875, yarı final oynayan spor kulübüne en fazla 1250 adet, Şampiyonlar Ligi oynayan takımların şampiyon olmaları halinde her sporcusuna en fazla 65 adet, finali oynamaları halinde her sporcuya en fazla 50 adet, yarı final oynamaları halinde 35 adet, UEFA Avrupa Ligi'nde derece alan spor kulüplerinden birinci olan spor kulübüne en fazla 1250 adet, finali oynayan spor kulübüne en fazla 1000 adet, yarı finali oynayan spor kulübüne en fazla 625 adet, Avrupa Ligi'nde oynayan takımların Şampiyon olmaları halinde her sporcusuna en fazla 50 adet, finali oynayan her sporcuya en fazla 35 adet, yarı finali oynayan sporculara en fazla 25 adet Cumhuriyeti Altını karşılığı Türk Lirası ödül verilebilir” (Talimciler, 2015: 49).

Başarılı Sporculara Aylık Bağlanması ve Devlet Sporcusu Ünvanı Verilmesi Hakkındaki Kanun'un 2. maddesinin birinci fıkrası kapsamına giren “*amatör sporcular ile olimpiyat veya dünya şampiyonalarında takım sporlarında veya takım tasnifi yapılan branşlarda takım halinde şampiyon olmuş amatör sporcuların milli takım teknik direktörlerinden ve antrenörlerinden daha sonra ömür boyu hak mahrumiyeti cezası almadıkları ve başarı derecelerinin doping dahil herhangi bir sebeple geçersiz olarak kabul edilmediği, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü tarafından belgelendirilecek veya bildirilecek olanlara; Maliye Bakanlığına yazılı olarak müracaatları halinde ve başarı derecesinin kazanıldığı tarihten önceki bir tarih olmamak kaydıyla, 40 yaşını doldurdıkları tarihten başlatılmak üzere ve Türk vatandaşlığını korudukları müddetçe Bakanlar Kurulu kararı ile Sporcu Şeref Aylığı adı altında aylık bağlanabilir. Sporcu şeref aylığı bağlanmasını gerektirecek bir başarı derecesi bulunan amatör sporcular ile bu sporcuların milli takım teknik direktörlerinin ve antrenörlerinin aylık bağlanmasına hak kazanmaları ile ilgili bilgi ve belgeler, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü tarafından kayıt altına alınmakta ve aylık bağlanma işlemleri bu Genel Müdürlük’çe takip edilmektedir” (Tekin, Mucuk ve Sunay, 2016: 186-187).*

Başarılı Sporculara Aylık Bağlanması ve Devlet Sporcusu Ünvanı Verilmesi Hakkındaki Kanun'un 3. Maddesinin üçüncü fıkrasına göre Sporcu Şeref Aylığının bir aylık tutarı, 16 yaşından büyük işçiler için uygulanan net asgari ücretin:

- *“Olimpiyat oyunlarında ferdi olarak; birinci olan amatör sporculara %200'ü, ikinci olan amatör sporculara %160'ı, üçüncü olan amatör sporculara ise %140'ı,*
- *Dünya şampiyonalarında ferdi olarak; birinci olan amatör sporculara %140'ı, ikinci olan amatör sporculara %120'si, üçüncü olan amatör sporculara ise %100'ü*
- *Avrupa şampiyonalarında ferdi olarak; birinci olan amatör sporculara %100'ü, ikinci olan amatör sporculara %80'i, ferdi olarak üçüncü olan amatör sporculara ise %60'ı, olarak tespit edilir.”*

Başarılı Sporculara Aylık Bağlanması ve Devlet Sporcusu Ünvanı Verilmesi Hakkındaki Kanun'un 3. Maddesinin dördüncü ve beşinci fıkrasına göre: *“Olimpiyat oyunları ile Dünya veya Avrupa şampiyonalarında takım sporlarında takım halinde birinci, ikinci veya üçüncü olan amatör sporculara, aynı seviyedeki bir şampiyonada ferdi başarıları sebebiyle aylık bağlananların başarı dereceleri esas alınarak hesaplanacak aylık tutarının %75'i oranında aylık bağlanır. Takım sporlarında takım halinde olimpiyat veya dünya şampiyonu olmuş amatör sporcuların milli takım teknik direktörlerine ve antrenörlerine ise bu sporculara bağlanan aylık oranında aylık bağlanır. Amatör sporcular ile milli takım teknik direktörlerinin ve antrenörlerinin bu kanun kapsamında belirtilen derecelerden birden fazlasına sahip olmaları halinde, kendilerine sadece sahip oldukları derecelerden en yüksek olanının karşılığı olan aylık bağlanır,”* hükmü verilmiştir.

SONUÇ

Sporun toplum ve ülkeler üzerindeki etkisi özellikle ekonomik olarak günden güne değişen ve gelişen bir gerçektir. Bu sebeple iktisadi açıdan sporun tarihsel serüveni dört anahtar bölümde incelenebilmektedir.

Birinci dönem, antik medeniyetlerden Sanayi Devrimi'ne kadar olan süreçte sporun geleneksel oyunlar bütünü oluşturduğu ve çoğunlukla örf ve adete dayalı olduğu dönemdir.

İkinci dönem ondokuzuncu yüzyıldan başlayarak Birinci Dünya Savaşı'na kadar olan süreci kapsar. Bu zaman zarfında oluşan değişim ise örf ve adetten kaynaklanan geleneksel oyunların kapitalist yaşam tarzıyla örgütlenmesi ve kurallaştırılmasıdır. Aynı dönem bağımsız idari otoritelerin doğuşuyla paraleldir ve sporun ülkeler üstü kuruluşlarla yönetilme evresinin başlangıcıdır.

Üçüncü dönem sporun Birinci ve İkinci Dünya Savaşı arasındaki siyasi bir güç haline gelmesidir. Kapitalizmin ülkeler arasında rekabeti arttırması nedeniyle spor bu dönemde bir üstünlük kurma aracı haline gelmiştir. Bu dönem sportif olayın yoğun olarak yaşandığı ve sporun kamusal regülasyonlarla yakın ilişki kurduğu bir dönemdir.

Sporun İkinci Dünya Savaşı sonrasında başlayarak günümüze kadar ulaşan gelişimi ise dördüncü dönemi oluşturmaktadır. Bu dönemde özellikle neoliberal iktisat akımının yarattığı para bolluğu, paranın spor üzerinde ayrıcalıklı bir konum haline gelmesine yol açmıştır. Spor kulüplerinin ticari bir unsur haline gelmesi, medyanın spor üzerinde pazarlama etkisi, sportif mal ve hizmet tüketiminde genel bir arz ve talep artışı, çok uluslu şirketlerin spor üzerindeki yatırımları, sporculara ödenen yüksek ücretler sporun kayda değer bir ekonomi haline gelmesini sağlamıştır.

Sporun iktisadi bir değer kazanmasında sportif olayların daha fazla maddi kaynak oluşturabilmek için ticaret şirketleriyle ilişki içine girdiği bunun sonucunda spor kulüplerinin tüzük ve statülerini değiştirerek şirketleşmeye varan yapısal reformlardan geçtiği görülmektedir. Sanayileşmiş batı toplumlarında spor ekonomisinin geçirdiği bu dönüşümün incelenmesi kaydıyla üniversitelerde çeşitli kürsüler kurulmuştur.

Devletlerin sporu teşvik etmesi ve spora yatırım yapması için finansal kaynaklar gerekmektedir. Hükümetlerin sporun yanı sıra savunma, sağlık, istihdam yaratma gibi pek çok görevinin olması spora ayrılan yatırım bütçesini azaltmaktadır. Bu sebeple çeşitli regülasyonlar ile devlet bu sorumluluklarını özel sektör ile paylaşma yoluna gitmektedir. Tüm bu regülasyonlar sosyal fayda amacı taşısa bile spor ekonomisinin büyük bir endüstri haline gelmesine yol açmıştır. Gelişen ve kurumsallaşan spor ekonomisi doğrudan ve dolaylı olarak eğlence, tesisleşme, medya, şans oyunları, sportif mal ve hizmetler, turizm gibi sektörleri etkilemiştir.

Sportif ürün talep eden bireylerin tercihleri de spor ekonomisine yön vermektedir. Ürün ve hizmetin fiyatı genelde o spor dalının popülerliği ve tüketicinin geliri ile doğrudan orantılıdır. Futbol dalı üzerinde yoğunlaşmış tüketiciler, spor karşılaşmalarını stadyumlardan takip etme, sportif ürünleri talep etme, yayıncı kuruluştan hizmet satın alma gibi spor ekonomisini ilgilendiren tercihlerde bulunabilmektedir. Türkiye’de ailesel ve çevresel etmenlerin, tüketicinin gelir durumunun bu tercihleri etkilediği gözlemlenmiştir.

Spor ekonomisindeki piyasa yapılarında tam rekabet oluşumu görülememektedir. Sportif ürün temelinde Nike ve Adidas gibi sponsor firmalar, Coca Cola ve Pepsi gibi içecek sponsorları, Visa ve Mastercard gibi bankacılık sponsorları, Türk Hava Yolları ve Emirates gibi ulaşım sponsorları sektöre damga vurucu şekilde monopolleşmeye varan reaksiyonlar göstermektedir.

Aksak rekabet piyasaları çoğu ekonomide olduğu gibi spor üzerinde de etkilidir. Türkiye’de de monopol, monopolcü rekabet ve oligopol piyasalar dikkat çekmektedir. Spor ekonomisi sporun doğası gereği rekabetçi piyasa yapısına daha uygundur.

Çalışmamız üzerinden çıkardığımız sonuçlardan biri Türkiye’de spor ekonomisinde devletin payının önemli düzeyde olmasıdır. Devlet, kamu kurum ve kuruluşları ile spora doğrudan etki etmektedir. Gençlik ve Spor Bakanlığı 2015 yılı bütçesinde bir önceki döneme oranla %33.4 oranında merkezi yönetim bütçesinden daha fazla pay almıştır. Gençlik ve Spor Bakanlığı stadyum, altyapı ve tesis projeleri ile ülke genelinde spor eşitliğini sağlamaya çalışmaktadır. Yine özellikle stadyum projeleri alanında Gençlik ve Spor Bakanlığı’nın yanında Toplu Konut İdaresi Başkanlığı çeşitli ihaleler vasıtasıyla ülke genelinde tesisleşme ve spor altyapısına

ilişkin yatırım yapmaktadır. TOKİ ihale ve projelerinin günün şartlarına yakışan stadyum ve tesis yapılarını sağlama amacıyla düzenlediği görülmektedir.

2017 yılında yapılan yasa değişikliği ile Türkiye’de at yarışları düzenleme hakkı Varlık Fonu Şirketi’ne devredilmiştir. Böylece Varlık Fonu at yarışı organize etme yetkisine haiz monopol yapıda bir gücü yönetme erkine sahip olmuştur. Buna benzer bir şekilde tahmine dayalı spor bahis oyunu tertip etme yetkisi Spor-Toto Genel Müdürlüğü’ne verilmiştir.

Spor Komisyon Raporları’ndan da anlaşılacağı üzere 2000’li yıllardan bu yana özellikle devlet eliyle organizasyonlara büyük harcamalar yapılmaktadır. Devlet uluslararası büyük organizasyonlar için kamu kaynaklarını kullanırken, ürettiği stadyum ve tesislerin mülkiyetini de sahiplenmektedir. Bu tesis veyatırımların organizasyonlar sonrası etkin kullanılamaması ise bu tesislerin özelleştirilmesinin yolunu açmıştır. Erzurum’da Üniversite Oyunları için inşa edilen Palandöken Kayak Merkezi özelleştirme yoluyla serbest girişimciye devredilmektedir. Üniversite Kış Oyunları amacıyla yapılan bu tesis, oyunlar sona erdikten sonra cazibe ve eğlence merkezi haline getirilememiş, bir anlamda tesis kaderine bırakılmıştır.

Spor ekonomisinin ana aktörlerinden biri de spor kulüpleridir. Spor kulüpleri Türkiye’de dernek statüsünde kurulmaktadır. Kurumlar Vergisi Kanunu’na göre dernek olarak kurulan spor kulüpleri kurumlar vergisinden muaftır. Bu muaflığı korumak isteyen spor kulüpleri şirketleşme yoluna giderken, dernek olarak kurulan spor kulübünün tüzüğünü ve oluşumunu değiştirmemektedir. Ülkemizde spor kulüpleri dernek çatısı altında yalnız üye aidat ve ödentileri ile sportif anlamda büyük başarılarla gidememektedir. Bu sebeple Türk Ticaret Kanunu uyarınca sponsorluk anlaşmaları imzalamaktadır. Aynı zamanda hisse senedi satışıyla gelir temin edebilmektedir.

Spor kulüpleri, şirketleri üzerinden gelir temin ederken çeşitli borçlanma politikalarıyla transfer harcamaları yapabilmektedir. Bu transfer harcamaları UEFA’nın Mali Fair-Play unsuru ile gözlemlenmektedir. Ülkemizde mali şartları sağlayamayan kulüplere verilen cezai şartlar ile UEFA’nın bakış açısı farklılık arz etmektedir. UEFA mali şartları sağlayamayan ülkemiz kulüplerine Avrupa Kupaları’ndan geçici men ve transfer yasağı gibi regülasyonlar uyguladığı araştırmalarımızda gözlemlenmiştir.

2004 yılıyla birlikte Türkiye’de bağımsız idari örgütlenmelerin spor ekonomisinde kurulması ve tek karar organı haline gelmesinin önü açılmıştır. Spor federasyonlarına özerklik hakkı tanınması bürokrasinin ortadan kalkması, spor uygulamalarının etkinleşmesi, sporcu yetiştirme ve personel istihdam etme hakkının bu örgütlere geçişini sağlamıştır.

Türkiye’de spor federasyonları içerisinde en büyük mali gücü yöneten ve özerklik prensibinde en üst noktada olan kuruluş Türkiye Futbol Federasyonu’dur. Tam bu noktada dikkat edilmesi gereken bir diğer önemli ayrıntı ise 17.3.2011 tarihinde Anayasa’ya eklenen maddedir. 59. maddenin devamına göre, spor federasyonlarının spor faaliyetlerinin yönetimine ve disiplinine ilişkin kararlarına karşı ancak zorunlu tahkim yoluna başvurulabilir. Tahkim kurulu kararları kesin olup bu kararlara karşı hiçbir yargı merciine başvurulamaz. Spor federasyonları idari kararlarında da özerkliğe kavuşmuştur. Bu idari kararların hukuka, kanunlara ve sporun ruhuna aykırı olmaması beklenmektedir.

Uluslararası kuruluşların ikili yapılan anlaşmalar sebebiyle ülkemizdeki federasyonlar üzerinde yaptırım yapma yetkisi vardır. 3 Temmuz 2011 Sporda Şike davası neticesinde Türkiye Futbol Federasyonu PFDK Türk Kulüplerini cezalandırmamıştır. Ancak UEFA aynı suçlamalar üzerinden yaptığı yargılama neticesinde Beşiktaş Jimlastik Kulübü ve Fenerbahçe Spor Kulübüne Avrupa Kupalarına katılmaktan geçici süreyle men etmiştir. TFF’nin vermiş olduğu idari ve hukuki kararlar görüldüğü üzere Uluslararası olarak örgütlenen UEFA gibi kuruluşları bağlamamıştır. Aynı durum IAAF tarafından dopingli Türk Sporculara uygulanan yaptırımlarda görülmektedir. IAAF bu kararlarında Gençlik ve Spor Bakanlığı ve Türkiye Atletizm Federasyonu’nun görüşlerini sadece değerlendirmeye almış ve kendi kararlarını bağımsız olarak vermiştir.

Araştırmalarımız neticesinde Türkiye’de spor faaliyetiyle amatör ve profesyonel olarak uğraşan sporcular ve sporcular dışındaki hakemler, teknik sorumlu, doktor, masör, menajer gibi kişilerin sayısının GSB verilerine göre yaklaşık beş milyon civarında olduğu tespit edilmiştir. Her iktisadi faaliyette olduğu gibi bu spor emekçileri kamusal alanda vergi kanunları, sosyal güvenlik ve iş hukuku özelinde değerlendirilmektedir.

Profesyonel sporcuların transfer ücreti, aylık ücret, prim ve sponsorluk gelirleri ve sporculara sağlanan menfaatler olarak çeşitli gelirleri elde ettikleri gözlemlenmektedir. Tüm bu gelirlerin vergilendirilmesi ise Gelir Vergisi Kanunu uyarınca yapılmaktadır. Sporcuların elde ettikleri gayrisafi hasıladan indirimler istisnalar ve kanunen kabul edilen giderler çıkarıldıktan sonra safi tutarın GVK 103. Madde uyarınca artan oranlı vergi tarifesi üzerinden ödenecek verginin bulunması gerekmektedir. Ancak 1994 tarihinden günümüze kadar olan süreçte çeşitli kanun değişiklikleri ile sporculara ödenen gelirlerin GVK 103. maddeye istisna olarak farklı bir tevkifat usulüne tabi olduğu gözlemlenmiştir.

5766 sayılı Kanun'un 193 sayılı GVK'ya getirdiği geçici 72.maddeye göre sporcuların ülkemizde lig usulüne tabi spor dallarında en üst lig için %15, en üst altı liglerde %10 ve diğerlerinde %5'lik bir vergi oranıyla mükellef olduğu görülmektedir. Buna göre Türkiye Futbol Süper Ligi'nde herhangi bir takımda mücadele eden ve çoğunlukla milyonlar kazanan sporculardan en fazla %15 vergi alınabilmektedir. Bu durum Anayasa'nın 73.maddesine uygun düşmemektedir. Herkesin mali gücüne göre vergi ödemekle mükellef olması prensibinin yarattığı genellik ilkesi ve vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımının sağlanması gerçeği gelir dağılımında adalet ilkelerine ters düşmektedir.

İş Kanunu'na tabi olmayan sporcuların sözleşme hükümleri bağlı bulundukları spor federasyonlarınca veya Türk Borçlar Kanunu hükümlerine göre şekillendirilmektedir. Spor kulübüyle sporcular arasında iş akdi kurulduğundan dolayı profesyonel sporcuların 5510 sayılı Kanuna tabi oldukları ve sosyal güvenlik haklarının var olduğu ortaya çıkmaktadır.

Sporu daha çok gönüllü hizmet olarak gören amatör sporcularda ise Gelir Vergisi Kanunu özelinde sadece kendilerine ödenen ödül ve ikramiyelerin gelir vergisinden müstesna tutulduğu görülmüştür. Bunun dışında profesyonel sporcular gibi amatör sporcuların elde ettikleri gelirlerin vergiye tabi olduğu görülür. Elde edilen verilerden amatör sporcuların Sosyal Güvenlik Hukuku açısından sigortalı sayılmayacağı anlaşılmıştır.

Sporcular dışında yer alan amatör ve profesyonel teknik adam, antrenör, sağlık ekibi, uzmanlar, masör gibi kişilerin ise GVK geçici 72. maddeden

faydalanamadıkları ve vergi mükellefiyetlerinin GVK 103. maddeye göre artan oranlı vergi tarifesini üzerinden olacağı görülmektedir.

Çalışmamız üzerinden yaptığımız bu değerlendirmeler ışığında öneri niteliğinde çeşitli tespitler ortaya çıkmıştır. Bu önerileri piyasalar, devlet, emekçi kesim ve sporu yönetenler açısından şu şekilde toparlayabiliriz:

- Gençlik ve spor bakanlık olarak birbirinden ayrılmalıdır. Çünkü spor ekonomisinin büyüklüğü devletin spor anlamında sorumluluklarını farklılaştırmıştır. Bu sebeple halkın spor hizmetlerinden sosyal fayda üzerinden fırsat eşitliğine dayanan bir yapıda yararlanmasını sağlayan bir devlet organizasyonu oluşturulması gereklidir. Ayrıca sporun ekonomik yönünün yönetmek düşüncesiyle piyasalara ve sportif olaylara dönük bir kamu kurumu düzenlenmelidir.
- Gelişmiş spor ülkelerinde olduğu gibi nitelikli iş gücü yetiştirilmesi amacıyla özellikle erken çağlardan başlatarak bireyler üzerinde çalışmalar yapılmalıdır. Spor ekonomistleri istihdam edilerek yerel yönetimlerden itibaren ülkenin spora ve sportif unsurlara bakış açısı revize edilebilir. Oluşturulacak spor reformu ülkenin muasır medeniyetler düzeyine yaklaşmasına imkan verebilecektir.
- İyi yönetilmesi istenilen spor politikaları yalnızca kamu kurum ve kuruluşları ile sağlanamaz. Spor piyasasındaki spor kulüplerinin ekonomik ve idari açıdan stratejik raporlar hazırlamaları düzenlenmelidir. Regülasyonlara uymayan spor kulüplerine uluslararası bağımsız otoritelerden önce ulusal çapta düzenleyici kuruluşlar tarafından yaptırımlar oluşturulmalıdır.
- Bağımsız idari otoritelerin yani spor ekonomisindeki somut adıyla spor federasyon ve konfederasyonlarının özerklik işlevi her spor branşında tamamlanmalıdır. Ancak bu özerklik neticesinde başta spor kulüplerince baskı ve çıkar grubu şeklinde oluşturulabilecek her türlü kartel yapının engellenmesi de önemlidir. Spor politikalarını düzenleyen bu bağımsız otoritelerin karar mercii olarak etki altında kalmaması gerekir.
- Ülkemizde tesis ve altyapı hizmetlerinin sağlanması devletin rolü ve sorumluluğu altında görülmektedir. Ancak liberal ekonomilerde devletin sınırlı yapıda azami şartlarda varolması kuralı işlemektedir. Bu sebepten

büyük maliyetlere sahip bu tesislerin ve altyapıların yapımında özel sektörün teşvik edilmesi önem arz eder. Bu sayede kamu kesiminin başarısızlığını özel sektör giderebilirken ortaya çıkan devasa yapıların etkin yönetimi sağlanacaktır. Neticede milli ekonomi gelişirken, ulusal piyasalar olumlu dışsallıklara sahip olabilecektir.

- Spor ekonomisinde yer alan piyasa aktörlerinin adil şartlarda varolabilmesi önemlidir. Rekabet Kurumu başvurular neticesinde bugüne kadar rekabeti sağlayıcı ve haksız rekabeti önleyici tedbirler almıştır. 2011 Anayasa değişikliği ile spor federasyonlarının idari kararlarının temyiz mercii olarak bu federasyonlarca örgütlenmiş tahkim kurulları gösterilmiştir. Bu sebepten yayın ihalesi, ürün ve hizmet ihalelerinin düzenlenmesi bir idari karar niteliğinde olduğundan federasyonların düzenleme yaparken piyasaların spor ekonomisine olan güvenini zedelememesi beklenmektedir.
- Vergisel açıdan spor emekçileri ile spor kulüplerinin vergilendirilmesi farklılık arz eder. Spor ekonomisinde emek piyasalarında gelir dağılımı arasında dikey olarak büyük farklılıklar aşıkardır. Ülkemizde yüksek gelir elde eden profesyonel sporcular dahil tüm sporcular %5-15 arasında vergi tevkifatına tabidir. Sporcular dışında yer alan emekçiler ise %15-35 arasında artan oranlı vergi tevkifat oranının mükellefidir. Bu eşit ve adil olmayan vergi kanunu düzenlemesinden kaçınılması gerektiği görüşündeyiz.
- Dünya da gönüllülük rolünün önemi artarken ülkemiz de buna uyum sağlamaktadır. Amatör sporculuk ve spor yöneticiliği temelde gönüllülük esasına dayandığından vergisel teşviklerin bu kişiler üzerinde düzenlemesi bir ihtiyaçtır. Amatör sporcuların ödül ve ikramiyelerinden ziyade bu kişilerin spor alanlarında ihtisaslaşmasını teşvik edici ücret ve prim gibi ana unsurların vergisel teşviklerden yararlandırılması daha uygun düşmektedir.
- Spor kulüplerinin hukuki ve idari statüleri Dernekler Kanunu başlığı altında düzenlenmiştir. Büyük miktarda gelir ve gider yöneten bu spor kulüplerinin hukuki statülerinin tamamen Türk Ticaret Kanunu hükümlerince düzenlenmesinin şart olduğu ortadadır. Mevcut düzenlemede dernek sayılan spor kulüpleri Kurumlar Vergisi Kanunu'nun ilgili maddelerince vergi mükellefiyeti dışına çıkarılmıştır. Spor kulüplerinin TTK hükümlerine tabi

olması gerçekleşirse spor kulüpleri yalnızca iktisadi işletmeleri üzerinden değil ana yönetim planları olan spor kulüpleri üzerinden de ticaret şirketi olarak vergi mükellefi olacaklardır.

- Profesyonel sporcuların iş akdi neticesinde sosyal güvenlikten faydalanmaları mümkün olsa da amatör sporcuların bu hakkı çoğunlukla yoktur. Çünkü amatör olarak sporla ilgilenenler düzenli bir gelir temin edememekte bu sebeple de Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'ndan yararlanamamaktadır. Başarılı olan amatör sporculara ödül ve ikramiye verilebildiği gibi en azından sosyal güvenlik mevzuatından faydalanmaları da sağlanabilir hale getirilmelidir.
- TBMM tarafından sporda şiddetin önlenmesi hakkında çıkarılan yasalar, suç oluşumundan sonraki safhayı ilgilendirdiğinden, sporda şiddetin önlenmesi herşeyden önce eğitim ve kültürler alakalıdır. Suçun ıslah edilmesinin önemi kadar suçun oluşmasının önüne geçilmesi ülkemizde eğitim ve kültür altyapısını yöneten kamu kurum ve kuruluşlarıyla da yakından ilgilidir. Bu sebeple ülkemizdeki spor eğitimi, spora ve sporun kültürel bir araç olmasına yön verecektir.

Tüm bu öneriler ışığı altında ülkemizin spor ekonomisinin temel bileşenleri açısından çok uygun bir potansiyele sahip olduğu görülmektedir. Çeşitli kuruluşların ve regülasyonların çağın şartlarına uygun şekilde revize edilmesi sporun kalkınmasına zemin hazırlayacağı gibi ülkenin spor ekonomisi konusunda gelişmesini sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Abdil, S. (2015). *Spor Etkinlik ve Tüketici Davranışlarına Giriş*. <http://slideplayer.biz.tr/slide/9158854/>, (23.09.2016).

Ağar, S. (2012). Sporun Vergilendirilmesi. *Ankara Barosu Spor Hukuku Kurulu "Av. Atilla Elmas Armağanı"* (ss. 33-80). Ankara: Ankara Barosu Başkanlığı.

Akman, Ş. T. (2012). *Hukuk ve Politika İlişkisi*. (Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aksoy, M. A. (2011). *Haksız Rekabet Halleri ve Haksız Rekabetin Tespiti*.(Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aksoy, Ş. (1998). *Kamu Maliyesi*. İstanbul : Filiz Yayınevi.

Aksoy, Ş. (2010). *Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi*. İstanbul: Filiz Kitabevi.

Akşar, T. (21.11.2010). *Bir Marka Değeri Nasıl Yaratılır ya da NBA Örneği..*. <http://www.futbolekonomi.com/index.php/haberler-makaleler/yonetim/117-tugrul-aksar/1024-bir-marka-deeri-nasl-yaratlr-ya-da-nba-oernei-.html>, (29.04.2016).

Akşar, T. (2005). TFF Yapılanışının Finansal Analizi. <http://www.futbolekonomi.com/index.php/haberler-makaleler/yonetim/117-tugrul-aksar/815-tff-yaplannn-finansal-analizi.html>, (22.06.2015).

Aktan, C. C., Dileyici, D. (2007). *Modern Politik İktisat Kamu Tercih*. Ankara: Seçkin Yayınevi.

Aktan, C.C., (1994). *Çağdaş Liberal Düşünce*de Politik İktisat. İzmir: Takav Matbaası.

Aktan, C.C., (2001). *Kamu Ekonomisi ve Kamu Maliyesi* . İzmir: Anadolu Matbaacılık.

Aktuğlu, K., Temel, A. (2006). Tüketiciler Markaları Nasıl Tercih Ediyor? Kamu Sektörü Çalışanlarının Giysi Markaları Tercihini Etkileyen Faktörlere Yönelik Bir Araştırma. *Konya Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. (16): 43-61.

Alkhalisi, Z. (5 Nisan 2017). *Qatar slashes budget for 2022 World Cup by at least %40*. <http://money.cnn.com/2017/04/05/news/economy/qatar-2022-budget-soccer/index.html>, (05.07.2017).

Aliefendioğlu, Y. (2001). Hukuk, Hukukun Üstünlüğü, Hukuk Devleti. *Ankara Barosu Dergisi*. (2): 30-68.

Alkin, E. (2009). *Herkes İçin Ekonomi*. İstanbul Ticaret Odası Yayınları. 21: 1-25.

Altay, A. (2002). Geçiş Ekonomilerinde Devletin Ekonomik Roller, Görevleri ve KOBİ'lerin Durumu. *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*. Maliye Araştırma Merkezi Yayınları. 46(41): 1-20.

Altay, A. (2015). *Kamu Maliyesi (Teorisi, Gelişimi, Kapsamı)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Altay, A. (2001). Piyasa Ekonomisine Geçiş Sürecinde Kamu Maliyesi Sorunları ve Çözüm Önerileri. *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 1: 1-25.

Altunbaş, H. (2007). Sporun Pazarlaması ve Pazarlama İletişiminde Spor. *Selçuk İletişim Dergisi*. 5(1) : 91-101.

Aracı, H. (2001). *Okullarda Beden Eğitimi*. İstanbul: Nobel Yayınları.

Ardıyok, Ş. (2002). *Doğal Tekeller ve Düzenleyici Kurumlar, Türkiye için Düzenleyici Kurum Modeli*. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Rekabet Kurumu Yayınları.

Argan, M., Katırcı, H. (2008). *Spor Pazarlaması*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Arkan, S. (2003). Haksız Rekabet ve Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun Hükümleri Arasındaki İlişki. *Prof. Dr. Turgut Kalpsüz'e Armağan*. (ss. 3-14). Ankara: Yetkin Yayınevi

Arslan, T. (2012). Spor Tahkim Mahkemesi (CAS-TAS). *Ankara Barosu Spor Hukuku Kurulu "Av.Atilla Elmas" Armağanı*. (ss. 81-100). Ankara: Koza Matbaacılık.

Aslan, M. (2005) *Vergi Hukuku*. Ankara: Yaklaşım Yayınları.

Aşan, S. (2014). *Özelleştirme-Mali Alan İlişkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Atabeyoğlu, C. (2001). *Sporda Devlet mi? Devlette Spor mu?* . İstanbul: Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi Yayınları.

Atasoy, B., Öztürk, F. (2005). Küreselleşme ve Spor. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 18(1): 11-22.

Ay, H., Uçar, Ö. (2015). Üç Küresel Ekonomik Krizin Analizi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(1): 11-32.

Aydın, U. (2014). Toplu İş Hukuku ve Profesyonel Sporcular. *Av. Kısmet Erkiner Armağanı Spor Hukuku Yazıları*. (ss. 199-213). İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları.

Aydın, Y. (01 Ağustos 2015). *Brezilya 16 milyar dolarlık harcama yaptı*. <http://skor.sozcu.com.tr/2014/08/01/brezilya-16-milyar-dolarlik-harcama-yapti-333926/>, (21.06.2017).

Bakırcı, F. (1999). *Tüketici Karar ve Davranışlarını Belirleyen Faktörler ve İki Grup İlde Tüketim Fonksiyonları İle Mukayesesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Bilimler Enstitüsü.

Balcı, H. S. (2010). Vergi Alanında Uluslararası Bilgi Değişimi. *Vergi Dünyası Dergisi*. (347): 34-43.

Basım, N., Arğan M. (2009). Spor Yönetimi. *Küreselleşme, Bölgesel Entegrasyonlar, Ülkelerüstü Kurumlar*. (ss. 1-80). Ankara: Detay Yayıncılık.

Bayansaldüz, M., Can, Y., Toros, T., Soyer, F. (2010). Spor Federasyonlarının Sponsorluk İlişkileri ve Kurumsal Yeterlilik Düzeylerinin Verimlilik Üzerindeki Etkisi. *Dünya Verimlilik ve Avrupa Verimlilik Konferansı Bildiri Kitabı*. (ss. 310-320), Düzenleyen TÜRSAB >Antalya. 2-5 Kasım 2010.

Berkowitz, E. (1993). *Pazarlama*. Toronto: Kanada Yayınevi.

Bierens, H. J., Swanson, N. R. (2000). The Econometric Consequences of the Ceteris Paribus Condition in Economic Theory. *Journal of Econometrics*. 98(2): 21-37.

Bilici, N. (2013). *Türk Vergi Sistemi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Bilici, N. (2015). *Vergi Hukuku*. Ankara: Savaş Yayınevi.

Blair, R. D. (2012). *Sports Economics*. New York: Cambridge University Press.

Bocutoğlu, E. (2012). İktisat Teorisinde Emegın Öyküsü: Değerin Kaynağı Olan Emekten Marjinal Faydanın Türevi Olan Emeye Yolculuk. *Hak-İş Toplum Bilimleri Dergisi*. (1): 43.

Borsa Gündem İnternet Sitesi. (03 Aralık 2015a). *O Organizasyonlar Rusya'nın Elinden Alındı*. <http://www.borsagundem.com/haber/o-organizasyonlar-rusyanin-elinden-alindi/242703>, (05.06.2016).

Borsa Gündem İnternet Sitesi. (11 Kasım 2015b). *Atletizm'de Şok İstifa*. <http://www.borsagundem.com/haber/atletizmde-sok-istifa/240188>, (29.05.2016).

Boyacı, C. (2011). Hukuki Düzenlemelerin Ekonomi Üzerindeki Doğrudan Etkisi ve Bu Kapsamda Yeni Borçlar Kanunu Madde 100/1 Hükmünün İncelenmesi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*. 3(2): 51-63.

Bozkuş, F., ve Sakarya, A. (31 Temmuz 2016). *Ekonomist Haber Sitesi*.
<http://www.ekonomist.com.tr/kapak-konusu/spora-sponsor-akini.html>, (26.09.2016).

Can, Y., Soyer, F., Güven, H. (2000). Spor Hizmetlerinde Verimliliği Etkileyen Faktörlerin Değerlendirilmesi. *Sporda Psiko-Sosyal Alanlar ve Spor Yönetim Bilimleri Dergisi*. (2): 42-60.

Cankalp, M. (2005). *Sporda Yönetim ve Organizasyon*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

CAS-TAS. (2014). *CAS 2014/A/3498 IAAF v TAF & Ms Asli Cakir Alptekin Davası*.
http://www.tas-cas.org/fileadmin/user_upload/consent_award_3498__final_.pdf,
(01.10.2016).

Cebeci, K. (2011). *Küresel Vergi Rekabeti: Kurumlar Vergisi Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz*. (Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Cerrahoğlu, N. (2016). Spor Ekonomisi Bilim Dalının Gelişim Analizi.» *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 14(2): 310.

Coşkun, H. (1999). Bir Tutundurma Aracı Olarak Spor Sponsorluğu. *Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Dergisi*. 4(3): 5-7.

Çağlar, D. (2016). *Bankaların Halkla İlişkiler Faaliyetlerinde Sanat ve Kültür Sponsorluğunun Yeri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi.

Çağlarırnak Uslu, N. (2013). Spor Endüstrisinde Talep ve Arz.» *Spor Ekonomisi*. (ss. 22-43). Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Çağlayan, R. (2007). *Spor Hukuku*. Ankara: Asil Yayınları.

Çakmak, M. (2016). *Futbolda Erkeklik ve Şiddet: Nefer Taraftar Grubu Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çakmakçı, N. (17 Ocak 2009). *Hürriyet Gazetesi İnternet Sitesi*. <http://www.hurriyet.com.tr/hangi-yasta-hangi-spor-10788264>, (25.09.2016).

Çalık, F., Ceylan, S. (2002) 2000'li Yıllarda Olimpiyatlara Aday Olimpiyat Meşalesi İçin Bir Öneri Olympos- Yanartaş. *Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi*. 7(2): 25-40.

Çavuşoğlu, S. B., Kaya, B., Sağlık, F. (2011). Spor Sponsorluğunun Türkiye'deki Yeri ve Önemi. *1. Uluslararası Spor Ekonomisi ve Spor Yönetimi Konferansı Bildiriler Kitabı*. (ss. 662-670), Düzenleyen Ege Üniversitesi ve Pamukkale Üniversitesi İzmir. 12-15 Ekim 2011.

Çelik, C. (2016). *Spor Sponsorluğu Kapsamında Yapılan Sponsorluk Faaliyetlerinin Hedef Kitlede Marka Algısı Oluşumuna Katkıları: Torku'nun Konyaspor Sponsorluğu Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.

Çerez, H. (1996). *Türkiye Yüzme-Atlama ve Sutopu Federasyonu'nun İdari ve Mali Yapısı*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Çetin, Ö. (2014). *İktisat Okullarının Emek Piyasalarına Yaklaşımları ve İktisat Politikası Önerileri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çetinkaya, G. (2005). *İktisat Politikası Aracı Olarak Regülasyonlar ve Türk Telekomünikasyon Sektörü*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çondur, F., Bölükbaş, M. (2014). Türkiye'de İşgücü Piyasası ve Genç İşsizlik-Büyüme İlişkisi Üzerine Bir İnceleme. *Amme İdaresi Dergisi*. 47(2): 77-93.

Delice, G. (2010). Özelleştirmenin Nedenleri, Amaçları ve Yöntemleri.» *Dünya da ve Türkiye'de Özelleştirme Uygulamaları Teorik ve Tarihsel Bir Perspektif*. (ss. 49-52). Ankara: Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığı.

Deloitte İnternet Sitesi (19 Mayıs 2017). *Futbol Para Ligi*.
<https://www2.deloitte.com/tr/tr/pages/consumer-industrial-products/articles/deloitte-football-money-league.html>, (25.06.2017).

Devecioğlu, S. (2007). Futbolun Yasal Evrimi ve Son Değişmeler. *Fırat Üniversitesi*.
http://perweb.firat.edu.tr/personel/yayinlar/fua_9/9_31779.pdf, (30.06.2015).

Devecioğlu, S. (2011). Sporun Yeni Ekonomik Sistemde Görünümü.» *Birinci Uluslararası Spor Ekonomisi ve Yönetimi Kongresi*. (ss. 699-713). Düzenleyen İzmir Ege Üniversitesi ve Pamukkale Üniversitesi İzmir. 12-15 Ekim 2011.

Devecioğlu, S. (2005). Türkiye'de Spor Sektörü Stratejilerinin Geliştirilmesi. *Verimlilik Dergisi*. (2):117-134.

Devecioğlu, S., Çoban, B., Karakaya, E. (2013) Futbol Yönetimi ve Organizasyonlarının Görünümü. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*. 4(11): 37-52.

Devecioğlu, S., Çoban, B., Karakaya Y., Karataş, Ö. (12 Mart 2012). Türkiye'de Spor Kulüplerinin Şirketleşmeye Yönelimlerinin Değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi Dergiler Veritabanı*.
<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/17/1770/18731.pdf>, (22.10.2015).

Devlet Planlama Teşkilatı. (2000). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Raporu 2001-2005*, Uzun Vadeli Strateji ve Kalkınma Raporu. Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı.

Dinler, Z. (2013). *Mikro Ekonomi*. Bursa: Ekin Kitabevi.

Doğan, M. (2007). *İşletme Ekonomisi ve Yönetimi*. İzmir: Birleşik Matbaacılık.

Doğan, O. (2004) *Spor Psikolojisi*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları

Doğru, C. (2008) Futbolda Rekabetçi Dengenin Yeniden Tesisi ve Futbol Emek Piyasasının Düzenlenmesi : Ücret Tavanı Modeli. Dokuz Eylül Üniversitesi

Yayınları (ss. 2-12), Düzenleyen: DEÜ İİBF İktisat Bölümü 2. Ulusal İktisat Kongresi İzmir. 20-22 Şubat 2008

Dorukkaya, Ş., Kırallı, A., Ebiçlioğlu, F.K. (1998). *Türkiye'de Futbol Kulüplerinin Şirketleşmesi, Halka Açılması, Finansmanı ve Vergileme*. İstanbul: Dünya Yayınları.

Dünya Gazetesi Resmi İnternet Sitesi. (28 Temmuz 2012). *Olimpiyatlardan İngiltere'ye 13 milyar Sterlin Akacak*. <http://www.dunya.com/dunya/global-ekonomi/olimpiyatlardan-ingiltereye-13-milyar-sterlin-akacak-160979h.htm>, (11.07.2015).

Edizdoğan, N., ve Diğerleri. (2007). *Türk Vergi Sistemi*. Bursa: Ekin Kitabevi.

Eker, A. (2004). *Kamu Maliyesi*. İzmir: Kanyılmaz Matbaası.

Eker, A., Aktan, C.C. (1993). *Kamu Ekonomisinin Genişlemesi ve Özelleştirme*. İzmir: Takav Matbaası.

Ekren, N., Çağlar, A.B. (2003). Spor Ekonomisi : Teorik Bir Çerçeve. *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*. (32): 3-22.

Ercan, H. (2011). *Türkiye'deki Mesleki Görünüm*. Ankara: Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO).

Ercan, İ. (2007). Futbol ve Tahkim. *İstanbul Barosu Dergisi*, (3): 143-185.

Erdoğan, A. (2006). *Küresel Kamu Yönetimi Reformu Döneminde Kent Yönetiminde Özelleştirme Tercihi*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Eren, B. (6 Ekim 2012). *Sabah Gazetesi" Potada 250 milyon dolar var"*. <http://www.sabah.com.tr/ekonomi/2012/10/06/potada-250-milyon-dolar-var>, (25.05.2016).

Erkal, M. (1981). *Sosyolojik Açından Spor*. İstanbul: Filiz Yayınevi.

Erkan, H. (1990). *Ekonomi Politikasının Temelleri*. İzmir: Aydın Yayıncılık.

Erkan, H. (1992). *Sosyal Piyasa Ekonomisinin Rekabet Boyutu*. İzmir: Sosyal Piyasa Ekonomisi Yayınları.

Erkin, G. (2012). Artan Oranlılık. *Ankara Barosu Dergisi*. 70(2): 237-254.

Erkiner, K. (2007). Türkiye'de Spor Hukukunun Oluşumu. *İstanbul Barosu Dergisi Spor Hukuku Özel Sayısı*, (3): 3-22.

Eroğlu, N. (2004). John R.Hicks 'in Refah Ekonomisine Katkıları. *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*. (1): 129-147.

Erturan Öğüt, E. (2014). Türkiye'de Spor Yönetiminin Neoliberal Dönüşümü. *Amme İdaresi Dergisi*. (4): 31-58.

Eryiğit, B. H., Yörükoğlu, F. (2012). Yerel Yönetimlerde Özelleştirme Yöntemleri ve Hukuksal Altyapı. *Öneri Dergisi*. 10(37): 151-165.

Esen, S. (2016). Yasama ve Yürütme İşlemleri. *Türk Anayasa Hukuku* (ss. 90-111). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi.

Esental, B. (2014). Spor Hukuku Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Uygulamasının Türk Hukuku ve Cas Kuralları Açısından Karşılaştırılması. *Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 4(1): 150-178.

EuroSport İnternet Sitesi. (28 Mart 2013). *NBA'de Maaş Bütçesi Arttırılıyor! Tam 105 milyon Dolar*. http://tr.eurosport.com/basketbol/nba/2014-2015/nba-de-maas-butcesi-arttiriliyor-tam-100-milyon-dolar._sto4656541/story.shtml, (15.05.2016).

Eyce, A. (27 Ocak 2013). *Amatörce Ölüme Takipsizlik!* <http://www.yeniasir.com.tr/ucuncusayfa/2013/01/28/amatorce-olume-takipsizlik>, (22.08.2016).

FIBA. (2015). *About FIBA (Türkçe'ye derlenmiştir)*. <http://www.FIBA.com/pages/eng/fc/FIBA/quicFact/p/openNodeIDs/889/selNodeID/889/quicFacts.html>, (06.07.2015).

FIBA. (2014). *FIBA Aktivite Raporu 2010-2014: Yönetimsel ve Finansal Rapor*, Sevilla: FIBA.

Fidanoğlu, B. C. (2012). Sporun Küresel Yönetimi. *Ankara Barosu Spor Hukuku Kurulu "Av.Atilla Elmas Armağanı"*.(ss. 269-290). Ankara: Koza Matbaacılık.

FIFA . (2015). *Financial and Governance Report 2015*. 66. FIFA Kongresi Raporları, Zürih: FIFA.

FIFA. (2016). *FIFA Resmi Web Sitesi*. <http://www.fifa.com/about-fifa/who-we-are/history/fifa-takes-shape.html>, (03.03.2016).

Fortune. (2016). *Vergi Rehberi*. İstanbul: Mazars Denge.

Futbolingo İnternet Sitesi. (14 Kasım 2012). *Fenerbahçe'de Tek Bilet Kampanyası*. <http://www.futbolingo.com/haber/63061/fenerbahcede-tek-bilet-kampanyasi>, (12.10.2015).

Galatasaray Spor Kulübü Resmi Sitesi. (02 Şubat 2012). *Bilet Kampanyaları İkinci Yarıda da Devam Ediyor*. <http://www.galatasaray.org/haber/basketbol/bilet-kampanyalari-ikinci-yarida-da-devam-ediyor/26344>, (11.10.2015).

Galatasaray Spor Kulübü Resmi Sitesi. (28 Ocak 2013). *Didier Drogba Transferi Hakkında Açıklama*. <http://www.galatasaray.org/haber/gs-sportif-a-s/didier-drogba-transferi-hakkinda-aciklama/10713>, (10.10.2015).

Gelir İdaresi Başkanlığı. (2014). *Ücret Kazançları Beyanname Rehberi*. http://www.gib.gov.tr/fileadmin/beyannamerehberi/2014_Ucret.pdf, (23.12.2014).

Gerek, N. (2013). Toplu İş Sözleşmesi, Toplu İş Uyuşmazlıkları ve Uyuşmazlıkların Çözümü . *İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku*. (ss. 162-190). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Goldstein, J. H. (1988). *Sport, Games, and Play: Social and Psychological Viewpoints*. New Jersey: Psychology Pres.

Gökdere, A. (2000). *Bankacılar İçin Ekonomi Bilgisi*. Ankara: Söz Kesen Matbaacılık.

Gözen, M. (1998). *Spor Tesis ve Hizmetlerinin Özelleştirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Gözler, K., Kaplan, G. (2011). *İdare Hukukuna Giriş*. Bursa: Ekin Yayınevi.

Günaydın, İ., Eser. L.Y. (2008). Globalleşme Vergi Devleti İçin Bir Tehdit Mi?. *Vergi Sorunları Dergisi*. (234): 143-180.

Gündoğdu, C., Devecioğlu, S. (2008). Spor Hizmetlerinin Genel Ekonomi Çerçevesinde Görünümü. *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları Dergisi*. 6(2): 114-124.

Güner, Y. M. (2007). *Türkiye'de Yüzme Federasyonu'nun Tarihi*. (Lisans Bitirme Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu.

Güneş, İ. (2001). *Kamu Maliyesi*. Adana: Servet Matbaası,

Gür, B. (2015). *Evrensel Bir Sorun: Sporda Şiddet*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi.

Gürbüz, A. (2014). CAS 2013/A/3067 Malaga CF SAD. v. UEFA Tahkim Kararı. *Av. Kısmen Erkiner Armağanı Spor Hukuku Yazıları*, (ss. 255-274). İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları.

Gürkaynak, G. (2011). Türk Rekabet Hukukunda Uyumlu Eylemin İspati Odaklı Tartışmalar. *Rekabet Dergisi*, 12(4): 75-125.

Gürten, K., Erenel, E. (2012). Lex Sportiva: Spor Hukukunun Küreselliği. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3(1): 295-315.

Haber Türk Ekonomi İnternet Sayfası. (04 Şubat 2012). *Para Makinası*. <http://www.haberturk.com/ekonomi/is-yasam/haber/817201-para-makinesi>, (18.05.2016).

Hamzaoglu, E. (2013). *Rekabet Kurulu'nun İnceleme ve Araştırmalarında İzlediği Usul*.(Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Başkent Üniversitesi.

Hayek, F. (1994). *Kanun, Yasama Faaliyeti ve Özgürlük (Kurallar ve Düzen)*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları. Çeviren Yayla, A.

Hergüner, G. (2001). *Farklı Liselerdeki Sporcu Öğrencilerin Problem Ve Beklentilerinin Belirlenmesi Örneği*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Hertog, J. D. (2000). General Theories Of Regulation. *Encyclopedia of Law and Economics*. 5(1): 223-251.

Hürriyet Gazetesi. (29 Mayıs 2015). *FIFA'ya Bir Darbe de Sponsorlardan*. <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/29134680.asp>, (06.07.2015).

Hürriyet Gazetesi İnternet Sitesi. (29 Eylül 2009). *FIBA 2010 için 90 Milyon Dolar Harcanacak Dünya Basketbolunun Kalbi Türkiye'de Atacak*. <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/12555771.asp>, (07.07.2015).

IAAF. (2017). *IAAF Resmi İnternet Sitesi*. <https://www.iaaf.org/home> (02.04.2017 tarihinde erişilmiştir).

İlhan, A. (2013). *Finansal Regülasyon ve Finansal Krizler*. (Yüksek Lisans Tezi). Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İmamoğlu, H. (2012). Sponsorluk, Spor Sponsorluğu, Sponsorluğun Hukuki Boyutu. *Ankara Barosu Spor Hukuku Kurulu Av. Atilla Elmas Armağanı*. (ss. 505-570). Ankara: Ankara Barosu.

İmamoğlu, H. (2009). Spor Sponsorluğuna İlişkin Hukuki Düzenleme Üzerine Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 58(2): 63-93.

İrmiş, A., Ekmekçi, R. (2011). Küreselleşme ve Spor Endüstrisi. *Birinci Uluslararası Spor Ekonomisi ve Yönetimi Kongresi*. (ss. 479-495). Düzenleyen İzmir Ege Üniversitesi ve Pamukkale Üniversitesi İzmir. 12-15 Ekim 2011.

İslamoğlu, H., Altunışık, R. (2008). *Tüketici Davranışları*. İstanbul: Beta Yayıncılık.

ITF. (2016). *ITF Kurumsal Yapısı*.
<http://www.itftennis.com/about/organisation/history.aspx>, (02.06.2016).

ITF. (2015). *ITF Yıllık Hesap Raporları*: Finansal ve Yönetimsel Rapor. Londra: ITF

Kalkınma Bakanlığı Spor Komisyonu. (2014). *Spor Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Onuncu Kalkınma Planı Özelinde Değerlendirme Raporu, Ankara: T.C. Kalkınma Bakanlığı.

Kaplan, Y., Akkaya, C. (2014). Spor Kültürü ve Türkiye'de Spor. *International Journal of Science Culture and Sport*. 1(10): 114-119.

Kara, O. (2009). *Ekonomik Regülasyon Modelleri ve Özelleştirme Üzerine Dışsallık-İçsellik Analizleri: Türkiye Örneği (1980-2006)*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kara, Y. (2014). Spor Hukukunda Kurumsallaşma Ve Spor Federasyonlarının Tüzel Kişilikleri. Av. Kısmet Erkiner Armağanı *Spor Hukuku Yazıları*. (ss. 237-255). İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları.

Karakaş, M. (2008). Devletin Düzenleyici Rölü ve Türkiye'de Bağımsız İdari Otoriteler. *Maliye Dergisi*. (154): 102-121.

Karanfil, C. (2014). 6222 Sayılı Kanundan Kaynaklanan Suçların Soruşturulması Usulü ile Spor Alanlarına Yasak Madde Sokulması ve Karşılaşma Düzeninin Bozulması, Spor Alanlarına Usulsüz Seyirci Girmesi Suçları. *Av.Kısmet Erkiner Armağanı Spor Hukuku Yazıları*. (ss. 65-96). İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları.

Karataş Durmuş, N. (2016). Spor Kulüplerinin Vergilendirilmesi. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*. 7(27): 245-277.

Kargı, H., Karayılmazlar, E. (2009). Küreselleşmenin Vergi Politikaları Üzerinde Etkinsizlik Etkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 14(3): 11-29.

Kargı, V., Yüksel, Ö. (2010). Çevresel Dışsallıklarda Kamu Ekonomisi Çözümleri. *Maliye Dergisi*. (159): 175-192.

Kartal, Z. (2003). Sporcu Ücretleri. *Vergi Dünyası*. 7(4): 130-155.

Katırcı, H. (2013). Spor Endüstrisi ve Ekonomisi. *Spor Ekonomisi*. (ss. 2-21). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayıncılık.

Katırcı, H. (2012). Spor Endüstrisi ve Pazarlama. *Spor Pazarlaması*. (ss. 2-33, 55-190). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayıncılık.

Kaytancı, U. B. (2013). Spor Endüstrisinde Düzenlemeler ve Spor Endüstrisinin Uluslararası Boyutu; Spor Endüstrisi ve Piyasalar. *Spor Ekonomisi*. (ss. 70-180). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Keskin, M. (21 Ağustos 2013). *Sporcular İş Kanunu'na Tabi Midir?*. <http://muhasabedr.com/sporcular-is-kanununa-tabi-midir/>, (22.11.2016).

Kestane, D. (2015). Performansa Dayalı Ücret Sistemi ve Kamu Kesiminde Uygulanabilirliği . *Hüner Şencan Eğitim Araştırma Sitesi*. http://ders.es/performans_ucret.pdf, (01.02.2016).

Kılıç M. (2015).Türkiye'de Etnisite Bağlamında Taraftar Üzerinde Spor Medyasının Etkisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 8(36): 663-673.

Kızılot, Ş., Durmuş, M. (2003). Ekonomik Kriz ve Kamu Maliyesi. *Kriz ve IMF Politikaları*. (ss. 101-121). İstanbul: Alkım Kitapevi.

Koçak, T. E. (2007). *Futbol Federasyonu Tahkim Kurulu*. Ankara : Seçkin Yayıncılık.

Kotler, P., Lee, N. (2007). *Sektöründe PazarlamaÇ* İstanbul: Media Cat. Çeviri Zeynep Kökkaya Chalar.

KPMG. (2016). *KPMG Resmi İnternet Sitesi*. <https://home.kpmg.com/xx/en/home/services/tax/tax-tools-and-resources/tax-rates-online/individual-income-tax-rates-table.html>, (02.04.2016).

Kural, K. (30 Mayıs 2016). *Basketball İnternet Sitesi, NBA Darphanesi adlı haber*. <http://www.basketball.com.tr/kose-yazarlari/kaan-kural/nba-darphanesi>, (30.05.2016).

Küçükgüngör, E. (2012). Sporun Uluslararası Yapılanması. *Ankara Barosu Spor Hukuku Kurulu Av. Atilla Elmas Armağanı*. (ss. 71-602). Ankara: Ankara Barosu Yayınları.

Küçükgüngör, E. (1999). Türk Hukukunda Sporcuların Hukuki Durumu. *Ankara Barosu Dergisi*. (1): 39-52.

Li, M., Hofacre, S., Mahony, D. (2001). *Economics of Sport* Morgantown: Fitness Information Inc.

Meek, A. (1997). An Estimate of The Size and Supported Economic Activity of The Sport Industry in The United States. *Sport Marketing Quarterly*. 26(2): 15-22.

Mil, H., Şanlı, S. (2015). Sporda Şiddet ve Medya Etkisi: Bir Maçın Analizi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*.14(55): 231-247.

Milliyet Gazetesi. (5 Haziran 2015). *910 milyon euro'luk final!*. <http://www.milliyet.com.tr/910-milyon-euro-luk-final----2069703-skorerhaber/>, (30.06.2015).

Milliyet Gazetesi İnternet Sitesi. (23 Mayıs 2016a). *FIBA'dan 5 Türk Kulübüne Transfer Yasağı*. <http://www.milliyet.com.tr/FIBA-dan-5-turk-kulubune-transfer-galatasaray-fenerbahce-2250079-skorerhaber/>, (23.05.2016).

Milliyet Gazetesi İnternet Sitesi. (27 Mayıs 2016b). *Şampiyonlar Ligi'nde 1 Milyar Euro'luk Final!*. <http://www.milliyet.com.tr/sampiyonlar-ligi-nde-1-milyar---2252586-skorerhaber/>, (27.05.2016).

Milliyet Gazetesi İnternet Sitesi. (04 Haziran 2016c.). *Avrupa Ligi, FIBA'ya karşı Haklı Bulundu*. <http://www.milliyet.com.tr/euroleague/avrupa-ligi-FIBA-ya-karsi-hakli/-/detay/2257040/default.htm>, (04.06.2016).

Milliyet Gazetesi. (13 Temmuz 2014). *Kupayı Adidas Kaldırdı Futbolda Kazanan Nike*. <http://www.milliyet.com.tr/kupayiadidaskaldirdifutbolda/ekonomi/detay/1911316/default.htm>, (05 09, 2015).

NTV İnternet Sitesi. (21 Aralık 2015). *Blatter ve Platini'ye 8 yıl Ceza*. <http://www.ntv.com.tr/spor/blatter-ve-platiniye-8-yilceza,XBBxbKnPGEuavXbjAE1t6w>, (05.06.2016).

NTV İnternet Sitesi (06 Temmuz 2000). *Volkswagen'e Rekabet Cezası*. <http://arsiv.ntv.com.tr/news/15948.asp>, (02.10.2015).

NTV Spor İnternet Sayfası. (22 Ocak 2013). *Sneijder'in Maliyeti Açıklandı*. <http://www.ntvspor.net/haber/spor-toto-super-lig/81036/sneijderin-maliyeti-aciklandi>, (10.11.2015).

OECD. (2011). Rekabet Değerlendirme Araç Kiti. *OECD Resmi İnternet Sitesi*. <http://www.oecd.org/daf/competition/Turkish%20-%20Principles%20Toolkit.pdf>, (02.11.2016).

Oğuz, F. (2005). Bilgi, Regülasyon ve Rekabet : Bir Piyasa Süreci Yaklaşımı. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*. 6(2): 253-267.

Olimpiyat Organizasyonları Resmi İnternet Sitesi. (07 Mayıs 2014). *IOC Tarafından 2032 'ye Kadar Olimpiyat Oyunları Yayın Hakları NBCU 'ya verildi*. <http://www.olympic.org/news/ioc-awards-olympic-games-broadcast-rights-to-nbcuniversal-through-to-2032/230995>, (08.07.2015).

Orkunoğlu, I. F. (2010). Özelleştirme ve Alternatifleri. *Akademik Bakış Dergisi*. (22): 1-22.

Ökçesiz, H. (1998). *Hukuk Devleti*. İstanbul: Afa Yayınları.

Öner, S. (2011). *Sporda Sosyal Güvenlik*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi.

Ördek, M. C. (2016). *2016 Verilerine Göre Dünyanın En Çok Kazanan Tenisçileri*. <http://paratic.com/2016-verilerine-gore-dunyanin-en-cok-kazanan-teniscileri/>, (02.06.2016).

Öz, S. (2006). *Gelir Vergisinde Vergiyi Doğuran Olay : Elde Etme*. Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları.

Özata, E. (2013). Spor Ekonomisinde Emek Piyasası. *Spor Ekonomisi*. (ss. 102-123). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Özcan, E. E. (2009). *İdare Hukuku Açısından Türkiye'de Elektrik Sektörünün Regülasyonu ve Avrupa Birliği, Rusya, Çin ve Güney Amerika Uygulamaları*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özdilek, Ç. (1998). *Modern Yaz Olimpiyatlarının Tarihsel Gelişimi (1896-1996)*. (Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi.

Özelleştirme İdaresi Başkanlığı. (2015). *Palandöken ve Konaklı Kayak Merkezlerinin Özelleştirme İhalesi İlanı*. <http://www.oib.gov.tr/2015/ilan/2015-04-30-palandoken-konakli-kayak.htm>, (02.03.2015).

Özelleştirme İdaresi Başkanlığı. (2013). Şans Oyunları Tanıtım Bülteni. *ÖİB Web Sitesi*. <http://www.oib.gov.tr/2013/mpi/TANITIMDOKUMANI.pdf>, (17.06.2015).

Özer, M. A. (2012). Kamu Sektöründe Rekabetçi Anlayışın Teorik Temelleri. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi*, 47(1): 1-30.

Özgüven, A. (2001). İktisadi Krizler. *Yeni Türkiye Dergisi*. 41(1): 41-63.

Özkan, S. (2012). *Türk Mali Sisteminin Regülasyonu*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özker, N. A., ve Ç. S. Esener. (2010). Kurumsal Bir Vergi Reformu Sürecinde Hedefler ve Vergilemeye Yönelik Beklentiler. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*. 2(1): 21-32.

Özkurt, E. (2014). UEFA Mali Fair Play Kuralları Temel Esaslar, Kulüpleri Bekleyen Tehlikeler ve Çıkış Yolları. *Av. Kısmet Erkiner Armağanı Spor Hukuku Yazıları*. (ss. 99-112). İstanbul: Tor Ofset Matbaa.

Özrahat, N. (2009). *Regülasyon Teorileri ve Politikası: 1980 Sonrası Türkiye Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özsoy, S. (2008). Spor Hukukunda Tahkim. *Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri Dergisi*. 3(1): 12-31.

Öztek, S. (2014). Devlet ve Sportif Faaliyet. *Spor Hukuku Yazıları*. (ss. 17-25). İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları.

Öztek, S. (2012). Sporda Yolsuzluklar Mücadelenin ve Yolsuzluğu Önlemenin Bir Aracı Olarak Şeffaflık. *Ankara Barosu Spor Hukuku Kurulu Av.Atilla Elmas Armağanı*. (ss. 697-712). Ankara: Ankara Barosu.

Öztuna, B. (2016). Profesyonel Türk Sporcularının Sendikal Hakları. *International Journal of Science Culture and Sport*. 4(2): 469-476.

Öztuna, B. (2015). Türk Sporcularının Sosyal Güvenliği. *International Journal of Science Culture and Sport*. 3(3): 801-808.

Palandöken Kayak Merkezi İnternet Sitesi. (2011). *Hakkımızda*. <http://www.palandokenkayakmerkezi.com/>, (15.06.2015).

Parasız, İ. (2008). *Mikro Ekonomi*. Bursa: Ezgi Kitapevi

Parlar, F. M., Çelebi, M. (2011). Türkiye'de Gençlik ve Spor Kulüplerince Uygulanan AB Gençlik Projelerindeki Yönetimsel Sorunların Belirlenmesi. *Birinci Uluslararası Spor Ekonomisi ve Yönetimi Kongresi*. (ss. 871-891), Düzenleyen Ege Üniversitesi ve Pamukkale Üniversitesi İzmir. 12-15 Ekim 2011.

Paya, M. (2013). *Küresel Ortamda İktisat Politikaları*. İstanbul: Türkmen Yayınevi.

Peker, İ. (2012). *Küresel Ekonomik Düzendeki Vergi Rekabeti ve Türk Vergi Sistemi Açısından Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Peritz, R. J. (1996). Competition Policy in America 1888-1992. *History, Rhetoric, Law*. (ss. 74-88). Oxford: Oxford University Press.

Petek, H. (2006). Sporcuların Sendikal Hakları. *Hukuki Perspektifler Dergisi*. 7(7): 180-192.

Petrol-İş. (05 Nisan 2008). *Petrol-İş İnternet Sitesi*. <http://www.petrol-is.org.tr/haber/ozellestirme-ve-turkiye-100>, (22.01.2016).

Pirler, O. (1995). Yerel Yönetimler veya - İşlet - Devret Modeli. *Çağdaş Yerel Yönetimler* 4(1): 47-60.

Pitts, B. G., Fielding, L. W., Miller, K. L. (1994). Industry Segmentation Theory and The Sport Industry: Developing A Sport Industry Segment Model. *Sport Marketing Quarterly*. 3(1): 14-26.

Pitts, B. G., Stotlar, D. G. (2002). *Spor Pazarlamasının Temelleri*. Morgantown: Fitness Information Technology.

PricewaterhouseCoopers. (21 Şubat 2012). *Küresel Spor Gelirleri 2015 Yılında 145,3 milyar Dolara Ulaşacak*. <http://www.pwc.com.tr/tr/press-releases/2012/pages/21-02-2012.jhtml>, (22.04.2015).

Prosser, T. (1997). *Law and the Regulators*. England: Clarendon Press Oxford.

Resmi Gazete. (06 Ocak 2017). *OHAL Kapsamında Yapılan Bazı Düzenlemeler*. <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/01/20170106m1.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/01/20170106m1.htm>, (12.04.2017).

Rosner, S., Shropshire, K. (2010). *The Business of Sports*. USA: Jones & Bartlett Learning.

Roubini, N., Mihm, S. (2012). *Kriz Ekonomisi*. Çev. Işıl Tezcan. İstanbul: Pegasus Yayınları.

Saatçioğlu, C., Karaca, O. (2012). Ekonomi ve Spor: Ekonomik Gelişmenin Uluslararası Sportif Başarı Üzerindeki Etkisi. *Yalova Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. (01): 30-42.

Sağlam, N. (30 Ocak 2016). *Türk kulüplerde UEFA'nın Finansal Fair-Play uygulaması ve finansal sürdürülebilirlik*. <http://www.dunya.com/guncel/turk-kuluplerde-uefanin-finansal-fair-play-uygulamasi-ve-finansal-surdurulebi-288855h.htm>, (02.06.2016).

Sapanatan, S. (08 Mart 2016). *Sharapova'ya Bir Darbe Daha*. http://www.dha.com.tr/sharapovaya-bir-darbe-daha_1159383.html, (04.06.2016).

Sarısoy, S. (2010). Düzenleyici Devlet ve Regülasyon Uygulamalarının Etkinliği Üzerine Tartışmalar. *Maliye Dergisi*. (159): 265-290.

Saygın, A. U. (2016). Futbolun McDonalddlaşmasına Katkı: Passolig. *Global Media Journal TR Edition*. (27): 553-569.

Sayıcı, C. B. (2014). *Küresel Kamusal Mallarda Finansman Sorunu ve Mali Çözümler*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sermaye Piyasası Kurulu. (2007). *SPK Resmi İnternet Sitesi*. <http://www.spk.gov.tr/indexcont.aspx?action=showpage&menuid=6&pid=10&subid=1> (11.11.2015).

Shank, M. D., Lyberger, M. R. (2014). *Sports Marketing: A Strategic Perspective*. New Jersey: Routledge; Revised ed. edition.

Soyer, F. (2010). Sporda Sponsorluğun Hukuki Temelleri ve Türkiye'deki Mevcut Durum Üzerine Bir İnceleme. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. <https://www.j-humansciences.com/ojs/index.php/IJHS/article/.../547>, (11.12.2015).

Spor Genel Müdürlüğü. (2014). *Türkiye Voleybol Federasyonu Mali Analiz*. https://sgm.gsb.gov.tr/Public/images/SGM/Federasyon/801052016_yili_tahmini_butce_tasarisi.pdf, (22.05.2016).

Sporx İnternet Sitesi. (09 Mayıs 2016). *Final Four Takımlarının Bütçesi*. <http://www.sporx.com/final-four-takimlarinin-butceleri-SXHBQ540829SXQ> (22.05.2016).

Steward, R. K., Smith, A. C. T. (1997). Sports Watching In Australia: A conceptual Framework, Advancing Sport Management In Australia Ana New Zealand. *Sport Management Australia New Zealand*. 2(4): 1-30.

Stigler, G. (1991). The Origin of the Sherman Act. *The Political Economy of the Sherman Act: The First One Hundred Years*. (pp. 27-39). Oxford: Oxford University Press.

Şahin İlkorkor, Z. (2010). Kamu Yönetiminde Etkinliğin Sağlanmasında Alternatif Bir Model: İhale Yöntemi. *Türk İdare Dergisi*. (468): 63-84.

Şahin, C. (2009). *Amerikan İdare Hukukunun Temel Kavramı Olarak Regülasyon ve Türk İdare Hukukuna Yansımaları*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şen, M. (2013). *Rekabet Hukukunda Uyumlu Eylemler*. (Yüksek Lisans Tezi). Diyarbakır: Dicle Üniversitesi.

Şenay, Ö. (01 Eylül 2016). *Afyon Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü Aile Boyu Basketbol Projesi*. <http://afyon.gsb.gov.tr/HaberDetaylari/1/70185/aile-boyu-basketbol.aspx>, (26.09.2016).

Şendil, M. (15 Aralık 2010). *Marka Değeri Olarak NBA*. <http://www.ligtv.com.tr/yazar/melih-sendil/marka-degeri-olarak-nba>, (08.05.2016).

Şener, O. (2006). *Kamu Ekonomisi*. İstanbul: Beta Basım Satım Dağıtım A.Ş.

Şenyüz, D., Yüce, M., Gerçek, A. (2015) *Vergi Hukuku (Genel Hükümler)*. Bursa: Ekin Yayınevi.

Şimşek, D., Katırcı, H. (2011). Pilates Egzersizlerinin Postural Stabilite ve Spor Performansı Üzerinde Etkileri: Sistematik Bir Literatür İncelemesi. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*. 5(3): 58-70.

Şireli, N. (1993). Refah Ekonomisine Edgeworth, Pareto, Marshall ve Pigou'nun Katkıları.» *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi* 35(1): 22-42.

T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı Genel Sekreterliği. (2011). Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma. <http://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf>, (28.12.2015).

T.C. Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü. (27 Aralık 2010). 6222 Sayılı Kanun ve Gerekçeli Ekleri. <http://www2.tbmm.gov.tr/d23/1/1-0990.pdf>, (29.03.2017).

T.C. Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığı. (2009). T.C. Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığı Stratejik Plan 2009-2013. http://www.oib.gov.tr/2012/sgb/OIB2009_2013SP.pdf, (22.01.2016).

T.C. Başbakanlık Resmi Gazete. (24 Temmuz 2002). 01-63/645-171 Sayılı Rekabet Kurumu Kararı. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2002/07/20020724.htm#21>, (09.08.2015).

T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı. (01 Haziran 2014). *Gençlik ve Spor Bakanlığı 23 İlde 25 Stadyum Projesi*. <http://www.gsb.gov.tr/HaberDetaylari/1/15020/23-sehir-25-super-stadyum.aspx>, (11.01.2016).

T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı. (2015). *GSB Teşkilat Şeması*. <http://www.gsb.gov.tr/Sayfalar/35/10/teskilat-semasi.aspx>, (12.04.2015).

T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı Spor Genel Müdürlüğü. (2015). Sporcu Sayıları. <http://sgm.gsb.gov.tr/Sayfalar/175/105/Istatistikler>, (01.10.2016).

T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2014). *2014-2018 Spor Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara: T.C. Kalkınma Bakanlığı Yayınları.

T.C. Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü. (2015a). Avrupa Ekonomik Topluluğunu Kuran Antlaşma. <http://www.bumko.gov.tr/Eklenti/2827,rometp.pdf?0>, (28.12.2015).

T.C. Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü. (2015b). Merkezi Yönetim Bütçe Gerçekleşmeleri ve Beklentiler Raporu. <http://www.bumko.gov.tr/Eklenti/9371,2015-yili-merkezi-yonetim-butce-gerceklesmeleri-ve-bekl-.pdf?0>, (15.01.2016).

T.C. Rekabet Kurumu. (27 Kasım 2011). 11-54/1385-495 sayılı karar. <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2F1%2FDocuments%2FGerek%25c3%25a7eli%2BKurul%2BKarar%25c4%25b1%2Fkarar4676.pdf>, (12.08.2016 tarihinde erişilmiştir).

T.C. Rekabet Kurumu. (13 Kasım 2013). 13-58/821-346 Sayılı Rekabet Kurumu Kararı. <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2F1%2FDocuments%2FGerek%25c3%25a7eli+Kurul+Karar%25c4%25b1%2F13-58-821-346.pdf>, (03.01.2016).

T.C. Rekabet Kurumu. (20 Mart 2014a). 14-11/206-90 Sayılı Rekabet Kurulu Kararı. <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2F1%2FDocuments%2FGerek%25c3%25a7eli+Kurul+Karar%25c4%25b1%2F14-11-206-90.pdf>, (11.03.2015).

T.C. Rekabet Kurumu. (07 Ağustos 2014b). 14-26/530-235 Sayılı Rekabet Kurumu Kararı. <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2F1%2FDocuments%2FGerek%25c3%25a7eli+Kurul+Karar%25c4%25b1%2F14-26-530-235.pdf>, (22.10.2015).

T.C. Rekabet Kurumu. (03 Mart 2016). *Rekabet Kurumu Resmi İnternet Sitesi*. <http://www.rekabet.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Misyon-ve-Vizyon>, (03.03.2016).

T.C. Sayıştay Başkanlığı. (2013) Rekabet Kurumu 2012 Yılı Denetim Raporu. <http://www.sayistay.gov.tr/rapor/kid/REKABET%20KURUMU.pdf>, (11.02.2016).

Talas, M. (2011). Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye Perspektifi. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*. 30(1): 387-401.

Talimciler, A. (2015). *Sporun Sosyolojisi Sosyolojinin Spor*. İzmir: Bağlam Araştırma Dizisi Yayınları.

Tan, T. (2005). *Ekonomi, Regülasyon ve Bağımsız İdareler*. Ankara: Danıştay Yayınları.

Tekin, A., Tekin, G. (2014). Antik Yunan Dönemi : Spor ve Antik Olimpiyat Oyunları. *Tarih Okulu Dergisi*. 7(17): 121-142.

Tekin, Y., Mucuk, B., Sunay, H. (2016). Türkiye'de Amatör Sporcu Olmak. *Ankara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 14(2): 183-190.

Tepe, B., Ardiyok, Ş. (2014). Devlete Yeni Rol : Regülasyon. *Amme İdaresi Dergisi*. 37(1): 105-122.

Tezel, A. (06 Temmuz 2011). *Sporcuların Sosyal Güvenliği ve Sendikal Hakları..*. <http://www.alitezel.com/index.php?sid=yazi&id=4647>, (22.11.2016).

Time Türk İnternet Sitesi. (03 Haziran 2016). *IOC Mülteci Takımını Tanıttı*. <http://www.timeturk.com/ioc-multeci-takimini-tanitti/haber-162476>, (03.06.2016).

Tokatlıoğlu, İ. (2001). *Doğal Tekeller ve Regülasyon, Rekabet Nereye Kadar? Nasıl?*. Ankara: Rekabet Kurumu Yayınları.

Tomanbay, M. (2001). İktisat Bilimi ve Son Ekonomik Kriz. *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*. 12(41): 37-52.

Topçu, A. (2006). *Siyasal Karar Alma Organları Üzerinde Çıkar ve Baskı Gruplarının Etkileri*. (Yüksek Lisans Tezi). Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Topçuoğlu, M. (2001). *Rekabeti Kısıtlayan Teşebbüsler Arası İşbirliği Davranışları ve Hukuki Sonuçları*. Ankara: Rekabet Kurulu Yayınları.

Toplu Konut İdaresi. (2017). *TOKİ Proje Tipine Göre Uygulamalar*. <http://www.toki.gov.tr/proje-tipine-gore-uygulamalar>, (01.05.2017).

Tosuner, M., Arıkan, Z. (2013) *Türk Vergi Sistemi*. İzmir: Kanyılmaz Matbaası.

Transfermarkt İnternet Sitesi. (2015). *UEFA Şampiyonlar Ligi*. <http://www.transfermarkt.com.tr/uefa-champions-league/startseite/pokalwettbewerb/CL>, (30.06.2015).

Tuncer, A., Köseoğlu, Ö. (2015). Düzenlemenin Üç Hali: Refah Devletinden Düzenleyici Devlete Düzenleme Faaliyetinin Vazgeçilmezliği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 20(1): 85-100.

Turhan, S. (1979). *Vergi Teorisi*. İstanbul: Filiz Yayınevi.

Turhan, S. (1998). *Vergi Teorisi ve Politikası*. İstanbul: Filiz Kitabevi.

Turktime İnternet Sitesi. (09 Mart 2016). *FIFA Şike Cezalarını Genişletti*. <http://www.turktime.com/haber/fifa-sike-cezalarini-genisletti/387695>, (15.07.2016).

Turna, Z. (2011). *Piyasa Başarısızlıklarından Kaynaklanan Banka Krizlerine Devlet Müdahalesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

TÜİK. (2016a). Gelire göre sıralı % 20'lik grupların harcama türleri içindeki payları, Türkiye, 2002-2015. http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1012, (21.09.2016).

TÜİK. (2016b) *TÜİK Resmi İstatistik Ana Sayfası*. <http://www.resmiistatistik.gov.tr/?q=tr>, (29.09.2016).

Türkiye Atletizm Federasyonu. (01 Kasım 2014). *Türkiye Atletizm Federasyonu Mali Genel Kurulu*. <http://www.taf.org.tr/2014/11/01/11726/>, (25.05.2016).

Türkiye Atletizm Federasyonu. (2015). *Türkiye Atletizm Federasyonu Tarihçesi*. <http://www.taf.org.tr/tafgenel-bilgiler-ve-tarihce/#1450680377234-104d4c6a-d608>, (30.05.2016).

Türkiye Basketbol Federasyonu Resmi Sitesi. (2016). *Türkiye Basketbol Federasyonu Kurumsal Bilgiler*. <http://www.tbf.org.tr>, (29.05.2016).

Türkiye Futbol Federasyonu. (09 Nisan 2013). *Hasan Doğan Milli Takımlar Kamp ve Eğitim Tesisleri'nin temeli atıldı*. <http://www.tff.org/default.aspx?pageID=28-5&ftxtID=17722>, (30.05.2016).

Türkiye Futbol Federasyonu Resmi Sitesi. (2017). *Mali Tablolar*. <http://tff.org/default.aspx?pageId=461>, (22.02.2017).

Türkiye Futbol Federasyonu. (2016). *Türkiye Futbol Federasyonu Resmi İnternet Sitesi*. <http://www.tff.org/default.aspx?pageID=297>, (30.05.2016).

Türkiye Gazetesi İnternet Sitesi. (16 Nisan 2016). *FIBA, 8 ülkeyi EuroBasket 2017'den men etti*. <http://www.turkiyegazetesi.com.tr/spor/362406.aspx>, (15.05.2016).

Türkiye Voleybol Federasyonu. (2012). *Türkiye Voleybol Federasyonu Kurumsal Yapısı*. <http://www.tvf.org.tr/>, (23.05.2016).

Türkiye Yüzme Federasyonu. (2016). *Türkiye Yüzme Federasyonu Mali Genel Kurul*. http://tyf.gov.tr/Duyuru/4-mali-genel-kurul-cagrisikesin-delege-listesi-ve-diger-dosyalar_10774, (01.06.2016).

UEFA Resmi İnternet Sitesi. (2016). *UEFA Hakkında*. <http://www.uefa.com/>, (20.05.2016).

Ulu, E. (2011). *Küresel Alanda Spor Sponsorluğunun Tüketici Davranışları Üzerindeki Etkisi (Konya Örneği)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Uluatam, Ö. (1991). *Kamu Maliyesi*. Ankara: Savaş Yayınları.

Uysal, M. (2005). Dünya daki Eğilimler Işığında Vergi Politikalarımız. *Vergi Dünyası*, S: 286(6): 50-61.

Ülgen, G. (2014). *Mikro İktisat*. İstanbul: Türkmen Kitabevi.

Ünlü, T. (2014). Futbol Sözleşmelerinden Kaynaklanan Uyuşmazlıklarının Çözümü. *Spor Hukuku Yazıları*. (ss. 177-186). İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları.

Ünsal, E. (2004). *Mikro İktisada Giriş*. Ankara: Turhan Yayıncılık.

Viscusi, K., Vernon, J., Harrington, J. (1995). *Economic of Regulation and Antitrust*. Cambridge: MA MIT Press.

Wikipedia İnternet Sitesi. (2014). 3 Temmuz 2011 Şike Davası. https://tr.wikipedia.org/wiki/2011_T%C3%BCrk_futbolu_%C5%9Fike_davas%C4%B1, (28.05.2016).

Wikipedia İnternet Sitesi. (2015a). ULEB. <https://tr.wikipedia.org/wiki/ULEB>, (21.05.2016).

Wikipedia İnternet Sitesi. (2015b) Spor Tahkim Mahkemesi. https://tr.wikipedia.org/wiki/Spor_Tahkim_Mahkemesi (08.07.2015).

Yalçın, Z. (2009). *Küresel ve Bölgesel Kamusal Malların Küresel Yoksulluğu Azaltmadaki Rolü*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yatkin, M. C. (2006). *Türkiye'de Sporcuların Vergilendirilmesi*. İstanbul: Atılım Üniversitesi Yayınları.

Yavaş, Ö. (2004). *Sporun Ekonomi İçindeki Yeri ve Spor Pazarlama: Üç Büyük Spor Kulübünde Uygulamalı Araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi) Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yiğitçibaşı, Ş., Atabey, A. (2001) *Mikro İktisat*. Konya: Selçuk Üniversitesi Vakfı Yayınları.

Yıldırım, A. (2001). Sosyal Bütünleşme Açısından Sivil Toplum Örgütleri. (Yüksek Lisans Tezi). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yıldırım, K. (2012). *Makro Ekonomi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldız, H. (2014). Hukuk Devleti'nin Gelişim Sürecinde Mülk Devleti ve Polis Devletinin Yeri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 15(2): 211-230.

Yıldız, H. (2005). *Küreselleşmenin Vergileme Üzerine Etkileri ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, E. (2012). Türkiye Futbol Federasyonu Tahkim Kurulu Kararlarına Karşı Hiçbir Yargı Merciiine Başvurulamamasının Yanlışlığı. *Ankara Barosu Spor Hukuku Kurulu "Av.Atilla Elmas" Armağanı*. (ss. 817-842). Ankara: Koza Matbaacılık.

Yukarıç, N. N. (2006). İş Hukukunda Ücret Alacakları. *Ankara Barosu Dergisi*. (6): 76-84.

Yurtcan, E. (2007). Ulusal ve Uluslararası Boyutta Futbol Hukuku -Yeni Gelişmeler. *İstanbul Barosu Dergisi*. 12(2): 9-17.

Yücebaş, Ö. (2005). *Şirket Birleşmeleri ve Türkiye Uygulaması*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yücel, A. S. (2014). Sporda Kriz Yönetimi: 3 Temmuz Örneği. *Akademik Bakış Dergisi*. 40(1): 1-26.

Yücel, B. (2016). Yürütme Organı. *Türk Anayasa Hukuku*. (ss. 128-143). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi.

Yücel, M. (2015). Sporculara Yapılan Ödemelerin Niteliği ve Vergilendirilmesi. *Maliye Dergisi*. (143): 1-10.

Zafer, H. (2014). Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Yönelik Bir Çare Olarak Seyirden Yasaklama. *TAAD*. 5(19): 23-52.

Zelyurt, M. K. (2013). Türkiye'deki Şike Tartışmaları Üzerine Bir İnceleme. *Akademik Bakış Dergisi*. (37):1-17.

Zengin, E., Öztaş, C. (2008). Yerel Yönetimler ve Spor. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*. (55): 49-78.

